

ഓഗോർകഥകൾ

(ഒന്നാം ഭാഗം.)

പരിഭാഷകൻ

പ്രത്തോഷത്ത് രാമമേനോൻ,

ബി-എസ് ബി-എൽ.

ട്രാഗോർക്കഥകൾ.

(ഒന്നാം ഭാഗം.)

സേർ. ഹാരിസ്തനാഗാധാരികൻ
ചെറു കഥകൾ.

പരിഭാഷകൻ:

പത്രോസ്താൻ

ബി. ഏ. എസ്. എസ്.

"വാണികരേഖ" പത്രം

തൃശ്ശിവപേരൂർ.

1905.

പ്രസിദ്ധീകരിച്ചത്

പ്രസിദ്ധീകരണ സ്ഥാപനം.

16(11)സം
11005-
11005-
11005-
11005-

ഒന്നാം പതിപ്പ്—പ്രതി ൨൦൦.

ഒരു പ്രാനമന.

എവിടെ മനസ്സ് നിർമ്മാകസ, ശിരസ്സ് സമുന്നത
മാകുന്നു;

എവിടെ ജ്ഞാനം സ്വതന്ത്രമാകുന്നു;

എവിടെ ലോകം ഇടുങ്ങിയ ഗുഹദിത്തികളാൽ ഖ
ണ്ഡങ്ങളാക്കി മുറിക്കപ്പെടാതിരിക്കുന്നു;

എവിടെ വാക്കുകൾ സന്നാതനമായ സത്യത്തിന്റെ
അഗാധതയിൽനിന്നു പുറപ്പെടുന്നു;

എവിടെ അക്ഷീണപരിശ്രമം പരമമായ പരിപൂർണ്ണ
തയെ ലക്ഷ്യമാക്കുന്നു;

എവിടെ വിഭവകനിതവനദി അമേതനാചാരങ്ങളാ
കുന്ന തുന്തുരുമുമാണലിൽ നല്ലമാറ്റമാകാ
തിരിക്കുന്നു;

എവിടെ മനസ്സ്, അനവരതവിസ്തുതങ്ങളായ വി
ചാരങ്ങളിലലമം, വാക്കുകളിലലമം അങ്ങ
യാൽ, മുന്നോട്ടു നയിക്കപ്പെടുന്നു;

അവിടെ, യഥാർത്ഥമായ ആ സ്വാതന്ത്ര്യസങ്കേത
ത്തിൽ, ജഗൽപിതാവേ! എന്റെ മാതൃഭൂമി,
ഉണൻ പ്രവേശിക്കുമാറാകണമേ!

ഗീതാഞ്ജലി- ൩൫-ാം ഗാനം.

പ്രസ്താവന

“ഏഷ്യയിലെ കവി രാജൻ” എന്ന ഇന്ത്യാ വൈസറോയിയായിരുന്ന “ഹാർഡിഞ്ചപ്രഭു” പ്രശംസിച്ചിട്ടുള്ള, സേർ. രവീന്ദ്രനാഥടാഗോറിന്റെ കൃതികൾ, യൂറോപ്പിലെ പല ഭാഷകളിലേക്കും തർജ്ജമ ചെയ്ത വരുന്ന ഇക്കാലത്ത്, മലയാളത്തിലേക്കു ഭാഷാന്തരം ചെയ്യുന്നതിനെപ്പറ്റി ഭിന്നാഭിപ്രായമുണ്ടാകുവാൻ തരമില്ല. എന്നാൽ, നവീനങ്ങളായ ആശയങ്ങളെ ആതനമായ രീതിയിൽ പ്രതിപാദിക്കുന്നവയായ ആ ഉൽകൃഷ്ട കൃതികളെ, ഏതുഭാഷയിലേക്കായാലും, പരിഭാഷപ്പെടുത്തുന്നത്, വളരെ സൂക്ഷിച്ചുവേണ്ടതാണെന്നതിന്നു സംശയമില്ല. ഈ പുസ്തകത്തിൽ ചേർത്തിട്ടുള്ള കഥകളെല്ലാം ഞാൻ ഓരോരോ കാലങ്ങളിൽ,- കോളേജുവിദ്യാർത്ഥിയായിരുന്ന കാലംമുതൽ,- ഓരോ മാസികകളിൽ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിട്ടുള്ളവയാണ്. ഞാൻ തർജ്ജിമ ചെയ്തിട്ടുള്ളതു മുഴുവനും ഇംഗ്ലീഷിൽ നിന്നാണ്. “എന്റെ കൃതികളുടെ അപൂർണ്ണവും, ഏതാനും അനലാതൃതവും ആയ ഒരു സ്വരൂപം മാത്രമേ ഇംഗ്ലീഷുതർജ്ജിമകളിൽ കാണുകയുള്ളൂ. നിങ്ങൾ ബുദ്ധിയിൽനിന്നുതന്നെ നേരിട്ടു തർജ്ജിമചെയ്യുന്നതായാൽ അധികം നന്നായിരിക്കും”. എന്നും മററും സേർ ടാഗോർതന്നെ, പല ലക്ഷാട്ടുവെച്ചു ഞാൻ കണ്ടുസംസാരിച്ച അവസരത്തിൽ, എനോടു പറയുകയുണ്ടായി.

ഞാൻ ചെയ്തിട്ടുള്ളത് ഒരു അനുപദതർജ്ജിമയല്ല. ഞാൻ കഥകളിലെ സ്ഥായിയായ രസത്തെ പൂർണ്ണമായി ആസ്വദിച്ചു, ആ രസം മലയാള വായനക്കാർക്കും അനുഭവയോഗ്യമായിത്തീരണമെന്നദ്ദേശിച്ചു, മൂലത്തിലെ അസ്സംശ്യങ്ങളായ ചില ധ്വനികളെ അധികം വിസ്തരിക്കുകയും, ചിലതെല്ലാം മലയാള രീതിക്കനുസരിച്ച ഭേദപ്പെടുത്തുകയും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. മൂലത്തിലെ ഒരു വസ്തുനയും വാചകവും തർജ്ജിമചെയ്യാതെ ഞാൻ വിട്ടുകൊണ്ടിട്ടില്ലെന്നു സഭയെയും പറയാം.

മൂലകവിയോട് എനിക്ക് ആദ്യമുതലേ തോന്നിട്ടുള്ളതും, നേരിട്ടുകണ്ടുസംസാരിക്കുന്നതിന്നു ഭാഗ്യമുണ്ടായ അവസരത്തിൽ പതിനടങ്ങു വർദ്ധിച്ചിട്ടുള്ളതും ആയ എന്റെ ഭക്തിബഹുമാനങ്ങളെ പ്രദർശിപ്പിക്കുന്നതിന്ന്, എളിയവനായ എന്നാൽ മഹാമാനവിധത്തിൽ സ്വാധീകരിച്ചിട്ടുള്ള ഒരു ബോധവും, എന്റെ ഈ സംരംഭത്തെ, ഭരിച്ചനായ ഒരു ഭക്തനാൽ ഹൃദയപൂർവ്വകം ചെയ്യപ്പെടുന്ന ഒരു പാഠപുരുഷയെപ്പോലെ, ആ ദിവ്യപുരുഷൻ സസന്തോഷം സ്വീകരിക്കാതിരിക്കയില്ലെന്നുള്ള ഒരു വിശ്വാസവും, ആ പുണ്യാത്മാവിനോടുള്ള ബഹുമാനാഭരണങ്ങൾ ഈ തർജ്ജിമയിലെ വീഴ്ചകളെ പൊറുക്കുന്നതിന്നു മഹാമനസ്സു ന്നാരായ മലയാള വായനക്കാരെ സഹായിക്കുമെന്നുള്ള ഒരു ആശയം ആണ് എന്നെ ഈ സാഹസത്തിന്നു ധൈര്യപ്പെടുത്തിട്ടുള്ളത്. ടാഗോർ കൃതികൾ വായിച്ചു പരിചയമില്ലാത്ത മലയാളികൾക്ക്, ആ കവിസാർവ്വഭൗമനെക്കുറിച്ച്, അപൂർണ്ണമായിട്ടെങ്കിലും ഒരു ജ്ഞാനം സമ്പാദിക്കുന്നതിന്ന് ഈ പുസ്തകം സഹായിക്കുമെങ്കിൽ ഞാൻ കൃതാർത്ഥനായി.

സേർ ടാഗോർ എഴുതിട്ടുള്ള ചെറുകഥകൾ തന്നെ ബങ്കാളിയിൽ പന്ത്രണ്ടു വാല്യങ്ങൾ ഉണ്ടെന്നാണ് അറിയുന്നത്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൃതികളെ മലയാളത്തിലേക്കു പരിഭാഷപ്പെടുത്തുന്നതിന്ന് എനിക്ക് അദ്ദേഹം നേരിട്ടു പൂർണ്ണാനുവാദം ത

നിട്ടുണ്ട്. കേതനായ ഒരു ഭാസന്റെ സർവ്വപേക്ഷകളേയും അനുവദിച്ചുനഗ്രാമിക്കുന്ന ഈശ്വരനെപ്പോലെ, അദ്ദേഹം, എന്റെ നേരെ പ്രസാദിച്ചു പ്രദർശിപ്പിച്ച ആ രുദായത്തിനും അനഗ്രഹത്തിനും ഞാൻ ഇതാ കൃതജ്ഞതയാൽ പുളകിതഗാത്രനായി, പരസ്യമായി, അദ്ദേഹത്തിന്റെ പരിശുദ്ധ പാദങ്ങളിൽ, ഒരു ഭണ്ഡനമസ്കാരം ചെയ്യുന്നു. അല്ലാതെ, എന്നാൽ മറ്റൊരു സാധിക്കും?

ഈ പുസ്തകത്തിൽ ഒമ്പതു കഥകളാണ് അടങ്ങിയിട്ടുള്ളത്. ഞാൻ തന്നെ തർജ്ജിമചെയ്തിട്ടുള്ള വേറെ ഏഴെണ്ണംകൂടി ഓരോ മാസികകളിൽ ഇനിയും കിട്ടപ്പോകും. അതും, വേണ്ടിവന്നാൽ ഇനിയും പരിഭാഷപ്പെടുത്തുവാൻ ഒരുക്കിവെച്ചിട്ടുള്ള കഥകളും ചേർത്ത്, രണ്ടാംഭാഗവും, സൗകര്യപോലെ വേറെ ഭാഗങ്ങളും, പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തേണമെന്ന് ആഗ്രഹമുണ്ട്. ഈ ഒന്നാം ഭാഗം സഹൃദയന്മാർക്ക് ആസ്വാദകരായിത്തീരുന്നതിൽ ആ കൃത്യവും ഞാൻ അർപ്പിക്കുന്ന നിവഹിക്കുന്നതാണ്.

ഈ പുസ്തകത്തെ വളരെ വേഗത്തിലും, ഇത്രയും ഭംഗിയായും അച്ചടിച്ചതന്ന “വാണികളേബരം” അച്ചുകൂടം ഉടമസ്ഥനായ മാളിയമ്മാറുലോന കത്തുവരിയത് അവർകളോടും, പല വിധത്തിലും എന്നെ ഈ വിഷയത്തിൽ സഹായിച്ചിട്ടുള്ള കണ്ണിള്ളി വാസുദേവൻ മുസ്സ് അവർകളോടും എനിക്കുള്ള ഹൃദയപൂർവ്വകമായ കൃതജ്ഞതയെ പ്രദർശിപ്പിച്ചും, ഇദംപ്രഥമമായ എന്റെ ഈ സാഹിത്യസംരംഭം വിജയപ്രദമായിത്തീരുന്നതിനായി ജഗദീശ്വരനെ പ്രാർത്ഥിച്ചും ഈ പ്രസ്താവനയെ ഇവിടെ അവസാനിപ്പിക്കുന്നു.

തൃശ്ശിവപേരൂർ }
 ൧൦-൯-൧൯൦൪ }

എന്ന് - പരിഭാഷകൻ,
 പുത്തേഴിത്ത് രാമമേനോൻ

വിഷയാനുകൂലനിക.

൧.	ഭരണ പ്രാർത്ഥന	...	...	...	...	...
൨.	പ്രസ്താവന	...	...	...	...	...
൩.	സേൻ. രവീന്ദ്രനാഥ ടാഗോർ. ജീവചരിത്രസംക്ഷേപം	...	...	...	...	...

൧.	ഞാൻ കൃതാന്തമായി.	...	...	...	...	...	...	...	...
൨.	കണ്ഠവിവാല	അശ്വമേധി	...	...	...	...	...	...	...
൩.	സൂക്ഷിച്ചാണ് എഴുതിച്ച മുതൽ	...	...	...	...	...	...	...	...
൪.	അസ്ഥികൂടം.	...	...	...	...	...	...	...	...
൫.	അയ്യോഹരി.	...	...	...	...	...	...	...	...
൬.	ജ്യേഷ്ഠസഹോദരി	...	...	...	...	...	...	...	...
൭.	തപാൽ മാസ്റ്റർ.	...	...	...	...	...	...	...	...
൮.	ഗിരിബാല.	...	...	...	...	...	...	...	...
൯.	ഞാൻ വീട്ടിലേക്കു പോകുന്നു.	...	...	...	...	...	...	...	...

സേർ-രവീന്ദ്രനാഥടാഗോർ.

ജീവചരിത്രസംഗ്രഹം.

ഇന്ത്യയിലെ പൗരാണിക മഹാകവികളെല്ലാം സ്വാതന്ത്ര്യാഗ്രികളായ ഋഷീശ്വരന്മാരും കൂടിയായിരുന്നു. ഹിന്ദുക്കളുടെ ജീവിതം മുഴുവനും മതത്തിൽ മുക്കിയെടുത്തതാണെന്നിൽ, ഹൈന്ദവാര്യങ്ങളെ ക്രോഡീകരിക്കുന്ന സാഹിത്യാഭികലകളിൽ, മനുഷ്യാവ്യക്തിയെ ഉൽകൃഷ്ടവും നിർമ്മലവുമാക്കിച്ചെയ്യുന്ന മതത്തിന്, പ്രാധാന്യം കല്പിച്ചുകാണുന്നതിലോ, ഇന്ത്യയിൽ, മഹാകവികൾ തന്നെ മതതത്ത്വപരദൃഷ്ടാന്തരായ സത്യാസത്യേന്ദുന്മാരായിരിക്കുന്നതിലോ, അശേഷം അതുല്യപ്പെട്ടുവാനില്ല. ഇന്ത്യയിലെ കവിപുരോഗന്മാരിൽ ചിലർ തന്നെയാണ്, ഹിന്ദുമതത്തിന്റെ ജീവനാഡികളായ യതീശ്വരന്മാർ. അനശ്വരപ്രകൃതികളായ വാല്മീകിയാസപ്രഭൃതികൾ, അനന്യങ്ങളായ അവരുടെ ഉത്തമഗുണങ്ങളെ നിർമ്മിച്ചത്, മനുഷ്യസഞ്ചാരംകൂടി സാധാരണയായുണ്ടാകാത്ത ലോകാലയങ്ങളിൽ വെച്ചാണ്. അവരുടെ ആ 'അരണ്യസന്ദേശങ്ങൾ' ആണ്, ഇന്നും 'പരിഷ്കൃതലോക'ത്തെ അതുല്യപ്പെടുത്തിയും, ആനന്ദിപ്പിച്ചും, ആകർഷിച്ചും വരുന്നത്. അപ്രകാരമുള്ള സത്യാസകവികളുടെ വിശിഷ്ടപരമ്പര അവസാനിച്ചിട്ടില്ലെന്ന്, നിശ്ശങ്കം ബോധ്യപ്പെടുത്തുന്ന സത്യാസവർത്തനായ ലോകമഹാകവിയാകുന്നു ശാന്തിനികേതാശ്രമനാഥനായ (സേർ;ഡോക്ടർ,)രവീന്ദ്രനാഥടാഗോർ,(കെടി;ഡി.സി.എൽ.)

രവീന്ദ്രനാഥടാഗോർ ക്രിസ്താബ്ദം ൧൮൩൧-മാണ്ടിൽ കല്ക്കട്ടയിൽ, വിദ്യാതനായ മഹാജിയി ദേവേന്ദ്രനാഥടാഗോറിന്റെ പുത്രനായി, സമ്പൽസമൃദ്ധിയുള്ള 'ടാഗോർകുഡംബ'ത്തിൽ ജനിച്ചു. പഴക്കംകൊണ്ടും, പ്രാമാണ്യംകൊണ്ടും, സമ്പത്തുകൊണ്ടും ബങ്കാളത്തിലെ പ്രധാനപ്പെട്ട കുഡംബങ്ങളിൽ ഒന്നാണ് ടാഗോർകുഡംബം. വേദശാസ്ത്രാദികളിലും, ഉപനിഷത്തുക്കളിൽ പ്രത്യേകിച്ചും അപാരമായ പാണ്ഡിത്യം സമ്പാദിച്ചവനും, ജീവിതത്തെ ഉൽകൃഷ്ടമായ ഒരു 'ബലിപൂജ'യായി ഗണിച്ച്, അനിശ്ചിതമായ വരത്തെയും വ്യവസ്ഥിതമായ ഇഹത്തെയും സംയോജിപ്പിച്ച് അനുഭവപ്പെടുത്തിവന്നിരുന്നവനും ആയ ഒരു അസാധാരണപുരുഷനായിരുന്നു മഹാജിയി ദേവേന്ദ്രനാഥടാഗോർ. രവീന്ദ്രനാഥനിൽ വികസിച്ചുകാണുന്ന അസാധാരണമായ ആത്മജ്ഞാനദൃഷ്ടിയും, അപാരമായ ഭൂതദയയും, നിസ്സീമമായ സാധുസ്നേഹവും, ഹൃദയപൂർവ്വമായ സഹതാപവും, എരിഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന സ്വദേശസ്നേഹവും, ഏകാന്തസമാധിപ്പെട്ട താല്പര്യവും, മർമ്മദോഷമുള്ള പലവിധവും, കറകളുണ്ണ കവിതാപവും, അദ്ദേഹത്തിന്നു പിന്തുണയായി, മഹഷിയിൽനിന്നു സിദ്ധിച്ചിട്ടുള്ളവയാണ്. എന്നാൽ യഥാർത്ഥമായ കവിതാവിഷയത്തിൽ പുത്രൻ പിതാവിനെ അത്യന്തം അതിശയിക്കുന്നുണ്ട്.

മഹാകവിയുടെ മാതാവു കട്ടിക്കാലത്തുതന്നെ മരിച്ചു പോയതുകൊണ്ട്, ബാല്യം മുതലേ അദ്ദേഹം പ്രകൃതിയെയാണ് മാതാവായി അംഗീകരിച്ചും ആശ്രയിച്ചും പോന്നിട്ടുള്ളത്. മാതാവിന്റെ മരണശയ്യയെക്കുറിച്ച് തനിക്ക് ഓർമ്മ തോന്നുന്നുണ്ടെന്നും, ആസന്നമരണയായ അവരുടെ വാടി വിളർച്ച മറ്റൊരതനിൽ അന്നു യാതൊരു നൃതനവികാരത്തെയും ഉല്പാദിപ്പിച്ചില്ലെന്നും, പിന്നീടാണ് മരണത്തിന്റെ അത്ഭവം വിലയ്ക്കു തനിക്ക് അറിയാറായതെന്നും, അദ്ദേഹം ഒരിക്കലും പ്ര

സ്വാധീനിച്ചിട്ടുണ്ട്. തന്റെ കഴിക്കാമെന്നു കണ്ടറിച്ച് ഓരോർ ഇ പ്രകാരം ആദരിക്കപ്പെടുന്നു:--

‘സൗഭാഗ്യമാണ്’ എന്റെ ബാല്യകാലത്തിൽ, സ്വപ്ന ഘട്ടത്തിലെ സർവ്വസാധാരണമായ ഒരു വിശേഷം. ഞാൻ അക്കാലത്ത് അച്ഛനെ വളരെ അപൂർവ്വമായി മാത്രമേ നേരിട്ടുകൊണ്ടിരുന്നു. എന്നാൽ, അദ്ദേഹം വീട്ടിൽ എവിടെയെങ്കിലും ഉണ്ടായിരുന്നാൽ, പരിശുദ്ധമായ വാദ്യോപകരണങ്ങൾ സന്നിധാനശക്തി അവിടെയെല്ലാം വ്യാപിച്ചു, എല്ലാം പ്രശാന്തമാക്കിത്തീർന്നു. പുറത്തുവിടാതെ, ഏതാനും ഒരു തടവുകാരനെപ്പോലെയാണ്, എന്നെ പരിചരിക്കുവാൻ വളർത്തിയുന്നത്. ഞാൻ അന്നു ജനവാതലിനടുത്തു തന്നെത്താണിരുന്നത്, പുറത്തുള്ള മരകക്കെട്ടുകൾ സ്പന്ദനമായി ഒരു സ്വപ്നപരതാനന്ദം സമ്പാദിക്കുവാൻ ശ്രമിക്കാറുണ്ട്. അന്നു മുതൽക്കുതന്നെ എനിക്കു പ്രകൃതിയോട് അതി പ്രതിപത്തിയാണ്. ആകാശത്തിൽ തടിച്ച മേഘങ്ങൾ കുന്നൊന്നായി കയറുന്നതുകണ്ടാൽ ഞാൻ സന്തോഷാധികൃത്തരേ ഭ്രാന്തമാനസനാകാറുണ്ട്. ബാല്യകാലത്തിലെ ഏകാന്തതയിൽ പോലും, എനിക്കു ചോരപാവയുവാൻ അറിയാതിരുന്ന എന്തോ ഒന്നിനാൽ— പ്രകൃതിയാൽ— ഞാൻ ദ്രവമായും സവിശേഷമായും സംഗ്രതനായിരുന്നു എന്നും, അത് അനവരതം എന്റെ മുന്നിലായിരുന്നു, നവനവങ്ങളായ സുന്ദരകാഴ്ചകളെ കാട്ടിത്തന്നു എന്നെ സന്തോഷിപ്പിച്ചു എന്റെ ഒരു ഉത്തമസ്നേഹിതനായിരുന്നു എന്നും എനിക്കു തോന്നിയിട്ടുണ്ട്’.

മോറാ ജനിയുടെ കഥാസാരങ്ങളെല്ലാം തെപ്പോലെ സുപ്രസിദ്ധമാകുന്നു. സീമന്തപത്രമായ ‘ചിരേന്ദ്രനാഥാശാർ’ അഭിനീതനായ ഒരു തത്വജ്ഞാനിയാണ്. ചിന്തയെ പുതുക്കുന്നത്, ഒന്നാമതായി ഐ. സി. എസ്സ്. പരീക്ഷ ജയിച്ച മരിയ്യാക്കാരും. ‘ശാരദേന്ദ്രനാഥാശാർ’, ‘അജേന്ദ്രനാ

ഥാഗോറും വിശ്വവിശുദ്ധനായ ചിത്രകാരനാണ്. പത്രികയിൽ ഒരുവയാണ് പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയത്. 'അപൂർണ്ണഗാനം', 'എരിഞ്ഞിപ്പുഴ' മുതലായി അനേകം സർഗ്ഗങ്ങളുടെ ജനയിതിയായ ശ്രീമതി സുവർണ്ണകുമാരിദേവി (മിസ്സിസ് ഗോഷൽ) രവീന്ദ്രനാഥന്റെ സഹോദരിയാണ്.

ടാഗോറിന്റെ വിദ്യാഭ്യാസകാലം വളരെ പ്രസന്നതയോടെ കഴിഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. അത്, അത്യന്തം അസന്തോഷകരമായ അനുഭവങ്ങളെയാണ് ഉണ്ടാക്കിയിട്ടുള്ളത്. ശിരസ്സ് നഗ്നമാക്കി ഉച്ചയ്ക്കു മുഴുവൻതന്നെ വെയിലത്തുനിറുത്തിയ ഒരു സ്ത്രീമാർഗ്ഗത്തിന്റെ കൃത്യതയെക്കുറിച്ച് അദ്ദേഹം പലപ്പോഴും പ്രസ്താവിക്കാറുണ്ട്. ശുശ്രൂഷ, നിശ്ചയവും, ദയപരിപൂർണ്ണവും ആയിരുന്നു ടാഗോറിന്റെ സ്ത്രീജീവിതം. അദ്ദേഹത്തിന് അരികിൽ തോന്നിയ ആനന്ദമായ വെറുപ്പിനിടത്തും, വല്ല സുഖക്കേടും ബാധിച്ച്, സ്ത്രീകൾ പോകാതെ കഴിക്കാൻവേണ്ടി, അദ്ദേഹം പലപ്പോഴും 'ഗുട്ട്സി'ൽ വെള്ളം നിറക്കാറുണ്ടുപോയി!! ഈ സംഗതിയെക്കുറിച്ച് അറിഞ്ഞതുകൊണ്ട് മറ്റൊരു ടാഗോറിനെ സ്ത്രീകൾനിന്നു വിട്ടുവിട്ട്, സ്വന്തമായി പ്രത്യേകം ഇഷ്ടനാഥനായെ ഏല്പിച്ചു. അവരിൽനിന്നും, തന്റെ സഹോദരന്മാരിൽനിന്നും ടാഗോർ അലഞ്ഞിരുന്ന പല സംഗതികളും പഠിച്ചു. കവിത, സംഗീതം, നാട്യശാസ്ത്രം മുതലായ വിഷയങ്ങളിൽ ജനനാലുണ്ടായിരുന്ന വാസനയോടെ അദ്ദേഹം ആ വകുപ്പുകളിൽ അതിവേഗത്തിൽ പ്രത്യേകപാഠവും സമ്പാദിച്ചു. നല്ല പാട്ടോ, കവിതയോ, കേട്ടാൽ അക്കാലത്തുതന്നെ രവീന്ദ്രനാഥൻ ആഹ്ലാദിച്ച്, തന്നെത്താൻ മറന്ന് ഇരിക്കാറുണ്ട്. തേവാരങ്ങൾക്കു പതിവായി ഉപനിഷത്തുക്കൾ പാരായണം ചെയ്തവരായുള്ള ഒരു കഥാസമാഹരണത്തിൽ, ദേവേന്ദ്രനാഥമഹാശിഷ്യന്റെ അത്ഭുതം സന്നിധാനത്തിൽ വളർന്നു വന്ന ടാഗോറിനെ സഹ

ഗ്രാമത്തിൽനിന്നു സിദ്ധിച്ചതായ മനസ്സംസ്കാരം ചില്ലറയൊന്നും അല്ലായിരുന്നു.

രവീന്ദ്രനാഥടാഗോർ ഒരു കോളേജിലും ചേർന്നു പഠിച്ചിട്ടില്ല; സ്വകലാശാലാപരീക്ഷകൾ ഒന്നും അദ്ദേഹം ജയിച്ചിട്ടില്ല. എങ്കിലും കല്ക്കട്ടാസ്വകലാശാലക്കാർ 'ഡോക്ടർ' എന്ന ബിരുദം, ബ്രിട്ടീഷുപത്രവർത്തി 'സേർ' എന്ന സ്ഥാനവും, അദ്ദേഹം 'നോബൽസമ്മാന'ത്തിന്ന് അർഹനായതിനാലേയും, ബഹുമാനസൂചകമായി, ടാഗോറിനു കല്പിച്ചുകൊടുത്തു. 'നോബൽസമ്മാനം' ലഭിച്ച അവസരത്തിൽ, ഇംഗ്ലാണ്ടിലെ 'ഡെയിലി സ്റ്റേസ്'. എന്ന ദിനപത്രം പ്രസ്താവിച്ചിട്ടുള്ളതു താഴെ ചേർന്നു:— 'ടാഗോറിനു നോബൽസമ്മാനം കൊടുത്ത കാര്യത്തിൽ ഒരു വിശേഷമുണ്ട്. സ്വകലാശാലകളായി ഒരുവിധത്തിലും ബന്ധപ്പെടാതെ ഇന്ത്യയിൽ ഒരു മഹാകവി അദ്ദേഹം മാത്രമേ ഉള്ളൂ. 'മക്കോളെപ്രഭുവോ', ബ്രിട്ടീഷുഗവൺമെന്റിന്റെ വിദ്യാഭ്യാസരീതിയോ അല്ല, ടാഗോറിനെ സൃഷ്ടിച്ചത്. അദ്ദേഹം, നിർഗുണശാൽ വല്ല സകാർ പാശാലയിലും ചേന്ന്, വിടാതെ പഠിച്ചിരുന്നുവെങ്കിൽ, ഇപ്പോൾ വല്ല സാധാരണ സ്കൂൾമാസ്റ്ററോ, ഇമസ്ഥാനം ആയിപ്പോകുമായിരുന്നു! കവികൾ ജനിക്കുകയാണ്; കവികളെ ഉണ്ടാക്കുകയല്ല. 'ബി. എ.' എന്ന ബിരുദാക്ഷരങ്ങൾ ഇല്ലെങ്കിലും, വലിയ കാര്യങ്ങൾ മൊറുംക്കു സാധിക്കാമെന്ന്, ഇന്ത്യാക്കാർ മുന്പുതന്നെ തോന്നിത്തുടങ്ങിയിരുന്ന സംശയം, ഇപ്പോൾ തീർച്ചയായി'.

ടാഗോറിന്റെ സാഹിത്യസംരംഭങ്ങൾ വളരെ ചെറുപ്പത്തിൽത്തന്നെ ആരംഭിച്ചു. 'ചണ്ഡിദാസ്'ന്റെയും, 'വിദ്യാപതി'യുടെയും കവിതകളാണ്, ആദ്യത്തിൽ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ കവിതാവാസനയെ, ഉദ്ദീപിപ്പിച്ചത്. കൈവണ്ണവ ഗാനകവികളുടെ ശക്തി ഇന്നും ടാഗോറിൽ സ്ഥായിയായി പ്രവൃത്തിച്ചുവരുന്നുണ്ട്. താൻ ഒരു 'കവിയാതിരുന്ന' കാലത്തെക്കുറിച്ച് ടാഗോർ ഇപ്രകാരം പറയുന്നു:—

‘ഒരു ദിവസം പ്രഭാതത്തിലാണ്. ഞാൻ സൂര്യോദയം സൂക്ഷിച്ചു നോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ചെട്ടന്ന്, ഞാൻ, മനോഹരമായ ഒരു പരിണാമം കണ്ടു. അത് അവാദ്യമായ ഒരു കാഴ്ചയായിരുന്നു. എന്റെ മുഖിലുണ്ടായിരുന്നതെല്ലാം ദിവ്യമായ തെരുസ്സാടുകൂടി പ്രകാശിച്ചു. ലോകം മുഴുവൻ അമാനന്ദികമായ സംഗീതമാധുരി നിറഞ്ഞു. തെരുവീഥിയിലുള്ള ഗൃഹങ്ങളും, ഗതാഗതം ചെയ്യുന്ന മനുഷ്യരും, ഓടിക്കളിക്കുന്ന കുട്ടികളും, എല്ലാം, ആ ദിവ്യതെരുസ്സിന്റെ, ഇണതെന്ന വിവക്ഷിക്കുവാൻ വയാത്ത ആ പ്രഭാപടലത്തിന്റെ, ഓരോ ഭാഗങ്ങളാണെന്ന് എനിക്കു തോന്നി. എഴുട്ടുദിവസത്തോളം ആ അനുഭവം നിലനിന്നു. നിസ്സാരങ്ങളായ വൃത്യാസങ്ങളും എല്ലാം നശിച്ച്, എന്റെ ഹൃദയം സ്നേഹസന്തോഷങ്ങളാൽ പൂർണ്ണമായി. അടുത്ത് ഒരിക്കൽ, ഞാൻ ഹിമാലയത്തിലേക്കു പോയപ്പോൾ, ആ കാഴ്ച അവിടെനിന്നും കാണുവാൻ ശ്രമിച്ചു. പക്ഷെ, സാധിച്ചില്ല. പ്രപഞ്ചതേജസ്സിനെ പ്രത്യക്ഷപ്പെടുത്തുവാൻ സർവ്വശക്തൻ ഉന്നതമായ ഹിമാലയം ആവശ്യമില്ല; ഉള്ളകുതിനോടൊത്ത ഏകദേശിയായാലും മതി! അന്നാണ്, എനിക്ക് ഒന്നാമതായി ആത്മാമായ അനാനഭീപം പ്രകാശിച്ചത്. ഞാൻ കണ്ട ദിവ്യമായ ആ കാഴ്ചയെയാണ്, പിന്നീട്, എന്റെ കവിതകളിൽ വർണ്ണിക്കുവാൻ ഞാൻ ശ്രമിച്ചിട്ടുള്ളത്. നമ്മുടെ അനാനദൃഷ്ടികളെ മറയ്ക്കുന്ന മൂടപടത്തെ നീക്കാമെങ്കിൽ, ജീവിതത്തിന്റെ മനോഹരവും പരമവും ആയ പരിപൂർണ്ണത ദൃഷ്ടിഗോചരമാകും. അതാണ് എന്റെ സന്ദേശം’.

മഹാജ്ഞിഷം, അദ്ദേഹത്തിന്റെ പതിനെട്ടാമത്തെ വയസ്സിൽ, ഇതുപോലെത്തന്നെ ഉരണദിവ്യമായതായി പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. പിതാവ്, പക്ഷെ, പ്രപഞ്ചത്തിന്റെ നശപാദവസ്ഥയെയും, നിത്യനായ ഈശ്വരന്റെ കൈതമ്പലത്തെയും

ആണ് കണ്ടത്. പത്രം, സ്റ്റുഡിയുടെ മനോഹരതയേയും, ചെൽക്കാസസ്സുണ്ണായ സമസംബന്ധത്തേയും ആണ് കണ്ടത്. അവസരമെടുത്ത മനോഭാവങ്ങളുടെ വ്യത്യാസമനുസരിച്ച്, പിതാവ്, ഒരു മഹാകവിയുടെയും, പത്രം, ഒരു മഹാകവിയുടെയും, ദൃഷ്ടികളായ ഒരു ഒരു വസ്തുവിന്റെ വിവിധഭാവങ്ങളെക്കണ്ടു, എന്തുമായും!

കാശോർ, പത്രം, പരിമിത വയസ്സുള്ളപ്പോൾ അച്ഛനൊക്കെയും വടക്കേ ഇന്ത്യ മുഴുവൻ സഞ്ചരിക്കുകയും, ഹിമാലയമാലാഗിരിയെ സന്ദർശിക്കുകയും ചെയ്തു. ആ യാത്ര, പ്രകൃതിയോടു കാശോറിനു സ്വതന്ത്ര കോണിയിരുന്ന പ്രതിപത്തിയെ നന്നുകൂടി വളർത്തിച്ചു ഉറപ്പിച്ചു. പിതാവും, പ്രകൃതിയും, ചൈതന്യവകവികളും ആണ് കാശോറിന്റെ അനല്പമായ കവിതാവാസനയെ വികസിപ്പിച്ചു തിളക്കിക്കൾ. ആദ്യകവിതകൾ പഴയ മാതൃവാസമിട്ടുള്ള അനുകരണങ്ങളായിരുന്നു. പരിമിതവയസ്സു തികയുന്നതിനുമുമ്പ് അദ്ദേഹം, 'സന്ധ്യാശംശിതം, പ്രഭാതസംഗീതം' എന്ന രണ്ടു ഖണ്ഡകൃതികൾ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തി. ആ കവിതകളിലാണ് 'കാശോറിന്റെ കവിത' എന്നൊരു പ്രത്യേകപ്പെട്ടത്. നൂറുകണക്കായ ഒരു സാഹിത്യപണ്ഡിതനെ സഭയെപ്പോലെയും വെട്ടിത്തറന്നുകാണിച്ച ആ പ്രസിദ്ധകൃതികൾ അന്നത്തെ ബങ്കാളസാഹിത്യത്തെ മറ്റ് എല്ലാക്കുടിച്ചു. കാശോറിന്റെ പതിനാലാമത്തെ വയസ്സിൽ രചിക്കപ്പെട്ട 'വാർഷികീയുടെ ബുദ്ധിശക്തി' എന്ന ഗാനനാടകം ഇന്നും ബങ്കാളത്തിലെ പ്രധാനപ്പെട്ട പുസ്തകങ്ങളിൽ ഒന്നാകുന്നു.

അദ്ദേഹം തന്റെ പതിനേഴാമത്തെ വയസ്സിൽ ഇംഗ്ലണ്ടിലേക്കു പോയി. ഒരു കൊല്ലത്തോളം അവിടെ താമസിച്ചു. ഇന്ത്യയിലുടനീളം നടന്നുപോയ പ്രസിദ്ധ സാഹിത്യവിമർശനം "മോർലിപ്പട്ട"വികാർ അടക്കം അദ്ദേഹം അന്നു സാഹിത്യം

പരിചയിച്ചിട്ടുണ്ട്. “നിത്യപേരിടേണ്ടാൻ മനസ്സാക്കേണ്ട പ്രനാഥടാഗോർ, അതു തന്റെ വാസനകനകമല്ലെന്നു കണ്ട്, ലോകം മുഴുവൻ തന്റെ കീഴ്ത്തിയ ശാപേതമാക്കിത്തീർത്ത സ്വാഭാസാഗ്ദങ്ങളായ ഗാനങ്ങൾ രചിക്കുന്നതിന്, ഇന്ത്യയിലേക്കു തന്നെ മടങ്ങിയപ്പോയി”, എന്നാണ് ടാഗോർ സഹോദരന്മാരെ മടക്കിയപ്പോൾ, ‘ഡെയ്ലി പ്രോബിഷൻ’ എന്ന ഈശ്വരി പത്രം എഴുതിയിരുന്നത്.

ടാഗോറിന്റെ കവിതാപരിഭ്രമത്തിൽ പ്രധാനമായ ചിന്താത്തലവും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഇതാപത്തിമുന്നാമത്തെ വയസ്സുതലക്കാണ് ആരംഭിക്കുന്നത്. അന്നാണ് അദ്ദേഹം വിവാഹം കഴിച്ചത്. വിവാഹാനന്തരം, മറ്റൊരുപി അദ്ദേഹത്തെ കലാപരമായ വക “പിഡേഴ്സ് എഡിറ്റർ” ഭവിക്കുന്നതിന് അയോദയച്ചു. നിർമ്മുഖിച്ച് എളുപ്പമായ ആ ‘കാർട്ടൂവിംഗ്’വും, ഏകാന്തവാസവും ടാഗോർ ആദ്യത്തിൽ അത്ര ഇഷ്ടപ്പെട്ടില്ല. എന്നാൽ, അവിടത്തെ താമസമാണ് അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൃതികളിലെ ഉൽകൃഷ്ടവും അഗാധവും ആയ ചിന്ത സന്ദേശങ്ങൾക്കു പ്രധാന കാരണം. സാധുക്കളായി അടുത്ത് എടുത്തുപെടുന്നതിനും, മനഃപ്രാപ്തമുള്ളതെ വിവിധങ്ങളായ വ്യാപാരങ്ങളെ സൂക്ഷിച്ചുനിയുന്നതിനും, മറ്റും, അന്നു വളരെ സൗകര്യം സിദ്ധിച്ചു. അദ്ദേഹം ഒരു വ്യാഴവട്ടകാലം എസ്റ്റേറ്റ് രുചിച്ചുകൊണ്ട് അവിടെ താമസിച്ചു. ആക്കാലത്താണ് വിശേഷാലതരങ്ങളായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ‘ചെറുകഥകൾ’ അധികവും എഴുതിട്ടുള്ളത്. മനോഹരങ്ങളായ ബലാളസമുദായ ചിത്രങ്ങൾ വഴിയായി, അനശ്വരങ്ങളായ കൈനവങ്ങൾക്കുള്ള, അനന്യസാധാരണമായ ചുമലോരസ്സുതയോടുകൂടി, വളർച്ചയും ഉപാധിച്ചും, വായനക്കാരെ എന്തെന്നില്ലാതെ സന്തോഷാജ്ഞാപന പരവശരാക്കി, അവരിൽ വിജ്ഞാനത്തെ വളർപ്പിക്കുന്നവയാകുന്നു രവീന്ദ്രനാഥടാഗോറിന്റെ പ്രശ്നാഭിമുഖീകരണങ്ങളായ

കുറുകെ മകൾ. ആ കഥകളിൽ, അതിവൃദ്ധ്യത്തോടു ചേർന്നു കിടന്നു കഴിഞ്ഞു, കവി, മനോധർമ്മമാകുന്ന ഭൂതകണ്ഠാഭിരുടെ സഹായത്താൽ, ധർമ്മനായകന്റെ മോശമഷ്ടസ്സുകൾക്കുപോലും ശോചനീയമാക്കിത്തീർത്ത് അവരെ ആലോചനാസാധനമാക്കുന്നു; മറ്റുള്ളവർക്കു 'പ്ലോട്ടുകൾ' നൽകുകയോ, സാധാരണക്കാരായ ഒന്നോ രണ്ടോ കഥാപാത്രങ്ങളെക്കൊണ്ട്, മനോഹരമായ കഥകൾ, മനോമുഖ്യത്തിൽ പ്രതിഫലിച്ചു നില്ക്കുന്നവയെ, ഭാഷാകഥയും ഭാരത വാഗ്ഗീയ 'നോവലുകളും. ഭാഷാവിന്റെ മഹാകാവ്യം അന്യോദൃശ്യമാകുന്നു.

'വെർഗേയം' എന്ന് അദ്ദേഹം തന്നെ നാമകരണം ചെയ്തിട്ടുള്ള 'വെർഗേയം' പിന്നത്തെ കാവ്യം. തന്റെ ജീവിതത്തിൽ എന്തൊരു വലുത്തായ ഒരു മാറ്റം സംഭവിക്കുവാൻ അടുത്തിരിക്കുന്നതായി അദ്ദേഹം മുൻകൂട്ടിക്കണ്ടു. മാതൃഭൂമിക്കുവേണ്ടി പുറംനാടികൾ പ്രയത്നിക്കുവാൻ ആനുകൂല്യമായി ഒരു പ്രേരണ പുറപ്പെട്ടു. തന്റെ സ്വന്തം സ്മരണപരിപാടിയിലും ഭാരതകാരായ ഒരു സ്മരണാപരമായിത്തന്നെക്കൊണ്ട്, കളികളിൽ ഉത്സാഹത്തോടും ആനന്ദത്തോടും ഉണ്ടാക്കുന്നതും, അവരെ പ്രകൃതിയുമായി എങ്ങനെയോർത്തിയിട്ടിരിക്കുന്നതും ആയ ഒരു പരിഷ്കരിച്ച വിദ്യാഭ്യാസ രീതിയെ നടപ്പാക്കുവാൻ അദ്ദേഹം ആഗ്രഹിച്ചു. പിന്നീട് 'അദ്ദേഹം സ്ഥാപിച്ചു', ഇന്നും ഉത്തമരീതിയിൽ നടത്തിവരുന്ന, ബോധപരമായ 'ശാസ്ത്രീയരീതി'യിലെ വിദ്യാഭ്യാസം, അതിന്റെ ഫലമാകുന്നു. ആ സ്ഥാപനത്തിന്റെ ആദ്യകാലത്ത്, അദ്ദേഹം അതിനുവേണ്ടി കഷ്ടപ്പെട്ടിട്ടുള്ളതിന്നു കണക്കില്ല. ആ സംഗതിയെക്കുറിച്ച്, അദ്ദേഹം, 'മിസ്റ്റർ ആൻഡ് മിസ്സിനോട്' ഇപ്രകാരം പറയുന്നു:— പാഠശാല നിർമ്മിക്കുവാൻ നടത്തുന്നതിന്നു വേണ്ടപോന്ന കിട്ടുവാൻ അത് എന്റെ പുസ്തകങ്ങളും, പക്ഷ്യവകാശങ്ങളും, എന്റെ വകയായുള്ള യാത്രാസാധനങ്ങളും, വിവിധ കളങ്ങളും. എന്നിച്ച് അതിനെല്ലാം എന്തു ബുദ്ധിമുട്ടുണ്ടായിരുന്നു എന്നും, എന്തെല്ലാം കഷ്ട

പ്രാദികൾ ഞാൻ അനഭവിക്കേണ്ടിവന്നു എന്നും പറവാൻ പ്രയാസം. ഇടക്കത്തിൽ, ഞാൻ തീവ്രമായ സ്വദേശസ്നേഹത്താൽ ചന്ദ്രം പ്രേരിതനായിട്ടാണ് സൂര്യം സ്ഥാപിച്ചത്; ക്രമേണ ഏന്റെ ആദർശം അധികമധികം ആത്മീയമായിത്തീർന്നു.

ലോകോത്തമനായ ആ സത്യാസക്തി, വിശ്വോത്തരങ്ങളും, പ്രിയതരങ്ങളും, മനോഹരങ്ങളും, നിർമ്മലങ്ങളും ആയ നവീനായുക്കളെ ധ്യാനിച്ചുകൊണ്ടും, അതിസ്നേഹത്തോടും, നിഷ്ഠാമത്സ്യഭാവത്തോടും, പൂർണ്ണവിശ്വേകത്തോടുംകൂടി മാതൃഭൂമിക്കുവേണ്ടി പ്രവൃത്തിച്ചുകൊണ്ടും വസിക്കുന്ന ആ പരിശുദ്ധമായ 'ശാന്തിനികേതനാശ്രമ'ത്തെക്കുറിച്ച് ഞാനെഴുതാൻ പാറയെങ്കെന്ത്! അവിടത്തെ പ്രകൃതിയുടെ ഉഗ്രമായ വിശിഷ്ടസൗന്ദര്യം അറിയാപോമെ, മാനസികമായും ആത്മികമായും ആ പുണ്യാത്മാവിന്റെ സമ്പർക്കസന്നിധാനങ്ങളാൽ, ആ സ്ഥലത്തിനുള്ള പരവനമായ ശക്തിയെ ഞാൻ എങ്ങിനെ മണ്ണിടക്ക! മാരാജ്ഞിയെ 'ധ്യാനമഠ'മായി ഉപയോഗിച്ചു വന്നിരുന്നതും ഈ 'ശാന്തിനികേതനം'തന്നെയാണ്. 'മരൽ-ലാണ് പാറശാല ഒന്നാകുന്നത്' ആരാണിട്ടത്. ഭർത്താ മുന്നോ വിദ്യാത്മികളോടുകൂടി ഇടങ്ങിയ ശാന്തിനികേതനപാറശാലയിൽ ഇപ്പോൾ മൂന്നുപേരും വിദ്യാത്മികളാണ്. 'കുട്ടികളെ വിശ്വസിക്കുക, അവരെ വളരുവാൻ അനുവദിക്കുക', എന്നാണ് പാറശാലയുടെ ആദർശം. 'പ്രീതിമ നിയമങ്ങളാൽ' അടിമപ്പെടേണ്ടിവരുമെന്നുള്ള ഒരു തത്ത്വം സർക്കാരിൽനിന്നു യാതൊരു സഹായത്തെയും സഹിക്കുവാനില്ല. കൈമിശ്ഠാണിത്തിലെ കേരളാർ, ജൂഷിപ്രോക്തങ്ങളായ പുരാണങ്ങളെക്കേണപോലെ, ആ കവിജാലിയുടെ മഹത്തുനിന്നു പുറപ്പെട്ടു മധുരഗാനങ്ങളെ ദിനംപ്രതി ആസ്വദിക്കുന്ന ശാന്തിനികേതനവിദ്യാത്മികളേ! നിങ്ങളാതെന്നു അഹംഗാരിതാമാർ! ഓഗോറിനു നോബൽസമ്മാനം കിട്ടിയ എട്ടുപ്രതിഭാ പമ്പരം അഭട്ടമാ, അങ്ങിനെതന്നെ, ശാന്തിനികേതന

പാരശാലാസംരക്ഷണഫണ്ടിലേക്കു നീക്കിവെക്കുകയാണ് ചെയ്തത്.

തനിക്കു നേരിട്ടുവാൻ അടുത്തിരിക്കുന്നതായിക്കണ്ട ആപത്തു് അമിതേണ സംഭവിച്ചു. ടാഗോറിന്റെ പ്രിയപ്രേയസി പെട്ടെന്നു കാലധർമ്മത്തെ പ്രാപിച്ചു. കുറച്ചുമാസംകഴിഞ്ഞപ്പോഴേക്കും മകൾ ക്ഷയരോഗത്താൽ മരിച്ചു. അധികം താമസിയാതെ, വിഷമികപിടിച്ചു തന്റെ ഏകയുവതയും അവരെ പിന്തുടന്നു. അക്കാലത്തെ തന്റെ ഭയങ്കരമാദ്യവെന്തെക്കുറിച്ച് അദ്ദേഹം ഇങ്ങിനെ എഴുതിയിരിക്കുന്നു:— 'ആ നഷ്ടങ്ങൾ വാസ്തവത്തിൽ അനാഗാതങ്ങളായിരുന്നു. ആ നാശത്തിലും ജീവന്റെ നിറവും പരിപൂർണ്ണതയുമാണ് എനിക്കു തോന്നിയത്. എല്ലാം നശിക്കുന്നതായി തോന്നിയാലും സൂക്ഷ്മത്തിൽ ഒരു പരമാണുപോലും നശിക്കുന്നില്ലെന്നും, നശിക്കുവാൻ പാടില്ലെന്നും എനിക്കു ബോദ്ധ്യം വന്നു. നിറുത്തിയില്ലാതെ ഞാൻ അങ്ങിനെ സമാധാനപ്പെട്ടതല്ല. ജീവന്റെ 'നിറവ്' അത്രമാത്രം എന്നെ ആകർഷിച്ചു. മരണം എന്നത് അപൂർണ്ണതയിൽ നിന്നു പൂർണ്ണതയിലേക്കുള്ള ഇണക്കുമായ ഒരു മാറ്റം മാത്രമാണെന്ന ഞാൻ അറിഞ്ഞു'.

ഇക്കാലത്താണ് സുപ്രസിദ്ധമായ "ഗീതാഞ്ജലി" എഴുതിയത്. ആ കാലത്തെക്കുറിച്ച് ടാഗോറിന്റെ നിരൂപകനും, ശാസ്ത്രനികേതനത്തിൽ രാജ്യാപകനും ആയ 'സി. എഫ്. ആൻഡ് റൂസ്സ്' ഇപ്രകാരം പറയുന്നു:— 'ടാഗോറിന്റെ ജീവിതത്തിൽ വലിയ ഒരു പരിണാമമുണ്ടായത് ഇക്കാലത്താണ്. ആദ്യകാലത്തിൽ അദ്ദേഹത്തിന്നു പ്രകൃതിയിലെ ബാഹ്യമായ കഷ്ടകൃതിൽ തോന്നിയിരുന്ന സൗന്ദര്യം, കാലാന്തരത്തിൽ രീതിയെ തത്വജ്ഞാനപരമായ ഒരു ആത്മീയസൗഹൃദമായിപ്പരിണമിച്ചതുപോലെത്തന്നെ. രാഷ്ട്രീയങ്ങളും, സാമൂഹികങ്ങളും ആഴിയിരുന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആശങ്കയും, ആഗ്രഹങ്ങളുമെല്ലാം

ക്രമേണ ആത്മീയതയും ദൈവികങ്ങളുമായി വളർന്നു. ഒടുവിൽ സ്വയം പ്രപഞ്ചപരമായിത്തീർന്നു. ദൈവികമായ വസ്തുവിൽകൂടെയും, വസ്തുവിൽ തന്നെയും, ആത്മീകമായ യഥാർത്ഥാനുഭൂതിയുണ്ടാകുന്നു; ഐക്യമായ വസ്തുക്കൾതന്നെ കാവാഞ്ചരത്തിൽ കേൾക്കപ്പെട്ട്, തെളിഞ്ഞു പരിശുദ്ധമായിത്തീർന്ന്, പാരത്രിക കാന്തിയെ വിതരണം ചെയ്യുന്നു; ഇതാണ് ഓഗോറിന്റെ ആശയങ്ങളുടെ നവീനമായ ശക്തിയും, വൈശിഷ്ട്യവും.

ശരീരസൗജന്യത്തിനു വേണ്ടിയും, തന്റെ പുത്രന്റെ വിദ്യാഭ്യാസത്തിൽ അടുത്തിരുന്ന ഇന്ത്യയിലെത്തിയവേണ്ടിയും ഓഗോർ അടുത്തവർഷത്തിൽ റീണ്ടും ഇംഗ്ലാണ്ടിലേക്കുപോയി. അവിടെ വെച്ചാണ് തന്റെ കവിതകൾ മിക്കതും താൻ തന്നെ ഇംഗ്ലീഷിലേക്കു തർജ്ജിമ ചെയ്തത്. അദ്ദേഹം തന്റെ സകല കൃതികളും ഒന്നാമതായി ഏഴരീട്ടുള്ളതു സ്വദേശമായ ബർമുഡ്സിൽ തന്നെയാണ്. അക്കാലത്ത് ഇംഗ്ലണ്ടിൽവെച്ചു നടത്തിട്ടുള്ള പ്രസംഗങ്ങളാണ്, 'സാധന' എന്ന ഉൽകൃഷ്ടഗ്രന്ഥം ഒരു മഹാകവി, താൻ മാതൃഭാഷയിൽ രചിച്ചിട്ടുള്ള കൃതികളെതിരെ സംബന്ധമില്ലാത്ത മറ്റൊരു ഭാഷയിലേക്കു താൽതന്നെ തർജ്ജിമ ചെയ്ത്, ഏതുകൊണ്ടും വളരെ വ്യത്യാസപ്പെട്ടവരായ രണ്ടു ഭിന്നാത്മയാസികളെ ആനന്ദിപ്പിക്കുക എന്ന അസാധാരണ കൃത്യം ആദ്യമായി നിർവ്വഹിച്ചതു രവീന്ദ്രനാഥടാഗോർ ആണ്. 'തോൽ, തർജ്ജിമയിൽ, പല അവകാശങ്ങളും, ശബ്ദഭംഗികളും, ഗന്ധനരതില്ലാതെ വിട്ടുകളഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. വളരെ സാധാരണയും അനൗപമ്യവുമാണ് ഏകദേശ ഇംഗ്ലീഷുകാർ, എന്നാണ് ഗീതാഞ്ജലീതർജ്ജിമയെക്കുറിച്ച് ഓഗോർതന്നെ പറയുന്നത്! എന്നാൽ, 'സാധാരണയും അനൗപമ്യവു'മായ ആ ഭാഷയെക്കുറിച്ച്, ഇംഗ്ലീഷുപണ്ഡിതാജ്ഞാസമന്ദർ അഭിപ്രായപ്പെട്ടിട്ടുള്ളത്, 'ഇംഗ്ലീഷുകാർക്കിടയിൽ ബൈബിൾ ഉണ്ടായതിൽനിന്നു അതുപോലെ പരിശുദ്ധമായ ഭാഷയിൽ ഒരു ഗ്രന്ഥമുണ്ടാ

യിട്ടുള്ളതു ഗീതാഞ്ജലിയുടെ രഞ്ജിതമാണ്, എന്നാണ്. ഇംഗ്ലാണ്ടിൽ വെച്ച് ഇംഗ്ലീഷുകാർ അദ്ദേഹത്തിനു സമർപ്പിച്ചതായ ഒരു മംഗളപത്രത്തിൽ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു:— 'ഈ ശ്രദ്ധേയമായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അസാമാന്യ ബുദ്ധിശക്തി അദ്ദേഹം എത്രയും പരിശുദ്ധമായ കാർത്തികനെന്ന ഉപയോഗപ്പെടുത്തി. അദ്ദേഹം, ഹൃദയത്തിനു സന്തോഷത്തെയും, മനസ്സിനു തെളിവിനേയും, കണ്ണുങ്ങൾക്കു സാഗീതമാധുരിയേയും, കണ്ണുകൾക്കു മനോഹരമായ സമസ്തചിത്രങ്ങളേയും, ആത്മാവിന് അതിന്റെ ദിവ്യമായ ഉല്പത്തിയെക്കുറിച്ചുള്ള സ്മരണയേയും ഉണ്ടാക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു'.

ഭാഗ്യവശം 'നോബൽ' സമ്മാനം കിട്ടിയവിവരം സുപ്രസിദ്ധമാണല്ലോ. വിഷയാകോണ്ടും, പ്രതിപാദ്യരീതികൊണ്ടും ഖ്യാതികൃത്യനമങ്ങളിൽ ഒന്നാകത്തക്കവണ്മനത്തെ അർഹിച്ച 'ഗീതാഞ്ജലി'ക്കാണ് എണ്ണായിരം പാവൻ സമ്മാനം ലഭിച്ചത്. 'സപീഡനി'ലെ ഒരു സാഹിത്യകാരൻ, ഭാഗ്യവശം, ഇംഗ്ലീഷു രഞ്ജിത വരുന്നതിനുമുമ്പുതന്നെ, ഗീതാഞ്ജലിയുടെ മൂലം ബാല്യത്തിൽ വായിപ്പാൻ സംഗതിയായതുകൊണ്ടാണ് ആ സമ്മാനത്തിന് എടവെന്നത്. ആ സമ്മാനാനന്തരങ്ങളിലുള്ള റോപ്പിയലും അമേരിക്കയിലേയും പ്രധാനപ്പെട്ട പത്രങ്ങളും പ്രമാണപ്പെട്ട നിരൂപകന്മാരും പ്രശംസിച്ചിട്ടുള്ളതിന്നു കയ്യം കണക്കില്ല. അതിൽനിന്ന് 'ഏർനെസ്റ്റ് റിസ്സ്' എന്ന പ്രസിദ്ധ നിരൂപകന്റെ അഭിപ്രായത്തിലെ ഏതാനും ഭാഗം മാത്രം താഴെ ഉദ്ധരിക്കുന്നു:—

'ഗീതാഞ്ജലി, നമ്മുടെ അസ്സപ്പൂക്കളായ വികാരങ്ങൾക്കു സ്വരൂപവും ശബ്ദവും ഉണ്ടാക്കിയിരിക്കുന്നു! അതു തൽപ്പരമായിത്തന്നെ, പൂർണ്ണമായ ജീവിതസമൃദ്ധിയിൽനിന്നും, കല്പനാലൈവിതൃത്തിൽനിന്നും, ആഗ്രഹങ്ങളിൽനിന്നും അനിവാര്യമായി ആവിർഭവിച്ചതാകുന്നു. അത് അപൂർവ്വം, ഉൽകൃഷ്ടമായ ഒരു

വികാരവിശേഷത്തെയാണ് സ്പീകരിക്കുന്നത്. അതിന്റെ കാന്തി, സംഗീതമാധുരിയുടെ മഹാമന്ത്രത്തെ വെല്ലുന്നതാണ്. അതിന്റെ സംഗീതരസം, പരമമായ നാദബ്രഹ്മത്തിന്റേയും, സൂത്രപ്രദാപവങ്ങളുടേയും കല്പോലകോലാഹലത്തിൽ നിറഞ്ഞിരിക്കുന്നു, തേജസ്സിനെ ജയിക്കുന്നതാണ്. അതു സ്വശക്തിബോധമുള്ള ഒരു തീവ്രവികാരമാകയാൽ, അതിനെ ഗാനം ചെയ്യുന്നതിന്നു നവീനങ്ങളായ ശ്രുതികളേയോ, രാഗങ്ങളേയോ തേടിപ്പിടിക്കേണ്ടിവന്നിട്ടില്ല; സാധാരണങ്ങളും, ചിരപരിചിതങ്ങളും ആയ സാമഗ്രികളെത്തന്നെയാണ് ഉപയോഗപ്പെടുത്തിട്ടുള്ളത്; എന്നാൽ അവയ്ക്കു കൈതന്ത്രവും, അർത്ഥവും, സംഗീതസ്വഭവവും പുതിയതാക്കിയിട്ടുണ്ട്. അതിന്റെ ഫലം വാചാരിഗോപരവും, അതുജ്ഞകരവും ആണ്. സാധാരണ, യാതൊന്നിലും മനസ്സിലാക്കത്തക്കവഴികൂടി, അശുചുണ്ണമിഴികളാലല്ലാതെ ഗീതാഞ്ജലി വായിക്കുന്നതിന്നു സാധിച്ചിട്ടില്ല. ഞാനാണെങ്കിൽ, ഏതാനുംമാത്രം വായിച്ച്, മുഴുവനാക്കുന്നതിന്നു ഞാൻ അർഹപ്പെടുന്നതു ബോധത്താൽ, തല്പോലം ഗ്രന്ഥം അടച്ചു വെച്ചിരിക്കുന്നു; സംഗതിയുണ്ടെങ്കിൽ, ബാക്കിയുള്ളത് ഇനിയെത്തലോകത്തിൽ വെച്ചു വായിച്ചുതീർക്കുകൊള്ളാം.

തന്റെ സാമ്യതാമത്തെ വയസ്സു മുതൽക്കാണ് ടാഗോറിന്റെ കല്പനാശക്തിയും, തീക്ഷ്ണബുദ്ധിയും മറ്റും പുണ്യമായ വികാസത്തെ പ്രാപിച്ചുകാണുന്നത്. അന്നുമുതൽ, ഹിമാലയ മഹാഗിരിയെപ്പോലെ, 'പ്രശാന്തഗംഭീരനിസർഗ്ഗസുന്ദര'നായ അദ്ദേഹത്തിൽനിന്ന്, കവിതകൾ, ഗാനങ്ങൾ, കഥകൾ, നാടകങ്ങൾ, ഉപന്യാസങ്ങൾ, നോവലുകൾ മുതലായ അനേകം കൈവഴികളോടുകൂടിയ 'സാഹിത്യശാഗ' അനർജ്ജമായും, പരിശുദ്ധമായും പ്രവഹിച്ചുതുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു. ഇന്ത്യയിൽ അദ്ദേഹത്തിൽനിന്നു പുറപ്പെടുന്ന രാജാ ശബ്ദത്തിന്നും അപാരമായ ഒരു മന്ത്രശക്തികൂടി കാണപ്പെടുന്നുണ്ട്. അപ്പോൾ, അ

മേരിക്ക, മുതലായ രാജ്യങ്ങളിലെല്ലാം സഞ്ചരിച്ച്, പല സ്ഥലങ്ങളിലും വെച്ചു ഗംഭീരങ്ങളായ പ്രസംഗങ്ങൾ ചെയ്ത്, പലരും സ്തംഭിതരായി ഭോകമൊട്ടു പരിചിതങ്ങളാക്കിത്തീർത്തു മേരിക്കി എഴുതിയ ടാഗോർ, ഇതാ, ഇന്ത്യയിൽ ഇന്ത്യയുടെ നാനാ ഭാഗങ്ങളിലും സഞ്ചരിച്ച്, ഭിദ്യമായ തന്റെ വാക്യമാധുരിയിൽ ഭക്താത്മാക്കളെ മുഴുവൻ മഗ്നരാക്കിവരുന്നു.

അടുത്ത കാലത്ത്, അദ്ദേഹം രാജഭരണസംബന്ധമായ സംഗതികളെക്കുറിച്ചും തനിക്കുള്ള അഭിപ്രായത്തെ ശരിയായും, ധൈര്യമായും പ്രസ്താവിക്കുവാൻ തുടങ്ങിയിട്ടുണ്ട്. അദ്ദേഹം ഹർലേസ്റ്റർകൊണ്ട് പ്രവൃത്തിക്കുന്ന സ്വാതന്ത്ര്യമിതനായ സമ്പന്നിശ്ചയനാണെന്നിരിക്കിലും, 'ഭോക്'ത്തിൽത്തന്നെ ജീവിച്ചുപോന്ന സ്വദേശാഭിമാനികൂടിയായെന്നും. അദ്ദേഹം ഭോകത്തെ അനുസരിക്കുന്ന യന്ത്രിശാലനാണ്. എത്ര രസശൂന്യമായ വിഷയത്തെക്കുറിച്ചുള്ള അഭിപ്രായപ്രകടനമായാലും വേണ്ടില്ല, അദ്ദേഹത്തിന്റെ എല്ലാ വാക്കുകളും എപ്പോഴും ചർമ്മപ്രകടനത്തിലുള്ള 'കവിചാക്രങ്ങൾ' ആകുന്നു.

സേർ- കവീന്ദ്രനാഥടാഗോർ ഇന്ത്യയിൽ പാലക്കാട്ടുവരെ വന്ന അവസരത്തിൽ ഞാൻ അദ്ദേഹത്തെ, കേരളനായ ഒരു രീതിയായാത്രക്കാരനെപ്പോലെ, ചെന്നു കണ്ടു. ഞാൻ, വിവിധവിഷയങ്ങളെക്കുറിച്ചും, പ്രത്യേകിച്ച്, അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൃതികളെ മലയാളത്തിലേക്കു തർജ്ജിമചെയ്യേണ്ടതിനെപ്പറ്റിയും, ഞാൻ തർജ്ജിമചെയ്ത തയ്യാറാക്കി വെച്ചിട്ടുള്ള 'ചെറുകഥ'കളെപ്പറ്റിയും, അര മണിക്കൂറുനേരത്തോളം നേരിട്ടു സംസാരിച്ചു. ആ ദിവസം, എന്റെ ആയുഷ്കാലത്തിലെ ഏറ്റവും പാവനമായ ഒരു ശ്രമമെന്നാണെന്നു ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു. ജീപ്പിമത്തുള്ള അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആ നീണ്ട കണ്ണുകൾ, അൽനിമിഷങ്ങളായി, പ്രശാന്തഗംഭീരമധുരമായ, ഒരു ഭിദ്യഭരണശീലത്തെ വിതരണം ചെയ്യുന്ന കവിതാപരമ്പരയെ

കണ്ണുകൾ, എന്റെ മനസ്സിൽ, മരിച്ചാലും മറക്കാത്തതായ ഒരു മായയെ ഉറപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഒരു കണ്ണും നീളത്തിൽ വെട്ടി നിൽക്കിട്ടുള്ളതും, നിറം കാച്ചാത്ത അതിലോലങ്ങളായ വെള്ളി അണികൾപോലെ, കട്ടമുക്കാലും നര ബാധിച്ചിട്ടുള്ളതും, മണിച്ചു ചീകി മിനക്കി ചീൻഭാഗത്തേക്കു മാടിവെച്ചിട്ടുള്ളതും ആയ തലമുടിയും, വിസ്മയമായ നൊനിഞ്ഞവും, അവിടെ, പുതികുളംകുടിയൽ, വെച്ചുതൊട്ട മൂന്നു ശോപികൾപോലെ കാണപ്പെടുന്ന മുളിവുകളും, തനിവെള്ളിപ്പൂലാവകൾപോലെ പ്രകാശിക്കുന്ന, നീണ്ടു നിന്നിരുകൾ വളർന്നു ജീവയും, കഴുത്തുമുതൽ പാദാഗ്രങ്ങൾ വരെ മണിച്ചു മുക്തനായ നീണ്ടതും, നാഴിത്തേയും, കേവലം സാധാരണവുമായ ഉടുപ്പും, പ്രശാന്തമായ ഭാവവും, നിസ്സർപ്പമായ സൗന്ദര്യവും, വീണാരവംപോലെ മൃദലവും ഇരപ്പും ആണെന്നിരുന്ന, കൂടുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതുപോലെ മന്ത്രാതാക്കളിൽ ശക്തിയോടെ പരിക്കുന്നതായ ശബ്ദവും, പ്രസംഗസമയത്തു വികാരങ്ങളുടെ തീവ്രതയെ കാണിക്കുന്ന കൈകളുടെ ചേളകളും, വിചാരിക്കുവാൻപ്രകടി വയ്യാത്ത വിനയവും, ഞാൻ എഴുതിക്ക, എഴുതുകയല്ലാത്ത മറക്കും? സംസാരത്തിനിടയ്ക്ക്, 'ആലപ്പുഴയോ, കൊല്ലമോ, അധികം നല്ല സ്ഥലം?' എന്ന് അദ്ദേഹം ചോദിച്ചിരുന്നു, ഞാൻ, 'കൊല്ലത്തുപോകുന്നവൻ ആ സ്ഥലം കണ്ടു പോയിട്ടു' അവിടെത്തന്നെ താമസിക്കാൻ ആഗ്രഹിച്ചു സ്വഗൃഹത്തെ വിസ്മരിച്ചുകളയും, എന്തെന്തുള്ള ഒരു പഴഞ്ചൊല്ല്, മലയാളഭാഷയിൽ ഉണ്ട്', എന്നു സമാധാനം പറഞ്ഞപ്പോൾ, 'ഉദ്യോ! എന്നാൽ കൊല്ലം ആപര്യമായ ഒരു സ്ഥലമാണ്. എനിക്ക് അവിടെ പോകേണ്ട', എന്നു നേരയോടുകൂടി മറുവടി പറഞ്ഞ അവസരത്തിൽ, അല്പമായി മാത്രം കാണപ്പെടുമ്പോ എന്നു സംശയിക്കുന്ന ആ താപസോത്തമന്റെ തുളനഹാസം എന്റെ ജീവകാലത്തെ മറ്റൊരു പ്രശോഭിതമാക്കിയെഴുത്തു പുനിലാവണമെന്നൊരു വിശ്വാസിക്കുന്നു. 'എറണാകുളത്തുനിന്നു തിരുവനന്തപുരം' എന്ന്

പുരംവരെ, വഞ്ചിവഴിക്കു സഞ്ചരിച്ചാൽ കാണാവുന്ന മനോഹരകാഴ്ച ലോകത്തിൽ മററവിടെയും ഇല്ലെന്നാണ് കേട്ടിട്ടുള്ളത്, എന്ന് ഞാൻ, ആ പൂജുപാദത്തെ കൊച്ചിയിലെക്കു കണ്ടിരിക്കുന്നതിനുള്ള ഒരു മുഖവുരയായി പറഞ്ഞപ്പോൾ, 'എനിക്ക് അതു കാണണമെന്നു പ്രത്യേകം ആഗ്രഹമുണ്ട്; ആ കാഴ്ചയെക്കുറിച്ച് നിങ്ങളുടെ ഭിന്നാഭിപ്രായം മിസ്റ്റർ ബാൻജി മൈസൂരിൽവെച്ച് എങ്ങനാടു വിവരിച്ചു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്; തിരുവനന്തപുരത്തുനിന്ന ഞാൻ മടങ്ങുന്നത്, നിവൃത്തിയുണ്ടെങ്കിൽ, കൊച്ചി വഴിക്കാക്കാം', എന്ന് അദ്ദേഹം എങ്ങനാടു പറഞ്ഞു. അദ്ദേഹത്തെ സഹിക്കുകയെന്നതിന്നു ഞങ്ങൾ ഇവിടെ ഏതാനും രുതകളോളം ചെയ്തുവന്നിരുന്നു. എന്നാൽ, നമ്മുടെ അശ്രാദീനതയാൽ, സേർ- ടാഗോറിനു തിരുവനന്തപുരത്തു ചെല്ലുന്നതിനാണായിരുന്ന മഹാഭാഷാവൃതിയനുസ്ഥിത ക്ഷണനവംകൂടി അനുസരിക്കുന്നതിന്നു സ്ഥലിക്കാത്തു, രോദാസം സദൃശം നിമിത്തം, വിചാരിച്ചിരുന്നതിന്നു വളരെ മുമ്പത്തന്നെ കല്പിതയിലേക്കു മടങ്ങിപ്പോകേണ്ടിവന്നു.

ടാഗോർ ചെറുപ്പത്തിൽ അതിശയോജ്വലം നൽകിയ ഒരു ഷാരിയും ആയിരുന്നു. അവനെ ചെറുപ്പത്തിലായിരിക്കുമ്പോൾ ബഹുഭയവാക്കുകയാൽ അദ്ദേഹം ഒരു മാതൃകയായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തെക്കുറിച്ച് 'നർമ്മാല'ൽ 'ഇംഗ്ലീഷ്മാൻ' എന്നു ചെറുതായി ഇങ്ങിനെ എഴുതിയിരിക്കുന്നു:— 'ടാഗോറിനെക്കുറിച്ചുവെക്കുന്ന അദ്ദേഹം ഒരു മഹാകവിയാണെന്നു തോന്നും. അദ്ദേഹം അത്യന്തം സുഭഗനാണ്. അവനിൽ അധികം പക്ഷസ്ഥായിതമുള്ള രാദാണെങ്കിലും, ഇപ്പോഴും അദ്ദേഹം, എത്രയും ചെറു കാലത്തെപ്പോലും ഉൾക്കയ്ക്കി 'ഉത്തമമായ ഒരു നിഷ്ഠയുണ്ട്. ചെറുപ്പത്തിൽ ബഹുജ്വലം അദ്ദേഹമാണ്. പക്ഷെ മുതിർന്നതിന്റെ തോളു നിസ്സജ്ജമായിരുന്നു. അദ്ദേഹം മുമ്പിൽ വെളുത്ത സമ്പ്രദായവും, മിക്ക നിമിത്തമുള്ളതായി ഉൾക്കയ്ക്കിയിൽ

പാരിഷ്കാരമാക്കിത്തീർത്തത് അദ്ദേഹമാണ്. രത്നദിവസം ടാഗോർ, മുഴുവൻ ശുഭവസ്ത്രങ്ങൾ ധരിച്ച്, ഒരു പ്രസംഗത്തിനു പോയി. പ്രസംഗവിഷയം ഏഴിനിയെന്ന വെളുത്ത കടലാസ്സ് ഒരു വെളുത്ത തൂണിയിൽ പൊതിഞ്ഞെടുത്തിരുന്നു. പിറ്റേദിവസം മുതൽ പാരിഷ്കാരനായ ബങ്കാളികളുടെ ഇടയിൽ 'ശുഭ വസ്ത്രധാരണം' സ്വർണ്ണസാധാരണമായിത്തീർന്നു.

അദ്ദേഹം ഉദാഹരണയ ഒരു ഗൃഹസ്ഥനും, 'അലോക്യമി ല്ലാത്ത്' ഒരു അതിഥിയുമാണ്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ നിർമ്മലവും, സാധാരണവും ആയ ജീവിതരീതിയും, അനായാസമായ മതവിശ്വാസവും, അസാധാരണമായ സമനഗരശക്തിയും, നിസ്സ്പീഷമായ സൗഹൃദവും ആരേയും ആകർഷിക്കാതിരിക്കയില്ല. അദ്ദേഹം ഉത്തമനായ ഒരു മാതൃകാജനിയുമാണ്. കുടികളെ ഉപാസിക്കുന്ന കാർമ്മയുഗത്തോടു കണിശമായി പ്രവൃത്തിക്കും. നീക്കവാൻ നിവൃത്തിയില്ലാത്തപ്പോഴെല്ലാം കുടിയാന്മാർ പാട്ടും നീക്കം വിട്ടുകൊടുക്കുവാൻ അശേഷം മടിക്കാറില്ല. കുടിക്കൽ അമ്പരക്കോയിരത്തിൽ ചിലപാനം ഉറപ്പിക അതിനെ വിട്ടുകൊടുത്തിട്ടുണ്ടത്രെ! കുടികളുടെ ആവശ്യത്തിന്ന്, ഏറ്റേറെ വകയായി പ്രാഥമികവിദ്യാലയങ്ങൾ, ഒരു ജൂനിയർമിഡിൽ സ്കൂൾ, ഒരു ധർമ്മപ്പുതി എന്നിവയെല്ലാം നടത്തിപ്പോരുന്നുണ്ട്. പുറമെ, ഒരു 'ക്രാസിബാങ്കും' സ്ഥാപിച്ചിട്ടുണ്ട്.

അദ്ദേഹത്തിനു നീന്തലും, വഞ്ചികളിലും വളരെ ഇഷ്ടമുള്ള വിനോദങ്ങളാണു്. എന്നാൽ, പ്രധാനമായ വിനോദം പാട്ടുപാടലാണ്. 'ചിലശ്ലോകം പ്രഭാതം മുതൽ അൽക്കാതി വരെ ഒന്നിച്ച്, ഉച്ചയ്ക്കുവരെ ഉറങ്ങിനുള്ള സമയമൊഴിച്ച്, ടാഗോർ പാടിക്കൊണ്ടിരിക്കും', എന്ന് ഒരു അനുഭവസ്ഥൻ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. നാടകാഭിനയം തനിക്കത്രയും പരിശ്രമാണ്. ശാശിനികേതനവിദ്യാർത്ഥികൾ തന്റെ നാടകങ്ങൾ അഭിനയിക്കുമ്പോഴെല്ലാം അദ്ദേഹം കൂട്ടത്തിൽ പോയി പൊന്നെടു-

ത്ത് അഭിനയിക്കാറുണ്ട്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രാധാന്യത്തെക്കുറിച്ചും പരമേശ്വരൻ ഇതുപറഞ്ഞു കൊണ്ടുണ്ട്. അദ്ദേഹം തന്റെ സ്വന്തം കവിതകൾ വായിക്കുന്നതു കേൾക്കേണ്ടതാണ്; കേൾക്കാൻ സാധാരണക്കാരനായിട്ട് സ്തുതിക്കപ്പെടാൻ. 'അദ്ദേഹം വധി സ്മാരകങ്ങളായി നിശ്ചയിച്ചതായിരിക്കണം 'പെരുമ്പള്ളി' നാട്' കാര്യങ്ങൾക്കായി കേവലം പരമേശ്വരൻ പാശ്ചാത്യരായ ഒരു കന്യാ കല്പനയിൽ, വീണ്ടും അത്യാവേശത്തോടെ അതികീഴ്ചകൾ ഗാനം ചെയ്യുന്നു, എന്ന് ഓഗോർ, സ്വന്തം കവിത വായിക്കുന്നതു കേൾക്കാൻ തോന്നാതിരിക്കുകയും, എന്റെ അഭിനയ 'നോട്ട്' എന്ന ഇംഗ്ലീഷ് പത്രം പ്രസിദ്ധീകരിച്ചിരിക്കുന്നു!

ഓഗോറിന്റെ വിനയവും, ഏകാന്തതയുമുള്ള അദ്ദേഹം പ്രസിദ്ധമാണ്. എന്റെ കയ്യിൽ വെറും സമയം ഒരു കാര്യത്തിൽ, ഗ്രാമനിഷ്ഠതയിൽ കഴിവുവരുത്തുകയാണ്, കേവലവർഗ്ഗങ്ങളിൽ ഏതെങ്കിലും പ്രവൃത്തിക്കുവന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റെ, ആത്മീയമായ ഉന്നതതയ്ക്കുള്ള മങ്ങലോ, പ്രശ്നമായ മനസ്സിനു കലങ്ങലോ, ദിവ്യമായ തെങ്ങിനനു കറവോ സംഭവിക്കാതെ, ഇഹപരങ്ങളെ മറിച്ചു നിർവ്വഹിക്കുന്നതിനു സാധിക്കുന്നത്. ഓഗോറിന്റെ സ്ഥിരതാമസം അധികവും അതിനിരീക്ഷണാർത്ഥത്തിൽ തന്നെയാണ്. 'ജിനപ്രതി പ്രഭാതത്തിൽ മൂന്നുമണിയ്ക്കുള്ള ഉദ്യേഗം, അഞ്ചുമണിയ്ക്കുള്ള ഈശ്വരപ്രാർത്ഥനകളാണെന്നായി, നിശ്ചേഷ്ടനായി ഓഗോർ, സമാധിയിൽ ഇരിക്കും'.

ഓഗോർ കവിതയുണ്ടാക്കുന്ന സമ്പ്രദായം അറിയുന്നതു രസകരമായിരിക്കുമല്ലോ. തന്നെത്താൻ മുളി, ചാടി, ഉറപ്പിച്ചു നിൽക്കേണ്ടതും കടലാസ്സെടുത്തു കുറിക്കുകയുള്ളു. ഒരു കവിതയിലെ പ്രാരംഭവരികൾ ഉണ്ടാകുന്നതിനുമുമ്പും അദ്ദേഹത്തിനു നീണ്ട ആലോചനയും സമയതാമസവും വേണം. അതു കഴിഞ്ഞാൽ, ബാക്കിയെല്ലാം അനർത്ഥമായി അന്നേ പ്രവാഹി

പുതുക്കണം. ഒരിക്കൽ ഏഴുതിയതു വെട്ടി തിരുത്തേണ്ടിവരാറില്ല. വല്ല വാക്കോ, വരിയോ വെട്ടേണ്ടതായി വന്നാൽ, ആ ഭാഗത്തു പതുക്കെ ഒരു വര വരയ്ക്കുകയാണ് പരിഹ്. ഇന്നിന്ന സമയത്തു കവിതയുണ്ടാക്കുക, ഏതൊന്നും ഒരു നിമിത്തം ഇല്ല. മഴക്കാലമാണ് കാര്യനിർമ്മാണത്തിനു ഓഗോർ ഇഷ്ടപ്പെടുന്ന കാലം. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കയ്യെഴുത്തു വളരെ നല്ലതാണ്. ഓഗോർ ഏഴുതീട്ടുള്ള പുസ്തകങ്ങളുടെ ചേരുകൾ ചോലം പരയുന്നതിന് ഇവിടെ സൗകര്യമില്ലാത്തതിൽ റൂപപ്പെടുന്നു. 'ഓഗോർകൃതികളെക്കൊണ്ട് ഒരു സാധാരണ ഹൈന്ദവി ഹിറയ്ക്കാമെന്നാണ് ഏന്റെ അറിവ്'.

ഓഗോറിന്റെ ശക്തിക്കും, കീർത്തിക്കും, കൂടമായ ഉന്നതിക്കും, സന്ദേശങ്ങൾക്ക് അധികം പ്രചാരവും വന്നുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. പാശ്ചാത്യപൗരസ്ത്യരാജ്യങ്ങളെ, ഭിന്നിപ്പുകൾ തീർത്ത്, അവിയിൽ കൂട്ടിയിണക്കുന്നതിന്, സർവ്വപ്രകാരം പ്രത്യേകം നിയോഗിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള ഒരു ദിവ്യപുരുഷനാണ് നേർ-റാഗീനാഥാഗോൾ എന്ന മഹാത്മാർ അദ്ദേഹത്തെ വാഴ്ത്തിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു. അത്യന്തം അഭിമാനകരവും, ലോകസമാധാനത്തിന് അത്യന്താപേക്ഷിതവും ആയ ആ ഉൽകൃഷ്ടകൃത്യം നിർവ്വഹിക്കുന്നതിനു ജഗൽപിതാവ് അദ്ദേഹത്തിന്നു ദീർഘായുസ്സും, ആരോഗ്യവും അരുളുമാറാകട്ടെ. ഇന്ത്യാമാരാവ സംതൃപ്തയാകട്ടെ. ഇന്ത്യാക്കാക്കല്ലാം അനുഗ്രഹീതരാകട്ടെ.

(ആർ. എം.)

ടാഗോർകഥകൾ.

ഒന്നാം ഭാഗം.

൧. ഞാൻ കൃതാന്തനായി.

ഞാനും “സുരബാവ”യുടെ പിറ്റേപ്പാലത്ത് ഒരു പാഠശാലയിലാണ് ചേർത്തിരുന്നത്. ചെറിയ കുട്ടികളായിരുന്നപ്പോൾ ഞങ്ങൾ “അച്ഛനും അമ്മയും ആയി കളി”ക്കാറുണ്ട്. ഞാൻ അക്കാലത്ത് അവളുടെ വിളിച്ച് ചെല്ലുമ്പോൾ അവളുടെ അമ്മ എന്റെ ചുറ്റത്തു തുളി എന്നെ കാമനിച്ചിരുന്നു. ഞങ്ങളെ രണ്ടുപേരേയും അടുത്തടുത്തു നിർത്തി “എത്ര യോജിച്ചു കൂടെ വേരായിരുന്നോ” എന്ന് അവർ തന്നെത്തന്നെ ചോദി്കാറുണ്ട്.

ഞാൻ അന്നു നന്നെ ചെറിയ കുട്ടിയായിരുന്നു. എന്തിനും അവർ പറയുന്നതിന്റെ അർത്ഥം എനിക്ക് അന്ന് ഒരുവിധം നല്ലപോലെ മനസ്സിലായിരുന്നു. സാധാരണജനങ്ങൾക്കു കൂടായിരുന്നതിനേക്കാൾ അധികമായ ഒരു അവകാശം എനിക്ക് അവളുടെ കാര്യത്തിൽ ഉണ്ടായിരുന്നു എന്നു ഒരു ജ്ഞാനം എന്റെ മനസ്സിൽ വേരൂന്നിവന്നു. ആ അധികാരക്കാരോ, അഥവാ ഉടമസ്ഥാവകാശം, ഉണ്ടെന്നുള്ള അഭിമാനത്താൽ ഞാൻ പലപ്പോഴും അവളെ ശിക്ഷിക്കുകയും ഉപദ്രവിക്കുകയും ചെയ്യാറുണ്ട്. അവളും, ആവശ്യത്തിനാക്കി, എന്റെ

അധികാരത്തെ സമ്മതിച്ചു കീഴടക്കുകയും എന്റെ ശിക്ഷകളെ നിരാകരണപരം സമ്മിക്കുകയും ചെയ്തിരുന്നു. ഗ്രാമക്കാരുല്ലാം അമ്മയുടെ സൗരഭാഗ്യാനെ പുകഴ്ത്തിയിരുന്നു. പക്ഷെ തീരെ അനാധിപനായ എന്റെപ്പോലുള്ള ഒരു നാടൻകുട്ടിയുടെ കൂട്ടിയിൽ ആ സൗരഭവും വളരെ ശ്രേയസ്സായി കാണപ്പെട്ടില്ല. സാബാല അമ്മയുടെ അച്ഛന്റെ കുടുംബത്തിൽ ഇനിമുട്ടുള്ളത് എന്റെ അഭിമാനകനാതിന്നു മാത്രമായിട്ടാണെന്നായിരുന്നു എന്റെ വിശ്വാസം. അതുകൊണ്ട് അവർ എന്റെ അനാദരവിനും അനുമയത്തിനും പ്രത്യേകം വിഷയമായിത്തീർന്നു.

എന്റെ അച്ഛൻ വരിയ അധികമായ “ചെറുട്ടി” കുടുംബക്കാരുടെ ഒരു കാഴ്ചസ്ഥനായിരുന്നു. കരുണയും തെവിടാനനായതിനശേഷം, നാട്ടുകാർ സ്ഥിരമായും “എണ്ണുററുഭരണ”വും ശീലിപ്പിച്ച് എങ്ങനെയെല്ലാ സ്ഥലത്തും ഒരു “മുതൽപിടിത്താരൻ” ആകണമെന്നായിരുന്ന അച്ഛന്റെ മനോരാജ്യം. അച്ഛന്റെ ആ ആലോചന എനിക്കു തീരെ ബോധിച്ചില്ല. എന്റെ അയൽക്കാരെക്കുറിക്കായ “നീലത്തറൻ” വീട്ടിലിട്ടു കയ്യടയിടപെടുക പാടില്ലായി; അവിടെച്ചെന്ന് ഇംഗ്ലീഷു പഠിച്ചു; വഴിയെ റിസ്ട്രിക്ട് മജിസ്ട്രേട്ടുകോടതിയിൽ “നാജൻ” ആയിത്തീർന്നു. അതുതന്നെയായിരുന്നു എന്റെയും അഭിലാഷം. മജിസ്ട്രേട്ടിന്റെ “നാജൻ”ായിപ്പെട്ടതിൽ നില്പാക്കോടതിയിലെ “ഫോഡ്”കാക്കെ”തിലും ആകണമെന്നു ഞാൻ മുൻപുതന്നെ ഉള്ളുകൊണ്ടാലോചിച്ചു തീർച്ചപ്പെടുത്തിയിരുന്നു.

കോടതിഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരുടെ അടുത്തൽ എന്റെ അച്ഛൻ അത്രയും ആരോപിക്കുക പെരുമാറുന്നതു ഞാൻ പലപ്പോഴും കണ്ടിട്ടുണ്ട്. പണവും സമ്മാനവും കാഴ്ചയും മറ്റും കൊടുത്ത് അവരെ സന്തോഷിപ്പിച്ച് അവരുടെ പ്രീതി സമ്പാദിക്കുന്നത് ആചര്യമാണെന്നു ഞാൻ കട്ടിക്കാലത്തുതന്നെ

ധരിച്ചിരുന്നു. അതുകൊണ്ടു ഞാൻ കോടതിയിലെ കീഴ്വേലം ഗണ്യമാക്കി— ശിപായിമാരെയുംകൂടി— വളരെ ഉയർന്ന നിലയിലാണ് ഗണിച്ചുവന്നിട്ടുള്ളത്. എന്റെ ട്രഷ്യറിയിൽ അറക്കി തുടങ്ങിയതും എന്നതുകൊണ്ടു ഒരു സ്ഥാനമുണ്ടായിരുന്നു. ഇങ്ങനെയുള്ള സാക്ഷാർത്ഥ ആരാധിക്കുന്ന ഇടപാടുകാരൻ അവരോടൊന്നിച്ച് എന്തുപ്രാർത്ഥനയിൽ വെച്ചിട്ടുള്ള മേൽക്കൂട്ടത്തോടൊന്നിച്ച് വേർതിരിക്കുക എന്നതൊരു പ്രത്യേക കൃത്യവും ആകുന്നു അറക്കി. ഒരു ദിവസമായ വിജയവാർഷികം വന്നപ്പോൾ അങ്ങനെയൊരു അറക്കി വിശ്വസിക്കുന്നതും ആവശ്യപ്പെടുന്നതും അവരെ ആകുന്നു. അതുനിമിത്തം മേൽക്കൂട്ടത്തിൽ അറക്കി വിശ്വസിക്കുന്ന ഒരു കൃത്യവും വീണ്ടെടുക്കുകയും ഇപ്പോൾ ആ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർക്കാണ് ചെയ്യാനുള്ളത്.

“നീ.വരത്ത്”ന്റെ പ്രത്യേകതയായ ആകർഷണപ്രകാരമായ ഞാൻ ഉദ്യോഗസ്ഥനായി, അങ്ങനെയൊരു ഒരു വിവരം കേൾക്കുകയും “ചാർജ്ജ്”-ൽ. എന്റെ ഗ്രാമപഞ്ചായത്ത് ഒരു പരിചയക്കാരൻ അവിടെ ഉണ്ടായിരുന്നു. അയാളുടെ ഗ്രാമത്തിൽ ഞാൻ ആദ്യം ചെന്നിരുന്നു. “ചാർജ്ജ്” അപ്പോഴായിത്തന്നെ വിവാദാസാധനം കരം പണം വരുത്തി. അങ്ങനെയൊരു പണം അപ്പോൾ എനിക്കുണ്ടായിരുന്നു. ഞാൻ ക്രമേണ പരിഷ്കരിച്ചു തുടങ്ങി.

അതിനുപുറമെ, ഞാൻ മറ്റൊരു രാജ്യത്തുകാരനായോരോന്നും സംഭവങ്ങളിലും പങ്കാളിത്തത്തിലും അംഗമായി ചേർന്നു. എന്റെ സ്വരാജ്യത്തിനുവേണ്ടി ജീവനോടൊന്നിച്ച് തുണവൽ അരിച്ചു ഉടനെ പ്രവർത്തിക്കേണ്ടത് ആവശ്യമാണെന്നുള്ള സംഗതിയെപ്പറ്റി എനിക്ക് അന്ന് അങ്ങനെയൊരു സംഭവത്തിലായില്ല. എന്നാൽ, ആ പ്രയാസമുള്ള ജോലി എന്തുനിമിത്തത്തിൽ നിർവ്വഹിക്കേണ്ടത് എനിക്ക് ഒരു വിചാരവും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. മാത്രമല്ല അങ്ങനെയൊരു ആത്മ പ്രവർത്തിക്കുന്നതും ഞാൻ

കണ്ടില്ല; വാക്കുകൊണ്ടുപദേശിക്കുകയല്ലാതെ ക്രിയകൊണ്ടാ
തെ ദ്രോഹപ്പെടുത്തിയില്ല.

എന്തായാലും എന്റെ അത്യന്താഹം അശേഷം നിശ്ചി
ച്ചില്ല. കല്പമുയിലെ പരിഷ്കൃതബാലന്മാരെപ്പോലെ അർഹ
തയില്ലാതെ കണ്ടെത്തണമെന്നല്ലാം പുള്ളിക്കണത്തിന്നും, അധിഷ്ഠ
പിക്കണത്തിന്നും, കേവലം നാടന്മാരായിരുന്ന എന്തെന്നുപോലുള്ള
കുട്ടികൾ പഠിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നില്ല. ആകയാൽ ഞങ്ങളുടെ വി
ശ്വാസവും ആശയും സുസ്ഥിരങ്ങളായിരുന്നു. ഞങ്ങളുടെ സം
ബാല്യങ്ങളുമാരും നായകന്മാരുമെല്ലാം വാചാപ്രസംഗങ്ങൾ
മാത്രം നടത്തിയിരുന്നു. എന്നാൽ ഒരരിന്നുവേണ്ടി പ്രാതൽകൂ
ടി കഴിക്കാതെ നട്ടച്ചയ്ക്കുള്ള വെയിലത്തു ഫീടുകൾത്തോറും തെ
ങ്ങിനടന്ന് സംഭാവനസംഗ്രഹം എങ്ങു പിരിച്ചിരുന്നതു ഞ
ങ്ങളായിരുന്നു. വഴിമധ്യത്തിൽനിന്നു സഭയുടെ നോട്ടീസുകൾ
കാണുന്നവരെല്ലാം കൊടുത്തിരുന്നതും, സഭാസ്ഥലത്തുവെന്ന്
കർസരകളും ബഞ്ചുകളും— സ്വന്തം കൈകൾകൊണ്ടു— കൂടി
നട്ടുപുറത്തിരുന്നതും ഞങ്ങളായിരുന്നു. ഞങ്ങളുടെ നാമനേ
യൊ നായകനേയോ പററി ആരെങ്കിലും, എന്നെങ്കിലും അധി
ഷ്ഠിച്ചാൽ ഞങ്ങൾ അവരോടു മല്ലിടവൻ സന്നദ്ധരായി
രുന്നു. അതെല്ലാം കണ്ടാൽ തനതുപട്ടണവിദ്യാർത്ഥികൾ ഞങ്ങ
ളെ “നാട്ടുപുറങ്ങളിലെ പിള്ളർ” എന്ന് ആക്ഷേപിക്കാറുണ്ട്.

ഞാൻ കല്പമുയിലേക്കു പോയതു നാളരോ, മെറഡ്ജാ
ക്കോ ആകണമെന്നു കരുതിട്ടായിരുന്നു. പക്ഷെ, ഒരു മന
പ്രതിനിധിയോ, അരാജകകഷ്ടിക്കാരെന്നോ, മെററാ ആകുന്ന
തിന്നു വേണ്ട തുരുത്തുകളാണ് ഞാൻ ചെയ്തിരുന്നവയെല്ലാം.

അക്കാലത്തു സുബ്ബാവയുടെയും എന്റെയും പിതാക്ക
ന്മാർ തമ്മിൽ ഞങ്ങളെ ഇരുവരെയും വിവാഹപാശത്താൽ ബി
ന്ദിക്കുന്നതിന്നുവേണ്ടി കൂടിയാലോചന തുടങ്ങി. പതിനാലു
വയസ്സിലാണ് ഞാൻ കല്പമുയിലേക്കു പോന്നത്. അന്നു സുര

ബാലയ്ക്ക് എട്ടുവയസ്സുണ്ടായിരുന്നു. ഇപ്പോൾ എനിക്ക് പത്ത് കെട്ടുവയസ്സായി. എന്റെ അച്ഛന്റെ അഭിപ്രായത്തിൽ ഞാൻ വിവാഹംചെയ്യേണ്ടകാലം അതികൂടിച്ചിരുന്നു. പക്ഷേ, ആയുർവ്വേദം മുഴുവനും ബ്രഹ്മചാരിയായിത്തന്നെ കഴിച്ച്, മാതൃശ്രീ ക്ഷേമത്തിൽ തനിച്ച് മരിക്കേണ്ടതെന്നു ഞാൻ എന്റെ മനസ്സുകൊണ്ടു നിശ്ചയിച്ചുപിടിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. അതുകൊണ്ട്, ഒരു തായാലം എന്റെ വിദ്യാഭ്യാസം പൂർത്തിയാകുന്നതിനുള്ളതും ഞാൻ വിവാഹസമ്പ്രദായത്തിൽ ഏല്പേറ്റുന്നതല്ലെന്ന് അച്ഛനോട് വ്യക്തമാക്കിയിട്ടുണ്ടായിരുന്നു.

ഒരുമുതൽ മാസത്തിനിടയ്ക്കു സുരബാലയെ “അമ്മേയമ്മേ” എന്ന ഒരു വക്കീലിന്റെ വിവാഹം ചെയ്തുകൊടുത്തതായി ഞാൻ ഒരു വർഷമാകും കേട്ടു. അന്ന് എനിക്ക് എത്രയും അധഃപതിക്കുവാൻ പോകുന്ന ഇന്ത്യാമാതാവിന്റെ പുനരുദ്ധാരണത്തിനുവേണ്ടി തെണ്ടി നടന്ന സംഭാവനകൾ പിടിക്കുന്ന സമയം തീർന്നുവെങ്കിലും. ഈ വിവാഹസമരണത്തിന് അക്കാലത്ത്, എന്റെ ശുശ്രൂഷയേക്കാൾ, ആരോഗ്യവേദം കൈകഴിക്കത്തക്ക ശക്തിയോ, വിവേകമോ ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. ഞാൻ അതിനെപ്പറ്റി അശേഷം കാൽക്കൽ വിചാരിച്ചതും ഇല്ല.

“മരിക്കുമ്പോൾ” ജയിച്ച് “എഫെ”യ്ക്കു പഠിച്ചു പരീക്ഷയ്ക്കു ചേരുവാനുള്ള കാലം സമീപിച്ചതോടുകൂടി എന്റെ അച്ഛൻ ചരമഗരിയെ പ്രാപിച്ചു. ഞാൻ വലിയ ഭാരക്കാരനായിത്തീർന്നു. ഞാൻ ഏകനല്ലായിരുന്നു. എനിക്ക് എന്റെ അമ്മയേയും രണ്ടു സഹോദരിമാരേയും സംരക്ഷിക്കുവാനുണ്ടായിരുന്നു. തന്നിടത്തും പഠിച്ചു നിൽക്കി വല്ല ജോലിയിലും പ്രവേശിക്കുവാൻ ഉത്സാഹിക്കേണ്ടിവന്നു. ഭഗീരഥപ്രയത്നം ചെയ്ത് ഞാൻ ഒരു ചെറിയ പട്ടണത്തിൽ ഒരു മരിക്കുമ്പോൾ സ്കൂളിൽ ഒരു വിധത്തിൽ തൊഴിൽ ഉപാധ്യായന്റെ പണി സ്വന്തമാക്കി.

ഇതുതന്നെയാണ് എനിക്ക് ചേർന്നു കോലി എന്നു ഞാൻ

ഞാൻ പഠിപ്പിച്ചിരുന്ന സ്ത്രീകളെപ്പറ്റം കേൾക്കേണ്ടതായിരുന്നു. അതിനെ അറിഞ്ഞും കൂടാതെ സൂക്ഷിക്കുന്നതിനും മറ്റും അദ്ധ്യാപകന്മാരിൽ ഒരാൾ സ്വീകരണത്തിന്യോ അംഗീകരണമെന്നായിരുന്നു നിശ്ചയം. ഞാൻ ബ്രഹ്മചാരിയായിരുന്നതുകൊണ്ട് ആ ചുമതല അധികൃതന്മാർ എന്റെ അടുത്തു വെച്ചുകെട്ടി. സ്ത്രീകൾക്കായിരുന്ന കെട്ടിടത്തിന്റെ സമീപത്തു കാലമുതൽ ഒരു ചെറിയ ഗ്രന്ഥശാലയിരുന്നു ഞാൻ അദ്ധ്യാപിച്ചിരുന്നത്. പട്ടണത്തിലെ മനോഹരമായ പ്രൗഢ ശാസ്ത്രപിന്ന കെട്ടിടം ആയിരുന്നു സ്ത്രീകൾ. അത് വലിയ ഒരു തലാക്കത്തിന്റെ വക്കത്തായിരുന്നു. അതിനു ചുറ്റും തെങ്ങ്, കാവുങ്ങ്, മുത്തുവയ്ക്കുവെടികൾ നിന്നിരുകായി വളർന്നിരുന്നു. സ്ത്രീകൾ അടുത്തു വളരെ പഴക്കമുള്ള രണ്ടു ചോരാൽപ്പുറങ്ങളും കൂട്ടിക്കെട്ടി വെട്ടി, അടുത്തു പണയപ്പെട്ട് ആ കാലമെല്ലാം നല്ല തണുപ്പും തണുപ്പും ഉള്ളതാക്കിത്തീർത്തിരുന്നു.

ഇതിനിടയ്ക്കു ഞാൻ ഒരു സംഗതി പറയാൻ വിട്ടുപോയി. ഇതുവരെ അറിയപ്പെടാത്ത ചെറിയൊരു കാഴ്ചയായി തോന്നിയിരുന്നില്ല. വന്ധ്യതയെ ഒരു വാക്കിലായിരുന്ന “മാതൃഹാസനം” അർത്ഥപ്പെടുത്തിയതിനോടു അടുത്തു ചോരാൽപ്പുറങ്ങളെ അടുത്തായിരുന്നു. ഏതൊരു കുട്ടിക്കാലത്തെയും കുട്ടിക്കാലത്തെയും “സുഹൃത്തു” ആ മാതൃഹാസനത്തിന്റെ കാഴ്ചയാണെന്നും, അവർ അത്രേം ഒന്നിച്ച് അറിയപ്പെടുന്നതായിരുന്നു എന്നും എനിക്കറിയാമായിരുന്നു.

ഞാൻ കൂടേണ ബാബുവാമരോചനന്റെ പെറ്റിയും സമ്പാദിച്ചു. കുട്ടിക്കാലം മുതൽക്കുതന്നെ ഞാനും സുബ്ബാചാലം തമ്മിൽ പെരിച്ചയായിരുന്നു എന്ന സംഗതി അദ്ദേഹം ശ്രദ്ധിച്ചിരുന്നു. ഇല്ലയോ എന്ന് എന്നിങ്ങനെ വിവിധ അടയാളങ്ങൾ അതിൽ ആദ്യമായി കണ്ടുപെരിച്ചയായ വിവരണത്തെ ആസംഗതിയെക്കുറിച്ച് ഞാൻ അങ്ങോട്ടു പറയുന്നത് ഉചിതമായിരുന്നു.

വളങ്ങളും, ചഞ്ചലമായും വിവരസന്ന കരളാൽ പുരികക്കൊടി കൾ— ശാന്തതയോടും, സ്ഥിരതയോടും കൂടിയ കടാക്ഷവീശണത്തോൾ— ഹാ! ഇപ്രകാരമുള്ള വിശിഷ്ടങ്ങളായ കവചങ്ങളെ ശ്രദ്ധയോടെ ഞാൻ പഴയ ശാർക്കര പുനർജീവിച്ച എന്റെ മനസ്സുകൊണ്ടു പ്രത്യക്ഷത്തിൽ സ്വപ്നമായിക്കണ്ടു. ശക്തിയുള്ള ഇരിമ്പുചങ്ങലകളാൽ ചേർത്ത ബന്ധിക്കപ്പെട്ട് ഒരു ഭാരം എന്തിനെയുപോലെ എന്റെ റ്റേയത്തിന് എന്തെന്നില്ലാത്ത ഒരു മർദ്ദമുണ്ടായി. റ്റേയം മൃഗപോലെയോ വേദനയോടുകൂടി അടിക്കാൻ തുടങ്ങി.

ഞാൻ എന്റെ ദൈവത്തിലേക്കു തിരിച്ചുപോന്നു. എന്തിലും എന്റെ റ്റേയവേദനയ്ക്കു കറവുണ്ടായില്ല. എന്തുതന്നോളം, വായിക്കുമ്പോളും, എന്നുവേണ്ടാ, ഞാൻ എന്തു ജോലിയിൽ ഏർപ്പെട്ടിരിക്കുമ്പോളും എന്റെ റ്റേയത്തിലെ കനം എന്നെന്നു അതിയായി ചീറുവിട്ടിട്ടു. എന്തുചെയ്തിട്ടും അതിനെ ഭുജിക്കിക്കുന്നതിന് എനിക്കു സാധിച്ചില്ല. എന്റെ റ്റേയവർത്തികളിൽ ഞാനിരിക്കുന്ന മൃഗപോലെയോ ഒരു ഭാരം അങ്ങോളം ഇങ്ങോളം ആടിക്കിട്ടുകി എന്നെന്നു വല്ലാതെ വേദനിപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നതായി എനിക്കു തോന്നി. സാധാരണയിൽ ഞാൻ ചെയ്യും അല്ലാത്തതെല്ലാം തന്നെഞാൻ സമാധാനപ്പെടുവാൻ തുടങ്ങി. “എന്നൊ ചീറുവിട്ടിരിക്കുന്നതെന്താണ്” എന്നു ഞാൻ ആലോചിച്ചുനോക്കി.

അപ്പോൾ, എന്റെ മനസ്സിന്റെ അടിയിൽനിന്ന് ഒരു പ്രശ്നം പൊങ്ങു. “നിന്റെ സുക്കന്മാരേ, ഇപ്പോൾ എന്തിനേയാണ്” എന്നായിരുന്ന ആ ചോദ്യം. “ഞാൻ പൂർണ്ണമനസ്സോടുകൂടി അവരെ ഉപേക്ഷിച്ചു; തീർച്ചയായിട്ടും അവരും എനിക്കുവേണ്ടി എന്നും കാത്തിരിക്കുമെന്നു ഞാൻ വിചാരിച്ചിട്ടില്ല” എന്നുള്ള സമാധാനമാണ് എനിക്കു തോന്നിക്കുക.

എന്റെ മനസ്സിൽ പിന്നേയും എന്തൊ മനുസംസാരം

രിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. “അന്നു നിനക്കു അവളെ ചോദിച്ചാവാൻ പോകാൻ കിട്ടുമായിരുന്നു. എന്നാൽ, ഇന്നു നീ എത്ര പരിത്രാസിച്ചാലും അവളെ ഒരു കണ്ണു കാണാൻ കൂടി സാധിക്കുകയില്ല. നീ കേണിച്ചു കട്ടിക്കാലത്തു കളിച്ചിരുന്ന ആ സുരബാവ നിന്റെ വളരെ അടുത്തു വന്നോക്കാം. അവളുടെ കൈവളകളുടെ കിളിക്കും നിനക്കു കേൾക്കുമ്പോൾ സാധിക്കുമായിരിക്കാം. അവളുടെ കണ്മുഖമാർത്തിൽനിന്നു പുറപ്പെടുന്ന പരിമളത്താൽ സുഖാവഹമായിത്തീർന്നു വിശുദ്ധവായു നീ ശ്വാസിക്കുമായിരിക്കാം. പക്ഷേ, നിനക്കും സുരബാവയ്ക്കും എടുത്തു കേൾക്കും ഉൾക്കൊള്ളും ഒരു ഭിത്തി എപ്പോഴും ഉണ്ടായിരിക്കും.”

അൻ പറഞ്ഞു: “അങ്ങിനെയാവട്ടെ. അതിന്നു ഞാനെന്തുവേണം? സുരബാവ എന്റെ ആരാണു്?”

അതിന്നുള്ള മറുപടിയും എന്റെ ഏതേത്തിൽനിന്നുതന്നെ പുറപ്പെട്ടു. “ഇന്നു സുരബാവ നിനക്കു് ആരുമല്ല. എന്നാൽ അവൾ നിന്റെ ആരെല്ലാം ആകുമായിരുന്നോനെ!”

ഹാ! അതു ശരിയാണ്! അവൾ എന്റെ ആരെല്ലാം ആകുമായിരുന്നു. എല്ലാദിവസവും എനിക്ക് ഏറ്റവും ഇഷ്ടമുള്ളതും, സമീപത്തുള്ള ലോകത്തേക്കാൾ എന്നോട് അധികം അടുത്തുചേർന്നതും ആയ വസ്തു!; എന്റെ ജീവിതത്തിലെ സുഖമുഷ്ടങ്ങളുടെ സമാവകാശി!; ഹാ! അവൾ എന്റെ ആരെല്ലാം ആകുമായിരുന്നു! ഇപ്പോഴോ! എത്രയോ അകന്നു നീക്കം പരിചയമില്ലാത്ത സ്ഥിതി! അവളുടെ മുഖശ്ശനം നിരോധിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. അവളോടു സംസാരിക്കുന്നത് അപമാനമായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു. അവളെപ്പറ്റി ആലോചിക്കുന്നതു പാപമായിരിക്കുന്നു. എവിടെനിന്നോ ചാടിവീണ ആ ‘താമരോപനൻ’ അവളുടെ ജീവിതപഥത്തിൽ കടന്നുകൂടി എന്തോ മിഥ്യ വേദമന്ത്രങ്ങൾ ഉച്ചരിച്ചു ‘സുരബാവ’യെ ഒരു മറ്റു വീശൽകൊണ്ടു മറ്റു മനുഷ്യരുടെ അധികാരാശ്രത്തിൽനിന്നു നാകുറി കൊണ്ടുപോയിരിക്കുന്നു.

ഞാൻ ഒരു പുതിയ നീതിശാസ്ത്രത്തെയും, സദാചാരനിബന്ധനയെയും കുറിച്ചു പ്രസംഗിക്കുവാൻ ഇവിടെ ഉദ്ദേശിക്കുന്നില്ല. സമുദായത്തെ ഉടച്ചു വാങ്ങുവാനും ഞാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നില്ല. ഗ്രാമജീവിതശ്രദ്ധയെക്കുറിച്ചും, സാമൂഹികബന്ധങ്ങളെയും വലിച്ചുഴയ്ക്കുവാനും ഞാൻ ഇല്ലാത്തവനല്ല. എന്റെ മനോവികാരങ്ങളുടെ വാസ്തവമായ പ്രകൃതിവ്യത്യാസത്തെക്കുറിച്ചു മാത്രമേ ഞാൻ പ്രസ്താവിക്കുന്നുള്ളൂ. അതു പലപ്പോഴും അസംബന്ധമായി തോന്നുമായിരിക്കാം. അവിടെ, രാമലോകനന്റെ ഭവനത്തിൽ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ രക്ഷയിൽ നിവൃത്തിയെന്നു സുഖവാലയുടെ പേരിൽ എന്നെക്കുഴിഞ്ഞിട്ടേ രാമലോകനന്തന്നെ അവകാശമുണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. എന്നു നിശ്ചയം എന്തു ചെയ്തിട്ടും എന്റെ മനസ്സിൽനിന്നു പുറത്തുപോയില്ല. ആ വിചാരം അത്യന്തം അസംബന്ധവും അനർത്ഥവും ആയിരുന്നു എന്ന് ഞാൻതന്നെ സമ്മതിക്കും, പക്ഷേ, അത് അശേഷം പ്രകൃതിവിരുദ്ധമായ ഒരു വികാരമായിരുന്നില്ലെന്നാണ് എന്റെ അഭിപ്രായം.

അതിൽപ്പിന്നെ എനിക്ക് ഒരു ജോലി എടുക്കുന്നതിലും മുഴുവൻ മനസ്സുവെക്കുവാൻ സാധിച്ചിട്ടില്ല. ഉച്ചയ്ക്ക് എന്റെ ക്ലാസ്സിലെ കുട്ടികൾ രണ്ടിച്ചു മുളിക്കൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ, പുറത്തു പ്രകൃതി സുന്ദര്യത്തിൽ ആഹ്ലാദിച്ചിരിക്കുമ്പോൾ, സമീപത്തുള്ള തൊടികളിൽനിന്നു വിവിധപുഷ്പഗന്ധത്തെ അപഹരിച്ചുകൊണ്ടു മന്ദമാരുതൻ എന്റെ മുറിക്കകത്തു കടന്നു വീശിക്കൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ, ഹാ! ഞാൻ ഹൃദയപൂർവ്വം 'ആഗ്രഹിച്ചു'. 'എന്താണ് ഞാൻ ആഗ്രഹിച്ചതെന്ന്' എന്നിരിക്കുന്ന നിശ്ചയമില്ല. എങ്കിലും, ഒരു കാഴ്ച തീർച്ചയാണ്. എന്റെ ആയുഷ്കാലം മുഴുവനും ഇന്ത്യയുടെ ഭാവിയിലെ ആശാസിക്കത്തായ ആ മഹാവിദ്യാത്മികളുടെ വ്യാകരണത്തൊറുകൾ തീർത്തുകൊണ്ടു കഴിച്ചുകൂട്ടണമെന്ന ഞാൻ അശേഷം ആഗ്രഹിച്ചിട്ടില്ല.

ബ്രഹ്മം സമയത്തിനപ്പോഴും എനിക്ക് എന്റെ വലിയ ഗ്രാമത്തിൽ തന്നെ കഴിച്ചുകൂട്ടുന്നതു വളരെ സ്നേഹമായിത്തീർന്നു. എങ്ങിനും, വല്ല സ്നേഹിതന്മാരും എങ്ങൊ സന്തോഷിക്കുന്നത് എനിക്ക് അത്യാദം സങ്കടമായിരുന്നു. അസ്സമയസമയത്തു തടാകത്തിന്റെ വക്കത്തുനിന്നു തോട്ടത്തിലെ തെങ്ങുകളുടെയും, കുമ്പുരുകളുടെയും ഇടയിൽക്കൂടി ഉഴുകിക്കൊണ്ടിരുന്ന മനുഷ്യവനന്റെ അത്ഭുതമില്ലാത്ത ദീർഘനിശ്വാസത്തെക്കുറിച്ച് ആ ലോചിക്കുമ്പോൾ പല ചിന്തകളും എന്റെ മനസ്സിൽ അനേകമായിത്തീർന്നു. മനുഷ്യസമുദായം, കെട്ടപിണഞ്ഞു കിടക്കുന്ന അബദ്ധങ്ങളെക്കൊണ്ടുണ്ടാക്കിയിട്ടുള്ള ഒരു വലുപ്പമാണ്. ശരിയായ കർമ്മവൃത്തി തക്കസമയത്തു ചെയ്യാൻ മാത്രം ബുദ്ധിയും തന്റെതന്നെ ആർക്കും ഇല്ല. ജനങ്ങൾ കൃത്യനിർവ്വഹണത്തിനുള്ള ഉചിതമായ സന്ദർഭത്തെ അശോരും ഗൗരവിക്കാതെ എടുക്കുകയും, പിന്നീട്, അസാധ്യങ്ങളായിത്തീർന്ന് ആഗ്രാഹങ്ങളെക്കുറിച്ച് ആലോചിച്ചു പശ്ചാത്തപിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. ഇതാണ് ലോകത്തിൽ എവിടെയും നടന്നുകൊണ്ടിരിക്കുന്നത്.

എനിക്ക് 'സഞ്ചാല'യെ നിഷ്പ്രയാസം വിവാഹംചെയ്ത് ആയുഷ്യാലം മുഴുവനും സുഖിക്കാമായിരുന്നു. അപ്പോഴെങ്കിലും എനിക്ക് ഒരു ഭാര്യതന്ത്രജ്ഞനാവണം; സമുദായനേതാവാനും! ഒടുവിൽ എന്റെ പരിശ്രമങ്ങളുടെ ഏല്പാം ഫലം എന്തായി? ഞാൻ ഒരു ഗ്രാമപാഠശാലയിലെ രണ്ടാം അദ്ധ്യാപകനായിത്തീർന്നു. സഞ്ചാലയുടെ ഭർത്തൃസ്ഥാനം സ്വീകരിക്കുന്നതിന്നു പ്രത്യേകക്കുണന്നമോ, അവകാശമോ ഇല്ലാതിരുന്ന വകിൽ 'രാമലോചനായി'—വിവാഹത്തിനുമുമ്പു സഞ്ചാലയെ മറ്റൊന്നേക്കും കന്യകകളുടെ കൂട്ടത്തിൽ ഒരു കന്യകയായല്ലാതെ ഒറ്റം വെർത്തിയിട്ടുണ്ടായിരുന്ന രാമലോചനായി— യാതൊരു പരിഭ്രമവും കൂടാതെ അവളെ വിവാഹംചെയ്തു! ഇതാ, ഇപ്പോൾ അദ്ദേഹം സഞ്ചാല വകീലായി അനവധി പണം സമ്പാദിക്കു

ന്നു! അദ്ദേഹത്തിന്റെ ക്ഷേണം അവർ പാകം ചെയ്യുന്നു. പല ചകുപ്പത്തി നന്നായില്ലെങ്കിൽ അദ്ദേഹം സുരബാലയെ ശോധിക്കുന്നു. അദ്ദേഹത്തിനു സന്തോഷം തോന്നുമ്പോൾ ഒരു വളയം വസ്ത്രമോ അവർക്കു സമ്മാനിക്കുന്നു. തടിപ്പു മീനങ്ങു കൊളാണുവോരം. കെരളകുമാരി വസ്ത്രധാരണം ചെയ്യും. അദ്ദേഹത്തിന് ഒരു വിധത്തിലും ഒരിക്കലും സൈദ്ധാന്തില്ല. അദ്ദേഹം ഒരു ദിവസമെങ്കിലും സമ്പ്രദായമുള്ള തടാകത്തിനുള്ള തറയിലിരുന്ന് വെറുതെ നഷ്ടമുണ്ടാകാതെ നോക്കി ഭീഷണമായി നിശ്ചയിക്കാനില്ല!

പുറത്ത് എവിടെയോ വലിയ ഒരു കേസുണ്ടായിരുന്നതു കൊണ്ടു രാമലോചനൻ കുറെ ദിവസത്തേക്കു പട്ടണം വിട്ടുളവാ പോകേണ്ടിവന്നു. ഏന്റെ വസതിയിൽ ഞാൻ ഏതെന്നായിരുന്നതുപോലെത്തന്നെ സുരബാല അന്ന് അവളുടെ ഭവനത്തിൽ ഏകാകിനിയായിരുന്നു.

അന്ന് ഒരു രീതിയാലായിരുന്നു. ഏനിക്കു തല്ല രാമൻ. പ്രഭാതം മുതൽക്കുതന്നെ ആകാശമെല്ലാം കാർമ്മയെക്കൊണ്ട് മുടപ്പെട്ടിരുന്നു. പത്തുമണിയോടുകൂടി മഴ ലാഘവം തുടങ്ങി. അന്നത്തെ ദിവസം പരമിയല്ലെന്ന് തീർച്ചയാക്കി അദ്ദേഹം ഓഡിറ്റോറിയം കാരെ വിട്ടു. ആകാശത്തു പല സ്ഥലങ്ങളിലായി വെള്ളം തുങ്ങിക്കിടന്നിരുന്ന കരളെക്കൊണ്ടുവെള്ളം എന്തോ ഒരു വലിയ അസാധാരണപ്രശ്നത്തിനു വട്ടം കൂട്ടുന്നതുപോലെ അങ്ങോട്ടുതീങ്ങോട്ടും വളരെ ശ്രദ്ധയിൽ പാഞ്ഞുതുടങ്ങി. പിറ്റേദിവസം ഉച്ചയോടുകൂടി കൊച്ചുതോറോടുകൂടിയ ലോകമാരി ആരംഭിച്ചു. രാത്രിയാമ്പട്ടുപുഴയ്ക്കു കാറ്റിന്റെയും വെള്ളത്തിന്റെയും ശക്തി വർദ്ധിച്ചു. ആഴ്ചയിൽ കാറ്റു കിഴക്കുനായിരുന്നു. കൂടേണ ഗതി നിർദ്ദിഷ്ടമെങ്കിലും തെക്കുപടിഞ്ഞാറും ആയിത്തീർന്നു.

ഇപ്പോഴുള്ള ഒരു രാത്രിയിൽ സ്വപനനായി കിടന്നു

കുറേമനസ്സോടെ കേവലം നില്ക്കുകയായിരുന്നു. ആ ദയയുടെ രാത്രിയിൽ, പ്രകൃതി കരോരമായി കോപിച്ചിരുന്ന അവസരത്തിൽ 'സുബാല' അയാളുടെ ഗൃഹത്തിൽ ഏകാകിനിയായിരുന്നു എന്ന കഥ എനിക്കു രാജ്യവന്ദനം. അവൾ അധിപനായിരുന്ന ബ്രഹ്മവിദ്യയെക്കാൾ വളരെ അധികം ഉറപ്പിൽ പാടിയിട്ടുള്ളതായിരുന്നു തങ്ങളുടെ സ്ത്രീകളെപ്പോലെ. ഞാൻ രാത്രികാലങ്ങളിൽ തടാകത്തിന്റെ തീരത്തായിരുന്നു സമയം മുഴുവനും മനോരാജ്യസ്വാധീനമായി കഴിച്ചിരുന്നപ്പോൾ 'സുബാല' ഒരു സ്ത്രീകളെപ്പോലെപ്പോലെയോ എന്നു ധരിച്ചിരുന്ന ആശങ്കയായിരുന്നു. പക്ഷെ, എനിക്ക് അങ്ങനെയൊന്നുമില്ല. എനിക്ക് ഒരിക്കലും കൈയൊഴുക്കുന്നതായില്ല.

അവൾ രാത്രി കണക്കെത്തന്നെ. സമയം എത്രയും കടന്നു പോകാൻ അയാൾക്കുണ്ടായ വിധത്തിൽ ഉയർന്നു. കരയുന്നതും കരയ്ക്കുന്നതും ആകൃതികളായിരുന്നു. ഞാൻ എന്റെ മുറി വിട്ടു പോയിട്ടില്ല. സുബാലയുടെ വീട്ടിലേക്കു കടന്നു. തങ്ങളുടെ തടാകത്തിന്റെ ഒരു ചിറവരമ്പു ഞാൻ കടന്നുപോകുന്ന വഴിയിലായിരുന്നു. ഞാൻ അതിനേൽ കയറുമ്പോഴേക്കും ജലപ്പൊക്കം അടുത്തതെത്തി. വെള്ളം എന്റെ മുട്ടോളം ഉയർന്നു. ഞാൻ ചിറയുടെ മുകളിൽ എത്തിയപ്പോൾ അങ്ങനെയൊരു തിര അറിയിച്ചു കയറി. ചിറവരമ്പിന്റെ ഏറ്റവും ഉന്നതമായ ഭാഗം കൈമാറുന്നതിന്റെ സമീപത്തിൽനിന്നും പതിനേഴടിയിൽ അധികം ഉയർന്നതായിരുന്നു.

ഞാൻ ചിറകെട്ടിയെൽ കയറിയതോടുകൂടി മറുഭാഗത്തു നിന്നു വേറെ ഒരാൾ നീന്തിക്കഴിഞ്ഞ് ആ സ്ഥലത്തെത്തിച്ചെന്നു. അയാളായിരുന്നു എന്ന് എന്റെ ശരീരത്തിലെ രാജാക്കന്മാരുടെയും കൂടി അർത്ഥം തന്നെ മനസ്സിലായി. ആ അയാളെപ്പോലെ എന്റെ ആത്മാവ് അസാധാരണമായ ഒരു ഉന്നതമായ കയ്യോടെ; അർത്ഥാസക്തം ഒരു ചിറയ്ക്കു. ഞാൻ

ആരാണെന്ന് അവളും നിശ്ചയമായും ധരിച്ചിട്ടുണ്ടായിരിക്കണം. മൂന്നു വാരയിൽ അധികം വിസ്താരമില്ലാത്ത ഒരു തുരുത്തിടമൽ ഞങ്ങൾ രണ്ടുപേരും തനിച്ചു നിന്നു. പരിസരപ്രദേശങ്ങളെല്ലാം പ്രവാഹത്തിൽ മഗ്നമായിത്തീർന്നു.

ഞാൻ ഒരു ഭയങ്കരമായ വെള്ളപ്പൊക്കമായിരുന്നു. ഒരു വലിയ അത്യാപത്തായിരുന്നു. ആകാശത്തു നിളങ്ങിയിരുന്ന നക്ഷത്രരൂപങ്ങളെല്ലാം കെട്ടുപോയി. ഭൂമിയിലുണ്ടായിരുന്ന വിളക്കുകളെല്ലാം കത്തി അണഞ്ഞുപോയി. അന്ന്, അപ്പോൾ, ഞങ്ങൾ തമ്മിൽ സംഭാഷണം നടത്തിയിരുന്നു എങ്കിൽ അതു കൊണ്ടു യാതൊരു ഭാഷയും വരുവാനുണ്ടായിരുന്നില്ല. എന്നാൽ ഒരു വാക്കുകളിലും ഉദിച്ചാണെന്നിന്നു ഞങ്ങൾക്കു രണ്ടാൾക്കും ഓർമ്മയുണ്ടായില്ല. അവരവരുടെ സുഖസ്ഥിതിയെക്കുറിച്ചൊക്കെ ഒരു സാധാരണ അന്വേഷണമെങ്കിലും ഞങ്ങൾ രണ്ടാളും ചെയ്തില്ല. ഞങ്ങൾ അന്ധകാരത്തിലേക്കു നോക്കിക്കൊണ്ടു നിശ്ശബ്ദമായിനിന്നു. ഞങ്ങളുടെ പാദങ്ങൾക്കു സമീപം—കാലടികളിൽ തന്നെ—മരണമാകുന്ന ഭയങ്കരപ്രവാഹം ഇടതുന്നും കുറഞ്ഞിരുന്നു ഗംഭീരമായൊരമ്പിയും അടിച്ചുകേറിക്കൊണ്ടിരുന്നു.

“ഇന്ന്” സുരബാധ ലോകത്തെ മുഴുവനും അഗണ്യമാക്കി വിട്ടുകളകാണ്ട് ‘എന്റെ’ അടുക്കലേക്കു തന്നെ വന്നു. ഇന്ന്, അവൾക്കു ‘ഞാന’ല്ലാത്ത ആരുമില്ല. ദുഷ്ടിഗോചരമല്ലാത്ത ഞങ്ങളുടെ ആ കട്ടിക്കാവത് ഇതു സുരബാധ, ഇന്നത്തെ വിവരമുണ്ടാൻ വയ്യാത്തതായ ഏതൊരു ഇരുട്ടായ ഒരു ആത്മസ്ഥാനത്തിൽ നിന്നു പുറപ്പെട്ട്—മരണത്തോ ഒരു ഗോളത്തിൽ ഒരു ജന്മം കഴിച്ചു—പ്രശാന്തരമണീയമായി, ജീവത്സമൃദ്ധിയുള്ള ഈ ഭൂമിയിൽ എത്തി, എന്റെ സമീപത്തു ചേർന്നു നിന്നു. ഇന്നു, പക്ഷെ ഈ കാലങ്ങൾക്കു ശേഷം, അറിയും ആ മരണാമരവിദ്യ, ജനങ്ങൾ നിറഞ്ഞു പാർക്കുന്നതും ആയ ഭൂമിയെ വിട്ട് അന്ത്യം ഭയം

കവ്യം, ശൂന്യവും, പ്രശാന്തവും, ഗംഭീരവും ആയ പ്രകൃതിയുടെ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരിലെ ശ്രേഷ്ഠമായ തിരകൾ കാലികളിൽ അടിക്കുന്ന അവസരത്തിൽ, വീണ്ടും എന്റെ അടുത്തു വന്നുവെന്ന് റിക്കുന്നു! ജന്മശക്തി, —വാസനാബദ്ധം— മുഗ്ദ്ധമായ ആ പൂമൊട്ടിനെ എന്റെ മുമ്പാകെ വെച്ചെടുത്തു. മരണമാകുന്ന പ്രയാസം ആ മനോഹരകുസുമത്തെ പൂർണ്ണമായി വികസിച്ചു കാണിക്കുക ആകർഷിക്കുന്ന ആ യൗവന പുഷ്പത്തെത്തന്നെ കിരയെടുത്തു മാനാൽമല്ലാതെ എനിക്കുതന്നെയായി, എന്റെ നാടുകൾ എത്തിച്ചിരിക്കുന്നു! ഒരു തിരകൂടി അടിച്ചാൽ ഭൂമിയുടെ ഈ അവസാനമുന്നമ്പിൽനിന്നു ഞങ്ങൾ തള്ളി നീക്കപ്പെടും. അപ്പോൾ ഞങ്ങളെ അന്യോന്യം വേർതിരിച്ചിരുന്നതിരിക്കുന്ന പുൽക്കൊടികളെ വിട്ടു ഞങ്ങൾ മൃത്യുവിൽ ഒന്നിച്ചു പോയ്ക്കു. ഞങ്ങൾ ഒന്നായിത്തീർന്നു.

ഹാ! ആ അപസ്മാനത്തെ തിരയടി കൈക്കൊണ്ടു വരാൻ റിക്കട്ടെ. സുരബാല വളരെക്കാലം ഭാഗ്യത്തോടും, ആയുരാരംഭം ധൃതസ്ഥൽസമൃദ്ധിയോടും, സന്താനമണ്ണിയോടും കൂടി ജീവിതസുഖം അനുഭവിക്കുമാറാകട്ടെ! ഈ ഏക രാത്രിയിൽ നാശോന്മുഖമായ പ്രകൃതിയുടെ നിഷ്പ്രഭതയുടെ വക്കത്തുവെച്ചു ഞാൻ ആഗ്രസ്തമില്ലാത്ത പരമമായ പാവനസൗഖ്യത്തെ അനുഭവിച്ചിരിക്കുന്നു! ഞാൻ സനാതനമായ സംഗ്രഹിയുടെ മുകൾ കയറിയിരിക്കുന്നു! ഞാൻ മൃതാർത്ഥനായിരിക്കുന്നു.

ആ രാവു മന്ദമന്ദം കഴിഞ്ഞു, കൊടുങ്കാറ്റു ശമിച്ചു. വെളുത്തുപോയതാണ്, ഒരു വാമക്കുതിയും ഉദയനാടാതെ സുരബാല അമ്പളുടെ സ്വഗൃഹത്തിലേക്കു തിരിച്ചുപോയി. ഒരു ശബ്ദം പോലും ഉച്ചരിക്കാതെ ഞാൻ എന്റെ താമസസ്ഥലത്തു നടക്കുകയുണ്ടായി.

ഞാൻ ആശ്വാസനാകുമ്പോഴായി. “വാസ്തവമാണ്” ഞാൻ ‘സാക്ഷാത്’, ഹൈന്ദവ്, ക്രൈസ്തവ്, മുസ്ലീം, ജൈനന്മാരുടെയോ ആയിരുന്നിട്ടി

ല്ല. മാരിട്ടുവെച്ച ഒരു ചെറിയ പാറശാലയിലെ രണ്ടാമത്തെ അടയാലകൻ മാത്രമാണ് ഞാൻ. എന്റെ ആദ്യത്തെ ഉള്ള ശേഷവും, അഭിവാഞ്ചകളും സാധിച്ചിട്ടില്ലായിരിക്കാം. എന്നാൽ, എന്നാണുണ്ടായി നിലനില്ക്കുന്ന ആ ഒരു രാത്രി, ഒരു മാത്രസമയത്തെ മാത്രമാണെങ്കിലും, എന്റെ ജീവിതസംരംഭത്തെ മുഴുവനും ഏകാകിയാകുമായ വിധത്തിൽ പ്രശോഭിതമാക്കിത്തീർത്തു.

ആ ഒരു രാത്രി എന്റെ ജീവിതകാലത്തിലെ എല്ലാ രാത്രികളേക്കാളും, പക്ഷകളേക്കാളും തുലാം മാഹാത്മ്യമുള്ളതാകുന്നു. എന്റെ എളിയ ജീവിതത്തിന്റെ ഭൂതപ്പുതയുടെ പരമകാഴ്ചയും, എന്റെ കൃതാർത്ഥതയുടെ അതിരും ആ ഒരു രാത്രിയാകുന്നു.

൨. 'കുസുലിവാല'

അഞ്ചു വയസ്സുമാത്രം പ്രായമുണ്ടായിരുന്ന എന്റെ മകൻ 'മിനി' എപ്പോഴും എന്തെങ്കിലും സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കാൻ അവരോട് അതുക്കൂടാതെ കഴികയില്ല. അവളുടെ ആയുസ്സിന് ഒരിക്കലും ഒരു നിമിഷമെങ്കിലും അവരോടൊന്നും ഭിക്ഷിച്ചിട്ടില്ലെന്നാണ് എന്റെ വിശ്വാസം. അവളുടെ അമ്മയ്ക്ക് അത് അവൾക്കും ഇഷ്ടമായിരുന്നില്ല. അവർ അവളെ പഠിപ്പിച്ചത് അതായിരുന്നു. പക്ഷെ, എനിക്ക് അതിന് മനസ്സു വന്നിട്ടില്ല. 'മിനി'യെ നിസ്സബ്ദമായി കാണാനുള്ള വളരെ അപമാനകരമായൊരു കാര്യമാണ് അവൾ ജീവിക്കാതിരിക്കുന്നത് എന്ന് ഞാൻ എനിക്കു സഹിക്കില്ല. അതുകൊണ്ട് ഞാൻതന്നെ അവളോടു സംസാരിക്കുന്നതെല്ലാം വളരെ ക്രമദീർഘവും, ഉന്നതമായൊരു ശ്രദ്ധയോടെ കൂടിയിരിക്കുന്നു.

ഉദാഹരണമായി, ഒരു ദിവസം ഞാൻ എന്റെ മുറിക്കെ

“ഈ തരിശുപിണ്ഡം”, അന്നു ഞാൻ ഏഴരിവന്നിരുന്ന ഒരു നോമ്പു നേർത്ത പെരിമ്പോഴത്തെ അല്പായം ബലപ്പെട്ട് ഏഴരികൊണ്ടിവിടെയൊരും ‘മിസി’ ആരും കാണാതെ മുറിക്കുകയ്ക്കു പ്രവേശിച്ചിട്ടു. എന്റെ കയ്യുപിടിച്ച് ഇപ്പോൾ ചോദിച്ചു: ‘നമ്മുടെ പരിചാരപദ്ധതിയായ ‘രാജയുക്ത’ ‘കാഷ’ എന്ന പേരുള്ള നവീന പകരം ‘കഷ’ എന്ന പരമ്പര. അയാൾക്ക് നന്നായിരിക്കുകയാ, ഉദ്യോഗ? അല്ല!”

ഈ വാക്കുകളുടെ ഉച്ചാരണത്തിലുള്ള വ്യത്യാസത്തെക്കുറിച്ച് ഞാൻ അവളെ പറഞ്ഞു മനസ്സിലാക്കുവാൻ ആരംഭിച്ചപ്പോഴേയ്ക്കും അവൾ ബഹു ധൃതിയായി മറുപടിയിലധർമ്മത്തിലുള്ള ചാടി, അതിനെക്കുറിച്ച് സംസാരിക്കുവാൻ തുടങ്ങി. “ബോൾ, പാസ്റ്റർ, ആ ആകാശത്തിൽ മേക്കുക്കളുടെ ഇടയിൽ ഒരു ആനയുണ്ടെന്ന്. ആന തുമ്പിക്കൈകളിൽ വെള്ളം കഴിക്കുന്നതാണത്രെ മഴ. അതെന്തോ അല്ല?”

ഈ ചോദ്യത്തിനു തക്കതായ ഒരു സമാധാനം പറയുവാൻ ഞാൻ ആലോചിക്കുന്നതിനിടയ്ക്ക്, അവൾ വീണ്ടും മറുപടി സംഗതിയെക്കുറിച്ച് സംസാരിച്ചു തുടങ്ങി. ‘ആളെ അല്ല, അമ്മയോ അല്ലയോ തമ്മിൽ എന്തോ ചാർച്ച്?’ എന്നായിരുന്നു അവളുടെ പിന്നത്തെ ചോദ്യം.

‘എന്റെ പ്രിയപ്പെട്ട ചെറിയ സഹോദരി’ എന്ന ഞാൻ അന്നുതാൻ അറിയാതെ പത്രക്കെ പറഞ്ഞു എതിലും കണ്ടാവാൻ കിട്ടി ഒരു വിധത്തിൽ, ‘മിസി, നീ പോയി ‘ബോൾ’യോ ‘കുടി’ കളിച്ചോളൂ. എന്നിങ്ങനെ അറിയിക്കേണ്ടത്’ എന്ന പേരുണ്ട് അവളെ അകലെ മാറ്റി നിൽക്കി.

എന്റെ മുറിയുടെ മനോഹരത വെട്ടുവഴിക്കു നേക്കാതെ വന്നു. കട്ടി എന്റെ മേക്കുക്കളെ ഉൾക്കൊള്ളിച്ച് എന്റെ അറിവ് പരിധി ഇരുന്നു. അവൾ അവളുടെ മുട്ടുമ്പൽ അറിയിച്ചപ്പോഴാണ് അവിടെ രണ്ടിരട്ടിയിട്ടുകൊണ്ടിരുന്നത്.

ങ്ങൾ ബഹു ജാഗ്രതയായി സോവലിന്റെ പരിനേദമത്തെ അല്ലായം എഴുതിക്കൊണ്ടിരുന്നു. കഥയിലെ നായകൻ 'പ്രതാപസിംഹൻ', നായികയായ 'കാഞ്ചനപ്പത്ത്'യെ നാരി എ-
ത്തു രണ്ടുപേരും കൂടി കൊട്ടാരത്തിന്റെ മൂറാമത്തെ നിരയിൽ നിന്നു അദ്ധ്വാനിച്ച്ക്കൂടി പുറത്തു ചാടാൻ ഭാഗിക്കുന്ന ഒരു പെട്ടമാണ് തോൻ എഴുതിയിരിക്കുന്നത്. ചൊടുന്ന മിനി അറുപ്പുകൾ കൂടി നിമിതി എഴുന്നീറ്റ് അന്തരിക്കുകിൽ രാപ്പിക്കുത്തി, 'കണ്ണൂരിവാല, കണ്ണൂരിവാല' എന്നു പറഞ്ഞു പോകിച്ചു നിശ്ചയിച്ചിരിക്കുവാൻ തുടങ്ങി. പുറത്തു വെട്ടുമഴിയിൽക്കൂടി ഒരു കണ്ണൂരിവാല അയാളുടെ വഴിക്കു പോകുന്നുണ്ടായിരുന്നു. നോടി പുറപ്പെട്ട വളരെ അഴഞ്ഞ ഒരു ഉടപ്പും—അയാളുടെ രാജ്യക്കാർ സാധാരണ ധരിക്കുന്ന തരത്തിലുള്ള ഒരു ഉടപ്പ്— വളരെ വലിയതായ ഒരു തമ്പുപ്പാവും അയാൾ ധരിച്ചിരുന്നു. അയാളുടെ തോട്ടിൽ ഒരു മാനുഷ്വം, കയ്യിൽ ഒരു പെട്ടിയിൽ ഒരു മുയിരിക്കയും മറ്റും ഉണ്ടായിരുന്നു.

അയാളെ കണ്ടപ്പോൾ എന്തെങ്കിലും കേൾക്കേണ്ടതായ വികാരങ്ങൾ എന്തെല്ലാമാക്കിരുന്നു എന്നു പറയുവാൻ എന്നാൽ സാദ്ധ്യമല്ല. അവൾ അയാളെ, എന്തായാലും, ഉറക്കെ വിളിക്കുവാൻ തുടങ്ങി. അയാൾ വിളിക്കേറ്റ് അകത്തു കേറിവരുമെന്നും, എന്റെ സോവലിന്റെ പരിനേദമത്തെ അല്ലായം പങ്കിയാക്കുവാൻ സാധിക്കാതെ വരുമെന്നും ഞാൻ മരുപ്പെട്ടത് ആ സമയത്തുതന്നെ ആ ലാഹർ തിരിഞ്ഞുനിന്നു മേറ്റൊട്ടു എന്റെ കട്ടിയുടെ നേക്കു നോക്കി. അയാൾ തന്റെ നേക്കു തുറിച്ച് നോക്കുന്നതു കണ്ടപ്പോൾ കട്ടി വളരെ മരുപ്പെട്ടത് അപ്പോഴേക്കു അടുത്തു ചെന്നു കൈ പ്യാപിക്കുന്നതിന്നു പെരിട്ടെറിച്ച് പെടിക്കൂപ്പായി. അയാളുടെ തോട്ടിൽ ഉണ്ടായിരുന്ന വലിയ മാനുഷ്വൽ അയാളെപ്പോലെത്തന്നെ രണ്ടോ മൂന്നോ ചെറിയ കട്ടിക്കെട്ടു പിരിച്ചു കെട്ടി ചെപ്പിട്ടുചെല്ലുന്നായിരുന്നു അയാളുടെ നെ

ശ്രദ്ധയും. ഇതിനിടയ്ക്കു കണ്യുഭിവാല എന്റെ പടിക്കകത്തു കോണുവന്ന് ചിരിച്ചുകൊണ്ടു എന്നെ അഭിപാദ്യം ചെയ്തു.

എന്റെ ഭാര്യവരിലെ നായകനെ വല്ലാത്ത ഒരു അപകടബിന്തിയിൽ ആയിരുന്ന ഞാൻ കൊണ്ടുനിൽക്കിയിരുന്നതെങ്കിലും, ആ പാടനെ കുട്ടി വിളിച്ചുപുരത്തിയതുകൊണ്ട് അയാൾക്കു വല്ല സാമാന്യവും വാങ്ങിക്കൂയാമെന്നാണ് എനിക്ക് ആദ്യം തോന്നിയത്. അതുപ്രകാരം ഞാൻ അയാൾക്കു ചില ചില്ലറ സാമാനങ്ങൾ വാങ്ങി, കാണുവാൻ രാത്രികാലത്തേയും ഇംഗ്ലീഷ് പാഠവേളയും റഷ്യാഗവേളയും ഇറങ്ങിയുടെ വടക്കുപടിഞ്ഞാറെ അതുരതിസ്ഥലങ്ങളിൽ അനുസരിച്ചുവരുന്ന നയത്തേയും കുറിച്ച് രാജാറാണ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

എല്ലാം കഴിഞ്ഞു വിഴുപ്പിരിക്കാറായപ്പോൾ അയാൾ എനോട് 'ആളേ, ആ ചെറിയ കുട്ടി എവിടെ, സാർ' എന്നു ചോദിച്ചു. മിനിയുടെ പേടിതീർക്കേണ്ടത് ആവശ്യമാണെന്ന് എനിക്കു തോന്നുകയാൽ ഞാൻ അവളെ പുറത്തു കൊണ്ടുവരുവിച്ചു.

അവൾ ഭയന്ന് എന്റെ കസേരയുടെ അടക്കൽ ആ പാടനേയും അവിന്റെ ദാകുഡത്തേയും സൂക്ഷിച്ചുനോക്കിക്കൊണ്ടു നിന്നതയുള്ളു. അയാൾ കുട്ടിക്കു അങ്ങിപ്പിച്ചപ്പോൾ കാരണമായും നീട്ടിക്കാണിച്ചു. അതുകണ്ട് അവളുടെ സംശയവും ഭയവും, പൂർണ്ണമായി വെളിച്ച് അവൾ എന്റെ അടുക്കൽ അധികം ചേർന്നു നിന്നു.

മിനിയും ആ 'പാ-നാട' തമ്മിലുണ്ടായ ആദ്യത്തെ കൂടിക്കാഴ്ച ഇങ്ങിനെ കഴിഞ്ഞു.

കുറച്ചു ദിവസങ്ങൾക്കുശേഷം രിക്കൽ ഞാൻ എന്റെ റീട്ടിൽനിന്ന പുറത്തേയ്ക്കിറങ്ങുമ്പോൾ വാതമിന്നടുത്ത് ഒരു ബഞ്ചിന്റേൽ മിനി തന്നിപ്പിക്കുന്നത്, അവളുടെ കാക്കൽ നിമിത്തം രിക്കുന്ന ഭീമകായനായ കണ്യുഭിവാലയോടു പലതും സമാധി

അന്ധാദിക്കുന്നതും എങ്കലിടത്തും മിരിക്കുന്നതും കണ്ടു ഞാൻ സ്വാമിപ്പുന്നിനപ്പോൾ. ആ കട്ടിയുടെ കാരോ വാക്കുകളും ആ വാക്കോ ആശ്വാസം ഉണ്ടാകുമ്പോൾ, ഞാൻ കേൾക്കുന്നതായിരുന്നു. അവരുടെ പാട്ടുകൾ ഒഴിച്ച്, ഇതു നല്ല ശ്രോതാവായിരുന്ന അവരും അവരുടെ ജീവകാശത്ത് മരിക്കപ്പെട്ടിട്ടും കണ്ടെത്തപ്പെട്ടു. അവരുടെ സ്വാമിയുടെ മരിക്കാതിൽ നിറച്ച് 'അതിൽ' സ്വാമനിയ്യമായ അങ്ങിപ്പിറ്റിപ്പം കാരണമായും ഉണ്ടായിരുന്നു. 'അൻ എഴുന്നിന്നത്' അങ്ങിപ്പോ അവരോട് കണ്ടെത്തപ്പെട്ടു. എന്നു ഞാൻ അയാളോട് ചോദിക്കുകയും, കൂട്ടായ്മയിൽനിൽ നിന്ന് ഉരുത്തുന്ന നാണുമാണ് എടുത്ത് അയാൾക്ക് കൊടുക്കുകയും ചെയ്തു. അയാൾ യാതൊരു ഭാവമെടുക്കുന്നതെന്തെങ്കിലും സമീകരിച്ചു.

കണ്ഠം! ഏകദേശം ഒരു മണിക്കൂർ കഴിഞ്ഞു ഞാൻ വീട്ടിൽ മടങ്ങി എത്തിയപ്പോൾ, ആ ഏതാനു അതിമഹാ ഏരിയയിലുള്ള ലാഭമുള്ള ഉണ്ടാക്കിയിരിക്കുന്നതായി എനിക്ക് അറിവു ലഭിച്ചു. ആ ലാഭം ആ ഏതാനും മിനിറ്റുകൾക്കുള്ളിൽ അറിയാൻ കഴിഞ്ഞു. അത് അതിമഹാ അറിവായിരുന്നു. 'നിനക്ക് ആ ഏതാനു എവിടെന്നു കിട്ടി?' എന്നു ചോദിച്ചപ്പോൾ.

‘എനിക്ക് ഒരു കണ്ണുവീടാണു അനുഭവം’ എന്ന് ചിന്തിക്കുന്നവർക്കുവേണ്ടി മറുപടി പറഞ്ഞു.

‘കണ്യവീവാദമോ!’ എന്ന് അമ്മ കോപം അയച്ചതോടുകൂടി അമ്മയുടെ വീണ്ടും ചോദ്യം, ‘എന്റെ ‘പിരി’ നീ അത് അയാളോട് എഴുതിയ വാക്ക്’.

இது ஆறுமுகப்பாளையம் ஊரை சேர்ந்தது. அது கால
காலமாகியிருந்தாலும்கூட அங்குள்ள அமைதிக்கு எந்த
விதமான பாதிப்பும் ஏற்படவில்லை. ஊர் அது காலத்தோடு
காலமாகியும் அமைதிப்போது நடைபெற்று வருகிறது.

മിനിസ്തും ഖാദനം തമ്മിൽ സംസാരിച്ചതു അന്ന് രണ്ടാമതെന്നും അതോടനുബന്ധം തുറന്നുകൊടുത്ത ഓൺ മനസ്സിലായി. ആദ്യം മിനിഷക്കുമായിരുന്നു പെടിയെല്ലാം, ന്യൂയോർക്ക് കരം അടങ്ങിപ്പിടിച്ചു, കാരണമായും കൊടുത്ത് ആ ഖാദനം ഇല്ലാതാക്കി. അതിൽനിന്നു അവർ രണ്ടുപേരും വലിയ ഓടോതിമാരായിത്തീർന്നു.

അവർ അന്യോന്യം വളരെ വെടിപറഞ്ഞു രസിക്കുകയുണ്ടായി. അയാളുടെ മുമ്പിൽ ഇരുന്ന്, അയാളുടെ നീക്കത്തിനനുസരിച്ചെത്തി ഒരു ചെറിയ കുട്ടിയെ ചേർന്ന് ഗൗരവത്തോടെ കൂടി സംസാരിച്ചു നോക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ മിനി വളരെ സന്തോഷിച്ചു ചിരിക്കുകയും അപ്പോൾ അയാളുടെ മുമ്പം ചുമക്കുകയും അവർ ഇടയ്ക്കിടയ്ക്ക് 'ആട്ടെ, ആ ഭാഗ്യത്തിൽ എന്താ' എന്ന് ആ കണ്ണുനീർവാർത്തോട് ചോദിക്കുകയും ചെയ്തു.

ഒരു മലമ്പ്രദേശത്തുകാരനായ അയാൾ തനിക്കു സ്വദേശത്തുള്ള ഉച്ചാരണവിശേഷത്തോടുകൂടി 'ഒരു ആന' എന്നു മറുപടി പറയാറുണ്ട്. അതിൽ വലിയ നേരമൊക്കിന്നു പക്ഷെ, വഴിയില്ലെന്നിപ്പം അവർ രണ്ടുപേരും ആ ഫലിതത്തിലെ രസത്തെ ധാരാളം അനഭവിക്കാറുണ്ട്. പ്രായാധിക്യമുള്ള ഒരാളോട് ഒരു കുട്ടി ഇച്ഛകാരം സംസാരിക്കുന്നത് അസാധാരണമായ നിലയിൽ രസജനകമാണെന്നാണ് എന്ന സംബന്ധിച്ച് മറ്റു മനോഹരമായ അഭിപ്രായം.

നേരത്തോളം പറയുന്ന കാര്യത്തിൽ താൻ കട്ടിയേറേക്കൾ കട്ടം ചിനിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു വിവരിച്ചു. ആ സാക്ഷരൻ മറുപടിയോടെ അപ്പോൾ ഇപ്രകാരം പറയുന്നു:- 'ആളെ കട്ടി! നീ എന്താണ് നിന്റെ ശമ്പളമെടുക്കുന്നതിലേയ്ക്ക് പോകുന്നത്?'

ബന്ധങ്ങളിൽ കൃത്യമായതും ചെറുപ്പത്തിൽത്തന്നെ
 ലഭ്യമാകത്തക്കവിധം ധാരാളം കേട്ടിരിക്കും. പക്ഷെ അ
 ങ്ങൾ ഒന്നു പുതിയ സമ്പ്രദായങ്ങൾക്കായിത്തന്നെ വരിക

മനോഹരങ്ങളായും അങ്ങനെയെങ്കിലും കഴിയില്ലെന്നും മറുപടി നൽകി.
 അതുകൊണ്ട് കണ്ടുപിടാവുന്നതായും മറ്റൊന്നും കണ്ടുപിടയാൻ കഴിയാത്തതായും 'മിനി' കൈ പരിശുദ്ധീകരിച്ചു.
 കണ്ടുപിടിക്കുന്നു. എങ്കിലും അവർ അതൊന്നും പറഞ്ഞു അറിയാതെ ബഹുസ്വാമിത്തത്തിന്റെ 'നിങ്ങൾ അവിടെയല്ലേ' എന്നോ 'മോക്ഷം' എന്നോ നിസ്സംശയം എന്തെങ്കിലും കണ്ടുപിടിക്കുന്നു.

[illegible]

അയ്യപ്പൻമാർക്കായിരുന്നു. ഈ കാലത്താണ് പുരാതനകാലങ്ങളിൽ രാജാക്കന്മാർ യുദ്ധത്തിനു പുറപ്പെട്ടിരുന്നത്. കല്ലുട്ടുകൾ ഒരു മുഖയിലുള്ള എന്റെ വീട്ടിൽനിന്നും ഞാൻ പഠിക്കുന്നവരിൽപ്പെട്ടിട്ടും, ഹോങ്കം മുഴുവൻ യഥേഷ്ടം സഞ്ചരിക്കുന്നതിന്നു ഞാൻ എന്റെ മനസ്സിനെ അനുവദിക്കാറുണ്ട്. പ

ഇതായി വല്ല രാജ്യത്തിന്റെയും പേരുകളോടെ എന്റെ മനസ്സ് ഉടനെ അറിയുക ചെയ്തു. വിഭജിതനായ രാജ്യങ്ങളെയും വഴിക്കുവെച്ച കണ്ടാൽ ആ രാജ്യത്തിലുള്ള പാർശ്വങ്ങൾ, താകൾ, കാർക്കൾ, നദികൾ ഇവയെക്കുറിച്ചും അവയുടെ ഇടയിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന അയാളുടെ ഭവനത്തെക്കുറിച്ചും, അവിടെ ദൂരത്തുള്ള മാകളിലെ സ്വതന്ത്രജീവിതത്തെക്കുറിച്ചും എന്റെ മനസ്സ് പാവനീയത്തിൽ ആലോചിച്ചു സ്വപ്നം കണ്ടതും. സന്ധ്യയെപ്പോലെ അഭയാതനമായ ഒരു ജീവിതം ഞാൻ നയിച്ചുപോന്നതുകൊണ്ടായിരിക്കാം, ഭയംസങ്കടം, എന്നു കേൾക്കുന്നവർക്കുതന്നെ എന്റെ മനസ്സിൽ, ഇടിച്ചിറങ്ങിയൊരമ്പലം, ഒരു ആളൽ ഉണ്ടാവുന്നത്. അന്യരാജ്യസഞ്ചാരത്തിൽ കാണാവുന്ന കഷ്ടതകളും, ഉണ്ടാകാവുന്ന അനാദിതലങ്ങളും ഏതൊരു എന്റെ മനോഭാവത്തിൽ പ്രതിഫലിച്ചുകാണുന്നതിനുള്ള കാരണവും അതുതന്നെയാകാമെന്നു. ഈ കഷ്ടതകളിലൂടെയുണ്ടായ സന്നിധാനങ്ങൾ എന്റെ മനസ്സ് ചൊല്ലുന്നത് അയാളുടെ സ്വരാജ്യത്തിലേക്ക് ആകർഷിക്കപ്പെട്ടു. വരണം പാർശ്വങ്ങളെപ്പറ്റിയും, അവയ്ക്കു ചുറ്റുമുള്ള ഇടങ്ങളിലും താകളും, മറ്റും കണ്ടതിൽ എന്റെ മനസ്സുകൊണ്ടു ഞാൻ കണ്ടുപോയിരിക്കുമായി പോകുന്ന കല്പനകൾക്കുതന്നെ അതിവേഗം വരുന്ന ഭക്തികളെയും, വലിയ തലപ്പാവുകൾ ധരിച്ച് പഴയതാണെന്നുള്ള പല ആശയങ്ങളും ഏറ്റവും മഹത്വമേറിയതായിത്തീർന്നു. അതൊന്നിനൊന്നായിത്തീർന്നു. അതുവെല്ലാവിതും കല്പനകൾക്കുതന്നെ ഞാൻ എന്റെ മനോഭാവത്തിൽ കണ്ടു. അവിടെ നമ്മുടെ ജീവിതത്തിനുള്ള, മറ്റു പലതും നോക്കി കാണുന്ന അതിസൗന്ദര്യത്തിൽ മിന്നിയുടെ അമ്മ വന്ന് എന്നു തടഞ്ഞത്, 'ആ മഹത്വമെന്ന സൂക്ഷിക്കണം' എന്ന് എന്നോട് അപേക്ഷിച്ചതായി എനിക്കു തോന്നി. മിന്നിയുടെ അമ്മ വളരെ ദീർഘമായ ഒരു സ്ത്രീയാണ്. വഴിയിൽനിന്നു വല്ല ശബ്ദവും കേൾക്കുക

യോ, വിദ്വീഭവക്കു വല്ലവരും കയറിവരികയോ ചെയ്യാൽ അ
വരെല്ലാം കഷ്ടന്മാരോ, കടിന്മാരോ, പാമ്പുകളോ, പുലിക
ളോ, പാറകളോ, പുഴകളോ, ഇഴയ്ക്കിയുകുപ്പുൽക്കാരോ ആ
ണെന്ന് അവർ ആ ക്ഷണത്തിൽ ഭീരുമാനിട്ടുകഴിയും. ഇത്ര
കാലത്തെല്ലാം പരിചയമുണ്ടായിട്ടും അവളുടെ ഈ ഭയ
വും, ഭീരുത്വവും ഇതുവരെ തീർന്നിട്ടില്ല. അതുകൊണ്ട് അവർ
ക്കു മാടനെക്കുറിച്ച് വളരെ സംശയം ഉണ്ടായിരുന്നു. ആരാ
യെ ദൃഢപ്പെടുത്തണമെന്ന് എന്നോട് ചവപ്പോഴും അവർ ചൊ
ന്നുണ്ടായിരുന്നു.

ഞാൻ അതു കേൾക്കുമ്പോൾ ചിരിച്ച്, അവളെ കളിയാ
ക്കി, കൈയ്യുപ്പെടുത്തുവാൻ ശ്രമിച്ചിരുന്നു. പക്ഷെ, അവർ
അപ്പോൾ തിരിഞ്ഞുനിന്ന്, എന്നോട് ഗൗരവഭാവത്തിൽ
ചവ ചോദ്യങ്ങൾ ചോദിക്കാറുണ്ട്:—

‘കട്ടികളെ ഇതുവരെ ആരും ബദ്ധമായി പിടിച്ചുകൊണ്ടു
പോയിട്ടില്ലേ? കാബൂൾ രാജ്യത്ത് അടിമവ്യാപാരം ഉണ്ടായി
രുന്നു എന്ന പറയുന്നതു നേരല്ലേ? ഉഗ്രകായനായ ഈ മനു
ഷ്യന് ഒരു ചെറിയ കട്ടിയെ പിടിച്ചുകൊണ്ടുപോകുവാൻ സാ
ധിക്കുമെന്നു വിചാരിക്കുന്നത് അസംബന്ധമാണോ?’

‘അത്, അസാദ്ധ്യമല്ലെങ്കിലും അസംഭാവ്യമാണ്’ എന്നു
ഞാൻ ഉറപ്പിച്ചു പറഞ്ഞു. അവർ അതുകൊണ്ടു തൃപ്തിപ്പെട്ടി
ല്ല. അവളുടെ ഭയം വർദ്ധിച്ചതേയുള്ളൂ. എങ്കിലും, അത് ഒരു
അടിസ്ഥാനവും, വ്യവസ്ഥയും ഇല്ലാത്ത ഭയമായിത്താനുകൊ
ണ്ട്, ആ മില്ലാ കട്ടുവടക്കാരനായ കണ്ഠവിവാചയോട് ഞങ്ങളുടെ
വീട്ടിൽ കടക്കത്തുത്തെ പായുന്നത് അനുമതിമായിരി
ക്കുമെന്ന് എനിക്കു തോന്നി. തന്നിരിക്കുന്ന കട്ടിയും അ ഞ്ചു
മായുള്ള സ്നേഹം നിർമ്മിച്ചും വർദ്ധിച്ചുവന്നു.

കൊല്ലത്തിൽ ഒരിക്കൽ കണ്ഠവിവാച സപരാജയനെന്നു ര
ജിപ്പെടുക. അക്കാലത്ത് അയാൾക്കു മോചിതനാകാൻ

തന്നിരിക്കു ചിലിത്തുകിട്ടുവാൻ ഇതല്ലാം വീഴുകയെന്നാൽ നാം ചിലിപ്പെട്ടുപോകുന്ന ഗുതിയാണ്. ഇക്കാര്യത്തിൽ ആ വലം ഗുതികൾ കൈക്കലാക്കിയെന്നിട്ടു, എടത്തുടയ്ക്കു മീനിയെ നാം കാണുന്നതിന് അയാൾക്കു സമയമില്ലാതിരുന്നിട്ടില്ല. മീനിയും അയാളും തമ്മിൽ എന്തൊരു കാര്യം ആരോഹിച്ചു വരുന്നുണ്ടെന്നു കാണുന്നവർക്കൊക്കെ തോന്നി. രാവിലെ വരുവാൻ സാധിച്ചിട്ടില്ലെങ്കിൽ വൈകുന്നേരമെങ്കിലും അയാൾ എത്താതിരിക്കുമിട്ടില്ല. വീട്ടിൽ വല്ല മുക്കിലും മുഖയിലൊവെച്ചു മീനമ്പ്രധരാലിയും, ഗീർവ്വകാരനും, വളരെ പ്രാകൃതരോഷങ്ങൾക്കുണ്ടായ ആ ഓടനെ പെട്ടെന്നു കണ്ടുമ്പോൾ എനിക്കെന്നു പറഞ്ഞപ്പോഴും ഒരു സങ്കോചം തോന്നാറുണ്ട്. എങ്കിലും, മീനി, യാതൊരു പരിമുഖാലോചനയെ 'ആ, കണ്ണുവിന്ദാല, കണ്ണുവിന്ദാല' എന്ന് ഉറക്കെ വിളിച്ചു പുഞ്ചിരിച്ചുകിടക്കുകയോ അയാളുടെ അടുക്കൽ ഓടി എത്താറുണ്ട്. പ്രായത്തിൽ ഇതു വളരെ വ്യത്യാസമുണ്ടായിരുന്നു അവർ രണ്ടുപേരും തമ്മിൽ കണ്ടുമ്പോൾ ബഹുരസമായി ചിരിച്ചും, കവടിപറഞ്ഞും അന്യോന്യം രസിക്കാതിരിക്കുമിട്ടില്ല. അത് എനിക്കു നല്ല തീർപ്പാണ്. അയാൾ മടങ്ങിപ്പോകുവാൻ നിശ്ചയിച്ചിരുന്നതിന്റെ കറച്ചു കീവസമേന്ത്, ഒരു രാവിലെ, ഞാൻ മുറിയിൽ ഇരുന്ന് എന്റെ നോവലിന്റെ അച്ചടിച്ചു പ്രഹുകൾ പരിശോധിക്കുകയായിരുന്നു. കാലം നല്ല തണുപ്പുള്ളതായിരുന്നു. വാതായനത്തിൽ കൂടി സൂര്യന്റെ അകത്തു പ്രഭവശിഖ് എന്റെ പാക്കെക്കൂട്ടി നില്ക്കി. അതുകൊണ്ട് അപ്പോഴായിരുന്നു ആ ചൂട് അകത്തോ എങ്ങനെ ഉണ്ടായിരുന്നു. സമയം എട്ടുമണി കഴിഞ്ഞു. ചില്ലറ കളവടക്കാർ— നമുക്കു കളവടം ചെയ്യുന്നവർ— മീനൻ സ്വസ്ഥാനങ്ങളിലേക്കു തല നിറയെ സാമാന്യമായി മടങ്ങുന്നുണ്ടായിരുന്നു. പെട്ടെന്നു ഞാൻ വഴിയിൽനിന്ന് ഒരു സ്ത്രീ ഓട്ടം കേട്ടു. പുറത്തേക്കു നോക്കിയപ്പോൾ, മീനിയുടെ കണ്ടു

വിവാഹം ചെയ്ത കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകാർക്ക് വിവാഹവെട്ടു കൊടുക്കണമെന്നും, തീർത്ഥാടകങ്ങൾക്ക് തെളുപ്പം കട്ടിക്കൽ വിധി വെക്കുകയും ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുകയാണ് ഞാൻ ചെയ്തത്. കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകാരുടെ വസ്ത്രക്കുടിപ്പോൾ എല്ലാം തെളുപ്പം വെക്കണമെന്നും വിവാഹത്തിൽ തൊട്ടുകെട്ടിൽ ഒരു വെളുത്ത കെട്ടിയും ഉണ്ടായിരുന്നു. ഞാൻ അഞ്ചുനാൾക്ക് പുറത്തു വന്ന്, അവരെ തടയുക നിൽക്കി, 'എന്താ കാളം' എന്ന് അന്വേഷണം ചെയ്തു. കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകാർക്ക് ഒരു 'താമസിക്കാൻ' വിവരമുണ്ടെന്നും, അതിന്റെ പേര് 'ചോലിപ്പുറ്റം' വാങ്ങിയവർ സ്വാർത്ഥരെന്നും വാങ്ങിയിട്ടില്ലെന്നുമാണെന്നും, അതിനാൽ അത് അപർത്ഥമായി ചോദിച്ച ഒരു വാഗ്വാദം നടന്നു എന്നും, അതിനിടയിൽ കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകാരുടെ കയ്യിൽ മുദ്രയുണ്ടായിട്ടുണ്ടെന്നും ഞാൻ അപരോക്താവോടും ചോദിച്ചു കേൾക്കുകയുണ്ടായി. അതുകൊണ്ട് പതിവുപോലെ 'കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകാർ' എന്നു വിളിച്ചുകൊണ്ടു സന്തോഷത്തോടുകൂടി മാറിയിരുന്നില്ല. കമ്മ്യൂണിസ്റ്റുകാർ, അവരെ കണ്ടപ്പോൾ വളരെ ആഹ്ലാദം തോന്നി. അവരുടെ മുമ്പം തെളിഞ്ഞു. അന്ന് അവരുടെ തോളത്തു മാറാപ്പുണ്ടായിരുന്നില്ല. അതുകൊണ്ട് അതിനകത്തുണ്ടെന്നു പറയാനുള്ള ആനന്ദമുണ്ടായിട്ടു സംസാരിക്കുവാൻ അവർക്കു സാധിച്ചില്ല. അതിനാൽ, അവർ സാധാരണ ചോലിക്കാറുള്ള തണുത്ത മോളം അവർക്കു ചോലിച്ചു. "എവിടേയ്ക്കും- ശുശ്രൂഷാത്തിലേക്കു പോകുകയോ?" അവർക്ക് മറുപടിയുണ്ടായി, "ഇപ്പോൾ അങ്ങോട്ടുവന്നുവെന്ന് പറയുന്നത്" എന്നു മറുപടി പറഞ്ഞു.

തന്റെ മുമ്പെ ചിന്തിക്കു സിദ്ധിച്ചുവന്നു' അയാൾക്കു മനസ്സു വന്നു. ഉടനെ, വിവരമിട്ടു കേൾക്കിയവർ തന്റെ കൈകൾ രണ്ടും അയാൾ ഉയർത്തിപ്പിടിച്ചു. 'ഹാ- ഓ! മനുഷ്യനായ ആ പേയ്യരനെ അറിഞ്ഞുവീട്ടുമായിരുന്നു. എന്തു ചെയ്യാം. എന്റെ കയ്യുകൾ കെട്ടിയിട്ടിരിക്കുന്നു' എന്നുകൂടി അയാൾ തുടർച്ചയായി പറഞ്ഞു.

മരണം പാതക്കുവിധത്തിൽ കയ്യോരം ചെയ്ത പാതയിൽ അടുപ്പിയാതെ കര വർത്തനം ചെയ്തിരിക്കുകയും വീണ്ടും

കാലം അങ്ങിനെ കഴിഞ്ഞുകൂടി. അയാളെപ്പറ്റി ആരും അന്വേഷം ഇല്ല. പതിവുള്ള സ്ഥലത്തു പതിവുള്ള ജോലികൾ ചെയ്തു അയാൾ മിന്നു കഴിച്ചുകൂടി. ഒരിക്കൽ അമ്മേളം വീട്ടിൽ വളരെ നിത്യനും, ഇല്ലോൾക്കരിൽ കിടക്കുന്നവനായ ആ പാടനെക്കുറിച്ച് ആരും ആലോചിച്ചതേ ഇല്ല. അന്ധമിശ്ചലിയായ എന്റെ മിനിക്കൂടി— എനിക്ക് അതു പാവപാൽ ലഭ്യമാകുന്നു— അമ്മളുടെ പഴയ സ്നേഹിതനെ തീരെ ഭയന്നു. അവർക്കു പുതിയ ചങ്ങാതിമാർ ഉണ്ടായി. അവർക്കു പ്രായം അധികമായതോടുകൂടി അവളുടെ ചങ്ങാതിമാർ അധികവും പെൺകുട്ടികളായി. അവരെക്കുറിച്ച് അവൾ അവളുടെ സ്വന്തം കഴിച്ചു. സ്വന്തം മുഴുവനും കൂട്ടുകാർ ഒന്നിച്ചു കഴിച്ചിരുന്നതുകൊണ്ട്, അവർക്കു പണ്ടത്തെപ്പോലെ അവളുടെ അല്പമെങ്കിലും മുറിയിൽ കടന്നുവരുന്നതിന്നുപോലും മനോഹരമായില്ല. അവർ അവളോടു സംസാരിക്കുകയെന്ന സാധാരണ പതിവില്ലാന്നായി.

അങ്ങിനെ കര കൊല്ലങ്ങൾ കഴിഞ്ഞു. ശേഷകാലമായിരുന്നു. മിനിക്കു വിവാഹം നിശ്ചയിച്ചിരുന്നു. നവരാത്രി കാലത്തു കഴിക്കുന്നതെന്നാണ് തീർച്ചപ്പെടുത്തിയിരുന്നത്. ഉദ്യം, കൈവാസത്തിലേക്കു മടങ്ങി എത്തുന്ന ആ കാലത്ത്, അമ്മളുടെ വേനത്തിറവ പ്രയത്നമുൾപ്പെടെയായിരുന്നു മിനി, അവളുടെ

അല്പനേ നിശ്ചിത വിദ്യാഭ്യാസം, അവളുടെ ഭർത്താവിന്റെ ഭവനത്തെ പ്രകാശമാനമാക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നതിന് അങ്ങോട്ടു പോകുവാൻ നിശ്ചയിച്ചിരുന്നു.

പ്രഭാതം തെളിഞ്ഞുപ്രകാശിച്ചു. മഴക്കാലം കഴിഞ്ഞതുകൊണ്ടു വായുജന്യവെത്തിന് ഒരു പ്രത്യേക പരിശുദ്ധത സിദ്ധിച്ചതുപോലെ കാണപ്പെട്ടു. പ്രഭാതസൂര്യന്റെ രശ്മികൾ തനിഞ്ഞുളളവാകുകയോപോലെ പ്രകാശിച്ചു. ആ പ്രഭയിൽ യാതൊരു കെൽക്കവും സാധാരണ തോന്നാത്ത കല്പതയിലെ ഇടവഴികളിലുള്ള ഭവനങ്ങളുടെ ഇഷ്ടകഥാമതകൾക്കൂടി വളരെ ജ്ഞാതീയം. പ്രഭാതം മുതൽ വിവാഹവാദ്യങ്ങൾ മുഴങ്ങിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ഒരോ അളത്തിലും ഏന്റെ റ്റോയം അധികം ഉച്ചത്തിൽ അടിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. കൈരവീരഗന്ധിന്റെ ഒരു ആവാചം കേട്ടപ്പോൾ ആസന്നമായ വേർപാടിനെക്കുറിച്ച് ഓർത്തുള്ള ഏന്റെ പരിതാപം ദ്രവീഭവിക്കുന്നതായി എനിക്കു തോന്നി. ഏന്റെ മിനിയുടെ വിധാഹം അന്നു താത്രികമായിരുന്നു.

പ്രഭാതം മുതൽ ഭവനത്തിൽ തിരക്കും പൊളയും വർദ്ധിച്ചു. മിററുള്ള മേക്കപ്പിന്റേകൂടിയ പന്തൽ കെട്ടുവാനുണ്ടായിരുന്നു. ഭിത്തികളിനേൽ എല്ലാം വാൽസെറുകൾ തറയ്ക്കുവാനുണ്ടായിരുന്നു. ഗൃത്തിക്കും പരിഭുജത്തിനും അളവുണ്ടായിരുന്നില്ല. ഞാൻ ഏന്റെ മുറിക്കകത്തിരുന്നു ചില കണക്കുകൾ പരിശോധിക്കുകയായിരുന്നു. അപ്പോൾ പെട്ടെന്ന് ഒരൊരു ഉറിയൽ കടന്നുവന്ന് എനിക്കു സലാം തന്ന് ഏന്റെ മുറിയിൽ വിനീതനായി നിന്നു. അത് ആ പഴയ കണ്ഠവിവാഹയാശിരുന്നു. എനിക്ക് ആദ്യത്തിൽ ആരെ മനസ്സിലായില്ല. അയാളുടെ തോളിൽ ഭാഷാമുണ്ടായിരുന്നില്ല. അയാളുടെ മുടി നീണ്ടതായിരുന്നില്ല. അയാളുടെ ശരീരത്തിനുണ്ടായിരുന്ന പഴയ ഓരോറ്റോ ശക്തിയോ അപ്പോൾ കണ്ടില്ല. അയാൾ ച

ഇക്കാര്യം പൂർണ്ണമായിട്ടുള്ളത്. അദ്ദേഹം എനിക്ക് ആദ്യം നേർത്തതായി.

‘അൻ ഏകദേശം വന്നു’ എന്നു അൻ അയാളുടെ മറുപടി.

‘ഇന്നലെ വൈകുന്നേരം എന്റെ ജീവിതത്തിന് വിട്ടുപോയി’ എന്നായിരുന്നു അയാളുടെ മറുപടി.

ആ വാക്കുകൾ എന്റെ കണ്ണുകളിലൂടെ വല്ലാതെ തറച്ചു. അൻ സമീപിച്ചു മുറിവേറ്റിയിട്ടുള്ള ഒരു കയ്യോളം അൻ അയാളുടെ സാന്നിദ്ധ്യം ഉണ്ടായിട്ടില്ല. അയാളുടെപ്പോൾ എന്റെ മുന്നിൽ വല്ലാതെ ഒരു പെട്ടെന്നുണ്ടായി. ‘ഇന്നേദിവസം ഈ ആൾ വന്നിരുന്നില്ലെന്ന് ഈ ഇക്കാര്യം ഇതിലുടനീളം ഉണ്ടാകുമെന്നായിരുന്നു’ എന്ന് എനിക്ക് തോന്നി.

‘ഇവിടെ, ഇന്ന്, ഒരിക്കലുമില്ല’. പല ക്രിയകളും നന്നായിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു. എനിക്ക് കര തീർക്കണം. അത്. അത് ഒരു ദിവസം വരുമോ? എന്ന് അൻ വീണ്ടും ചോദിച്ചു.

ഉടനെ അയാൾ പോകുവാനായി തുടങ്ങി. പക്ഷെ, അയാൾ എത്തിയപ്പോൾ അദ്ദേഹം സംശയിച്ചുനിന്ന്, ചിന്തിക്കുക തീർത്തില്ല. ‘എന്നോ’, ‘എന്നിക്ക്’ ആ ചെറിയ കട്ടിയെ ഒരു കയ്യോളം, സാൻ, ഒരു കയ്യോളം മതി’ എന്നു പറഞ്ഞു. മിനി, ഇന്നും, പക്ഷെ ഒരു ദിവസം ആണെന്നായിരുന്നു അയാളുടെ വിശ്വാസം! ‘കണ്ണുവിടർച്ച’ എന്നു വിളിച്ചുകൊണ്ട് അയാൾ പക്ഷെ അദ്ദേഹം അയാളുടെ അടുത്തു രാത്രി എത്തുമെന്ന് അയാൾ വിചാരിച്ചിരുന്നു. അയാൾ എത്തിയതോ അൻ ഒരു നാടുകാരനോട് വാങ്ങിയതായ കറച്ച് അങ്ങിട്ടുവെച്ചു കൊണ്ടിരിക്കുകയും ഒരു ദിവസം വെള്ളത്തിൽ പൊതിഞ്ഞ് ആ കട്ടിയെ കൊണ്ടുവരാനായി സൂക്ഷിച്ചു കൊണ്ടുവന്നിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. ഒരു ജീവിതത്തിന് പുറത്തു വിട്ട ഉടനെ അയാൾ ആദ്യമായി വെള്ള

കൂട്ടം അതാണ്. തന്റെ സ്വന്തം വകയായി ഒരു പൈപ്പോലും ഇല്ലാക്കിത്തന്നതിനാൽ ഇതു സമാധിക്കണമിന്ന് അയാൾക്കു കഷ്ടപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടായിരിക്കണം.

'ഇന്ന്, ഈ വീട്ടിൽ ഒരു നാഴിത്തണ്ടാകയാൽ ഇവിടെ ആരോടും കാരണമില്ലാത്ത സംഭവമായിട്ട് എന്തെങ്കിലും ഉണ്ടാകാം പറഞ്ഞു. അയാളുടെ മുഖത്തുനിന്ന പ്രസന്നത തീർന്നു പോയി. മുഖം താഴെ. അയാൾ അത്യാഗ്രഹത്തോടെ എന്റെ നേരെ കുറച്ചുനേരം നോക്കിക്കൊണ്ടു നിന്നു. ഒടുവിൽ 'സർവ്വം' എന്ന് പറഞ്ഞു പുറത്തേക്കു പോയി.

എനിക്ക് കുറച്ചു പ്രസന്നം തോന്നി. ഞാൻ, അയാളെ തിരികെ വിളിച്ചാലോ, എന്ന് ആലോചിച്ചു. പക്ഷെ അയാൾ സ്വന്തമനുസ്സാശ്വേദനം തിരികെ വരുന്നതായിരുന്നു. അയാൾ എന്റെ നേരെ അടുത്തേക്കി ഒരു പൊതി നീട്ടിക്കൊണ്ടിരുന്നതാണ് 'ഞാൻ ഇത്' ആ ചെറിയ കുട്ടിക്കുറേണ്ടി കൊടുക്കുന്നതാണ്. ഇതു നിങ്ങൾക്കു എനിക്കു പറ്റി ആ കുട്ടിക്കു കൊടുക്കാമോ?' എന്ന് ചോദിച്ചു.

ഞാൻ അതു വാങ്ങി, അയാൾക്കു പണം കൊടുക്കുവാൻ വിരോധിച്ചു. അപ്പോൾ അയാൾ എന്റെ കയ്യ് കടന്നുപിടിച്ചു. 'നിങ്ങൾ വളരെ മോശംതന്നെ. എന്തെന്നിങ്ങനെ മറക്കാതിരുന്നാൽ മതി. എനിക്ക് പണം തരരുത്. നിങ്ങൾക്ക് മാത്രമായ ഒരു പെൺകുട്ടി ഉണ്ട്. എനിക്ക് അവളെപ്പോലെതന്നെ ഒരു കുട്ടി എന്റെ വീട്ടിൽ ഉണ്ട്. ഞാൻ മിനിമെ കാണുമ്പോൾ അത്രയും ശ്രദ്ധിക്കും. ആ മാർഗ്ഗത്തോടു കൂടിയാണ് ഞാൻ മിനിക്ക് എടുത്തു വല്ലതും കൊണ്ടുകൊടുക്കുന്നത്. അല്ലാതെ എനിക്ക് അതുകൊണ്ട് ഒരു വാദം ഉണ്ടാകുവാനില്ല.' എന്നിങ്ങനെ അയാൾ എന്തോട പറഞ്ഞു.

ഇത്രയും പറഞ്ഞ്, അയാൾ, അയാളുടെ അടുക്കലിരുന്ന അഴിഞ്ഞ ഉടുപ്പിന്റെ അകത്തുനിന്ന് ഒരു ചളിപിടിച്ച ചെറി

ത കടലാസ്സുചുരുൾ പുറത്തേക്ക് എടുത്തു. വളരെ സൂക്ഷ്മത കൊടുക്കി അയാൾ അതു കെട്ടിപ്പിടിച്ചു. ഒരു മെക്കനിക്കാണെന്നു ഓർത്തിൽ ഉണ്ടായിരുന്ന ഒരു കടലാസ്സുടേക്ക് എന്റെ കൈപ്പറ്റത്തുവെച്ചു. അതിൽ ഒരു കട്ടിയുടെ കണ്ണടത്തിന്റെ മോഡൽ ഉണ്ടായിരുന്നു. മോഡലാക്കിയല്ല. കിതും വെച്ചുവെച്ചല്ല. കയ്യിൽ മെച്ചപ്പെട്ട കടലാസ്സിൽ പതിച്ചതായിരുന്നു ആ മിതം. അത്, അയാളുടെ പുതിയതേതായിരുന്നു. ഇദ്ദേഹം കൈപ്പറ്റം അതു കൈവശത്തിലുണ്ടായിരുന്നു. കൈപ്പറ്റത്തോടുകൂടി അയാൾ വന്ന സാമൂഹ്യതയിൽ വിവിധ നക്ഷത്രങ്ങൾക്കുപോലും ഈ കടലാസ്സ് അയാൾ അയാളുടെ എഴുത്തുതോഴി ചേർത്തു വെച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നു.

എന്റെ നയനങ്ങളിൽ താൻ അതു നിറഞ്ഞു. അയാൾ ഒരിടനായ ഒരു കാണുവ്വാൻ, പിപ്പി കട്ടുവടക്കാരനാണെന്നുള്ള കഥയെന്നു ഓർത്തപ്പോൾ മറന്നു. എന്നാൽ, ഓരോന്നോ?—ഇല്ല. ഒന്നുമില്ല. എന്തിനെന്നോ അയാളെക്കുറിച്ചോ ഒരു വിശദീകരണം അയാളും എഴുതുന്നപ്പോൾ ഒരു അർത്ഥം!

ഒരു കാണുവിൽകിടക്കുന്ന അയാളുടെ ചെറിയ പുതിയതേ കട്ടുവടത്തിന്റെ ആ മോഡൽ മിനിയുടെ കാർഷ്വൽ എന്റെ ഓർമ്മയിൽ കൊണ്ടുവന്നു.

ഓർമ്മ അവൾക്ക് ഉടനെ കൊള്ളേ അയച്ചു. അന്തർപ്രതിനിധിക്ക് 'അവളെ പുറത്തേക്കു വരുത്തി. വളരെ ആളുകൾ അതിനു തടസ്സം വെക്കുക. ഓർമ്മ അവളെക്കുറിച്ചു മറ്റൊരു കഥയായില്ല. അവൾ, എന്റെ മിനി, ചുവന്ന പാട്ടുവെച്ചു കട്ടുവടത്തോടുകൂടി, വലിയതായി ചുവന്നുവെച്ചു കരിയിട്ട്, തന്മൂലമുള്ളതായ വലുതിനെപ്പോലെ അവതരിപ്പിച്ച്, അങ്ങനെയായി എന്റെ അടുത്ത് വന്നുനിന്നു.

ആ വോക്കു കണ്ടു കണ്ണുവിവാല പരിഭ്രമിച്ചു കറുത്തുവെച്ചു നോക്കിയിരുന്നപോയി. അയാൾക്ക് അവളുമായുള്ള പഴയ

ചങ്ങാതിപറയും, കൂട്ടുകൾക്കും വീണ്ടും പുതുക്കുവാൻ ഇനിസാധിക്കുകയില്ല. ഒടുവിൽ, നാലും ചിരിച്ചുകൊണ്ട്, 'കുടി, നീ ഇപ്പോൾ ശപതംഗ്രഹത്തിലേക്കു പോകയാണോ?' എന്നു കണ്യൂവിവാഹ മിനിയോടു ചോദിച്ചു.

ആ വാക്കുകളുടെ അർത്ഥം ഇപ്പോൾ അവൾക്കു നല്ല പോലെ അറിയാമായിരുന്നു. പണ്ടത്തെപ്പോലെ ഇന്നു മറ്റൊരി പാവുവാൻ അവൾക്കു നിർവാഹമില്ല. ചോളം കേട്ടപ്പോൾ അവളുടെ മുഖം ചുമന്നു. അവൾ തല താഴ്ന്നു അയാളുടെ മുമ്പിൽ കിന്തിച്ചുവന്നുവെക്കുകയും ചെയ്തു.

കണ്യൂവിവാഹവും മിനിയും തമ്മിൽ ഒന്നാമതായി കരളുതരിച്ച അവസ്ഥയെക്കുറിച്ചു അപ്പോൾ ഭാര്യ. എനിക്കു ധൃഗ്വസനം തോന്നി. മിനി വീണ്ടും അന്ത്യപുരത്തിലേക്കു പോകാപ്പോൾ, കണ്യൂവിവാഹ സാരാർക്കും, പരിതാപജനകവും ആയ ഒരു ഭീഷണശാസനത്തോടുകൂടി അവിടെത്തന്നെ നിവർത്തപ്പെട്ടുനിൽക്കുന്നു. ഈ കാലത്തിനിടയ്ക്കും, അയാളുടെ മകളും ഇതുപോലെ വളന്ന്, അവൾക്കു പ്രായപൂർത്തി വന്നിട്ടുണ്ടാകുമെന്ന് അയാൾക്ക് ഭാജമെന്നു. അവിടെ ചെന്നാൽ അല്പനും മകളും തമ്മിൽ തമ്മിൽ അറികയില്ലെന്നും, അന്യോന്യം വീണ്ടും പരിചയപ്പെടേണ്ടി വരുമെന്നും അയാൾ വിചാരിച്ചു. അറിയാതെ, അയാളുടെ മകൾ ഇപ്പോൾ മുഖമിരുത്തിത്തന്നുപോലെ ആയിരിക്കുകയില്ല. വിശേഷിച്ചു, ഈ എട്ടു കൊല്ലത്തിനിടെക്ക് അവൾക്ക് എന്തെല്ലാമൊക്കെ സംഭവിച്ചിട്ടുണ്ടാവാം?

വിവാഹവാദ്യം മുഴങ്ങി. ശേഖരൻ സൂത്രൻ പ്രജാപതിക്കൽ ആ പ്രദേശത്തെയും ശോഭനമാക്കി. പക്ഷെ, കണ്യൂവിവര കല്പകൃതിയെ ആ ഏടവഴിയിൽ ഇരുന്ന്, കൂടെ കിടക്കുന്ന അച്ഛാനിസ്സാനിയെ (അവിടെത്തെ പ്രധാന നഗരമാണ് കണ്യൂ) ഫലപൂർണ്ണമായില്ലാത്ത പട്ടണത്തിനെക്കുറിച്ചു മനസ്സിൽ ധ്യാനിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

ഞാൻ ഒരു ബാങ്കനോട്ട് എടുത്ത് അയാൾക്കു കാണിച്ച്, ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു. 'ഞാൻ തന്റെ നാട്ടിലേയ്ക്കു മടങ്ങി, ദൂരെ കിടക്കുന്ന തന്റെ പുത്രിയുടെ സമീപത്തേക്കു വേഗം ചെല്ലൂ. നിങ്ങളുടെ സന്തോഷകരമായ ആ കൂടിക്കാഴ്ച എന്റെ കട്ടിയുടെ ക്ഷേമാമിപ്പുഷിക്കു കാരണമായിത്തീരട്ടേ'.

ഈ സമ്മാനം കൊടുത്തതുകാരനും അന്നത്തെ കല്യാണച്ചിലവിൽ പലജാഗവും എന്നിങ്ങു വേക്കെടുന്ന് വെണ്ണുണ്ടതായ്ക, ചിലതെല്ലാം വൃശക്കണ്ടതായും വന്നു. ഉദ്ദേശിച്ചുമാറിയിരിച്ചുള്ളതരിവിമക്കൾ ഞാൻ ഏല്പെട്ടത്തിയില്ല. പട്ടാളക്കാരുടെ ബാൻറും വേക്കെടുത്തുവെച്ചു. വീട്ടിലെ സ്ത്രീകൾക്ക് അതുതൊന്നൊപ്പം നവിയ പരിഭവമായി. എന്നാൽ എന്നെ സംബന്ധിച്ചപ്പോഴോളം, വിവാഹം വിചാരിച്ചതിൽ അധികം തൃപ്തികളും, മംഗളകളും ആയിത്തീർന്നു. വളരെ ദൂരത്തുള്ള ഒരു ദേവനത്തിൽ, ജീവകാലമായി അന്യോന്യം കാണാതിരിക്കുന്ന ഭാര്യനായ ഒരു പെൺകുട്ടിയും അവളുടെ സ്നേഹമുള്ള പിതാവും വീണ്ടും ഒന്നിട്ടുകൂടുവാൻ സംഗതിയായല്ലോ എന്നു വിചാരം എനിക്കു്, ഞാൻ അതുവരെ അനുഭവിച്ചിട്ടില്ലാത്ത സമാധാനത്തെയും, സംതൃപ്തിയേയും, സന്തോഷത്തെയും തന്നു.

൩. സൂക്ഷിപ്പാൻ എൽപ്പിച്ച മുതൽ.

I

'വൃന്ദാവനകണ്യ' അത്യന്തം ശുണ്ഠിപ്പെടുത്തുകൊണ്ടു തന്റെ പിതാവിന്റെ അടുത്തുചെന്നു, 'ഞാൻ ഈ നിമിഷത്തിൽ ഇവിടെ വിട്ടുപോകുന്നു' എന്നു പറഞ്ഞു.

'നന്ദിയില്ലാത്ത കഴിവേരി! ഞാൻ നിന്നെ തീരദിപ്പോ

നടന്നതിനായും മറ്റും നിന-ഭവോണി ചിലവഴിച്ചിട്ടുള്ള പണം മെല്ലാം തിരികെ തന്നു എന്നു ബോധ്യപ്പെടുത്തിയതിന്നു ശേഷമാണ് നീ ഇത്ര അനാമതി കാണിക്കുന്നതെങ്കിൽ അതിന്നു വല്ല അർത്ഥം ഉണ്ട്. എന്ത ചിന്താവായ 'ഭഗവാനാമകണ്ഡ' ചീറിക്കൊണ്ടു മറുവടി പറഞ്ഞു.

ജഗന്നാഥന്റെ വേഷത്തിൽ പരിവർത്തിതനായ ഒരു ഭക്തനായും, ഉദ്യമങ്ങളുടെ തീരെയും ആശ്വാസമായിട്ടും ആ വകയ്ക്കു വലിയ സംഖ്യയൊന്നും ചിലവായിരിക്കുവാൻ വഴിയില്ല. നമ്മുടെ പുരാതനജാതീയപരന്തപ്തർ, വിശ്വേശ്വരന്റെ വസ്ത്രത്തെ വിധത്തിൽ അത്ര ചുരുങ്ങിയ ചിലവുണ്ടാക്കി അവരുടെ ആശ്വാസകൊമ്പും, വസ്ത്രധാരണവും കഴിച്ചുകൂട്ടിയിരുന്നു. ജഗന്നാഥനും, തന്റെ ആഭരണം മാത്രയും അവരുടേതിൽനിന്നു അശേഷം തന്നാതല്ലെന്നു നടവടിക്കളക്കൊണ്ടു സ്വസ്ഥമാക്കി. അദ്ദേഹത്തിന്നു, മുഴുവനും ആ താപസോത്തമന്മാരെപ്പോലെ സ്വാധീനിച്ചിരുന്നില്ലെങ്കിൽ അതിന്നു കാരണം, കാലാവസ്ഥാസംഭവങ്ങൾ അന്നത്തെ സമുദായത്തിന്നു— ജഗന്നാഥന്റെ കാലത്തുണ്ടായിരുന്ന ജനമേൽ— ഉണ്ടായിരുന്ന ആശാസ്യമല്ലാത്ത പരിഷ്കാരവും, ദൈവവും ദേവിയും വേർവിട്ടു പോകാതിരിക്കുന്നതിന്നു യേതില്ലാത്ത പ്രകൃതിദേവി ചിലതെല്ലാം വെറുപ്പു നൽകുന്നതെന്നു നിർദ്ദേശിച്ചു എന്നുള്ള സംഗതിയും മാത്രമാകുന്നു.

വൃന്ദാവനന്റെ വിവാഹകാലംവരെ കാർണ്യങ്ങൾ എല്ലാം അവിധം കലശൽകൂടാതെതന്നെ കഴിഞ്ഞുകൂടി. എന്നാൽ ഹൃദയമാത്രമേവേദത്തിന്നുശേഷം വൃന്ദാവനൻ തന്റെ അച്ഛന്റെ ആ ഉൽകൃഷ്ടവും ശുശ്രൂഷമായ നടവടിമാർഗ്ഗത്തിൽനിന്നു കരോശ്യ പ്രതിപാദിക്കുവാൻ തുടങ്ങി. മകന്റെ മനസ്സു പാത്രങ്ങളായ സുഖാനുഭവങ്ങളിൽനിന്നു കൂടേണ ഐതിഹ്യമായ സുഖഭോഗങ്ങളിലേക്കു മാറിത്തുടങ്ങിയതായി കാണ

മുട്ട. പത്രം ലോകതീരിയെ അനുകരിക്കുവാൻ തുടങ്ങി. മയ്യവും തണുപ്പും, വിശപ്പും മാഹവും സമ്മിക്കുന്നത് അപമാനീയമായി അനുഭവപ്പെട്ടതോടുകൂടി മകന്റെ രാജ്യം ആവശ്യമായും, ചിലവുകളും അനുസരിച്ചു വളർന്നുകൊണ്ടുവന്നു.

ഈ കാലങ്ങളിൽ അച്ഛനും മകനും തമ്മിൽ പലപ്പോഴും കലഹങ്ങളും കവലുകളും ഉണ്ടായി. ഒരിക്കൽ വൃന്ദാവനന്റെ രാജ്യ അന്ത്യം ഭീനത്തിൽ പെട്ടു. വൈദ്യന്മാരിൽ പ്രമാണിയായ ഒരു 'കുറിയാണനെ' കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവന്നു. ഹിന്ദുഗവർണ്ണാലയം നിശ്ചയിച്ചു മരണം കുറെ വിലപിടിച്ചതായിരുന്നു. ആ കാരണത്താൽതന്നെ ആ വൈദ്യൻ കൊള്ളയടയാത്തവനും, അപ്രാപ്തനും ആണെന്ന് അച്ഛൻ തീർച്ചപ്പെടുത്തി. അയാളെ പിരിച്ചു പുറത്താക്കി. ആ ചികിത്സ നഷ്ടമാണെന്ന് വൃന്ദാവനൻ ആദ്യത്തിൽ പിതാവിനോടു വളരെ അപേക്ഷിച്ചു. അതു പറിക്കാതെ രണ്ടാമതു ശസ്ത്രാധിപനായ ഒരു ഡിഗ്രിയോക്കി. ഒരു കൊണ്ടും ഒരു പലവും ഉണ്ടായില്ല. വൃന്ദാവനന്റെ രാജ്യ ചാരമഴിയിച്ചു പ്രാപിച്ചു. മകൻ സങ്കടം സഹിക്കുവാനിടയാതെ അച്ഛനെ 'ലോതകൻ' എന്ന് അധിക്ഷേപിച്ചു.

'ഈശ ഭാഗ്യം! പലതരത്തിലുള്ള ശേഷ്യക്കാരും സേവിച്ചിട്ടും ഒടുവിൽ മനുഷ്യർ മരിക്കുന്നില്ല. വിമലപിടിച്ചു മരണകുടലേ മനുഷ്യജീവനെ രക്ഷിച്ചാൻ ശക്തിയുണ്ടെങ്കിൽ മഹാരാജാക്കന്മാരും ചക്രവർത്തികളും മരിക്കുന്നതെങ്ങിനെയാണ്. നിന്റെ അമ്മയും മുത്തളിയും ഇതിന്നുമുമ്പ് മരിച്ചിട്ടുള്ളതിനേക്കാൾ അധികം ധാർമ്യവും മോടിയിലും നിന്റെ രാജ്യ മരിക്കണമെന്നു നിനക്ക് ആഗ്രഹമുണ്ടോ!?' എന്നായിരുന്നു പിതാവിന്റെ സമാധാനം.

ഈ വാക്കുകൾ വൃന്ദാവനനു വരിച്ച ആശ്വാസത്തെ പ്രാപ്തമാക്കിയെന്നായിരുന്നു! പക്ഷെ, അയാളുടെ അച്ഛനും

ശിക്ഷാവിധി അതിനു പാറിയതായിരുന്നു. അയാൾ അപ്പോൾ വ്യസനാക്രാന്തനായി, ആലോചനാശക്തിയില്ലാത്ത ഇരിക്കുകയായിരുന്നു. അയാളുടെ അമ്മയാകട്ടെ, മുതൽക്കൂട്ടം കൂടെ ഈലോകത്തോടു യാത്രപറയുന്നതിനുമുമ്പായി ഒരു ദശനം സേവിച്ചിട്ടില്ല. പണ്ടെങ്ങപെട്ടെന്ന് ആ താവഴിയെ സമ്പ്രദായം അടിക്കുന്നതാണ്. കഷ്ടം! ഈ ചെറുപ്പക്കാർക്ക് ആ കൂടെ ഉൾക്കൊള്ളുന്ന സമ്പ്രദായംകൂടി പഴയതായിത്തീർന്നു കിട്ടിയിരിക്കുന്നു. ഈ കഥ നടന്നുകാലത്ത്, ഇംഗ്ലീഷ് കാർ ഇന്ത്യയിൽ വന്നിട്ടുണ്ടായിരുന്നുവായിട്ടില്ല. അന്നുപോലും ഇന്ത്യയിൽ ചെറുപ്പക്കാരുടെ പുതിയപരിഷ്കാരമെന്നെ കണ്ടു സാക്ഷാത്കാരിയായ ഒരു സ്ത്രീയായി 'ഇക്ക' വന്നിട്ടു സമാധാനപ്പെട്ടിരുന്നു.

അന്നത്തെപ്പോഴായിരുന്നതായിരുന്നു, പുതിയ പരിഷ്കാരമായ വൃന്ദാവതൻ അപരിഷ്കൃതനും പിന്നാലായിരുന്ന അഗ്രഗണ്യനും ആയ തന്റെ പിതാവിനോടു കലഹിച്ച് 'ഞാൻ കടന്നു പോണം' എന്നു പറഞ്ഞു.

അപ്പോൾ ഉടനെ അതിന്നു സമാധാനം കൊടുത്തു. ഇതിനാൽ തന്റെ മകൻ ഒരു ശിഷ്ടിയെങ്കിലും അറിഞ്ഞത് അന്നുവരികുന്നതായാൽ തന്റെ പ്രവൃത്തിയെ പരിശുദ്ധമായ പശ്ചാദിനെ വധിക്കുന്നതുപോലെ അത്ര ദോഷമായ ഒരു മാനുഷികമായി ഈശ്വരൻ വിചാരിക്കുമെന്നാകട്ടെ എന്ന് അയാൾ പറയുമായി പ്രതിജ്ഞചെയ്തു; 'ഞാൻ എന്റെ പിതാവിന്റെ അടുക്കൽനിന്ന് ഇനിമേലിൽ ഒരു പൈശ്വര്യം സ്വീകരിക്കുന്നതായാൽ എന്റെ ആ കൃത്യം മാത്രമേയുണ്ടാകൂ' എന്നു വരുത്തായ പാപമായിത്തീരട്ടെ' എന്നു വൃന്ദാവതനും സത്യം ചെയ്തു.

വരുത്തായതായി ഒരു ഒരു തരത്തിൽ തീർച്ചപ്പെടുത്തി വിശദീകരിക്കപ്പെട്ടത് ഒരു മാനുഷികവൃത്തിയെന്നാകട്ടെ ഈ

ചെറിയ വഴിക്കിനെ തന്നാട്ടുകാർ ഒരു ആശ്വാസമായി കരുതി. പ്രത്യേകിച്ചും, ജഗന്നാഥൻ തന്റെ ഏകപുത്രനെ തീരെ തന്റെ അവകാശിയല്ലെന്നു നിശ്ചയിച്ചു തള്ളിക്കളഞ്ഞതു കൊണ്ട്, ജനങ്ങളെല്ലാം അയാളെ സമാധാനിപ്പിക്കുന്നതിന്നു ഒന്നിച്ചുചുരുങ്ങുകയുണ്ടായി. എത്രയോ നിസ്സാരമായ ഒരു ഭാഷയുടെ കാർഷ്ഠ്യത്തിനുവേണ്ടി സ്വന്തം പിതാവിനോടു കരുഹരിക്കുക എന്നതു സമാധാനത്തിന്നു നീമകരം സംഭവിച്ചിട്ടുള്ള ഇക്കാരണത്താൽ ഉണ്ടാകുന്നതല്ല എന്നുള്ള ഖുലാക്കിപ്പായമേ അവിടുത്തെക്കാൾ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളു. അവരുടെ ആ അറിവുപ്രായത്തിന്ന് അവർ അസ്സൽ കാരണവും പറഞ്ഞു. 'ഒരുത്തന്റെ ഭാഷ മരിച്ചുപോയാൽ, വേണ്ടതെങ്കിൽ ഒട്ടും താമസിക്കാതെത്തന്നെ വേറെ ഒരു ഭാഷയെ സ്വീകരിക്കാം; പക്ഷേ ഒരു അന്ന് അവന്റെ അസ്സൽ മരിച്ചുപോയാൽ, എത്ര പണം കൊടുത്താലും, എന്തെല്ലാം പ്രവർത്തിച്ചാലും ആ സ്ഥാനത്തേക്കു രണ്ടാമത് ഒരു അടുത്തു കിട്ടുക എന്നു കാര്യം അസാധ്യം തന്നെ ആകുന്നു' എന്നായിരുന്നു അവരുടെ വ്യാജം. ആ വ്യാജത്തിന്നു യാതൊരു തെറ്റും പറഞ്ഞുകൂട. പക്ഷേ, വഴിതെറ്റിപ്പോയിട്ടുള്ള ആ മകന്റെ കാർഷ്ഠ്യത്തിൽ അതുപോലെ വേറെ ഒരു അടുത്തു കിട്ടുന്നത് അസാധ്യമാണെന്നുള്ള അജ്ഞാതവല്ല വ്യവസായ വരുത്തുമായിരുന്നുവോ എന്നു സംശയമാണ്. നോക്കിപ്പോ, ഇനി ഇപ്പോഴുള്ള ഒരു അടുത്തു കിട്ടുകയുള്ള ഉപദ്രവമില്ലല്ലോ എന്നു വിചാരിച്ചു സമാധാനപ്പെട്ടുവന്നാണ് അധികം എഴുപ്പം. പിതൃനാശം മൈഥിലംഗോരമായിക്കരുതിയേക്കാം.

വൃന്ദാവനന്റെ വേർപ്പാടു ജഗന്നാഥനാതു ഭസ്സുഹമായിത്തോന്നിയില്ല. ഒന്നാമത്, പുത്രന്റെ അഭാവം കുടുംബത്തിലെ വിവിധ കുറയുവാൻ കാരണമായി. രണ്ടാമത്, അതുവരെയുണ്ടായിരുന്ന ഒരുവും പരിഭ്രമവും തീർന്നു. തന്റെ അവകാശി

നായ ഏക പുത്രൻ തനിക്കു വിഷം തന്നു മുതിർപ്പുള്ളതും മറ്റൊരു ജഗന്നാഥൻ സഭാ ഭയപ്പെട്ടിരുന്നു. തനിക്കു പതിവുള്ള അന്നന്നത്തെ അല്പഭക്ഷണം കഴിക്കുമ്പോഴെല്ലാം അതാർക്കു് ആ ദീതിയുണ്ടായിരുന്നു. വൃന്ദാവനന്റെ രാത്രി മരിച്ചതോ; കൂടി ഈ പരിഭ്രമത്തിന്നല്ലാതെ മരണം കിട്ടി. ഇപ്പോൾ വൃന്ദാവനനാകൂടി പോയപ്പോൾ പൂർണ്ണമായ സമാധാനമുണ്ടായി.

എങ്കിലും ആ വൃന്ദാവനൻ മനസ്സിൽ ഒരു ഭാഗം ഒരു അല്പം ഒരു മാർഗ്ഗം— കാക്കശ്ശക്കാരീ— ഉണ്ടായിരുന്നു. അതു വൃന്ദാവനന്റെ പുത്രനായ 'ശോകമ! ചന്ദ്രനെ' സംരക്ഷിച്ചായിരുന്നു. വൃന്ദാവനൻ പോയപ്പോൾ നാലു വയസ്സുമാത്രം പ്രായമുണ്ടായിരുന്ന അന്റെ പുത്രനേയും കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയി. ആ കുട്ടിക്കു വേണ്ടിപ്പണിയുന്ന ചിലവു വളരെ ചെലവായിരുന്നതുകൊണ്ട് അവന്റെ കാർപ്പണിൽ ജഗന്നാഥൻ് അപ്രകാരം ഒരു രാവ്യദർശിക്ക് അധികം വഴിയുണ്ടായിരുന്നില്ല. ആകയാൽ, ശോകമ! ചന്ദ്രനെ ജഗന്നാഥൻ യഥാർത്ഥമായി സ്നേഹിച്ചിരിക്കാം. എങ്കിലും, അവനെ വൃന്ദാവനൻ കൊണ്ടുപോയ ഉടനെ ഉണ്ടായ ആ വിഷാദത്തിൽ— അതു ഏതെപ്പോഴായാ ഏതൊരു അന്ധനായിരുന്നാലും— ആ രണ്ടു പേരുൾക്കിടയിലായതുകൊണ്ടു വീട്ടിലെ ചിലവിലെ ഏതു ലാഭമുണ്ടാകുമെന്നും, ആ ലാഭം ഒരു കൊല്ലംകൊണ്ടെത്ര സംഖ്യയാകുമെന്നും, ആ സംഖ്യ പലിശയായി കിട്ടേണമെന്നിൽ ഏതു മുതൽ വേണ്ടിയിരുന്നെന്നും മറ്റുമുള്ള ആലോചനകളുടെ സങ്കലനംകൂടി ഉണ്ടായിരുന്നു എന്നു നിസ്തർക്കമുമാണ്.

വികൃതികാട്ടി ഏതൊരു ഭാടിനടന്നു കളിച്ചിരുന്ന ആ ശോകമ! ചന്ദ്രൻ പോയപ്പോൾ കേവലം ശൂന്യമായിത്തീർന്നു ആ ഭവനം സൂക്ഷവാസമല്ലെന്ന് ആ വൃന്ദാവനൻ തോന്നി. പൂജയ്ക്കിടക്കുമ്പോൾ തന്നെ ഉപദ്രവിക്കുന്നതിനോ, കളിപ്പിക്കുന്നതിനോ ഇപ്പോൾ ആരും ഇല്ലാതായി; ഭക്ഷണത്തിന്നിരിക്കുമ്പോൾ

തന്റെ ഉദ്ദേശ്യം തീർപ്പാക്കി തന്നെത്താൻ വരു നിറച്ചിട്ടു
ന്ന ആ കട്ടി ഇപ്പോൾ ഇല്ലാതായി; കണക്കെഴുതിക്കൊണ്ടി
രിക്കുമ്പോൾ മഷിക്കുറ്റിയിൽ എടുത്തുകൊണ്ടോടുന്നതിന് ഇ
പ്പോൾ ആരും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. അതൊരു ക്ലേശവും തടസ്സ
വും കൂടാതെ ഇപ്പോൾ കൂടുതൽ ഒരു വരു തരത്തിൽ തന്നെ
കൊണ്ടിരുന്ന ആയാളുടെ ഭിന്നചിത്ര സന്ദർശനവസ്തുത മാരമാ
യി തോന്നി. ഇത്ര നിശ്ചിതമായ ശാസ്ത്ര പരമ്പരകൾ
വല്ലാതെ ഉണ്ടാകാൻ വഴിയില്ലെന്നാണു് അയാൾക്കു തോ
ന്നി. തന്റെ മണ്ഡലികളിലേക്ക് തന്റെ പെരുന്തന്റെ
വിട്ടുപിടാൻ ഉണ്ടായിട്ടുള്ള കീറലുകളും, തന്റെ വിവികളി
ലേക്ക് ആ മിടുക്കൻതന്നെ മഷിക്കൊണ്ടു വെച്ചുണ്ടാക്കിട്ടുള്ള വി
വിധങ്ങളായ ചിത്രങ്ങളും നോക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുക, ആ വൃദ്ധന്റെ
കണ്ണിൽ അസാമാന്യമായ വൃദ്ധനും ഉണ്ടായി. കണ്ടു കൊല്ല
ത്ത മാത്രം പേർക്കുള്ള തന്റെ വേഷ്ഠി പിടിച്ച് ചിരിക്കുന്നതി
ന് ആ ബാലനെ പഠിപ്പിച്ചപ്പോൾ താൻ ശക്തിപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. എ
ന്നാൽ അന്നു തന്റെ ശരണമുറിയിൽ കിടന്നു ആ വേഷ്ഠികളുടെ വൃത്തികേടായ അവശിഷ്ടങ്ങളെ കണ്ടപ്പോൾ അ
ന്നാമന്റെ കണ്ണുകളിൽ താനേ അശ്രുക്കണക്കും നിറഞ്ഞു;
അയാൾ അതെല്ലാം വാരിയെടുത്ത് ഒരു പെട്ടിയുടെ മൂലയ്ക്കു്
മാറ്റിയിവെച്ചു. 'ശോകലവളൻ മടങ്ങിവരുന്നതായാൽ അയാൾ
കൊല്ലത്തോളം ഭാരം വേഷ്ഠിവിതം നശിപ്പിക്കുന്നതായാൽ ക്ര
മിച്ചും ഞാൻ അവനെ മേലാൽ രിക്ഷാലം ശക്തിപ്പെടുന്നതല്ല'
എന്ന് ആ വയോധികൻ ഹൃദയപൂർവ്വം ഒരു ശപഥം ചെയ്തു.

കാര്യം ഗോകുലചന്ദ്രൻ മടക്കിവന്നിട്ടു. ജനനാഥൻ പ്രതിഭിനം അധികമായിും വൃദ്ധനായിത്തീർന്നു. ഓരോ ദിനവും ചെല്ലുനോറും അയാളുടെ ശുശ്രൂഷയെ ഹൃദയം അധികമായി ശുശ്രൂഷയിക്കീക്കുന്നതായി അയാൾക്ക് അനുഭവപ്പെട്ടു.

ആ വ്യക്തിയെ സമാധാനത്തോടെ കൂടി ആ ഭവനത്തിൽ കയ്യി

മുഴുക്കു എന്ന് അസാധ്യമായിത്തീർന്നു. മലയാളത്തിൽ ആ പ്രദേശത്തുള്ളവരെല്ലാം തങ്ങളുടെ മുത്താഴ്ത്തിത്തറയോ, പതിവുള്ള സുഖനിമിത്തം എഴുപ്പുട്ടിയിലോ സോദരപോലോ ജഗന്നാഥൻ ആ ഗ്രാമത്തിലെല്ലാം ഇറക്കുവെച്ചുകൊണ്ട് അവ അതു നടക്കുന്നതു കാണാം. വഴിയരികിലൊന്നുവെച്ചു കട്ടികൾ അയാളെ കണ്ടുമുട്ടിയാൽ അവർ അവരുടെ കട്ടിയിൽനിന്നു, ഒഴിഞ്ഞു, അകലെ മാറിനിൽക്കൂ ആ സുഖന്റെ പിന്തുടർച്ചക്കുറിപ്പ് ആ നാട്ടിലെ ഏതൊരു ഒരു കവി ഉണ്ടാക്കിത്തന്നു പാട്ടുകൾ പാടിത്തുടങ്ങും. ആ അക്കന്റെ ശരിയായ പേര് ആരും ഉച്ചരിക്കാൻ മടിച്ചിരുന്നു. അയാളുടെ പേരുപറഞ്ഞാൽ അന്നത്തെ കൊറു മുക്കുകെന്നായിരുന്നു അവരുടെ വിശ്വാസം. അയാളുടെ പിന്തുടർച്ചന്റെ ശക്തിയത്രയുണ്ടായിരുന്നു. തന്നിരിക്കുന്ന തലമുറക്കാലം ആയാൾക്ക് അപരരുടെ സർവ്വപരിപ്രസാദംപോലെ പ്രത്യേകം പേരുകൾ കൊടുത്തിരുന്നു. പ്രായംമെറുന്ന ആളുകൾ അയാളെ 'ജഗന്നാഥൻ' എന്നായിരുന്നു പകരം 'ജഗന്നാഥൻ' എന്നാണ് വിളിച്ചിരുന്നത്. പക്ഷെ ചെറുപ്പക്കാർ അയാളെ 'മുഴുക്ക' എന്നു വിളിക്കാൻ എത്ര കാണാത്തൊന്നെന്നു നിശ്ചയിച്ചു. മലയാളം, കേരളപ്രസാദമില്ലാതെ, വാടിവരെന്നതായ അയാളുടെ ശരീരത്തിന് ആകാശവാസിയായ പ്രകാശന്റെ വല്ലാതായതും ഉള്ളതായി സമർപ്പിച്ചുകൊണ്ടായിരിക്കാം.

II

ഒരു ദിനം ഉച്ചയ്ക്കു ജഗന്നാഥൻ പതിവുപോലെ, ഇരുപത്തും നില്ക്കുന്ന സോമവൃക്ഷങ്ങളുടെ നിബിഡസ്തായക്കൊണ്ടു നിൽക്കുന്നതിനിടയിലുള്ള ഗ്രാമപരിധികളിൽക്കൂടി ചുറ്റിനടക്കുമ്പോൾ, പ്രത്യക്ഷത്തിൽ തനിക്ക് അപരിചിതനായ ഒരു കട്ടി കൂട്ടത്തിലുള്ള ഗ്രാമത്തിലെ മറ്റു കട്ടികളുടെ നേതൃത്വം വാരിച്ചുകൊണ്ട്, ഒരു പുതിയ ഭാഗ്യധാരണത്തിന്റെ തലമുറകളെ

മറുനുള്ള വെണ് വിവരിച്ചു പറഞ്ഞുകൊടുക്കുന്നത് അയാൾ കണ്ട്, ആ കുട്ടിയുടെ സ്വഭാവവിശേഷത്താൽ വശീകരിക്കപ്പെട്ടു, അവന്റെ ആശയങ്ങളുടെ തവീനതയിൽ അത്ഭുതപ്പെട്ടും മറു കുട്ടികളെല്ലാം അവന്റെ വാക്കുകളെ സഞ്ചിതമാക്കും ശ്രദ്ധിക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. എല്ലാവരും അവന്റെ നായകത്വം സമ്മതിക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. വൃദ്ധൻ അടുത്തുപോന്നപ്പോൾ മറുകുട്ടികളെപ്പോലെ അവൻ പെടിച്ചു കൂടെ കാഴ്ചപ്പാതില്ല. നേരെമറിച്ച്, ക്രൂരതകൂടാതെ അടുത്തുചെന്നു. സമീപത്തുണ്ടായിരുന്ന ഒരു ഭരതത്തിന്റെ കൊമ്പുറപ്പിച്ചു കയ്യടക്കി. അതിനേൽനിന്നു ജീവനുള്ള ഒരു പല്ലി ആ വൃദ്ധന്റെ തലയിൽ വീണ് ശരീരത്തിൽക്കൂടി അഴുത്ത് ഇഴഞ്ഞിറങ്ങി, നില്ക്കുന്ന ചാടി അടുത്തുണ്ടായിരുന്ന കുറുക്കിടയിലേക്ക് ചാടി, പൊന്നുണ്ടായ ആ സംഭവത്താൽ ഭയപ്പെട്ട് ആ വൃദ്ധൻ നാശിപ്പോന്നു വീറാച്ചു. അകലത്തു നിന്നിരുന്ന കുട്ടികൾ അതുകണ്ടു രണ്ടിച്ച് ഉച്ചത്തിൽ ആപ്പുവിളിച്ചു. ആണയിടകളും ശവിക്കുകയും ചെയ്തുകൊണ്ടു ഭഗന്നാഥൻ തന്റെ വഴിക്ക് അധികം ദോഷം സിന്ധുവുവ്, അയാളുടെ ചുമലിൽ കിടന്നിരുന്ന നീണ്ട മെഴുതി ആ വിരതൻകുട്ടി വലിച്ചെടുത്ത്, അവന്റെ തലയിൽ ഒരു തലപ്പാവായി കെട്ടി.

ഈ ബാലന്റെ അടുക്കൽനിന്നു തനിക്കു വിധിച്ചതായ ആ പുതിയ രീതിയിലുള്ള മദ്യം ഭഗന്നാഥന്റെ മനസ്സിന് ആശ്വാസത്തോളമാണുണ്ടാക്കിയത്. അദ്ദേഹം കഥകളെക്കുറിച്ചു ഒരു കുട്ടി അയാളുടെ അടുക്കൽ ഇത്ര നല്ലതായൊരു കാണിച്ചിട്ടില്ല. വളരെ സ്തുതിപാശകൾ പാണ്ടും, നല്ല ഭാഗങ്ങളെക്കുറിച്ചും കേൾവിൽ ആ കുട്ടിയെ ഒരു വിധത്തിൽ അയാൾ തന്റെ അടുക്കൽ വിളിച്ചുവരുത്തി. അയാൾ തലയിൽ തന്റെ കണ്ണുപാശകളിൽ ഒരു പാശകളെക്കുറിച്ചു പറഞ്ഞു.

“എന്താ കുട്ടീ നിന്റെ പേര്?”

‘നിന്നിറവാവൻ’.

‘നിന്റെ വീടേറിക്കെയാണു്’?

‘അാൻ പറയില്ല’.

‘നിന്റെ അമ്മൻ ആരാണ്’?

‘മറയാൻ മറപ്പിച്ചില്ല’.

‘എന്താ നീ പറയാത്തത്’?

‘അാൻ എന്റെവീട്ടിൽനിന്നു ചാടിപ്പോന്നിരിക്കെയാണു്’.

‘എന്താ നീ അതു ചെട്ടാൻ കാരണം’?

‘എന്റെ അമ്മൻ എന്നോട് സ്ത്രീകൾ പോകുവാൻ പ
റഞ്ഞു’.

‘ഇതെന്തെല്ലാ ഒരു കുട്ടിയെ പാഠശാലയിലുരുത്തുന്നത് ഒരു അപമാനപ്പെട്ടിലാവാതെയാണെന്നു ജഗന്നാഥൻ തോന്നി. അതു മനസ്സിലാക്കുവാൻ സാധിക്കാത്ത പിതാവ്’ എന്നു വിസ്തരിച്ചു കാഴ്ചയോടെത്തന്നെ ആയിരിക്കണമെന്ന ജഗന്നാഥൻ അതുതപ്പെട്ടു.

‘തക്കാളാം, കൈളാം. നീ എന്റെകൂടെ വന്നു താമസിക്കുവാൻ ഇപ്പോഴുവന്നുണ്ടോ’?

‘എനിക്കു നിരോധമില്ല’.

അതുമൂലം ആ കുട്ടി ജഗന്നാഥന്റെ വീട്ടിൽ താമസം തുടങ്ങി. കുട്ടിക്കു യാതൊരു സംശയവും ഉണ്ടായില്ല. വഴിമുട്ടുവാനില്ലാത്ത ഒരു വൃക്കത്തിന്റെ തണലിനെ ഒരു യാത്രക്കാരൻ ആശ്രയിക്കുന്നതുപോലെ, ആ കുട്ടി നിശ്ശങ്കം തന്റെ പുതിയ സമേതത്തെ സ്വീകരിച്ചു. എന്നാലുമില്ല; തന്റെ കൈത്തണിന്റെയും, വസ്ത്രങ്ങളുടേയും, മറവും കാഴ്ചയിൽ ബാധൻ കണ്ടിടമായി ഇന്നിന്നവിധത്തിലൊന്നും വേണമെന്ന യാതൊരു പരിമിതിയുംകൂടാതെ നിർവ്വഹിക്കുവാൻ തുടങ്ങി. അതു കണ്ടാൽ, തന്റെ സകല ആവശ്യങ്ങൾക്കും വേണ്ടസംഖ്യ മുറുവാൻ കാര്യകൂട്ടി അവിടെ കൊടുത്തേറ്റിയിട്ടുണ്ടായിരുന്നു എ

യഥാ' അനന്തം ഇപ്രകാരം ഉപദിഷ്ടിക്കുന്ന ആ കല്പിത മത മോചനപരമിതിമാണെന്നു് അയാൾ ഉറപ്പിച്ചു പറഞ്ഞു. അ ന്നാൽ അനന്ത കിഷിന്ധന വിധത്തിലൊട്ടാം അപരിഷ്കൃതം, അ പരിഷ്കൃതം, മോശ്ശു. എന്നാൽ അയാൾ പ്രകല്പിച്ചു ഭാഗ്യം, അയാൾക്ക് അപരിഷ്കൃതമായതോടുകൂടി അധികം അധിക യാഗാധാര്യരോട് പ്രത്യക്ഷപ്പെടുത്തിയത്.

ആ കല്പിതൻ വിതാഴുന്ന 'മാഹാഭാരതം' തന്റെ പത്രത്തെ അദ്ധ്യക്ഷിച്ചു പറഞ്ഞു പ്രീതിപ്പെടുന്നു. ആ ഗ്രന്ഥത്തിന്റെ അ പരിഷ്കൃതമായ ഒരു പരിഷ്കൃതത്തിൽനിന്ന് ഒരു വിവരം ജ്ഞാനാൽ ഉൾപ്പെട്ടു. ഈ അഭിപ്രായം കേട്ടപ്പോൾ 'ഹീനിയ മ ന്' വളരെ പർവ്വമായിട്ടു. അതിൽ തന്നെ കിട്ടാത്തതാ യായിട്ടുള്ള കാര്യങ്ങൾക്കുണ്ടുണ്ടു് എല്ലാം പരിഷ്കൃതങ്ങളായതാ യ്ക്കു് മാതിരിയുപകാരങ്ങൾപോലും അയാൾ ഉപയോഗിച്ചു. 'അന്ത നിഗമന ആരംഭം കാരണത്താലായാൽ', ഈ ഗ്രന്ഥത്തിലേ പാഠ്യം കണ്ടുപിടിക്കുവാൻ പാടില്ലാത്ത ഒരു പ്രത്യേക പദം' ഉൾപ്പെടുത്താം. 'ഹീനിയത്തിലേക്ക്', 'ആരംഭം' പാഠ്യം ഉപയോഗിച്ച് കല്പിയ പദങ്ങളെപ്പറ്റിയവർ ഉൾപ്പെട്ടു.

മേലിരുപിടിക്കുന്നതും അപരിഷ്കൃതപ്പെട്ടുപോയ കല്പിതൻ ജിജ്ഞാസ പരിഷ്കൃത. 'ആ പദം' പരിഷ്കൃതമായ പാഠ്യം കാഴ്ചത്തൽ എഴുതിയിരിക്കുന്ന ആ ഗ്രന്ഥത്തിൽ കാണു ന്നാൽ കല്പി ഗ്രന്ഥമിട്ടു. 'ഇരുപാൾ കാഴ്ചത്തന്നാൽ പാ ണ്ടുകൾ അറിയാം. കൈ അടിക്ക. അതിനാകട്ടെ' എന്നൊരു മതം ജ്ഞാനാൽ കല്പിയുടെ ഗ്രന്ഥത്തെ അറിയും.

ആരം അറിയാത്തതായ ആ പദത്തെക്കുറിച്ച് കാണു ന്നുപോയതാൽ നിത്യം പാഠ്യം പദം പാഠ്യത്താൽ മതിയെന്നാണു ള്ള. തന്റെ അദ്ധ്യക്ഷ മാനേപത്നങ്ങളുടെ പാഠ്യം ഇല്ലാത്ത പ ണ്ടോടുകൂടി മോശ്ശുപ്രതിഭാൻറതാണു. അതിലൂടെ അതിനെ കല്പിക്കുവാൻ 'മേലിരുപിടിയ' പാഠ്യം ഉപയോഗിച്ച്, ആരം അറി

അതെ ആ സ്ഥലത്ത് തളിപ്പറമ്പ് കണ്ടു പിടിക്കാൻ സ്ഥലം കരാർ കൂട്ടുകാരെ വില്ലികളാക്കുന്നതും മറ്റും ആലോചിച്ചു. നീതിപാലൻ ആനയണമുളത്തിൽ നിൽക്കുമായി, അവരെ ആക്കം കണ്ടു പിടിക്കാൻ കഴിയില്ല. നല്ല തൊലിയായിരിക്കും! അപ്പുറം അറക്കുന്ന ഗ്രാമം മുഴുവൻ എണ്ണയും നെയ്യും, മേലും കീഴും അങ്ങോട്ടായിട്ട്. അറക്കുന്ന കുരിശും അങ്ങോട്ടായിട്ട്. അതും നല്ല തൊലിയായിരിക്കും!

ഉപ്പുവെള്ളം അറക്കുന്നത് കട്ടിയെ ഒരു മുറിക്കുകയെടുപ്പാൻ പറ്റാത്തതല്ലേയോയെന്ന് ചോദിച്ച് എണ്ണവാൻ കര താമസിച്ച്. തളിപ്പറമ്പ് പറ്റാത്തതല്ലേയോയെന്ന് ചോദിച്ച്. നീതിപാലൻ ആവൃത്തിയെ വളരെ സ്വലിച്ചിട്ട്.

സ്ഥലത്തുവെച്ചപ്പോൾ 'മുക്കുട്ടി! നമുക്ക് ഇനി ചോദിക്കുക!' എന്നു കട്ടി ചോദിച്ചു. 'രാത്രിയില്ലല്ലോ' എന്നു അറക്കുന്നവൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു. 'അപ്പു കഴിഞ്ഞപ്പോൾ കട്ടി നീക്കം 'ഇപ്പോൾ രാത്രിയായി, നാൾ നമുക്ക് ചോദ്യം' എന്നു ഗുതി കൂട്ടി. 'ഗ്രാമക്കാലത്തു ഇത്രയെങ്കിലും ഉറങ്ങിയിട്ടില്ല' എന്നു പറഞ്ഞു വൃദ്ധൻ കട്ടിയെ സമാധാനപ്പെടുത്തി, അല്ല കഴിഞ്ഞപ്പോൾ കട്ടി പിടിക്കാനും അക്കമുതമായി, 'അവരെല്ലാം ഇപ്പോൾ ഉറങ്ങിയിരിക്കും. നീച്ചന്മാരും ഇപ്പോൾ ഉറങ്ങാതിരിക്കുമില്ല; വെ. നമുക്ക് ചോദ്യം' എന്നു ശരിച്ചു പറഞ്ഞു.

രാത്രി അറക്കുന്നവൻ ഇറങ്ങി. സ്ഥലക്കാർ കൺപോളകൾ ഉറക്കത്തിന്റെ കനകകാലം കാര്യം അറക്കുന്നതുടങ്ങി, ഉറക്കത്തെ കഴിക്കുന്നതിന് അതിവേഗം കാര്യത്തിലായ്ക്ക, സമയം അർദ്ധരാത്രിയായപ്പോൾ അറക്കുന്നവൻ നീതിപാലന്റെ കയ്യിലിട്ടു പറഞ്ഞതല്ലേയോയെന്ന് ചോദ്യം ചെയ്തു. സ്ഥലപ്പിള്ളി അറക്കുന്നവൻ ഉറക്കത്തിന്റെ ഉറക്കത്തിൽ കട്ടിയെ കട്ടിയും ഇരട്ടത്തു തട്ടിപ്പിട്ടിട്ടു നടന്നുതുടങ്ങി. രാത്രി പ്രശാന്തമായിരുന്നു. 'എണ്ണയും നെയ്യും' അറക്കുന്നവൻ കരയുന്നതും അതു കേട്ട്

അടുത്തു അകത്തു ഉള്ള നായ്ക്കര എപ്പോഴും സാക്ഷാദേ-
ൻ കയ്യെടുത്തു. ഓട്ടിയിൽ അറയെത്തു വെച്ചിരിക്കുന്നതെ-
ന്നു കാൽക്കൽത്തന്നെ കെട്ടി ഭയപ്പെട്ടിരിക്കി പോകുന്ന രാപ്പ-
ലക്കിര വിറക്കിക്കുന്നതു, അല്ലാതെ ആ ഓട്ടിയുടെ അ-
പരമാവശ്യ നിർദ്ദയതയെ കാണിക്കുന്നതിന് ഒന്നെന്നു തു-
ണയിക്കുന്നില്ല. നീതിധാരൻ ഭയപ്പെട്ടു ചക്കയ്ക്കുൾക്കു കൊ-
അമത്തിപ്പിടിച്ചു പെറുത്തു.

അപരമാവശ്യം വരുമ്പോൾ അറൻ കോണുകൾക്കു, കെ-
വിൽ, ഒരു കാട്ടിൽ പ്രവേശിച്ചു. അവിടെ ഇരിക്കുന്നവർക്കു
ത്തു ജീർണ്ണിച്ച ഒരു കോണുകൾക്കായിരുന്നു. അതിൽ പ്രതിഷ്ഠി-
ക്കുന്ന ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. 'അല്ല ഇവിടെയെന്നോ?' എന്നു നീ-
തിധാരൻ വരിയ ഇല്ലാതെത്തോടുകൂടി ചോദിച്ചു. ഇങ്ങി-
നെ ഒന്നു ആയിരുന്നില്ല കട്ടി ഉദ്ദേശിച്ചിരുന്നതാണ്. ആ സ്ഥ-
ലത്തെക്കുറിച്ച് അറന്റേ കയ്യെടുത്തു. വെറും തോന്നിയില്ല.
അല്ലാതെ അറക്കൽക്കിന്റേ കയ്യെടുത്തതിൽ വിചാര പാ-
രപ്പോഴും ഇതുവേണ്ടുന്ന ജീർണ്ണിച്ച അറയെക്കുറിച്ച് അറൻ രാ-
ത്രി തന്നെ കട്ടിപ്പിടിച്ചു. കട്ടിപ്പിടിച്ചു ചോദൻ തീരെ പറ്റാ-
ത്ത സ്ഥലത്തെക്കുറിച്ചും പത്താതിശാൽ തീരെ കണ്ടുപിടിക്കു-
മല്ലെന്ന് ഉദ്ദേശിച്ചിരിക്കുന്ന ഒരു സ്ഥലമല്ല, തീർച്ചയെന്നു. ക-
ടവനാലൻ അകത്തുകടന്നു നിൽക്കുന്നതിന് ഒരു വരിയ കരിക്കൽ
പോക വരിച്ചുനിൽക്കി. അതിനുള്ളിൽ— ഭൂമിയുടെ അറക്കൽ
മുതൽ— ഒരു കടിയെടുത്തു മുറിച്ചു അതിൽ കയ്യെടുത്ത ഒരു ചെട്ടക്ക-
കണ്ടു കട്ടി അയ്യതപ്പെട്ടു. കട്ടിയുടെ മുമ്പത്തു കയ്യെടുത്ത
അയ്യതവും മിക്കത്തായാലും ഒരുവേലക്കു വെട്ടി. ഒരു കോണി-
യിൽകൂടി അറയെക്കൽ അഴക്കെക്കുറിച്ചു. നീതിധാരൻ മു-
തൽക്കു ആക്കയാഥനെന്നു പിറയുടന്നു.

അപരമാവശ്യം വരുമ്പോൾ അറൻ കോണുകൾക്കു, കെ-
വിൽകയ്യെടുത്തു കയ്യെടുത്തതിൽ കയ്യെടുത്ത ഒരു ചെട്ടക്ക-

പ്രതി വിളിച്ചിരുന്നു. അതിനെ മുൻവശത്തായി ചെന്നു, കണ്ടു. വിവിധ പുഷ്പങ്ങൾ മുതലായി പൂക്കളും വേണ്ടുന്ന സ്വന്തം നല്ലതും ഉണ്ടായിരുന്നു. അതുകൊണ്ട് എന്താണെന്നറിയാൻ കഴിയാത്തത്രയും കൂടി ചില കടങ്ങളിൽ കയ്യുകയായി അകത്തുള്ളതു വാരിയെടുത്തു. കടങ്ങളിലൊന്നും ഉറപ്പില്ലാത്തതും വിൽക്കാത്തതും മറ്റു നാണുക്കളും ആയിരുന്നു.

ജഗന്നാഥൻ കഴിയെ നോക്കി ഭൂപ്രകാരം ചെന്നു. 'നീ നിറവേറേ! എന്റെ പക്ഷെ മുതലുകളും നിനക്കു തൊണ്ടത്താൻ ചാഞ്ഞിട്ടില്ല. എന്റെ കയ്യിൽ അധികമൊന്നും ഇല്ല. ഈ കടങ്ങൾ മാത്രമേ എനിക്കു സ്വന്തമായിട്ടുള്ളൂ. അതെല്ലാം ഞാൻ നിനക്കായിട്ടു തരുന്നു'.

കുട്ടി സന്തോഷത്തോടെ ചാടിത്തുള്ളി. 'ഇതു മുൻവശം ഇതിൽനിന്ന് കണ്ടുപിടിക്കുമ്പോൾ തിരികെ എടുക്കില്ല. ഉച്ചോ?' എന്നായിരുന്നു ദാദാസ്വന്തരം കുട്ടിയുടെ പ്രത്യുത്തരം.

വൃദ്ധൻ വളരെ ശ്രദ്ധയോടെയായി ചെന്നു. 'ഞാൻ തിരികെ എടുക്കുന്നതായാൽ എന്റെ കയ്യിൽ കയ്യുമ്പോൾ ബാധിക്കട്ടെ. പക്ഷെ ഒരു കാര്യം വേണം. എന്റെ കൈയ്യോടെയല്ലാതെ മറ്റൊരാൾക്കോ, അവന്റെ ഭാവിസ്വന്താനങ്ങളിൽ ആരെങ്കിലുമോ, ഈ പട്ടിക്കു വരുന്നതായാൽ നീ ഇതെല്ലാം ഒരു ഉറപ്പുകല്പാലം കാരാതെ അവർക്കു ബോധ്യപ്പെടുത്തിക്കൊടുക്കണം'.

വായ്പ്പൻ എന്തോ ഭാഗ്യം കണ്ടതാണെന്നു ചിന്തിച്ചപ്പോൾ വിചാരിച്ചു, 'അങ്ങിനെതന്നെ' എന്നു മറുപടിയാ ചെന്നു.

ജഗന്നാഥൻ—'എന്നാൽ നീ ചാലാലാരിയിൽ ഇരിക്ക'.

കുട്ടി— 'എന്തിനാണത്?'

ജഗ— 'ഒരു പൂജ കഴിക്കുവാനാണ്'

കുട്ടി— 'എന്തുപൂജ, എന്തിന്?'

ജഗ— 'അങ്ങിനെതന്നെ ശാസ്ത്രം'

കുറ്റിച്ചുവെക്കാനും കുറ്റി പൊന്തുന്നതിനും ഇരുന്ന. അന്നു മുതൽ അവന്റെ തൊടിയിലെല്ലാം വേരോട്ടം പറ്റി. ചുറ്റും അടിക്കിടയ്ക്കു കയറുകയോണ്ട് ഒരു ഗോപി തൊട്ടിച്ച്, വിവിധ പുഷ്പങ്ങൾ ചേർത്ത കെട്ടിയ ഒരു മാവ കട്ടിൽ അണിയിച്ചു. വൃദ്ധൻ ഓരോ മന്ത്രങ്ങൾ ഉച്ചരിക്കുവാൻ ഇങ്ങി.

ദീർഘകാലത്തോളം അവിടെ ഇരുന്ന്, പുരകൾ ഏറ്റ്, മന്ത്രോച്ചാരണങ്ങൾ തുറിക്കുക, എന്നതു നിർവ്വചനം ആ സുഖകരമായ ഒരു പ്രവൃത്തിയായി തോന്നിയില്ല. അവൻ അപ്രായസമായി, 'വെണ്ടപ്പാ!' എന്ന പേരുള്ള വിളിച്ചു. അവനാൽ മനസ്സു ഉത്തരം പറയാതെ പുഷ്പിൽ മാത്രം ബദ്ധ്യത തോന്നി മന്ത്രോച്ചാരണം തുടർത്തിക്കൊണ്ടിരുന്നു.

ഒടുവിൽ, വൃദ്ധൻ ഓരോ പിശുഭങ്ങളും താങ്ങി എഴുതുകയും മുമ്പിൽ സമർപ്പിച്ച്, ഓരോന്നിനേയും സംബന്ധിച്ച തരോഴ്യമേർന്ന സത്യവാചകം അവനെക്കൊണ്ടു പറയിപ്പിച്ചു.

'ജഗന്നാഥകണ്ഠാധിപൻ മകനായ ഗോകുമാരനോടൊപ്പം വിളന്നാ, അവന്റെ ചെറുത്തോ, ചെറുത്തോ, നവയനങ്ങൾ കോ, ശരിക്കായ മറ്റു അവകാശികൾക്കോ, ഈ പുരകില്ലാം ഞാൻ ബോധ്യപ്പെടുത്തിക്കൊള്ളാമെന്ന് ഇതിനാൽ തീർച്ചയായും സത്യം ചെയ്യും'.

ഈ സത്യവാചകം വീണ്ടും വീണ്ടും ആവർത്തിച്ചു പറഞ്ഞുകൊണ്ട് ഒരു മന്ത്ര കേൾക്കുകയും, വായ വരണ്ടു നാക്കിളയെ വാൻ പ്രയാസമായിത്തീരുകയും ചെയ്തു. പുഷ്പം, ക്രിയകളും കഴിഞ്ഞപ്പോഴേയും, കല്ലറയിലേക്കിന്റെ ചുരുക്കവും, രണ്ടുപേരും ഭാര്യ പോസോളുപാസനാരും, ഇടങ്ങിയ ആ കണ്ടറയിലെ വായു ഭീമൻ മലിനമായിത്തീർന്നു. തല ചാർന്നതായും, വാൽ ഉണക്കി വരണ്ടതായും, ദേഹം മരവിച്ചതായും, കൈവിരലുകൾക്കും മറ്റും കൈവരമ്പും വിടുകയുണ്ടായിത്തായും ആ കുട്ടിക്കു തോന്നി. അവൻ ശ്വാസം മുട്ടുകയും, ദാഹം സഹിക്കാവുന്നതാകുകയും ചെയ്തു.

വിട്ടുകിടന്നു. പ്രകാശം കൂടേണമെന്നു മണ്ടിത്തുടങ്ങി. കടവിടം അതു താനേ കെട്ടു. അകത്തുള്ളതും നിമിഷമായ അന്ധകാരമായി. അതിനിടയ്ക്കു്, വൃദ്ധൻ മനോമനം കോണി കയറുന്നതു കൂട്ടി അറിഞ്ഞു. 'വലിയച്ഛാ! എങ്ങോട്ടാണ് പോകുന്നത്?' എന്നു വളരെ മീനസ്വരത്തിൽ വൃദ്ധനാശ്രമമായ നീതിപാലൻ ചോദിച്ചു.

'ഞാൻ തവ്വാരം പോകുന്നു. നീ അവിടെ ഇരുങ്ങുന്നു. നിന്നെ ആക്കം കണ്ടുപിടിക്കുവാൻ സാധിക്കുകയില്ല. ഭഗന്നാഥൻ പറഞ്ഞുപുതുനായ വൃന്ദാവനത്തെ പുതുനായ ശോകലക്ഷ്യത്തെ പറ്റി മറക്കരുത്'. എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ടു ഭഗന്നാഥൻ വേഗത്തിൽ കോണികയറി പുറത്തു വന്നു. കോണി വലിഞ്ഞുപുറത്തു. ദയവിചക്ഷണായ കൂട്ടി ദയനീയമായ അപമാനത്തിൽ 'എന്നിടം', 'എന്റെ അച്ഛന്റെ അടുക്കലയ്ക്കു മടങ്ങിപ്പോകണം' എന്നു് അപേക്ഷിച്ചു പറഞ്ഞു.

ഭഗന്നാഥൻ ഗുഹയുടെ മുമ്പം ആ വലിയ കരിയൽപലകകൊണ്ടു വീണ്ടും മുടി. അയാൾ മുട്ടുകത്തിനിന്നു് ചെവി ആ കുല്ലിന്മേൽ ചേർത്തൊട്ടു്, അകത്തുനിന്നു വല്ല ശബ്ദവും കേൾക്കുന്നുണ്ടോ എന്നു ശ്രദ്ധിച്ചു. നീതിപാലന്റെ ശബ്ദം കിടക്കൽ കൂടി കേട്ടു. 'അച്ഛാ!' എന്നാണ് കേട്ടത്. അതോടുകൂടി എന്നോ വളരെ കനമുള്ള ഒരു വസ്തു അപ്പോ പതിക്കുന്നതുപോലെ ഒരു വലിയ ശബ്ദം കേട്ടു. അനന്തരം എല്ലാം നിശ്ശബ്ദമായി.

തന്റെ സ്വപ്നങ്ങൾ എല്ലാം ഇപ്രകാരം ഒരു 'യക്ഷനെ' ഏല്പിച്ചുകൊടുത്ത്, ഭഗന്നാഥൻ ആ ഗുഹാമുഖത്തെ മുഴുവനും കല്ലാ, മണ്ണും ഇട്ടു മുട്ടുവാൻ തുടങ്ങി. മുറിക്കല്ലുകളും, കഞ്ഞയക്കുകളും അതിന്റെ മീതെ കുന്നുകൂട്ടി. അവയുടെ എല്ലാം ഉപരിഭാഗത്തു പുൽക്കുട്ട വെട്ടിവെക്കുകയും, കാട്ടുചെടികൾ വെട്ടിയെടുക്കുകയും ചെയ്തു. സമയം പ്രഭാതമായിത്തുടങ്ങിയെന്നിടം, സ്ഥലംവിട്ടു പോകുവാൻ അയാൾക്കു മനസ്സുവന്നില്ല. എടുത്തു

എല്ലാവും കണ്ണുപുക്കത്തു മണ്ണിൽ അമർത്തിക്കൊള്ളുവല്ലശബ്ദവും കേൾക്കുന്നുണ്ടോ എന്നു ചോദിക്കുകയുണ്ടായി. ആ ഗുഹയുടെ ചാറകൾക്കുള്ളിൽനിന്ന്, പ്രശാന്തമായ ആ തുരുത്തുകളിൽനിന്ന്, നിബിഢധാരകാരം നിറഞ്ഞ ആ കഴിയുടെ അഗാധതയിൽ അത്യന്തം അകലത്തുനിന്ന്, മരണാവേശത്തോടു കൂടിയ ഒരു ഭോമനശബ്ദം പുറപ്പെടുന്നതായി ആ വ്യക്തത തോന്നി. അയാൾ ത്രിവിധ പ്രശാന്തഗാതീയമായ ആകാശഭാഗം മുഴുവനും ആ ഒരു ഒരു ശബ്ദകൊണ്ടു മാത്രമായി കൊള്ളുന്നതായി ജഗന്നാദനന്ദൻ തോന്നി. രാത്രിയിലെ നിശ്ശബ്ദതയിൽ ഗാഢനിദ്രയെ പ്രാപിച്ചിരുന്ന ജീവജാലം മുഴുവനും പൊട്ടുന്നതെന്നുവെങ്കിലും ഉത്തരവും, അയാൾ എല്ലാം അയാൾക്കു തന്നെ ശബ്ദമുണ്ടെന്നു പറഞ്ഞു. ആ ശബ്ദത്തെത്തന്നെ ശ്രദ്ധിക്കുന്നതെന്നും ആ വയോധികൻ തോന്നി.

ഭ്രാന്തമാനസനായിത്തീർന്ന ആ വയസ്സൻ, താൻ പ്രവർത്തിക്കുന്നതിനുള്ളതായിത്തീർന്നു, പിന്നെയും പിന്നെയും ആ ഗുഹാമുഖത്ത് ഉയരത്തിൽ മണ്ണുപെട്ടിക്കൂട്ടിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ആ ശബ്ദത്തിന് ഒരുവിധത്തിലും ചേർത്തു പ്രവേശിക്കാൻ വഴിയില്ലാത്ത അതിനെ അകത്തിട്ടുയർന്നുവന്നു. അയാൾ ആഗ്രഹിച്ചു എങ്കിലും, 'അല്ലാ!' എന്നുള്ള ആ ഭീനസംഗമം വീണ്ടും അതിനിടയിൽക്കൂടി കേൾക്കുന്നുണ്ടെന്നു അയാൾക്കു തോന്നി.

ജഗന്നാഥൻ തവിട്ടു കഴിയുന്ന ഉറക്കോടു കൂടി തിരിഞ്ഞ് ആഞ്ഞുവിട്ടു, നിശ്ശബ്ദമായിപ്പിടിച്ചു; ജനങ്ങൾ നിന്റെ ശബ്ദം കേട്ടേയ്ക്കും എന്നു പറഞ്ഞു. എന്നിട്ടും, 'അല്ലാ!' എന്നു ആ ശബ്ദം അന്നു പിന്നെയും കേൾക്കുന്നുണ്ടെന്നു അയാൾ വിചാരിച്ചു.

സൂര്യൻ കിഴക്കേ ചക്രവാളത്തെ പ്രകാശമാനമാക്കിപ്പൊഴുത്തു. ജഗന്നാഥൻ ആ ക്ഷേത്രപ്രദേശത്തെ വിട്ടു പുറപ്പെട്ടു, ഉറക്കുകയെന്ന വയലുകളിൽ പ്രവേശിച്ചു. അവിടെയും, ആരോ, 'അല്ലാ!' എന്നു തന്നെ വിളിക്കുന്നതു കേൾക്കുന്നതായി അയാൾ

അതോന്നി. ശബ്ദം കേട്ടു തെറ്റി ഭയപ്പെട്ടു ചിന്നോക്കം തിരിഞ്ഞുനോക്കിയപ്പോൾ, പുറകിൽ, സമീപത്തു തന്റെ സ്വന്തം പുത്രന്മാരെ.

‘അച്ഛാ! എന്റെ മകൻ അവിടെയെ ഗുഹയിൽ ഒളിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നതായി അറിവു കിട്ടിയിരിക്കുന്നു. എനിക്ക് അറുപതു തിരിയെ കിട്ടണം’ എന്നു വൃന്ദാവനൻ പിതാവിനോടു പറഞ്ഞു.

വൃന്ദൻ കണ്ണുകൾ റിപ്പോർട്ടി നീട്ടിച്ച്, അതുതന്നെയും ഈ നവനായ അച്ഛനായെ മുൻവശത്തേയ്ക്കു ചാഞ്ഞുവെത്തുകൊണ്ട്, ‘നിന്റെ കുട്ടിയോ?’ എന്നു ചോദിച്ചു.

‘അതോ! എന്റെ കുട്ടി ദ്രോഹപരനാണ്. ഇപ്പോൾ അവിടെന്റെ പേർ സിരിപദവൻ എന്നാണ്. ‘ദാതോദൈവവൻ’ എന്നു പേരുകൊണ്ടാണ് ജനങ്ങൾ ഇപ്പോൾ എന്നെ അറിയുന്നത്. നിങ്ങളുടെ നാമത്തിന് ഇപ്പോഴേത്തേയ്ക്കു ‘പ്രസിഡി’യുടെ ശക്തിയാൽ അങ്ങനെയങ്ങനെയുടെ കറുപ്പുപോരത്തെയും പാമ്പെണ്ണത്തെയും പ്രത്യക്ഷപ്പെടുത്താതെ കഴിച്ചുകൂട്ടേണ്ടിവന്നു. അല്ലെങ്കിൽ, ജനങ്ങൾ അങ്ങനെയെ പേരുകൾ ഉറപ്പിക്കുകയും കൂടി ചെയ്തയില്ലായിരുന്നു.

ആ വരുപ്പൻ തന്റെ കൈകൾ രണ്ടും വെണ്മുളിതെളുപ്പത്തിൽ. ‘ആക്കാര്യത്തിന്’, തന്റെ മനോരാജ്യത്തിൽകൂടെ എങ്കിലും ഒരു വസ്തുവിനെ കടന്നുപിടിക്കുവാൻ ശ്രമിക്കുന്നതുപോലെ, കൈവിടലുകളെല്ലാം എടുക്കിത്തുടങ്ങി. അതോടുകൂടി അയാൾ പൊട്ടുന്നതെ നിവർത്തു പരിച്ചു.

വീണ്ടും സന്ധ്യയോ വന്നപ്പോൾ, ഭഗനാഥൻ, പുത്രനെ പിടിച്ചുപിടിച്ചു, ആ ജീർണ്ണിച്ച ശൈത്യസ്ഥലത്തേയ്ക്കു കൊണ്ടുപോയി. അമ്പലത്തിനകത്തെത്തിയപ്പോൾ, ‘നീ വല്ല ഭീന സ്വപരവും കേൾക്കുന്നുണ്ടോ?’ എന്നു ചോദിച്ചു. ‘ഞാൻ ഒന്നും കേൾക്കുന്നില്ല’ എന്നു വൃന്ദാവനൻ പറഞ്ഞു. ‘ആട്ടെ, റന്ന കൂടി ഇരട്ടിച്ചുനോക്കൂ’, ആരെയിലും ‘അച്ഛാ!’ എന്നു വിളിക്ക

അതായതെ ആർക്കുവേണ്ട കേൾക്കുന്നുണ്ടോ? എന്ന് അച്ഛൻ വീണ്ടും ചോദിച്ചു. 'ഇല്ല' എന്നു വൃന്ദാവതനം പറഞ്ഞു.

ഇതു കേട്ടപ്പോൾ ജഗന്നാഥൻ കര ആശ്വാസമായി. അന്നുതന്നെ, അയാൾ കണ്ടുവരാതെല്ലാം, 'നിങ്ങൾ വല്ല ആർക്കുവേണ്ട കേൾക്കുന്നുണ്ടോ? എന്നു ചോദിച്ചുകൊണ്ടു വന്നിപ്പോയിട്ടുണ്ടായിരിക്കണം. ജനങ്ങൾ ആ 'ഭ്രാന്തൻതാൾ' മെക്കണ്ടു പരിഹസിച്ചു ചിരിച്ചു.

നാലു കൊല്ലത്തിനശേഷം ജഗന്നാഥൻ ഭീനക്കാലമായി മരണശയ്യയിൽ പ്രാപിച്ചു. അയാളുടെ നേതൃക്കളിൽനിന്ന് ഇരട്ടലോകത്തിലെ വെളിച്ചം ക്രമേണ മങ്ങി ഒഴിഞ്ഞുതുടങ്ങി. ആ അമ്പസരത്തിൽ അയാൾ പെട്ടെന്നു ബോധക്ഷയത്തോടുകൂടി മരിക്കത്തുനിന്നിറങ്ങി. കൈകളും വെറുതെ നീട്ടി, ഏതൊക്കെപ്പിടിക്കുവാനെന്ന ഭാവത്തിൽ, വായുവിലെല്ലാം തൂങ്ങിക്കിടന്നു. 'നീതിപാലാ', എന്റെ കോണി ആരാണുണ്ടെന്നു കളഞ്ഞു? എന്നിങ്ങനെ ഏടയ്ക്കിടയ്ക്കു വിരൂപിതകളായ ചെറുപ്പം മരണശയ്യയിൽ വെറുതെ.

ശ്വാസിക്കുന്നതിന്നു വായുവാ, എന്തെങ്കിലും കാണുന്നതിന്നു പ്രകാശവും, തീരെ ഇല്ലാതിരുന്ന ഭയങ്കരമായ ആ ഇരുട്ടത്തിൽ നിന്നു പുറത്തുകയറിപ്പോകുവാൻ കോണി കണ്ടുകിട്ടാതെ, ആ വൃന്ദാവതൻ വീണ്ടും തന്റെ കിടപ്പുമേൽനിന്നു വീഴുകയും, താമസമെന്തോ, ആട്ടുനാലിട്ടാണു ഈ ലോകത്തിലെ ജീവിതമാണെന്നു 'ഒളിച്ചുകളി'യിൽ, ഇതുവരെ ആർക്കും കണ്ടുപിടിക്കുവാൻ സാധിക്കാത്തതായ മരണാനന്തരമുള്ള ആ ഒളിവിൽ ജഗന്നാഥൻ പോയ്ക്കിടന്നു വെറുതെ.

[ഈ കഥയിൽ വിവരിച്ചിട്ടുള്ള സംഗതികൾ, ഇക്കാലത്തു ഭാഗ്യവശമെന്നാൽ പഴയചരിത്രങ്ങൾമാത്രമായിത്തീർന്നിട്ടുണ്ടായിട്ടുണ്ടാകാം, ഇന്ത്യയിലെല്ലാം ഒരു കാലത്തു വളരെ പ്രചാരത്തിൽ ഉണ്ടായിരുന്ന നെപ്പതിയെയാലെന്ന സൂചിപ്പിക്കുന്നത്. വായു

ചന്ദ്രമേധിനിയിൽ ഏതെങ്കിലും തുറന്നുപോയെന്നു തോന്നുമ്പോൾ, അപരിചിതന്മാരോട്, ആ കാഴ്ചയിൽ ബുദ്ധിപൂർവ്വമായ ഒരു നന്മ അവസംബിക്കുമെന്നാണ് ഭാവം.

അതെല്ലാം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ അവർ കരയാതി. അതിനിടയ്ക്ക്, 'ആ മുറിയിൽനിന്ന്' അസ്ഥിശൂന്യം, അങ്ങേയുടെ അടുത്തിടുത്തു ശരീരശാസ്ത്രം പഠിച്ചുള്ള ജ്ഞാനവും— രക്തവും നിഷാഗ്രവശാൽ തലയിൽ കടന്നുപോയതിനാലുള്ള ആദ്യം— തീരെ മാറിപ്പോയിരിക്കുന്നു.

അയാൾ സംബന്ധമായുള്ള ഒരു ഉപദേശവുമായി, കര മുറിയുടെ അടുത്തു, എനിക്ക് ഒരു രാത്രി ആ മുറിയിൽ കഴിച്ചുകഴിഞ്ഞിരുന്നു. രക്തക്കുരുവായിട്ടു തീരെ പരിചയമില്ലാത്ത ആ സ്ഥലത്തു കിടന്നപ്പോൾ— സ്വന്തം മാറിക്കിടന്നതു കൊണ്ട്— എനിക്ക് അശേഷം ഉറക്കം വന്നില്ല. വളരെ നേരം വെറുതെ അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും, തീർത്തും മറിക്കുന്നും, കിടന്നു കഴിച്ചുകഴി. അപ്പോഴായിരുന്ന അസ്ഥിശൂന്യത്തിന്റെ മണി, ആ മീമ്പാതിരുടെ അടുത്തുള്ള വളരെ പ്രയാസപ്പെട്ട്, കേണുന്നായി, കണ്ണുനീർവെള്ളമായി അരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നതായിരുന്നു. മുറിയുടെ ഒരു കൂമ്പായം ഉണ്ടായിരുന്ന ചിത്രത്തിനിടയ്ക്ക്, കരയുടെ അകത്തുകടന്നിരുന്ന കാരനിന്നോടു പൊതു ജീവിക്കുന്നതിന് സാധിക്കാതെ, കെട്ടപോയി. എല്ലാം അസ്ഥശൂന്യമായി. അടുത്തകാലത്തു ഞാൻ അനുഭവിച്ച നഷ്ടങ്ങളെയും, 'തിരിച്ചു വരാത്ത ആ പോക്കിൽ' ഏതൊരു വിട്ടുപോയതെ ആ കരയോടെ ഗണ്യമായും അത്ഭുതപോലും എനിക്കുതന്നെ മനസ്സിലായതെയും അപ്പോഴും എന്തൊരു മുറിയിൽ അങ്ങോട്ടുവെക്കുന്നതിനായി, 'പാതിരാവിൽ, എല്ലാം ശാന്തമായിരിക്കുമെന്നും, ഈ മുറിയിൽ ഉണ്ടായിരുന്ന മീമ്പാ താരനനശിച്ചു, ആ സുപ്രഭയെല്ലാം അസ്ഥകുരുവിൽ ലയിച്ചു. രാത്രിയും പകലും പൊതു നാമാവശേഷമായിത്തീരുന്ന മനുഷ്യജീവൻ', പ്രകൃതി, ഈ വിളക്കിന്റെ

നാളെത്തന്നെ അധികം പ്രാധാന്യം കൊടുത്തിട്ടുണ്ടായിരിക്കുകയില്ല. വിളക്കു കെട്ടുന്നപോലെത്തന്നെ ജീവന്റെ നാശവും എനിക്കിന്നെ വെച്ചിടിയോടുകൂടി ഞാൻ അല്ലെപ്പോൾ വിചാരിച്ചു.

ശ്രമമേന്മ, എന്റെ മനസ്സു പണ്ടത്തെ ആ അസ്ഥികൂടത്തെ കൂടിച്ച് ഭാരമേറിയ മിഥിയാവാൻ തുടങ്ങി. 'രക്തകാലത്ത്', ആ അസ്ഥികൂടത്തിനും ജീവനുള്ളതായിരുന്നില്ലേ. അതും, രാജസ്സും തേജസ്സും ഉള്ള ഒരു മോഹമായിരുന്നില്ലേ. വിവിധങ്ങളായ മിത്തവ്യത്തികൾ അതിനും ഉണ്ടായിരുന്നില്ലേ'. എനിക്കിന്നെ ഞാൻ കാരോന്ന് ആലോചിക്കുവാൻ തുടങ്ങി. അതോടുകൂടി ഒരു 'സന്തപം' ആ മൂറിയിൽ ഇരുത്തു തുട്തിത്തടഞ്ഞ്, എന്റെ അടുക്കപേക്കു വരുന്നതാണ് എനിക്കു തോന്നി. അതിന്റെ ഭീഷണിശാസകൾ എന്റെ കണ്ണുനീർക്കുള്ളിൽ അടിക്കുന്നതെന്ന ഞാൻ വിചാരിച്ചു. അത് എന്തോ ഒരു തിരഞ്ഞെടുക്കപ്പെട്ടതാണെന്നും, ആയതു കണ്ടുകിട്ടാത്തതിൽ നിരാശപ്പെട്ട ശ്വാസോച്ഛ്വാസം നീണ്ടുനില്ക്കുവെന്നതാണെന്നും, ഞാൻ സംശയിച്ചു. വാസ്തവത്തിൽ ആ മൂറിയിൽ ആരും ഒന്നും ഇല്ലെന്നും, എല്ലാം ഉറക്കംകൂടാതെ 'മുട്ടിപ്പിടിച്ച്' എന്റെ തലച്ചോറിന്റെ അന്ധധാരണാവസ്ഥയുടെ ഫലമാണെന്നും, കാര്യങ്ങളുടെ ശബ്ദങ്ങളായി എനിക്കു തോന്നിയത് എന്റെ സ്വന്തം കേതനാശികളിൽ അന്ധമാന്യശക്തിയോടുകൂടി ചാടിയോടുന്ന രക്തത്തിന്റെ ചലനം ഭാരമാണെന്നും എന്നിങ്ങനെല്ലു വിശ്വാസമുണ്ടായിരുന്നു. എന്നിട്ടും, യഥാർത്ഥത്തിൽ, അതു പുറത്തു പറയുന്നത് ആത്മാഭിമാനത്തിന്നു കറവാണെന്നിപ്പോൾ— ഞാൻ ഒന്നു പെട്ടിട്ടില്ലാത്തതായി. അനാവശ്യവും, അസംബന്ധവുമായ എന്റെ ഭീതിയെ അകറ്റുന്നതിനായി ഞാൻ അതിനെത്തന്നെയും അത്യാവൃത്തിയും 'ആരവിടെ?' എന്നുചോദിച്ചു. കാര്യങ്ങളുടെ ശബ്ദം അടുത്തടുത്തുവന്നു. ആ സന്തപം എന്റെ ക

കിരീടം സമീപിക്കുമ്പോൾ, അതിന്റെ വലിപ്പം ഉൾപ്പെടെയെല്ലാം, എന്റെ പ്രിയപ്പെട്ടവൻ ഇപ്പോൾ ഉത്തരം പറഞ്ഞു:— 'അതു അതാണ്. ഞാൻ എന്റെ ആ അന്ധിക്രമത്തെ അനേപയിച്ചു വന്നിരിക്കുകയാണ്'.

എന്റെ സഹോദരസ്വന്തരിൽ എനിക്കുണ്ടായ ഒരു വികാരത്തിൽ ഉൾപ്പെടുന്നതു ശ്രദ്ധേയമാകുന്നു, അപമാനകരവും ആകർഷണരൂപിച്ച്, ഞാൻ തീർത്ത സാക്ഷിത്വങ്ങൾ വിശ്വത്തിൽ, കളിയാക്കി ഇപ്പോൾ പറഞ്ഞു. 'അർദ്ധരാത്രിയിൽ, കൂടിയപ്പോൾ, ഈ ശാരീരികമായത്, ചെയ്യാനാവാത്ത പരാമർശം നീ വളരെ ഉചിതമാക്കുന്നു! എന്തിനാണ് ആ പഴയ അന്ധിക്രമം ഇപ്പോൾ അനേപയിക്കുന്നതെന്ന് കേട്ടാൽ കൊള്ളാം.'

എന്റെ എത്രയും സമീപത്തുനിന്ന്, 'നിങ്ങൾ എന്താണ് പറയുന്നത്? എന്റെ ഹൃദയത്തിന് അപമാനവും, ആത്യന്തരവും ആയിരുന്ന വാടിയെല്ലകൾ ആ അന്ധിക്രമത്തിന്മേൽ എല്ലേ? ഇരുപത്താലു വയസ്സുള്ള ഒരു അഭാഗ്യവശമായ ഗാത്രത്തിന്റെ യൗവനസംയമം ആ അന്ധിക്രമത്തെ നയനാനന്ദകരമാക്കി പെരുക്കുന്നില്ലേ? അപ്രകാരമുള്ള ഒരു വിശിഷ്ടകൃഷ്ണകണ്ഠകിട്ടുന്നതിന്നു ഞാൻ ഉത്സാഹിച്ചു പുറപ്പെട്ടതിൽ എന്താണ് അത്ഭുതപ്പെട്ടവാനുള്ളത്? എന്ന്, എന്റെ ജീവരക്തത്തെ ദൃഷ്ടിപൂർവ്വമാക്കിപ്പറയുന്നപോലെ തോന്നിച്ച ഒരു മറ്റൊരു ഞാൻ കേട്ടു.

ഞാൻ ഉടനെ പറഞ്ഞു:— 'അതേ, നിങ്ങൾ പറഞ്ഞതു ശരിതന്നെ. നിങ്ങൾ പോയി തിരഞ്ഞെടുക്കൂ. ഞാൻ കറുപ്പുവർണ്ണൻ ഇരിക്കട്ടെ'. എന്നു വിട്ടുപോകാതെ, വളരെ മുമ്പെ കോമളമാണെന്നിട്ടും, ദുഃഖസൂചകമായ സ്വരത്തിൽ ആ സത്യാനുഭവം പറഞ്ഞു: 'നിങ്ങൾ ഈ മുറിയിൽ തന്നിട്ടുള്ള ഉള്ളി, അല്ലേ? ഞാൻ ഇവിടെ നിങ്ങളുടെ സമീപത്തിൽ, അല്ലെങ്കിൽ 'പറയട്ടെ! മുപ്പത്തഞ്ചു കൊല്ലങ്ങൾക്കു മുമ്പു ഞാനും മനസ്സു

തന്റെ കൂട്ടത്തിൽ ഇരുന്ന് സരസ്വതീദാസനും ചൊല്ലാറുണ്ടായിരുന്നു. ഈ മൂപ്പന്മാർക്കു സ്വാഭാസരമായിട്ടു ഞാൻ ശ്രദ്ധാലുവായിരുന്നെങ്കിലും സമീപകാലമായ അനുഭവങ്ങളാൽ അദ്ദേഹത്തോടു ചേർന്നിരുന്നതായിരുന്നു.

ആദ്യം താൻ എന്റെ കിടക്കയുടെ സമീപത്ത് ഇരിക്കുന്നതായി എനിക്ക് അറിയാതെത്തന്നി. ശബ്ദം ഒരു സ്ത്രീയുടേതായിരുന്നു. അദ്ദേഹം സൂക്ഷ്മമായിത്തന്നി. ഗന്ധനങ്ങളെക്കുറിച്ചു ഞാൻ കൈയ്ക്കും അമ്പലത്തിലും, 'ആദ്യം. അതുവരെ നന്നായി. സേവനമായ വസ്ത്രകലയും പരയും. കേൾക്കുക', എന്ന് ഉടനെ മറുപടി പറഞ്ഞു.

'നിങ്ങളുടെ സേവനമായ ഒരു കഥ കേൾക്കണമെങ്കിൽ ഞാൻ പറയാം. അത് എന്റെ സ്വന്തം കഥയെന്നതാണ്. ശ്രദ്ധിച്ചു കേൾക്കുക'. അദ്ദേഹം അമ്പലത്തിലെ മണ്ണിനെക്കുറിച്ച് താഴെ കാണുന്നവിധം ആ സത്വം കഥ പറയുവാൻ തുടങ്ങി.

'ഞാൻ ജീവനോടുകൂടി ഇരുന്നിരുന്ന കാലത്ത്, എന്റെ നാണയ കട്ടിക്കാലത്ത്, ഞാൻ ഒരാളെ യമനെപ്പോലെ വെട്ടിയിട്ടു കൊണ്ടിരുന്നു. ആ ആൾ എന്റെ സ്വന്തം ഭർത്താവായിരുന്നു. ഒരു മൂന്നാം വിഴുങ്ങിയ മണ്ണിന്റെ അമ്പലത്തെയും, വികാരിയെക്കുറിച്ചും ആയിരുന്ന എനിക്ക് അദ്ദേഹത്തിന്റെപേരിൽ തോന്നിയിരുന്നതാണ്. പ്രശ്നവും, നിർമ്മലവും, മനോഹരവും ആയ എന്റെ മാതൃഗൃഹമാകുന്ന കളത്തിൽനിന്ന് എന്റെ മൂന്നാമിട്ടായിട്ടായിട്ടാണ് അദ്ദേഹമാണ്. അവിടെനിന്നു വിട്ടുപോകുവാൻ എനിക്ക് ഒരു നിമിഷത്തിനും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. വിവാഹം കഴിഞ്ഞു രണ്ടാമതും ചെന്നപ്പോൾ, അദ്ദേഹം കാലഗതിയെ പ്രകാശിച്ചു. എന്റെ സ്ഥിതിയെപ്പറ്റി പലതും പലവിധം പറയുവാൻ തുടങ്ങി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അടുത്ത് ഒരു ഭിക്ഷുവനായ ഒരാൾ പതിവില്ലാത്തവിധത്തിൽ സൂക്ഷിച്ചു നോക്കി, 'നമ്മുടെ

പാലങ്ങളിൽ ചെളിക്കെട്ടിയിട്ടുള്ള 'വിഷകന്യക' ഇവളാണ്" എന്നു തന്റെ മാർദ്ദയോടു പറഞ്ഞു. "ഹാ! ആ വാക്കുകൾ എനിക്കു നല്ല രാമന്മാരുണ്ട്. ഇന്നലെ കേട്ടപ്പോലെ തോന്നുന്നു. എന്താ! നിങ്ങൾ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നുണ്ടോ, കഥയ്ക്കു വല്ലാത്തതും തോന്നുന്നുണ്ടോ?"

'പിന്നെ, പിന്നെ, നല്ലതായിട്ടുണ്ട്! തുടക്കം വളരെ കേൾവായിരിക്കുന്നു. ഞാൻ നല്ലപ്പോലെ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നുണ്ട്" എന്നു ഞാൻ മറുവടി പറഞ്ഞു.

'എന്നാൽ കേട്ടോളൂ. ഞാൻ സദാസമയത്തോടുകൂടി എന്റെ പിതാവിന്റെ ഭവനത്തിലേക്കു മടങ്ങി. കൂടേണ ഞാൻ ഒരു 'കന്യക'യായി വളർന്നുവന്നു. യൗവനനരകത്തോടുകൂടി അസാമാന്യമായ ഒരു ആകർഷണമേയും, അംഗപ്രാപ്തിയും, എണുവേണം സൗന്ദര്യവായ്പും, കരുത്തുവാന്യകുഴിഞ്ഞ ചന്ദ്രന്റെ വളർച്ചയ്ക്കുതുല്യം, ഭിന്നപ്രതി എന്നുപോലെ വളർച്ചയ്ക്കു കൊണ്ടുവന്നു. അകിരണം, എന്നു ലോകസുന്ദരികളിൽ ഒരുവളായി യൗവനം അതിന്റെ പരമകാഴ്ചയെ പ്രാപിച്ചു. ഞാൻ സുന്ദരിയാണെന്നുള്ള പരമാർത്ഥം എനിക്ക്നിന്നു മറച്ചുവെച്ചുവാൻ ഇരുളനങ്ങൾ സദാ പ്രാപ്തപ്പെട്ടു. എന്നാൽ, എന്റെതുപോലുള്ള സൗന്ദര്യപൂർത്തി കൈക്കലാക്കിയിട്ടുവെച്ചാൽ നിവൃത്തിയല്ല. എന്താ നിങ്ങൾക്കു തോന്നുന്നത്, വാസ്തവമല്ലേ?"

'അങ്ങിനെ ആയിരുന്നിരിക്കണം. പക്ഷെ, എനിക്കു നിങ്ങളെ കാണുന്നതിന്നു മാഗ്നമുണ്ടായിട്ടില്ല'.

'അല്ല! ഇല്ലേ! വസ്തുവമായിട്ടും ഇല്ലേ, എന്ന്! ആ അസ്ഥികൂടം, എന്റെ സ്വന്തം അസ്ഥികൂടം'— അതിന്നു കേൾക്കുവാൻ 'ഹാ! ഹാ!' എന്ന് അത്യാലസ്യത്തിൽ ചിരിക്കുവാൻ പ്രാപ്തി. കരേ ചിരിച്ചു പിന്നെ പറഞ്ഞു. 'പോട്ടെ— ഞാൻ വെറും നേരത്തോക്കു പറഞ്ഞതാണ്. അതിനേൽ (അസ്ഥികൂടത്തിൽ) കാണപ്പെടുന്ന ആ രണ്ടു കഴികളിൽ ഒരുകാലത്തു, ഒ

ഒരു ചോദ്യത്തോൽ മോക്ഷം മുഴുവൻ ഇട്ടുകിടന്നിരിക്കുന്നത് ശക്തിയുള്ള അധ്വാനത്തോടു കൂടിയ ചെലവയെന്നുള്ളതും ഉണ്ടായിരുന്നു എന്നു ഞാൻ എങ്ങിനെ നിങ്ങളെ പറഞ്ഞു ബോദ്ധ്യപ്പെടുത്തും? പല്ലുകൾ എല്ലാം പോയി, ചുക്കിപ്പൂട്ടിത്തന്ന ആ വാദ്യം ഭാഗത്ത്, ഒരു ഇളം മനോഹാസത്തോൽ എന്റെ പാദിടംപോലുള്ള അധ്വാനത്തോൾ അല്ലെങ്കിൽ വിശേഷമായും മുല്ലമോട്ടുകൾ പോലെയുള്ള പല്ലുകൾ പുറത്തു കാണുന്നതിന്നു കണ്ണു ചിത്താത്തതും, റാൽ കൂട്ടത്തേയും, പാലവശ്യത്തോടുകൂടി എന്നെ പൃത്തിച്ചിട്ടുകാണിയുന്ന കൊലകൊന്നന്മാരെ കൊല്ലുകത്തിച്ച ഒരു ശക്തി ഒരു കാലത്തു വാലസിച്ചിരുന്നു എന്നു പറഞ്ഞാൽ നിങ്ങൾ വിശ്വസിക്കുമോ? നിർജീവമായി, വെറും ശൂന്യാസ്ഥി കളായി, ഉണക്കപ്പൂക്കൾപോലെ കാണപ്പെടുന്ന ആ എല്ലകളെ ആ പരണം ചെയ്തിരുന്ന ശരീരത്തിന്റെ സൗന്ദര്യമില്ലെന്നുള്ള വിചാരിച്ചിട്ട് എന്നാവശ്യം! എന്നിക്ക് അതെല്ലാം രാജ്യസ്ഥാൾ താനേ ചിരിച്ചിരുന്നു. അതല്ല, ചിരിപ്പോൾ ആ വിചാരം എന്റെ മനസ്സിൽ കലശലായ കോപാഗ്നിയിലെ ഉണലായിപ്പിടന്നു. അക്കാലത്തുണ്ടായിരുന്ന ഒന്നാമത്തെ വൈദ്യശിരോമണിപോലും, ഒരുകാലത്ത് എന്റെ ശരീരം— എന്റെ ആ മനോഹരശരീരം— വൈദ്യവിദ്വാത്വികൾക്കു ശരീരപ്രദനാശിതി ഉദാഹരിച്ചു കാണിക്കുന്നതിനുള്ള ഒരു വസ്തുവായിത്തീരുന്നത് ഉറപ്പിക്കുമായിരുന്നില്ല. ഒരു വൈദ്യൻ എന്നു അങ്ങനെയ്ത്, “കുനകചമ്പകം” എന്നു എന്റെ ഒരു സ്റ്റേറ്റ് അക്കാദമി പറഞ്ഞതു ഞാൻ കേട്ടിട്ടുണ്ട്. മറ്റൊരു ശരീരങ്ങളും വൈദ്യവിദ്വാത്വികൾക്ക് ഉപകരിക്കപ്പെട്ടാലും എന്റെ കോമളത, സൗന്ദര്യത്തിന്റെയും ശ്രംഗരത്തിന്റെയും സഞ്ചയം ആ ശരീരം, താപസോത്തമന്മാരെക്കൂടി കാമവികാരത്തിൽ മുക്കിയിരുന്ന ആ ശരീരം, ഒരുകാലത്തു വിദ്വാത്വികളുടെ ദൃഷ്ടിയില്ലാത്ത കരാനിരലുകൾക്ക് ഒരു കുട്ടിസ്ഥലമായും, ആലോചനാർത്ഥമായ അദ്ധ്യയന സൗകര്യസ്ഥലപാലികൾക്ക് ഒരു വിശുദ്ധ

യമായും, ഗുരുനാഥന്മാരുടെ മുമ്പിൽ വിദ്യാത്ഥികൾക്കുവേണ്ടി കെട്ടിനിർത്തിയ ഒരു സാധനപാഠമായും പരിണമിക്കുമെന്നു സ്വപ്നത്തിൽപോലും കാത്തിരുന്നില്ല. ശരിയായ ഒരു കനകചെമ്പകപുഷ്പത്തിന്റെ ഉള്ളിൽ അസ്ഥികൂടം ഉണ്ടായിരിക്കയില്ല, ഉദ്യോ?

ചാണമുള്ളതും, പ്രകാശത്തെ പ്രതിഫലിപ്പിക്കുന്നതുമായ ഒരു അമൂല്യത്തത്തിൽനിന്നു നാവുപാടും പ്രഭാകരനുള്ളതും പരമെന്നത് എങ്ങിനെയോ, അതുപോലെത്താൻ മനയാനന്ദചെയ്യുമ്പോൾ എന്റെ ശരീരത്തിൽനിന്നു സെതനയുദ്ധോക്തി എല്ലാഭാഗത്തേക്കും പരന്നിരുന്നു. ചിലപ്പോൾ തടിച്ചുരുണ്ടു ചാംസരോയ എന്റെ 'കാഞ്ചനക്കുടക്കയ്യകളെ' ഞാൻ തന്നെത്താൻ നോക്കി ആഹ്ലാദപ്പെട്ടുമാറുണ്ട്. ലോകത്തിലെ പുരുഷഗുണത്തെ മുഴുവൻ ഒന്നിച്ചു കടിക്കത്താണിട്ടുമുറക്കി, നിവയ്ക്കുനിർത്തി, യഥേഷ്ടം നടത്തുവാൻ സാധിക്കുമായിരുന്നു ആ വിശിഷ്ടബാഹുക്കളുടെ രാമജീയകം ഓർത്തു ഞാൻ വളരെ അഭിമാനപ്പെട്ടിററുണ്ട്. പുരാണനായികനായ സുരഭ്യസ്ത്രം— തന്റെ കാമുകനായ അജ്ഞാതന്റെ തേർ തെളിച്ചുകൊണ്ടു ത്രിശാകശരങ്ങൾ മുഴുവൻ സ്തബ്ധതയും അതുതന്നെ ഒന്നിച്ചു ആ സുരഭ്യസ്ത്രം— എന്റെതുപോലുള്ള കൈകൾ പക്ഷെ ഉണ്ടായിരുന്നിരിക്കാം. തമവണ്ണവും, ഉരുണ്ടുനീണ്ടുള്ള വളർച്ചയും, തണുപ്പും, മിനുസവും, ചെറുതാലോചനയുള്ള ഉള്ളതും, സെതനയ്ക്കത്തിന്റെ നാളങ്ങൾപോലുള്ള വിരലുകളും ഉള്ള ബാലാലതകൾ അല്ലാതെ ആക്കാണുള്ളത്!

അല്ലെങ്കിലും കർമ്മയോ, മടിയോ, മദ്യോദയോ കൂടാതെ എന്റെ ആ അസ്ഥികൂടം, ഈ വൈശിഷ്ട്യങ്ങൾക്കെല്ലാം ജീവനിദർശനമായിരുന്നു ആ അസ്ഥികൂടം, ആ സാംഗതികളെല്ലാം നിങ്ങളിൽനിന്നു ഗോപനം ചെയ്തു. അക്കാലത്ത്, ഏനിക്കു ചാലനമോ ശബ്ദമോ ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. അല്ലെങ്കിൽ, ഞാൻ

അദ്യോധനനെ, വാസ്തവം പ്രത്യക്ഷമാക്കുമായിരുന്നു. നിങ്ങൾ വാസ്തവം ധരിക്കാത്തതുകൊണ്ടാണ് എനിക്കു നിങ്ങളോടികൂട്ടേണ്ടത്. ഇതു മേലാണു് എനിക്ക് ഈ വേദകത്തിൽ ആരോടും തോന്നിയിട്ടില്ല. ആ അസ്ഥിമൂടത്തക്കതന്നെ നിങ്ങളുടെ മുമ്പിൽ നിൽക്കി, പരിനാദം വസനത്തിലെ മാധുര്യവും, വാസനയും, സുഖമേയും വികസിക്കുന്ന സൗന്ദര്യകസമങ്ങളാൽ അതിനെ അലങ്കരിച്ചു്, ഉറക്കം വന്ന താനെ അടയുന്ന നിങ്ങളുടെ നേത്രങ്ങളിൽനിന്നു്, വളരെ കാര്യത്തേക്കു നിദ്രയേയും, തലയിൽനിന്നു ശരീരശാസ്ത്രജ്ഞാനത്തേയും നീക്കം നീക്കിക്കളഞ്ഞാൽ കൊള്ളാമെന്നു് എനിക്കു വളരെ ആഗ്രഹമുണ്ട്.

ഞാൻ മറുവടി പറഞ്ഞു: 'അല്ലയോ മഹിമാരത്നമേ! എന്റെ മുമ്പായി നിങ്ങൾ പറയുന്ന ആ ജ്ഞാനത്തിന്റെ ഒരു ശകുനംപോലും തീരെയില്ലാതെയായിട്ടു വളരെക്കാലമായി എന്നും, മനോമോഹനമായ നിങ്ങളുടെ ആ ദിവ്യ സൗന്ദര്യത്തെ, ശ്രീകൃഷ്ണ ഈ മുമ്പിൽ, ദിവ്യപ്രകാശത്തോടുകൂടി ശോഭിക്കുന്നതായി എന്റെ മനസ്സുകൊണ്ടു സത്യമായും ഞാൻ കാണുന്നുണ്ടെന്നും പൂർണ്ണമായി വിശ്വസിച്ചാലും'.

അവൾ കഥ തുടന്നു. 'എനിക്ക് എന്റെ തരക്കാരായ സഖികൾ ആരും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. എന്റെ സഹോദരൻ കല്യാണം കഴിക്കേണ്ടെന്നു തീർച്ചപ്പെടുത്തിയിരുന്നു. അതുകൊണ്ട്, എന്റെ വീട്ടിൽ സ്ത്രീയായി ഞാൻ മാത്രമേ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. അസ്സമയപ്പെട്ടു് എന്റെ ഭവനഭാരങ്ങളെ കമനീയമാക്കിയെടുപ്പുംസമയങ്ങളിൽ ഞാൻ രതിച്ചുതന്നെ മറ്റൊരു ഒരു പുരുഷന്റെ ചാരിൽ, 'ലോകം മുഴുവനും എന്നെ അകൈതവമായി സ്നേഹിക്കുന്നുണ്ട്' എന്നിങ്ങനെ വിചാരിച്ചു മനോരാജ്യത്തിൽ മതിമറന്നിരിക്കാം. 'നമ്മളെങ്ങും എന്നെന്നേക്കുമായി പൂജിക്കപ്പെടുന്ന; നിർവ്വീകാരനെന്നു നമിക്കുന്ന മഹാമാരുതൻ അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും കടക്കുമ്പോളെല്ലാം നെടുമ്പിഴ്കൊണ്ടു

ണ്ട് എന്റെ ദൃഢതയിൽ തലോടുന്നു; എന്റെ ശുദ്ധമുക്ത രസ്തിശുദ്ധപാദങ്ങൾ പരിശുദ്ധിച്ച സമയത്തിലെ പദ്യം മണ്ണും — അവയ്ക്കു വികാരാഭിനിവേശങ്ങളും ഉണ്ടായിരുന്നു എങ്കിൽ— ജ്ഞാനം പ്രകാശിപ്പിച്ചു കൊണ്ടിരിക്കുകയും ചെയ്തിരുന്നു; അഥവാ, ദൈവ കത്തിലെ യുവാക്കളോടൊന്നിച്ച് പൊതു 'വെറുപ്പോടുകൂടി' ആയി, എന്റെ പാപങ്ങൾക്കെ ആസ്പദിച്ച് അഭിമാനപ്പെടുന്നത്. എന്നിങ്ങനെയുള്ള വിവിധവികാരങ്ങളാൽ ഇളകിക്കൊണ്ടിരുന്ന എന്റെ മനസ്സ് അപ്പോൾ വളരെ വ്യാകുലപ്പെട്ടു.

എന്റെ സഹോദരൻ ഒരു സ്നേഹിതൻ ഉണ്ടായിരുന്നു. 'ശശിശേഖരൻ' എന്നായിരുന്നു പേര്. അദ്ദേഹം ഇംഗ്ലീഷ് വൈദ്യരും പഠിച്ചു ജയിച്ച രോഗാണുബാധകളുടെ കഡംബവൈദ്യനും ആയിരുന്നു. ഞാൻ ഒന്നരണ്ടുകുറി ഇരിക്കുമ്പോൾ, അദ്ദേഹത്തെ നോക്കിക്കണ്ടിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. പക്ഷേ അദ്ദേഹം എന്നെ കണ്ടിട്ടില്ല. എന്റെ സഹോദരൻ ഒരു വല്ലാത്ത സ്വഭാവക്കാരനാണ്. ഈ ശേഷൻ കണ്ണുകൾ തന്നിട്ടുള്ളതും തന്റെ നാലുതാഴത്തും കഴിയുന്ന സംഗതികളെ സൂക്ഷിച്ച് നോക്കി അറിയുന്നതിനാണെന്ന് അദ്ദേഹം ധരിച്ചിട്ടില്ല. അദ്ദേഹത്തിന് ജീവിതാനന്തരം അത്ര സമ്പ്രദമാന്തി തേരുന്നിയിരുന്നില്ല. ആകയാൽ അദ്ദേഹം ലോകവ്യവഹാരങ്ങളിൽ ഒന്നിലും പങ്കുകൊള്ളാതെ, തീരെ മനോഹരമായ മൃഗങ്ങൾ കൂടിയിരിക്കുകയായിരുന്നു.

ശശിശേഖരൻ മാത്രമേ എന്റെ സഹോദരൻ ഒരു സ്നേഹിതൻ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. അതുകൊണ്ട്, അദ്ദേഹം മാത്രമേ ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു ഞങ്ങളുടെ ഭവനത്തെ സന്ദർശിച്ചിരുന്നുള്ളൂ. അദ്ദേഹത്തെ മാത്രമേ എനിക്ക്, മറ്റൊരു പത്രത്തിലും ആണൊരിക്കലും ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു കാണുവാനും സാധിച്ചിരുന്നുള്ളൂ. സമ്പ്രദായമനുസരിച്ച്, മറ്റൊരു മരച്ചുവട്ടിൽ ഇരുന്ന്, മനോരാജനാഭാജിപ്പതിലെ മഹാരാജാവിനായി ഞാൻ വാണകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ, ശശിശേഖരനെക്കുറിച്ചുള്ള എന്റെ സ്മരണയിൽ കൂടിയും, അതായത്

ത്തിൽകൂടിയും ആയിരുന്നു ഞാൻ ലോകത്തിലെ സകല യുവാക്കളാൽക്കും സൗഹൃദം, സ്വാഗതം പാറഞ്ഞിരുന്നത്. എന്താ! നിങ്ങളും ശ്രദ്ധിക്കേണ്ടതല്ലേ? നിങ്ങളും എന്താണ് ആലോചിക്കുന്നത്?

‘ഹേയ്, ദുർമ്മിള. ഹേ! ഞാൻ ശശിശേഖരനായാൽ കൊള്ളാമായിരുന്നു എന്ന് ആഗ്രഹിക്കുകയായിരുന്നു’ എന്നു ഞാൻ ഒരു ദീർഘശ്വാസത്തോടുകൂടി ഉത്തരം പറഞ്ഞു.

‘ആദ്യത്തെ കഥ മുഴുവനും കേൾക്കൂ. മഴക്കാലത്ത്, ഒരു ദിവസം ഞാൻ പനിച്ചുലാ തീരേ കിടപ്പിലായി. കറുപ്പുവെളുപ്പ്—ശശിശേഖരൻ—എന്നെ ചിരിക്കിപ്പിപ്പാൻ വന്നു. അന്നാണ് ഞങ്ങൾ ആദ്യമായി മുഖത്തോടടുപ്പം കണ്ടത്.

എന്റെ മുഖത്തുണ്ടായിരുന്ന വിളർച്ച കാണാതെ കഴിക്കാൻ ഞാൻ, പുറത്തുനിന്നു സാമ്പത്തികശൂന്യന്റെ അടണക്കിടങ്ങളും അകത്തേക്കു പ്രവേശിച്ചിരുന്ന ഒരു ജനവാതവിന്റെ നേക്കു നോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു. വെളുപ്പ് വന്ന്, എന്റെ മുഖത്തുനോക്കി. ഞാൻ തന്നെയാണ് വെളുപ്പ് എന്ന് ഞനിക്കു തോന്നി. എന്റെ മനോമുകുന്തയിൽ ചില വിശേഷ കൃതങ്ങൾ ഞാൻ സങ്കല്പത്തിൽ കണ്ടു. എന്തായിരുന്നു ആ കൃതം? വളരെ മുമ്പായ ഒരു മെത്തമേൽ ഒരാൾ ചാടി ഇരിക്കുന്നു. സദൃശ്യതയിലൂടെ നയനാനന്ദകരമായ സുപ്രഭ അകത്തു കറേക്കല്ലു വ്യാപിച്ചിട്ടുണ്ട്. അപ്പോൾ വികസിച്ച ചെന്താമരപ്പൂവുപോലെ മനോഹരമായ ഒരു മുഖം! അല്ലാ ക്ഷീണഭാവം ആ മുഖത്തിന്നു കറച്ചു മരുന്ന് ഉണ്ടാക്കിയിട്ടുണ്ടെന്നിവിടെ, ആ കപ്പാടെ അതും നേത്രാനന്ദകരതന്നെ. ചുരുങ്ങിയൊരു കേശഭാരം വിശാലമായ നെറ്റിത്തടത്തിൽ ചിന്നിച്ചിതറിപ്പിടിക്കുന്നു. ലജ്ജയുടെ ഭാരത്താൽ അല്ലാ താണിട്ടുള്ള കണ്ഠപോളകൾ ഉജ്ജ്വലമായ വീശണശക്തിയെ തീരെ മൂടിക്കുളഞ്ഞിട്ടിരിക്കുമ്പോൾ, ചുവട്ടിൽ കണ്ണാടിപ്പോലെയുള്ള കവിർത്തടങ്ങളിൽ പ്രതിഫലിച്ചു നിഴൽപ്പെടുത്തിട്ടുണ്ട്!!

ശാഗതസ്വരത്തിൽ, കൈട്ടൻ, അടുത്തുനില്ക്കുന്ന എന്റെ സഹോദരനോട്, 'ഞാൻ അവരുടെ നാഡിപിടിച്ചുനോക്കട്ടെ?' എന്നു ശങ്കയോടുകൂടി ചോദിച്ചു.

'മുടിപ്പുതച്ചിരുന്ന കരിമ്പടത്തിന്റെ അടിയിൽനിന്നു ഞാൻ എന്റെ നീണ്ട, ബലംകുറഞ്ഞു ക്ഷീണിച്ച കൈ പുറത്തെടുത്തു കാണിച്ചു. ഞാൻ മാട്ടക്കണ്ണിട്ട് എന്റെ കയ്യിന്മേൽ ഒന്നുനോക്കി. സ്വച്ഛന്ദീവിചയ്യയ്ക്കു ഒരു കല്ലുവള ആ കയ്യിന് അലങ്കാരമാവുണ്ടായിരുന്നു എങ്കിൽ ആ അവയവത്തിന് എത്ര സൗന്ദര്യം കൂടുമായിരുന്നു എന്നു ഞാൻ സങ്കല്പനം ആലോചിച്ചു. ഒരു കൈട്ടൻ രോഗിയുടെ നാഡി പിടിക്കുന്നതിന് ഇങ്ങിനെ സംശയിക്കുന്നതായി ഞാൻ ഒരിക്കലും ഇതിനു മുമ്പു കണ്ടിട്ടില്ല, കേട്ടിട്ടുമില്ല. എന്റെ കൈ പിടിച്ചപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കരവിരലുകൾ വിറച്ചു. എന്റെ പനിയുടെ ശക്തി എത്രയുണ്ടെന്ന് അദ്ദേഹം നാഡിപിടിച്ച് അറിഞ്ഞു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മനസ്സാകുന്ന നാഡി എത്ര ശക്തിയോടും വേഗത്തോടുംകൂടി അടിച്ചിരുന്നു എന്നു രസപരമായതുതന്നെ എന്നിങ്ങും മനസ്സിലാക്കുവാൻ സാധിച്ചു; നിങ്ങൾക്ക് അതു വിശ്വസിക്കാമോ?'

'ഓ- തീർച്ചയായിട്ടും വിശ്വസിക്കാം. മനുഷ്യരുടെ നാഡി കളുടെ ചവനങ്ങൾ എല്ലാ അറമ്പുകൾക്കും ഒരുപോലെ ആയിരിക്കുകയില്ല' എന്നു ഞാൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു.

'ഇപ്പോഴും ഒന്നരണ്ടുതവണ എന്നിങ്ങ പനിപിടിക്കലും മാരലും ഉണ്ടായി. അതോടുകൂടി, സമുല്പശ്ചരിസാൽ എന്റെ മുമ്പാകെവന്നു സമയംനോക്കി നിർദ്വാരജ്വരമായി എന്നിങ്ങ തോന്നാറുള്ള യുവാക്കന്മാരുടെ സമ്യേയും കുറഞ്ഞുകുറഞ്ഞുവന്നു. ഞാൻ നിർത്തിച്ച ആ മനോഹരസാഗ്രാജ്ഞ കൂമേണ ജനതന്ത്ര്യമായിത്തുടങ്ങി. ഒടുവിൽ, അവിടെ ഒരേക്കാലംമാത്രം ശേഷിച്ചു. എന്നോടുകൂടി അവിടെ ഒരു രോഗിയും ഒരു ചൈതന്യം മാത്രമേ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ!'

തലമുടിതെല്ലാം പണിപ്പെട്ട് ചീകിപ്പിന്നക്കിടക്കിട്ടി, വിവിധപുഷ്പമാലയുള്ളതാൽ അലങ്കരിച്ച്, ഒരു നേരിയ പീതാംബരത്താൽ തോരാളുമാണെന്നല്ലേ. എന്തിൽ ഒരു രചനത്തോടി യോടു കൂടി ഞാൻ തോട്ടത്തിൽ തനിയെചെന്നു ഇരിക്കാറുണ്ട്. അതെന്തിന്? എപ്പോഴും എന്റെ മുഖത്തന്നെ കണ്ണാടിയിൽ നോക്കിക്കാണിക്കുന്നത് മുഷിയില്ലേ, ഇല്ല. ആ അവസരത്തിൽ ഞാനല്ലാ ആ കണ്ണാടിയിൽകൂടി എന്നെ നോക്കിയിരുന്നതു്. അന്ന്, എന്റെ ജീവിതം ഒരാഴ്ചയായിരുന്നില്ല. ഞാൻ തന്നെ രണ്ടായിരുന്നു; എന്റെ ഒരുഭാഗം എന്റെ കാമുകനായിരുന്നു. അദ്ദേഹം എന്റെ മറ്റൊരാളെ നോക്കി ആനന്ദിക്കുകയായിരുന്നു. അദ്ദേഹം എന്നെ വീക്ഷിക്കുകയും, എന്റെ സൗന്ദര്യത്തെ ആവേശിപ്പിക്കുകയും, എന്നെ ഓര്മ്മിക്കുകയും, വാളിക്കുകയും ചെയ്തു!!

അതിൽപിന്നെ ഏത് ഏകാന്തതയിലും ഞാൻ 'എകാകിനി'യാണെന്നു് എനിക്കു തോന്നിയില്ല. ഞാൻ നടക്കുമ്പോളെല്ലാം എന്റെ കാലടികൾ പതിയുന്നതിന്റെ ഭംഗിയേയും, അപ്പോഴുണ്ടാകുന്ന നാദത്തേയും, തത്സമയത്തു പൂർവ്വകരണങ്ങളാകുന്ന ഭാവഭേദത്തേയും പ്രത്യേകം സൂക്ഷിക്കാറുണ്ട്. അതെല്ലാം നമ്മുടെ ദൈവദൂതനായ യൂവാൻ എങ്ങിനെ ഇപ്പോഴപ്പട്ടു മെന്ന് ആലോചിക്കാറുണ്ട്. നട്ടച്ചയ്ക്കു്, എല്ലാം നിശ്ശബ്ദമായി, ആകാശത്തു വളരെ ഉയരത്തിൽ ചുറ്റിച്ചുറ്റി പറക്കുന്ന പത്തുതൂക്കമുണ്ടെങ്കിലും ചെറിയ ചിറകുകളാൽ, വഴികളിൽ ഒറ്റയ്ക്കു നടക്കുന്ന വല്ല കച്ചവടക്കാരനേയും (സാമാന്യരും കൊണ്ടുനടന്നു വില്പനവാർ) വാക്കുകളോ അല്ലാതെ ഒരു കൂച്ചും അനങ്ങവും ഇല്ലാതിരിക്കുമ്പോൾ, ഞാൻ ചന്ദ്രികാധരവളമായ ഒരു നിർമ്മലാസ്ത്രം കിടക്കമേൽ വിരിച്ച്, അവിടെ വെറുതെ കിടക്കാറുണ്ട്. അങ്ങിനെ അവിടെ കിടക്കുമ്പോൾ, ആരെങ്കിലും ആവശിയിൽ എന്നെ കണ്ടു വന്നു്, രാമനത്ഥനും, മൂ

തപവും, മനോഹരതപവും ഉള്ള എന്റെ കരകമലം സ്നേഹാർത്ഥം സ്നേഹം പതുക്കെ എടുത്ത്, പ്രേമാതിരേകത്തോടു കൂടിയ പൃത്തിരിയ്ക്കുക, മനം മനം ഉയർത്തി, ആ ഉള്ളതുമ്പിൽ, നിഴൽപ്പോലെയും, വികാരപരിപൂർത്തിയോടുകൂടിയും ഒരു ചുംബനം ചെയ്തു പറഞ്ഞു പറയുന്നതുമായതിൽ— ഹാ! ആദ്യം ചന്ദ്രനായിരിക്കട്ടെ, വിശാലമുണ്ടോ?

‘അങ്ങിനെ വിചിത്രമായതായാൽ ചന്ദ്രൻ കറന്നു പറഞ്ഞുകൂടാ. കഥ പൂർണ്ണമാവില്ല. സംശയമില്ല. എങ്കിലും, അവാസാനം രോഗം’ ആലോചിച്ചു രസിക്കുന്നതിന്നു പ്രയാസമില്ല’ എന്നായിരുന്നു ഞാൻ അപ്പോൾ മറുപടി പറഞ്ഞത്.

‘അതു ശരി. പക്ഷേ കഥ അപ്പോൾ മുഴുവൻ ഗുരുതരമായിരിക്കും. അതിന്റെ ഫലിതവും രസവും പോകും. കഥയിൽ അസ്ഥിക്രമത്തിന് ഒരു രോഗമില്ല, അതൊന്നിടെ? എന്നിങ്ങിനെ അവരും എന്റെ മറുപടിക്കു പ്രത്യുത്തരം ചെയ്യുകൊണ്ടു വീണ്ടും കഥയുടൻ.

‘ശരിക്കോടെന്നു ധാരാളം കേസ്സുകൾ കിട്ടിത്തുടങ്ങി. ‘സന്ധ്യയും വരീച്ചു. പരിതപാതി ഒരു മയന്നുപ്പിന്റെ ആവശ്യം നേരിട്ടു. അതിവേഗം എന്റെ വീട്ടിന്റെ താഴത്തെ നിരയിലുള്ള ചില മുറികൾതന്നെ മഴിച്ചുകൊടുത്തു. അപ്പോൾ ഷാപ്പിൽ മിക്കപ്പോഴും ഉണ്ടായിരിക്കും. അപ്പോൾ ഒരുക്കു ഞാൻ അവിടെയുണ്ടാകുന്ന പലതും സംസാരിക്കാറുണ്ട്. മരുന്നുകൾ, രോഗങ്ങൾ, ചികിത്സകൾ എന്നിവയെക്കുറിച്ചു ഞാൻ സാമാന്യം അതന്നും സന്ധാദിച്ചു. വിശേഷിച്ചു, വിഷങ്ങൾ— കഴിച്ചാൽ ഉടനെ മരിക്കുന്ന വിഷങ്ങൾ— എന്നതായിരുന്നു എനിക്ക് എത്രയും ഇഷ്ടപ്പെട്ട വിഷയം. ഞാൻ സ്വന്തം പ്രവർത്തിയെ സംബന്ധിച്ചുള്ള എന്റെ അനുഭവങ്ങളെക്കുറിച്ച്, അപ്പോൾ എപ്പോഴും അഗ്രതയോടും, വാശിയോടുകൂടി മറുപടി പറഞ്ഞു. അപ്പോൾത്തന്നെ ചന്ദ്രനായിട്ട് ‘മരണം

എന്നത് എന്റെ സ്വന്തം കഥാബലത്തിലെ ഒരു ഗുണമല്ലേ? അത് എനിക്കു വളരെ പരിചയവും, ഇഷ്ടവും ഉള്ള ഒരു വസ്തുവാ യിരിക്കുന്നു. 'പ്രേമം' എന്നും 'മാണം' എന്നും രണ്ടു വസ്തുക്കൾ കൂടി മാത്രമേ എന്റെ മനസ്സിൽ സ്ഥലം ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. ലോകത്തിൽ എങ്ങുതന്നെ മറ്റൊന്നും ഞാൻ കണ്ടിട്ടില്ല. ഇനി അധികം ഇല്ല. കഥ ഇവിടെ അവസാനിക്കാറായി'.

'രാത്രിയും ഇവിടെ അവസാനിക്കാറായിരിക്കുന്നു' എന്ന് അദ്ദേഹം ഞാനും പതുക്കെ പറഞ്ഞു.

കരേളിവസമായിട്ട്, വൈദ്യന്ത് ഒരു മെരുവും ബാധിച്ചു കണ്ടു. സല്യാപക്ഷരംകൂടി മനസ്സു കണ്ടിട്ടില്ല. എന്നാലും, എന്റെ സന്നിധാനത്തിൽ, തനിക്കു പറയാൻ അർഹതയില്ലാത്തത് എന്തോ എന്തോ പറഞ്ഞാലുള്ള പോലെ, ഒരു അസ്വസ്ഥതയും കാണപ്പെട്ടു. 'പിന്നീട്, ഒരുദിവസം സായങ്കാലത്തിൽ, അദ്ദേഹം എന്റെ ബ്ലേപ്പന്റെ എഴുത്തുകുതിരവണ്ടി അന്നത്തെ സർവ്വീസിന്റെ ആവശ്യത്തിനേക്കു ചോദിക്കുന്നതു ഞാൻ കേട്ടു. എനിക്കു കാളും അതു ചിട്ടിച്ചിട്ടില്ല. ഞാൻ ബ്ലേപ്പന്റെ അടുക്കൽ ചെന്നു, 'വൈദ്യൻ എങ്ങോട്ടാണ്' ഇന്ന് പോകുന്നത്?' എന്നു ചോദിച്ചു. 'നിനക്കെന്തുവേണം' എന്നു ബ്ലേപ്പൻ കയ്യട്ടു. ഒന്നും ഉണ്ടായിട്ടില്ല, കേട്ടുകൂടേ' എന്നു ഞാൻ നിർവ്വന്ധിച്ചു. 'കല്യാണത്തിന്' എന്ന് അദ്ദേഹം ബ്ലേപ്പൻ പറഞ്ഞു. 'നേരോ?' എന്നു ഞാൻ കല്പിതമായി ചോദിച്ചുകൊണ്ടു ചിരിക്കുവാൻ തുടങ്ങി. 'ചിരിച്ചുവിരിച്ചു' എന്റെ കണ്ണുകളിൽ വെള്ളം നിറഞ്ഞു! എന്തെങ്കിലും അടിയിൽനിന്നു പുറപ്പെടുന്ന വികാരങ്ങൾ എത്രനേരം കൊൾകൂ മറയ്ക്കുവാനും മറക്കുവാനും സാധിക്കും!!'

കരേളകരേളന്മാരായി ഞാൻ കാഴ്ചക്കൾ മുഴുവനും ഇവിടെ. സ്രീധനമായി നല്ല ഒരു സംഖ്യ കിട്ടുന്നതായാൽ എത്ര പുരുഷനാണ് ഉപേക്ഷിക്കുക! എന്നാൽ ഈ സംഗതി എ

മരിയ്ക്കുന്ന ഗോപനാചെയ്യ് അദ്ദേഹം എന്നെ എന്തിന് മരിപ്പിച്ചു? ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കാലുകൾ കെട്ടിപ്പിടിച്ച്, 'അമ്മേ' അമ്മിയെ ചെയ്താൽ ഞാൻ മനസ്സുകൊണ്ട് മരിക്കും' എന്ന് മരിക്കലും അദ്ദേഹത്തോടു പറഞ്ഞിട്ടില്ലല്ലോ! പുരുഷന്മാരെ മരിക്കലും വിശേഷിച്ചുള്ളതാണ്. ഞാൻ ഈ ലോകത്തിൽ ഒരു പുരുഷനെ മാത്രമേ അറിയുകയുള്ളൂ. അതുമരി; ഒരു നിമിഷം കൈകൊണ്ട് എന്തിനും മറ്റും കൂടുതൽ താൽപ്പര്യം എത്രയെന്ന് എളുപ്പത്തിൽ നിർണ്ണയിക്കുവാൻ സാധിച്ചു!

അന്നുചെയ്യ്, ഡോക്ടർ റീട്ടിൽ വന്നപ്പോൾ ഞാൻ അടുത്തുചെന്നു. 'നിങ്ങൾ ഇന്ന് അസ്തമിച്ചു കഴിഞ്ഞുവെന്ന് പോകയാണോ?' എന്നു ചിരിച്ചുകൊണ്ടു ചോദിച്ചു. അതോടുകൂടി വളരെനേരം ഉച്ചത്തിൽ ചിരിച്ചു; എന്നിങ്ങ് ഒരു വർത്തമാനം ഇതു വളരെ സന്തോഷകരമാണെന്നു കണ്ടപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന് അല്പം വജ്രവും വൃദ്ധനും ഉണ്ടായി. അന്നു അതേസമയത്തിൽ വീണ്ടും ചോദിച്ചു. 'എന്താ! വരന്റെ തലയോട്ടം കൊട്ടും ആവോഴവും ഒന്നും ഇല്ലേ?' ഒരു ലീംഗ്നിശ്ചയ സമ്മോദകൂടി ഡോക്ടർ പറഞ്ഞു. 'എന്തോ! കല്യാണം എന്നു പറയുന്നതു വാസ്തവത്തിൽ അത്രമാത്രം സന്തോഷകരമാവ ഒരു സംഗതിയാണോ?'

'അതുപോലെ, ഈ ഉപായമൊന്നും പറവില്ല. കൊട്ടും കൊട്ടും ആവോഴവും പറയും മറ്റും കൂടാതെ കല്യാണമാത്രം പാടില്ല'.

'ഞാൻ ജ്യേഷ്ഠനെ പറഞ്ഞു നിർബ്ബന്ധിച്ചു, കടുവിൽ കല്യാണം മറ്റൊരു വേഷമായിത്തന്നെ വേണമെന്നു തീർച്ചപ്പെടുത്തി. ഡോക്ടർക്കേയും സമ്മതിപ്പിച്ചു'.

'എന്റെ കുളിയും മിക്കയും കൈക്കൽക്കൊണ്ടിട്ടുള്ളതല്ല. എന്ത് അഗ്നിപര്യന്തംപോലെ ചുക്കത്തുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. ഞാൻ നിങ്ങളെ അറിയിക്കുന്നതിന് ഒരു മാർഗ്ഗം മാത്രമേ വേണ്ടിയിരുന്നുള്ളൂ.

കല്യാണത്തിന്നു പുറപ്പെടുന്നതിന്നുമുമ്പു ഞാൻ ഡോക്ടറോട് 'നിങ്ങൾ കല്യാണംകഴിച്ചു വെട്ടുനീനെ ഗ്രാമത്തിലേയ്ക്കു കൊണ്ടുവന്നാലും, ഹിന്നെയും പുറമെ പോയി, രോഗികളുടെ സാധികൾ പിടിച്ചുനോക്കുമോ?' എന്നു യഥാർത്ഥവികാരമുള്ളതായ്ക്കുന്ന ഒരു പുഞ്ചിരിയോടുകൂടി ചോദിച്ചു.

ഹാ! എന്റെ സഹോദരികളെ! മനുഷ്യരുടെ മനസ്സ്, പ്രഭാതുകിട്ടും പുഷ്പമന്ദിര മനസ്സ്, വെറും മാംസദൃഷ്ടികൾക്കു ഗോചരമല്ല അല്ലായിരിക്കാം. എന്നാലും, എന്റെ വാക്കുകൾ വിശ്വസിച്ചിൻ; ഞാൻ ചോദിച്ചു ചോദ്യത്തിലെ കാരോ വാക്കുകളും കാരോ മുല്യമുള്ള അസ്പഷ്ടരൂപംപോലെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഹൃദയ നിൽ തീവ്രശക്തിയോടുകൂടി പാഞ്ഞുകയറി!!

രാത്രി കര വൈകീട്ടായിരുന്ന കല്യാണമുഹൂർത്തം. സന്ധ്യയ്ക്കു ഡോക്ടറും എന്റെ ജ്യേഷ്ഠനും അവരുടെ പതിവനുസരിച്ചു പായക്കിടയ്ക്കുവാനിരുന്നു. നിശ്ചലമായ തന്റെ കാര്യം കണ്ടുത്താൻ ലോകമൊട്ടുമാ വെളള ചാർന്നു പൂർണ്ണചന്ദ്രൻ ഉദിച്ചുവന്നതുടക്കം. ഞാൻ അവരുടെ അടുത്തുചെന്നു മിമിച്ചു കൊണ്ട്, 'പുറപ്പെടുന്നതിന്നു സമയമായി' എന്നു പറഞ്ഞു.

ഇതിനിടയ്ക്കു ഒരു നിസ്സാരകാര്യം പറയുവാൻ ഞാൻ വിട്ടുപോയി. അന്നുച്ചയ്ക്കു ഞാൻ ആലംകാരണാകെ മരുന്നുകൊടുത്തിൽചെന്നു, ഏതൊ ഒരു വെളുത്ത പൊടി കര എടുത്തു കൊണ്ടുവന്നു സൂക്ഷിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. അതിൽനിന്നു കര പൊടി ഞാൻ സ്വകാര്യമായി ഡോക്ടർക്കുള്ള ചായപ്പാത്രത്തിൽ ഇട്ടിരുന്നു. അദ്ദേഹമല്ലേ എളുപ്പത്തിൽ പ്രവർത്തിക്കുന്ന വിഷം ഇന്നതാണെന്ന് എന്നെ പഠിപ്പിച്ചത്! എന്റെ പാക്കോകുട്ടി അദ്ദേഹം ചായ മുഴുവനും കുടിച്ച് ഏഴുനീറം യാത്രയായി. പോകുന്നപോക്കിൽ തിമിഞ്ഞുനിന്ന്, 'എന്നാൽ പോയിവരാട്ടെ' എന്നു ശോകാധ്വജത്തോടുകൂടി നോക്കി തൊങ്ങിപ്പറിക്കൊണ്ട് അദ്ദേഹം ഏണോടു യാത്രപറഞ്ഞു.

അദ്വൈതം പഠിച്ചപ്പോൾ, കൊട്ടം രാജാക്കന്മാർ തുടങ്ങി. ഞാൻ ഒരു പുതിയ കാശിപുരവ എടുത്തു നല്ലപോലെ ഉടത്തു. എനിക്കുള്ള സ്വർഗ്ഗഭാഗങ്ങളും എടുത്തെഴുതിത്തു. കൈമാകൊണ്ടു ഹാജരേക്കുള്ള നീട്ടി ഒരു കുറിക്കൊട്ടു. പുറത്തു മുററത്തുള്ള പൂ മരത്തിന്റെ—ഞാൻ പതിവായി ഇരിക്കാറുള്ള മരത്തിന്റെ— ചുവട്ടിൽ ചെന്നിരുന്നു.

‘ഓരോ നല്ല നിശ്ചയങ്ങളായിരുന്നു. ഒരു തെക്കൻകാറ്റു വീശുന്നുണ്ടായിരുന്നു. പുളയായി വികസിച്ച മുല്ലപ്പൂക്കളുടെ പരിമളം എങ്ങും പരന്നിരുന്നു. കല്യാണത്തിനുള്ള വരന്റെ യാത്രയുടെ കൊട്ടം പാട്ടും രാജാക്കന്മാർ കൂടേണ അകന്നുകൊണ്ടു കേൾക്കുന്നു. ചന്ദ്രിക എന്റെ കണ്ണുകളിൽ കൈതുകാരും കാശിയും പെർത്തിക്കൊണ്ടും കുറഞ്ഞുകൊണ്ടു വരുന്നു. ആകാശവും ഭൂമിയും, ഭവനവും ബന്ധങ്ങളും, എന്നുവേണ്ടാ, എനിക്കു പരിചയപ്പെട്ടവ മുഴുവനും അന്ധകാരത്തിലേക്കും, ശൂന്യതയിലേക്കും കൂടേണ പരിവർത്തിപ്പെട്ടു വരുന്നു. എന്റെ കണ്ണുകൾക്ക് ഒരു കുന്നു തോന്നുന്നു. കണ്ണാളുകൾ താണു ഓടുന്നു. ഒരു ഹൃദയമനുരാഗത്താൽ എന്റെ ധവളരേഖകളിൽ ചിലതു കറുത്തു പറ്റിക്കൊണ്ടു.

‘പ്രഭാതത്തിൽ ആളുകൾ വന്ന് എന്തെ കാണുമ്പോൾ ഈ പുഞ്ചിരി വിടാതെ എന്റെ മുഖത്തു വിളയുന്നതായി കാണപ്പെടേണമെന്നു ഞാൻ ആഗ്രഹിച്ചിരുന്നു. ‘ആദ്യനാളിപ്പോഴെ നിശ്ചയിച്ചിരുന്ന എന്റെ വിരമദാർശനപരിവേഷം’ ഞാൻ കടക്കുമ്പോൾ എന്റെ മുഖം ഒരു പുഞ്ചിരിയാൽ പ്രഭാതത്തിലായിരിക്കേണ്ടതെന്നു ഞാൻ ആശിച്ചിരുന്നു. ഹാ! എന്റെ കല്യാണമണ്ഡപമെവിടെ? എന്റെ വസ്ത്രാലങ്കാരങ്ങൾ എവിടെ? അവിടെനിന്ന്, എന്റെ ഉൾഭാഗത്ത് ഒരു കലകലക്കലം കേട്ടു ഞാൻ കൈട്ടി ഉണർന്നോക്കിപ്പോകാം!— ഹാ! മൂന്നു വിശ്വാസികൾ എന്റെ എല്ലകളെ പരിശോധിച്ചു

ഭരണശാസ്ത്രം പഠിക്കുന്നതാണ് ഞാൻ കണ്ടത്!!! കെ. ഗുരു
നാഥൻ തന്റെ കയ്യിലുള്ള ചുരുക്ക് എന്റെ മാറിത്തുണയെ
മുണ്ടിക്കാണിച്ചു വിദ്യാത്ഥികൾക്ക് താരോ എല്ലാകളുടേയും
ചോദ്യങ്ങൾക്കുറപ്പാക്കുന്നു. ഹാ! എന്റെ മാറിടം! നാ
യോദ്ധ്യസാന്നിദ്ധ്യംക്ക് അനുസരമായി ധൃതിമാലിച്ചുകൊ
ണ്ടിരുന്ന എന്റെ മാറിടം! സാക്ഷാൽ യൗവ്വനലക്ഷ്യിയുടെ
കേളിയാഗം! ഒരു പുസ്തകത്തിന്റെ ഭാരം ഇതരം വിടരുതേ
വെ ദീനപ്രതി ഭാരം നവീനസാരസ്യങ്ങൾ വളർത്തുകൊണ്ടിര
ുന്ന ആ മാറിടം, പീതാംബരത്താൽ മൂടിയിരുന്ന ആ ഭാഗം!
വൈദ്യവിദ്യാത്ഥികൾക്ക് എല്ലെണ്ണി പഠിക്കുന്നതിന് ഉപ
യോഗപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു!! എന്നെന്നും നിലനില്ക്കുന്നതെന്നുവേദി
ച്ച ആ വിശിഷ്ടപണ്ഡിത, പവിഴാധരങ്ങളുടെ ഇടയിൽകൂടി ഭ
രണശാസ്ത്രത്തെ വെളിപ്പെടുത്തിയിരുന്ന ആ തുളസീധാരം, പുര
സ്കാരങ്ങൾക്കുതക്ക വികാസം കൊടുത്തിരുന്ന ആവോധനി
വാദ്യം, ഒരു നിമിഷനേരമെങ്കിലും നിശ്വാസമായിക്കാണുന്നതി
നു സാമ്രാജ്യമാശ്വാസികൾപോലും നവരത്നഖചിതങ്ങളായ
കിരീടങ്ങളെക്കൂടിയും കാശ്ശിൾപ്പച്ച നമസ്കരിക്കാറുള്ള ആ ഇ
ളംതണുതോസം! ഹാ! അതെവിടെ!!

അതിന്റെ മൗഢ്യമായ ഒരു മൊയയെങ്കിലും നിങ്ങൾക്ക്
ആ അസ്ഥികൂടത്തിന്മേൽ കാണുവാൻ സാധിച്ചുവോ? ആ
സ്ഥാനത്തു ചുക്കിച്ചുളിഞ്ഞു പല്ലുകൾ എല്ലാം കൊഴിഞ്ഞുപോ
യിട്ടുള്ള ഒരു വെറും ചോരമെല്ല കണ്ടത്? ഇതാണ് നമ്മുടെ
ഭാരതങ്ങളുടേയും, ആഗ്രഹങ്ങളുടേയും, ആശങ്കകളുടേയും സ്ഥിതി!
നിലനില്ക്കുന്നതു നാം ആഗ്രഹിക്കുന്നില്ല, നാം ആഗ്രഹിക്കുന്ന
തു നിലനില്ക്കുന്നില്ല.

കുറ കഴിഞ്ഞു കരേണമെന്നത് എല്ലാം നിസ്തബ്ധമായി
രുന്ന. കുറച്ചുകഴിഞ്ഞുവെട്ടാൻ അവർ ചോദിച്ചു, 'എന്റെ ക
ഥ അവസാനിച്ചു. അതു കേൾക്കുന്നതിൽ നിങ്ങൾക്കു വല്ല ര

ചെയ്തതൊന്നിട്ടുമുണ്ടാ. ആരോ?" ചിന്താചഗനായിരുന്ന ഞാൻ മിന്നുപടത്തിൽ, "കുറു വളരെ ഞാനായി, എന്തിങ്ക വളരെ കൾക്കൊന്നി" എന്നു മറുപടി പറഞ്ഞു.

ഉടനെ കോഴികൂകുന്നതുകേട്ടു. ഞാൻ ചിന്താചഗനായിരുന്നിട്ടുണ്ട് ഉണർന്ന്, "നിങ്ങൾ എന്നെ വിട്ടുപോയോ?" എന്ന് അറയോട്ടു ചോദിച്ചു. ആരും ഉത്തരം പറഞ്ഞില്ല. കോഴികൂകുന്നതുകേട്ടു ഉടൻതന്നെ ആ സ്വരം അവിടെ വിട്ടിരിക്കുന്നു. ഞാൻ നന്നായി വിളിച്ചുനോക്കി. ആ മുറിയിൽ ആരും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. പ്രകാശമുള്ളതന്റെ അന്തരംകിടന്നതോളം അകത്തുനിന്നും വെളിച്ചംകിട്ടി. നീണ്ട തുണികൾപോലെ, അകത്തേയ്ക്കു പ്രവേശിച്ചു. പറമ്പകളുടെ ചിറകുകളും, കുടുംബങ്ങളും കേട്ടിരുന്നു. ഞാൻ ഉണർന്നോക്കിയപ്പോൾ നേരെ ചുറ്റുമുണ്ടായി ആകാശമായിരുന്നു. ഞാൻ ഉടനെ എഴുന്നീറ്റു നിന്നു കർമ്മാലാപനങ്ങളോടു ചുറ്റത്തേക്കു പോയി.

3. അൽരാത്രി

ഒരു ദിവസം അൽരാത്രിയിൽ, ഞാൻ തനിച്ച് എന്റെ മുറിയിൽ കിടന്നുറങ്ങുകയായിരുന്നു. അപ്പോൾ, പുറത്തു വാതിൽക്കൽ ആരോ ഓരോ ഗുതിയിൽ മുട്ടിക്കൊണ്ട്, 'ഡോക്ടർ! ഡോക്ടർ!' എന്നു വിളിക്കുന്നതു കേട്ടു. 'ആരാണ്?' ഈ അൽരാത്രി സമയത്ത്—.

ഞാൻ വാതിൽ തുറന്നുനോക്കിയപ്പോൾ എന്റെ സ്നേഹിതനായ 'കേൾക്കുന്നവൻ' സെമിനാരി ആണ് കണ്ടത്. ഞാൻ അദ്ദേഹത്തെ അകത്തേക്കു ക്ഷണിച്ചു. തലകുറവ് അപ്പോഴായിരുന്നതും, കയ്യകൾക്കു കറേയ്ക്കു ഇളക്കം ബാധിച്ചിരുന്നതുമായ ഒരു കസേല വലിച്ചുനീക്കി ഇരിക്കുവാൻ പറ

ഞാൻ. ഞാൻ അദ്ദേഹത്തെ സംശയഭാവത്തിൽ ഒരു സൃഷ്ടിച്ചു നോക്കി. ചുരുക്കിപ്പോയി അദ്ദേഹത്തെ നാശിപ്പിച്ചു അദ്ദേഹം ഏതെങ്കിലും അറിഞ്ഞു.

മേൽനോട്ടത്തിന്റെ മുമ്പിൽ ഒരു തുളസി ചോരയില്ല. കണ്ണുകൾ കലങ്ങിയും, കൈ വലിപ്പംകൂടിയും കാണപ്പെടും. അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു:—‘പഴയ സുഖമേകുന്നതെന്നു പിന്നെയും നിങ്ങളുടെ മനസ്സുകൊണ്ട് ഒരു ഭേദവും ഇല്ല.’ ഇതുകേട്ടപ്പോൾ, ‘പ്രതിസ്താപനങ്ങളോടുകൂടി അധിക പ്രതിപത്തികൊണ്ടായിരിക്കുമോ?’ എന്ന് ഞാൻ എന്റെ സംശയത്തെ കുറച്ചൊന്നു സൂചിപ്പിച്ചു. എന്റെ വാക്കിൽ അദ്ദേഹം നിശ്ചയപ്പെട്ടു പറഞ്ഞു ചുറ്റിപ്പോകുന്നത്, അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു:—‘അതാണ് നിങ്ങളുടെ തെറ്റായത്. സത്യമായിട്ടും, ആ വക ഒന്നും ഇല്ല; ശരിയായ കാരണം ഉൾക്കൊള്ളാൻ നിങ്ങളുടെ സാധിക്കില്ല. അതിനാലേ അങ്ങനെയായിട്ടാണ് എന്റെ പൂർണ്ണമായിട്ടും ചുറ്റും ഇവിടെ വിസ്തരിക്കണം’.

അതാണ് ഒരു മൂക്കിൽ മങ്ങിക്കൊണ്ടിരുന്ന മഞ്ഞുണ്ണ വിളക്കു ഞാൻ കരയുകയും ചെയ്തിരുന്നു. വിളക്കിന്റെ നാലു ചെട്ടിക്കൊണ്ടിയിലൊന്നും കൈ പകർത്തിക്കൊടുത്തിരുന്നു. ഞാൻ ഉറക്കത്തിൽ അടിച്ചുയരുടെ (വേണ്ടിയുടെ) തലകൊണ്ടുതന്നെ പതുക്കെകൊണ്ട് അടുത്തു കിടന്നിരുന്ന ഒരു സാമാനപ്പെട്ടിയുടെ പുറത്തു വെക്കുന്നതടയാൽ വിരിച്ച് അതിന്മേൽ ഇരുന്നു. മേൽനോട്ടത്തിന്റെ അടുത്തത്തിന്റെ ചരിത്രം ഇപ്രകാരം പറയുവാൻ തുടങ്ങി:—

‘എന്റെ ആദ്യത്തെ മോശമെപ്പോഴും ഉത്തമമാകുകയും ഒരു ഗ്രാമീണൻ- ഇരട്ടപ്പോൾ! അവരുടെപ്പോൾ ഇനി ഒരുപോലെയുള്ളിട്ടുണ്ടാകുന്നു വളരെ പ്രയാസമുണ്ട്! പക്ഷെ, ഞാൻ നല്ല വളരെ ചെറുപ്പക്കാരനായിരുന്നു. ഞാൻ ആഗ്രാവിയിലുണ്ടായിരുന്നെന്ന്, ഗവർണ്ണമെന്റിൽ അഗതിയെക്കുറിച്ചും, മേൽനോട്ടത്തിൽ

യിൽ ജാഗതകളും ആയ ഒരു ഭാര്യയേയല്ല. ബുദ്ധിക്ക് ഉറപ്പും ഇരുത്തവും വന്നിട്ടില്ലാത്ത എന്റെ മനസ്സ്, യൗവനത്തിലെ ധ്യാനോപാധിയായ അനന്തരം, ആകർഷണം മുതലായ സ്വപ്നപ്രായങ്ങളോടു വികാരങ്ങളാൽ വശീകരിക്കപ്പെട്ടു. അതിനാലാകട്ടെ, ഞാൻ അന്ന് രാപ്പകൽ വായിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നതു കവിതകളാണ്. അവളുടെ നിഷ്പക്ഷമായ വൈദഗ്ദ്ധ്യം,— ഭവനജോലികളിൽ അവൾ പ്രദർശിപ്പിച്ചിരുന്ന സീമാന്തീതമായ പ്രാഗത്ഭ്യം—എന്റെ മനസ്സിനെ ആനയിപ്പിക്കുന്നതിനും, ആകർഷിക്കുന്നതിനും പര്യാപ്തമായില്ല. ‘ഭാര്യ ഒരു ഗൃഹാണിയും, ഉപാദ്ധ്യായയും, ആത്മചിത്രവും, കലാവിദ്യകളിൽ താല്പര്യമുള്ളവളും ആയിരിക്കണം’ എന്നുള്ളതു, കാളിദാസകൃതമായ ഒരു പദ്യം എനിക്കു മനഃപാഠമായിരുന്നു. എന്നാൽ, കലാവിദ്യകളേയോ, അതുപോലുള്ള മനഃവിഷയങ്ങളേയോ കുറിച്ചു ഞാൻ എന്തൊക്കെ എന്റെ ഭാര്യയോടു പറഞ്ഞാലും അതിന്റെ എല്ലാം ഫലം ‘പോത്തിന്റെ ക്ഷാപിട്ടിൽ കിന്നരം വായിക്കുന്ന’തുപോലെ ആയിരുന്നു! എന്റെ ശരീരാർദ്ധമായിരുന്ന അവളോട്, ഞാൻ അനന്തരഗന്ധപകങ്ങളായ കവിനാശ്യങ്ങളോ, വസ്ത്രനകളോ, കൽ കാമുകന്റെ നിമിഷിൽ, പറയുകയോ, വിശിഷ്ടങ്ങളും, ശബ്ദാവലോകനപരിപൂർണ്ണങ്ങളും ആയ സംബുദ്ധികളാൽ അവളെ വിളിക്കുകയോ ചെയ്താൽ, അവൾ ഉറക്കെ പൊട്ടിച്ചിരിക്കുന്നതു കൂടാതെ, എന്റെ വേഷങ്ങളും വാക്കുകളും അവളിൽ യാതൊരു വികാരവിശേഷത്തേയും ഉളവാക്കിയില്ല. വിശിഷ്ടകൃതികൾ നോക്കി, ഞാൻ ബുദ്ധിമുട്ടി, തിരഞ്ഞെടുത്തു പഠിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്ന പദ്യശകലങ്ങളൊക്കും, സംബോധനകൾക്കും എല്ലാം അവളോടടുക്കുമ്പോൾ, ഗംഗാനദിയിലെ ഒഴുക്കിൽ ഇന്ദ്രന്റെ ആനയ്ക്കു് എന്നപോലെ, അപമാനകരമായ അപഭയം അനുഭവിക്കേണ്ടിവന്നു. ഒരു കഥാനായകനെപ്പോലെയുള്ള എന്റെ പ്രവൃത്തികൾ അവളിൽ ഒരു പട്ടാഭസത്തെയാണ് അങ്കുരിപ്പിച്ചത്. കേവലം നാടൻ ശീതി

യേയും, സമ്പ്രദായത്തെയും മാത്രം അറിയുകയും, ഇല്ലാത്തപോലെയും ചെയ്തിരുന്ന അവർ എന്റെ ശോച്യാവസ്ഥയോട് ഒന്നും വെച്ചില്ല. അവർ അപ്പോഴപ്പോൾ വെറുക്കുന്നവരായി എപ്പോഴും ചിരിക്കും ചിരിക്കുന്നതിന് അവരോടൊന്നായിരുന്ന പാടവം ഒരു വേറെത്തന്നെയായിരുന്നു.

‘നാലു കൊല്ലങ്ങൾക്കുമുമ്പ്, ഒരിക്കൽ ഞാൻ അന്ത്യം നേടാനായിത്തുടങ്ങി. എന്റെ മുകളിലത്തെ ചുവടിലൊരു വലിയ ഒരു കുരു (പാ) വന്നു. സുഖമോ കഷ്ടമോ. അറിയാതെ പോയതായ കാഴ്ച കണ്ടതും സംഭവിച്ചു. ഞാൻ വാസ്തവത്തിൽ കോണുവെട്ടുകയോ വായിലാലോ എത്തി. ഞാൻതന്നെ നീക്കം നിറയുന്നതിനായി. അപായകരമായ ഈ ഘട്ടത്തിൽ എന്റെ ബന്ധുക്കളിൽ ഒരാൾ ഒരു സത്യാധിഷ്ഠിത അധികൃതയെ കണ്ടെത്തിയെന്നു കേൾക്കുകയുണ്ടായി. എന്തോ ഒരു പദ്ധതിയെന്ന് അദ്ദേഹം ഗുഹ്യമായി പറഞ്ഞു. എന്തിനെയോ എന്തോ, ഞാൻ മനസ്സെടുത്തു. ആ മനസ്സിന്റെ ശക്തിയോ, എന്റെ വെറും ‘ജാഗ്രൂകതയോ’ എന്നിങ്ങനെയായില്ല.

‘ഞാൻ ഭീഷണിയിൽ കിടന്നിരുന്ന കാലത്ത്’ എന്റെ മോശം ഒരു മിന്നിടുന്നതെന്തെങ്കിലും സ്വപ്നമോപോലും ഉണ്ടായിട്ടില്ല. അവർ—നീന്റെ അശക്തമായ ആ ഗുഹ്യം,—എന്നെ വിടാതെ ആഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന യമകിരണങ്ങളോടു നിറയുന്ന അജ്ഞാതമായി മല്ലടിക്കുകയും, അവളെക്കൊണ്ടു കഴിയുന്നതിൽ അധികം എന്നെ പ്രശ്നപ്പെടുകയും ചെയ്തു. ഉത്തമമായ ഒരു മാതാവ്, ഒറ്റയായ തന്റെ രാജനല്ലാത്തതെ മാറ്റാതെ ചുറ്റുമുള്ളവരുമായി അമർത്തിപ്പിടിച്ചു വെച്ചു കെട്ടിയിരുന്നതായിരുന്നു, അവർ— എന്റെ മാതാ—അതികേന്ദ്രിയോടും, ദണ്ഡുപ്രധാനമായതോടും, നിഷ്ഠാമണ്ഡലിയോടും കൂടി എന്നെ— അത്ര

ഈ ആരോപണങ്ങൾ, സ്റ്റേറ്റ്സെൻസർമാർക്കുവേണ്ടിയുള്ള അറിയിപ്പോടെ തീർത്തതല്ല എന്നതാണ്— അവരുടെ ഉദ്ദേശ്യം സ്റ്റേറ്റ്സെൻസർമാർക്കുവേണ്ടിയല്ല, സർവ്വജനങ്ങൾക്കുവേണ്ടിയാണ്. അതിനാൽ അവർക്കുവേണ്ടിയല്ല, സർവ്വജനങ്ങൾക്കുവേണ്ടിയാണ്. അതിനാൽ അവർക്കുവേണ്ടിയല്ല, സർവ്വജനങ്ങൾക്കുവേണ്ടിയാണ്. അതിനാൽ അവർക്കുവേണ്ടിയല്ല, സർവ്വജനങ്ങൾക്കുവേണ്ടിയാണ്.

[illegible]

‘അറാബ് സാമ്രാജ്യം ഹിന്ദുക്കളെ നാശിച്ചു തുടങ്ങി’ എന്നു നമ്മുടെ നവീനരായ ആണ് അവരതിൽ നിന്നിറങ്ങിയ നവീനരായ നവീനരായ അവർ ആരാണ് അവരാണ് വിവിധ സാമ്രാജ്യത്തിൽ വിവിധ സാമ്രാജ്യത്തിൽ ആവശ്യം. അവർ ആരാണ് അവർ.

അിന്റെ ഉടമസ്ഥ ആക്കിയിരുന്നില്ല. മല്ല, പിച്ചുകും, തുളസി, പനീപ്പിച്ചുക, അശോകം മുതലായവയെല്ലാമായിരുന്നു ആ രോട്ടത്തിൽ വിളക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നത്. തോട്ടത്തിന്റെ നടുക്കു വലിയ ഒരു അശോകമരം ഉണ്ടായിരുന്നു. അതിന്നു വിശേഷമായ ഒരു തറ കെട്ടി മുഴുവൻ വെണ്ണക്കല്ലുകൊണ്ടു പട്ടത്തിരുന്നു.

'വേനക്കാലത്തു വീട്ടുപണികളിൽ നിന്ന് ഒഴിവുചിട്ടുന്ന അവസരങ്ങളിൽ അവിടം ഈ അശോകത്തറയെ അവളുടെ ഏക സങ്കേതമാക്കിയിരുന്നു. അവിടെ ഇരുന്നാൽ ഇരുപാർപ്പങ്ങലിലും ഉള്ള ഫലപുഷ്പികളെ മനസ്സു തെളിഞ്ഞൊഴുകുന്ന പ്രശാന്തഗംഭീരമായ ഗംഗാനദിയെ സങ്കല്പം കാണാമായിരുന്നു. പെരുതൊന്നികളിൽകൂടി നദീമാറ്റമായി കഴുപ്പി പിടിക്കുന്ന ചോകണ ചില്ലറ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർക്ക് അറക്കള കാണുവാൻ സാധിക്കുകയും ഇല്ലായിരുന്നു.

'എന്റെ ഭർത്തൃയുടെ സുഖക്കേടിന്നു വലിയ കേടും നന്നും കണ്ടില്ല. ഒരു ദിവസം അവിടം, അകത്തു കിടന്ന കിടന്ന വല്ലാതെ ദോഷമെല്ലാം മർദ്ദിച്ചതുപോലെ ശോഷണം ഏറ്റവും പതുക്കെ ഒരു പുറത്തിറുത്തി ആ രോട്ടത്തെ പ്രാപിച്ച് ആ അശോകത്തറമേൽ അല്പം വിളുങ്ങിച്ചാൽ കൊള്ളാമെന്നുണ്ടെന്നും ഏതോട്ടു പറഞ്ഞു. അവിടെ ഞാൻ സാവധാനത്തിലും വളരെ സൂക്ഷ്മത്തോടുകൂടിയും താങ്ങി എടുത്തു പതുക്കെ ആ തറമേൽ കൊണ്ടുവന്നു കിടത്തി. കബീണിപ്പിച്ചെന്നു അവളുടെ ഉത്തമാംഗത്തെ ഞാൻ സസന്ദർഭം എന്റെ മടിയിൽവെച്ച് ആശ്വസിപ്പിച്ചുമായിരുന്നു. പക്ഷെ, അവൾക്ക് എന്റെ ആ പ്രവൃത്തി അസഹ്യമായ ഉണ്ടാക്കുമെന്ന് എനിക്കു നല്ല ബോദ്ധ്യമുണ്ടായിരുന്നതുകൊണ്ടു ഞാൻ അതിന്നു തുനിഞ്ഞില്ല. ആകയാൽ അവളുടെ ശിരസ്സിന് ഒരു 'തവേണ'മാത്രം ആധാരമായിത്തീർന്നു.

ബുദ്ധിയിൽ അന്തർവിദ്യമുള്ളതായി എനിക്ക് ആരംഭമില്ലാത്തതും അധികമധികം സ്വപ്നമായിത്തീർന്നു. നിങ്ങളുടെ നീക്കമോ ആയ ഒരു വാക്കുപോലും അവർ ശ്വേദിച്ചില്ല. എങ്കിലും ആ ചിരികൾക്ക് അവരുടെ മനസ്സിൽ കഴിഞ്ഞു വിചാരങ്ങൾ എഴുന്നേൽക്കുന്നതായ് നല്ലഭാവമെങ്കിലും അവർ അവരുടെ കൈകൾ മറയ്ക്കുന്നതായതല്ല. നീക്കം ഉണ്ടാകാത്തതായെന്നത് അവർ വിചാരിച്ചതായതല്ല. അവർ അവരും ആയിത്തീർന്നതും അവരുടെ ഉച്ചാരണവും ചിരിയും രണ്ടും എന്റെ കണ്ണുകളിൽ ഉറക്കം വെട്ടിപ്പറയുന്നതായി എനിക്ക് തോന്നി.

‘മധ്യമുള്ളതായതായിട്ടും സ്വപ്നം ഉള്ളതായതായും ചിരിയെ— എന്താവാത്തതായും അവർ ഉറക്കം ചിരിച്ചിട്ട് കഴിക്കും— അവർ കളകൾ മെടുപ്പിച്ചിരുന്നു. ഒരു ഭാഷിക്കുകയാണ്, അവരുടെ അടുത്ത ഒരു കാലത്തു ചിരിച്ചിട്ട് പെരിയോക്കുകയും, വിശദമായും ചേർത്തതായും ഉപയോഗിച്ചിട്ട്, ഒരു കഥയുടെ നാലുതൊട്ടുപ്പാലം വെട്ടിക്കുറയ്ക്കുന്നതായും എന്റെ അധിപത്യത്തെ അവർ അംഗീകരിക്കുന്നതിന് എനിക്ക് സാധിക്കാതെ വന്നിരുന്നു. അവർ അടുത്തില്ലാതിരിക്കുമ്പോൾ അവർ അടുത്തില്ലാതെയും വിചാരിച്ചുവെങ്കിലും. അവരുടെ അടുത്ത മെറ്റിയോൾ എന്റെ വിചാരങ്ങൾക്കും ആഗ്രഹങ്ങൾക്കും മനസ്സെല്ലാമെങ്കിലും എനിക്ക് താനേതെന്നു തോന്നിപ്പോകും! അങ്ങനെയൊക്കെയാണെന്നതായ് അവർ വല്ലതും ‘പൊട്ടിച്ചാൽ’ അവർ ഉറക്കം ചിരിച്ചുവെങ്കിലും. ആ ചിരി കേൾക്കുന്നതായും എനിക്കുതന്നെ പെരുമാറുന്നതും. ഒരു കാര്യം വ്യക്തമായി, അല്ലെങ്കിൽ വെളിച്ചമല്ലാതെ, എന്നെ പാലിയം വികാരങ്ങളായും എപ്പോഴും, എന്റെ കണ്ണുകളിൽ-അങ്ങനെയുള്ളതായി വാക്കുകളും വാക്കുകളും അവർ പെരുമാറുകയാണെന്നതും, എന്റെ പ്രിയതമ

വെറുക്കെ ചൊഴിച്ചിരിക്കുന്നതെന്നതാണെന്നു ഞാൻ പലപ്പോഴും ആലോചിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഇനിയും എനിക്ക് അതെന്നതാണെന്നു മനസ്സിലായിട്ടില്ല. അവൾ എന്റെ വാക്കുകൾക്കു വാക്കു കളാൽതന്നെ ഒരു മറുപടി തന്നിരുന്നു എങ്കിൽ, അതിനെ നിശ്ചയിക്കുമ്പോൾ, വഴുതിക്കളയോ, മറ്റൊരു ചെല്ലാമായിരുന്നു. സമാധാനം വാക്കിന്നുപകരം വെറുപ്പിനെയാണ് എന്തു ചെയ്യും! തന്നിരിക്കുന്നു, എനിക്ക് ആ അവസരങ്ങളിൽ വെറുക്കെ മൗനം ഭീഷണിക്കേണ്ടിവന്നു'.

'വെറുപ്പ് മോശപ്പെട്ടതല്ലെങ്കിൽനിന്നു പുറത്തുവന്നു പരിശുദ്ധമായ പ്രകാശത്താൽ ദിക്കെങ്ങും പ്രകാശിതമാക്കിത്തീർക്കും. അതാണ്, ഒരു മനുഷ്യനായിത്തീർന്നു ഒരു കയ്യിൽ, 'കൂ, കൂ' എന്നു പറയുകയാണ്, അതിന്റെ അസംബന്ധതയെ പ്രത്യക്ഷപ്പെടുത്തി. ആ പക്ഷികൾക്കു ഇണയുണ്ട്, ഈ വിശേഷമായ രാത്രിയിൽ തീരെ ചൊടികേൾക്കാതായിപ്പോകുമ്പോൾ എന്നു ഞാൻ അനുഭവപ്പെട്ടു'.

'എന്റെ ഭാഗ്യമുൾപ്പെടെ സുഖക്കേട് എന്തുചെയ്തിട്ടും ഒഴിഞ്ഞുപോകുവാൻ മനസ്സുള്ളതായി കാണപ്പെട്ടില്ല. മലമ്പാലാ എല്ലാം ധൃതംതന്നെയായി. വൈദ്യന്മാർക്കെല്ലാം ഇപ്പോൾഗോമായി. ഒരു 'സ്ഥലംമാറ്റം' ഉചിതമായിരിക്കുമെന്നു വൈദ്യൻ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു. ഞാൻ അവളെ അടുത്ത ദിവസത്തെന്ന് 'അലാസ്കാ'യിലേയ്ക്കു കൊണ്ടുപോയി'.

'കേണിണബാബു' വേഗം വേഗം കിരീടം പറ്റാത്തതുകൊണ്ടിരുന്നു എങ്കിലും ഈ പെട്ടത്തിൽ എത്തിയപ്പോൾ പെട്ടന്നു നിർത്തി. എന്റെ മുഖത്തേക്കു സംശയഭാവത്തിൽ ഒരു നോക്കിക്കൊണ്ട്, അദ്ദേഹം ഇരുന്നിരുന്നു ഇരിപ്പിൽത്തന്നെ ഒരു മുറോട്ടു ചാഞ്ഞു, ശിരസ്സിനെ രണ്ടു കയ്യുകൊണ്ടും താങ്ങി, കുറച്ചുനേരം വിചാരമഗ്നനായി ഇരുന്നു. ഞാനും ഒന്നും മിണ്ടാതെ അദ്ദേഹത്തെ നോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ദൂരയിൽ ഇരുന്നി

യന്ന വിളക്കിന്ന പ്രഭ കറഞ്ഞുകറഞ്ഞു വന്നു. മുറിയിൽ അങ്ങിങ്ങും പരന്നുനടക്കുന്ന കൊതുവിന്റെ മുളിച്ച ആ നിശ്ശബ്ദതയിൽ വിശദമായി കേൾക്കാമായിരുന്നു. പെട്ടെന്നു അവ പൊന്നിച്ചു 'മേക്കിന്നുബാഡ്' നീണ്ടും കഥ തുടന്നു.

'അലഹബാദിൽ അറാൾ ഡോക്ടർ 'റെ'ന്റെ ചികിത്സയിലായിരുന്നു. കുറച്ചുകാലം അങ്ങിനെ കഴിഞ്ഞു. ഫലം ഒന്നും ഉണ്ടായില്ല. മീനം രീകൾ മാറാത്തതാണെന്നും, ഇനിയുള്ള ആയുഷ്കാലം മുഴുവനും അറാൾ ഓപ്പറേഷനിന്ദായിക്കുണ്ടെന്നു കഴിഞ്ഞുപോയെന്നും ഡോക്ടർ അറിവായെടുത്തു. അന്നും അത്രതന്നെ ഉറപ്പായിരുന്നു. അറാൾക്കും വാസ്തവബലമുണ്ടെന്നല്ലായി'.

'എത്രകാലം ഞാൻ ഇങ്ങിനെ ചാകാതെ കിടക്കുമെന്ന് ഒരു രീതിയില്ല. എത്ര കിടന്നാലും മീനം മാറുന്നതല്ലെന്നു നിശ്ചിതമാണ്. ഈ സ്ഥിതിയിൽ, ഞാൻ മരിച്ചതിന്നു തുല്യമാണ്. അത് എത്ര കാര്യമാണ്. ഈ ജീവച്ചുവടത്തെ നോക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുവാൻ പോകുന്നത്? കലാകാരന്റെ ഭാഗ്യത്തെ സ്വീകരിക്കുന്നത് ഉണ്ടാമായിരിക്കും. ഞാൻ 'അരിസ്' ആ പേക്കുറിക്കുന്നു'. എന്നിങ്ങിനെ ഒരു ദിവസം അറാൾ ഏതോട്ടു നേരിട്ടതന്നെ പറഞ്ഞു. 'അതു ബുദ്ധിപൂർവ്വമായ ഒരു ഉപദേശമോ, അവശ്യം വേണ്ടതായ ഒരു സംഗതിയോ, അത്യാവശ്യത്തോടുകൂടിയുള്ള ഒരു അഭിപ്രായപ്രകടനമോ ആണെന്നല്ലാതെ, ആ വാക്കിൽ അടങ്ങിയതൊന്നും സ്വയംഭൂതമായതോ, യീതായോ, മാനുഷസ്വഭാവോ അടങ്ങിയിട്ടുള്ളതൊന്നും ഒരു ഭാവമോ അവളുടെ മുമ്പത്തു പ്രകാശിച്ചില്ല.'

'പൊട്ടിച്ചിരിക്കുന്നതിന്ന് എനിക്കും അല്പോൾ ഒരു സന്ദർഭം കിട്ടി. പക്ഷെ, എനിക്ക് അവളെപ്പോലെ ചിരിക്കുന്നതിനുള്ള സാമർത്ഥ്യമുണ്ടോ? ഞാൻ ചിരിച്ചില്ല. ഒരു നോവലിലെ നായകനെപ്പോലെ ഞാൻ നിവർത്തിക്കു വളരെ ചെറു

കൊലയാളികളും, അനൗദ്യോഗികവും, കരു പ്രയോജനം ചെയ്യാനാണ് കലാപമിറുന്ന്. 'ആനന്ദ നാഥികളിൽക്കൂടി ചുടക്കം കൈതം കഴിക്കുന്ന കാലത്തോളം—' ഏതാനിലും തോൽ പാഞ്ഞെടുപ്പാഴ്ത്തും അതോടൊന്നു അനുഭവപരമായ; 'മതി, മതി, അധികം മിടുങ്ങം. അതോടൊപ്പം വലക്കക്കിടക്ക് ആവശ്യത്തിൽ കുറിയൊരു ശക്തിയുണ്ട്'.

‘എന്റെ പൊതുജനത തന്റെ വിഭവങ്ങൾ സംരക്ഷിക്കാനും, ‘ഈ ലോകത്തിൽ ഇതി ഒരു സ്ത്രീയെ സ്നേഹിക്കുന്നതിന്’ എന്റെ സാക്ഷ്യം ശേഖരിച്ചു’ എന്ന് തുടർച്ചയായി പറഞ്ഞു. ‘ഇതു കേൾപ്പുകാരെ എന്റെ മാർഗ്ഗം പാലിപ്പിച്ചിട്ടു. എനിക്ക് ഒട്ടനവധി സാഹചര്യങ്ങൾ ഉണ്ടായിരുന്നു’.

[illegible]

ന്നു അന്ന് ആകുമ്പോൾ; കൗതുകമെന്ന 'മൃഗമൃഗ'യാൽ സുഖപ്രദങ്ങളെന്നു ഞാൻ തൊറിലുരിച്ച ഭൂതങ്ങളെ ആണ് അന്നു കണ്ടത്! എല്ലാം യൗവനത്തിലെ വ്യാമോഹങ്ങൾ തന്നെ; പരിചയക്കുറവുതന്നെ! ഇനിയുള്ള എന്റെ ജീവിതകാലം വിസ്താരമേറിയതും, ഉണക്കി വരണതും, ഫലപൂർണ്ണ രീതിയിലുള്ളതും, ചുട്ടുപൊള്ളുന്നതും ആയ ഒരു മനുഷ്യജീവിതം! എന്നിങ്ങനെയുള്ള വിചാരങ്ങളാൽ എന്റെ മനസ്സ് തുടങ്ങിയപ്പോൾ വ്യാകുലപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടായിരിക്കണം.

'എന്റെ മനോവികാരങ്ങളുടെ ഗതിഭേദത്തെ അവർ ധരിച്ചിട്ടുണ്ടായിരിക്കണം. അവളെ പരിപാദിക്കുന്നതിൽ എനിക്ക് കഠിന വിരക്തി തോന്നിത്തുടങ്ങിയതായി അവർ അന്ന് ഉൾക്കൊള്ളിക്കണം. ഞാൻ അന്ന് അത് അശേഷം ആലോചിച്ചിട്ടില്ലെങ്കിലും, അവർ എന്റെ വിചാരങ്ങളെ ഒരു വലിയ നിലത്തുവെച്ചപ്പോൾ അക്ഷരങ്ങളെ എന്നോടൊപ്പം, ആ എഴുപ്പത്തിലും, കരുറാകത്തെയും വായിച്ചറിഞ്ഞിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. എനിക്ക് ഇന്ന് ആ കാലം മീറ്റിയായിത്തന്നെ പറയാം. അതുകൊണ്ടു ഞാൻ ഒരു നോവലിലെ നായകനെപ്പോലെ എന്റെ അന്തരാലോചനയെ ഉപയോഗിച്ചും, ശക്തിയുണ്ടാക്കിയും ആയ വാക്കുകളാൽ പ്രദർശിപ്പിക്കുവാൻ ശ്രമിച്ചപ്പോൾ അവർ പെട്ടെന്നു പൊട്ടിച്ചിരിച്ചതിൽ അത്ഭുതമില്ല. അവളുടെ മനസ്സിൽ എന്റെ വാക്കുകൾ വല്ലാത്ത വികാരങ്ങളെ ഉളവാക്കുകയും, അവർക്ക് അടക്കിയാൽ അടങ്ങാത്ത ഹാസ്യസമ്പ്രദായമായ ഒരു 'തമാശ' തോന്നുകയും ചെയ്തതിനാലായിരിക്കണം അവർ ഉറക്കെ ചിരിച്ചത്. എനിക്കുതന്നെ ഇന്നുതന്നെ വിചരിക്കുന്നതിന്നു സാധിക്കാത്തവയായിരുന്ന എന്റെ മനസ്സിന്റെ അഗാധത്തിലുള്ള സ്വകാര്യവികാരങ്ങളെ അവർ നിശ്ചയാസം പരിശോധിച്ച്, അവയുടെ ഗുണപ്രത്യയങ്ങളും, തത്വത്വാസനയും കൃത്യമായി പരിഗണിച്ചു.

അവളുൾ സഹായി ആവേണ്ടിപ്പോവാൻ എനിക്ക് ഇന്നു കൂടി ശ്രമമുണ്ടാകുമെന്നു തോന്നുന്നു.

'ഡോക്ടർ ഹാൻ' എന്റെ സഹായിയായിരുന്നു. എന്റെ അദ്ദേഹം പാവപ്പെട്ടാലും അദ്ദേഹത്തിന്റെ വീട്ടിലേക്കു കയ്യിടുന്നതിന്നു കയ്യിടുന്നതിന്നു. ഡോക്ടർക്കുനിന്നു ആ കയ്യിടുന്ന സഹായിയായിട്ടുനിന്നു കയ്യിടുന്ന എന്റെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മകളായി പരിചയപ്പെട്ടു. അവൾ കയ്യിടുന്നായിരുന്നു. പ്രായം ഒരു പതിനഞ്ചു വയസ്സുണ്ടായിരുന്നു. യോഗ്യനായ ഒരു വരനെ കണ്ടുകിട്ടാത്തതുകൊണ്ടാണ് അതു വരെ അവളുടെ വിവാഹം കഴിയാത്തത് എന്നാണ് അവളുടെ പിതാവ് എന്നോട് പറഞ്ഞത്. എന്നാൽ ജനപ്രതി അങ്ങനെയല്ലായിരുന്നു. അവളുടെ അവാട്ടിന് എന്റെ ഒരു 'പതിനഞ്ചു' ഉണ്ടായിരുന്നതുകൊണ്ടു മേൽപ്പെട്ടവരാരും അതിനുമുമ്പുള്ള ബന്ധുതയെ കാണിച്ചിട്ടില്ലെന്നായിരുന്നു ജനങ്ങളുടെ ഇടയിൽ സംസാരം.

'എന്നാലും വേറെ തരക്കേടൊന്നും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. കൂടി അതിസുന്ദരിയായിരുന്നു. നവീനസമ്പ്രദായത്തിൽ വേഷംപോലെ വിശ്വാസ്യവും കഴിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. അവളുടെ വേഷംപോലെ വിശ്വസനീയമായിരുന്നു. ഞാൻ പാവപ്പെട്ടാലും അവളായി പല സംഗതികളെക്കുറിച്ചും സംസാരിക്കാറുണ്ട്. സംസാരത്തിനിടയിൽ നേരെ പോകുന്നതുതന്നെ ചിലപ്പോൾ അറിയാറില്ല. അവളായി ഓരോന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്ന രാത്രി ഞാൻ താമസസ്ഥലത്തു മടങ്ങി എത്തുമ്പോൾ ചിലപ്പോൾ നേരെ വളരെ വൈകിപ്പോകും. അന്നല്ലാം എന്റെ ഭാര്യയ്ക്കു മരുണകൊടുക്കുവാനുള്ള നിശ്ചിതസമയം എനിക്ക് തെറ്റിപ്പോകുമെന്നുവരും. ഞാൻ ഡോക്ടറുടെ വീട്ടിലായിരുന്നു എന്ന് അവൾക്ക് അറിയാമായിരുന്നു. എങ്കിലും അവൾ കയ്യിടുന്ന പോലും അതിസുന്ദരിയുള്ള കാരണത്താലായിട്ട് എന്നോട് ചോദിച്ചിട്ടില്ല.'

'കുറിക്കൽകുടി മണലാരണ്ണത്തിന്റെ നടുക്കു പലപ്രശ്നങ്ങളുള്ളതും, മനോഹരമായതുമായ ഒരു പച്ചവെലകണ്ടുതുടങ്ങി. പലപ്പോഴായാണു് ചില ആനുകൂല്യങ്ങളാകുന്ന കൃത്യങ്ങളായത് എന്റെ നേതൃത്വം മനസ്സു് ആകർഷിക്കപ്പെട്ടു. എന്നാലും മാറിപ്പിടിക്കുമ്പോൾ, അല്ലെങ്കിൽ പ്രകാശമുള്ള പ്രതിഭാപരിപൂർണ്ണമായ ഒരു മനോഹരനമിന്റെ ഞാൻ എന്റെ കണ്ണുകൾക്കു മുമ്പാകെ അടുത്തുവന്നു. പ്രായമായിത്തീർന്ന എന്റെ ജീവിതകാലത്തെ റീഷം പലപ്രശ്നങ്ങളുള്ളതും, വൈകിപ്പട്ടതോടുകൂടിയതും ആക്കിത്തീർന്നതിന്നു മതിയായ, ആശിക്കത്തക്ക ഒരു വിശിഷ്ടവസ്തു, കൈ നീട്ടിയാൽ പിടിക്കാവുന്ന അത്ര അടുത്ത ലാഭസമൃദ്ധ്യകൊണ്ട്, എന്നെ കേവലം ഭ്രാന്തനാക്കിത്തീർത്തു. ഞാൻ ഭീതിപരമായതും വെറുപ്പും, എന്റെ മനസ്സിനെ ആ അയസ്സുമാനത്തിന്റെ ശക്തിയിൽനിന്നു വേർപെടുത്തി മഹാനാമകീർത്തിയെക്കൂടി തിരിച്ചുപിടിക്കുന്നതിന്നു് എന്നിക്കു തീരെ സാധിച്ചില്ല.'

'ജീനക്കാരത്തിയുടെ ശയനമുറി, എഴുതിച്ചതായ വൈകുന്നേരം, അനാദാവും എന്നിൽ ഉളവാക്കി. മരുന്നുകൾ കൊടുക്കുന്നതിനുള്ള സമയത്തിന്നു് അധികമധികം നീക്കംചോക്കുകൾ വന്നതുടങ്ങി. അനാദാവും അസഹ്യതയും എന്നെ ബാധിച്ചു.'

'മാറാത്ത ജീനക്കാൽ കിടന്നു' അതിശ്ചിത്തമെന്നതിനെക്കാൾ നല്ലതു മരിക്കുന്നതാണു്. എന്നാൽ തനിക്കുതന്നെ സുഖവും മറ്റുള്ളവരുടെ കഷ്ടപ്പാടുകൾക്കു കുറവും ആയി.' എന്നെല്ലാം ഡോക്ടർ ഹാൻ, രാജാ രോഗികളെയും രോഗങ്ങളെയും കുറിച്ചു പൊതുവിൽ തങ്ങളുടെ മുമ്പിൽ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ കുറിക്കൽ എന്നോടു പറയുകയുണ്ടായി. സാമാന്യമായ ഒരു അഭിപ്രായമായി മാത്രം അതിനെ പരിശോധിക്കുന്നതായാൽ, അത് ഒരുവിധം സ്വീകാര്യയോഗ്യം തന്നെയാണു്. എങ്കിലും, എന്റെ മാതൃയുടെ സ്ഥിതി ഇപ്രകാരം ഇരിക്ക

ഡോറും, ഈ അഭിപ്രായത്തെ യദൃച്ഛയാ എന്നോടു തുറന്നു പറഞ്ഞത് അത്ര ഉചിതമായില്ല. പക്ഷെ, വളരെ രോഗികളുടെ വേദനയും മരണവും കണ്ടുകണ്ടു മനസ്സിന്റെ അഭിവും മാത്രവും മാഞ്ഞുപോയിട്ടുള്ള വൈദ്യന്മാർക്കു മറുത്തുവരുടെ സൂക്ഷ്മവികാരങ്ങളുടെ മുർച്ഛയും സ്വന്തരയും അഭിമുഖാൻ സാധിക്കാത്തതിൽ അതുളതപ്പെടുവാനില്ല.

‘തെളിവുസം, ഡോക്ടർ മരണം എന്റെ ഭാഗ്യവും തമ്മിൽ നടന്ന ഒരു സംഭാഷണം, സംഗതിവശാൽ എനിക്ക്—അവരുടെ അറിവുകൾക്കുതെ—കേൾക്കുവാൻ തരമായി. എന്റെ ഭാഗ്യ പദത്തെ: ‘എന്റെ പ്രിയപ്പെട്ട ഡോക്ടറെ! നിങ്ങൾ എന്നിനാണ് ചെറുതെ എന്നിങ്ങനെ മരണകരം മാറിമാറിത്തന്നു ചാറ്റുകാരനെ മുതലുത്താക്കി കൊടുക്കുന്നത്? എന്റെ ജീവിതം തന്നെ ഒരു ദീനമായിത്തീർന്നിട്ടുള്ള സ്ഥിതിക്ക്, ആ ദീനത്തെ ക്ഷണത്തിൽ ഉന്മൂലനാശം ചെയ്യുന്ന ഒരു സിദ്ധോപാധത്തെ എന്തുകൊണ്ടു നിങ്ങൾ എന്നിങ്ങനെ തരുന്നില്ല?’ ഇതു കേട്ടപ്പോൾ ഡോക്ടർ, ‘എന്തു വിസ്തരിച്ചതാണ് ഈ പറയുന്നത്, കഷ്ടം! ഇങ്ങനെയുള്ള ചാറ്റുവാക്കുകൾ സംസാരിക്കുവാൻ ലജ്ജയാകുന്നില്ലെ!’ എന്നാണ് മറുപടി പറഞ്ഞത്.

‘ഈ വാക്കുകൾ പൊടുന്നനെ എന്റെ മനസ്സിനെ വല്ലാതെ എളുക്കി. വൈദ്യൻ പോയശേഷം ഞാൻ പതുക്കെ എന്റെ ഭാഗ്യയുടെ അകത്തേയ്ക്കു ചെന്നു. ഞാൻ അവളുടെ ശയ്യയ്ക്കു സമീപം ഇരുന്നു. വിചല്പ് പൊടിക്കുതിച്ചിട്ടുള്ളതും, വിളർത്തിയൊതുമായ അവളുടെ പാലശേഷത്തെ മരം മരം തടവി. അല്ലെങ്കിൽ കഴിഞ്ഞപ്പോൾ അവൾ പറഞ്ഞു: ‘ഈ മുറിയിൽ വല്ലാത്ത ഉഷ്ണമുണ്ട്. നിങ്ങൾ പുറത്തുപോകുന്നതാണ് നല്ലത്’. പതിവുള്ള സായന്തന സഞ്ചാരത്തിന്നു സമയമായി. അതു മുക്കുണ്ടു. ആയാസമില്ലാത്തതാൽ അക്കാഴ്ചത്തിന്നു രുചിയുണ്ടാകുമില്ല.’

'വൈകുന്നേരം നടക്കാൻ പോകുക' എന്നു വെച്ചാൽ, 'ദേശാകൃതിയുടെ വീട്ടിൽ പോകുക,' എന്നായിരുന്നു അർത്ഥം. ഒന്നു നടന്നുവന്നാൽ ഉറങ്ങിത്തന്നു നല്ല അടി തോന്നുമെന്നു ഞാൻ തന്നെയാണ് കെട്ടിക്കൽ അവളെ പറഞ്ഞു ധരിപ്പിച്ചത്. ആ കർമ്മ കലകൾക്കു എല്ലാം അവൾ സൂക്ഷ്മമായി അറിഞ്ഞിട്ടുണ്ടായിരുന്നു എന്ന് എനിക്ക് ഇപ്പോൾ നല്ല ബോദ്ധ്യമുണ്ട്. വിസ്തരിച്ചതായ ഞാൻ അവളുടെ ഒരു വിസ്തീർത്തതന്നു ആണെന്നു വിചാരിച്ചു! കിടന്നതാണ് എന്റെ വിസ്തീർത്ത പരക്കായത്.'

ഇത്രയും പറഞ്ഞു, കേണിത്താങ്ങു തല കുനിച്ചു, രണ്ടു കയ്യുകൾക്കും താങ്ങി, പഴയപോലെ കൈ സമയം വിചാരമെന്ന നായി ഇരുന്നു. ഒടുവിൽ, അദ്ദേഹം ഒരു കപ്പലുമുള്ള ഒരു പ്രാക്കുപുറം വെള്ളം കുടിച്ചു കൂടം വീണ്ടും തുടങ്ങും—

'ഒരു ദിവസം വൈകുന്നേരം പുതിയ മേനാരുടെ എന്റെ ഭാഗ്യമായ കാരണങ്ങളാൽ വെളിച്ചപ്പെട്ടു. എന്തൊ, എനിക്ക് അവളുടെ ആ അഭിപ്രായം അത്ര രസിച്ചില്ല. അതിന് ആവശ്യമുണ്ടെന്ന് തോന്നിയില്ല. എങ്കിലും തടയുന്നതിന്നു തക്കതായ ഒരു കാരണവും പറയുവാൻ അറിയില്ല. ഒരു സ്ത്രീയെ കൈമാറ്റം സ്ത്രീയെ— പ്രകൃതിയിൽ അവൾ ഭീഷണിയിൽ കിടക്കുമ്പോൾ— കാണാൻ ആഗ്രഹം തന്നിടുന്നതു സാധാരണയല്ലേ? വിശേഷിച്ചു, ഞങ്ങൾ തമ്മിൽ വളരെ പരിചയമുമാണ്. എന്തിനായി പറയുന്നു? ഒരു ദിവസം സന്ധ്യയ്ക്ക് അവൾ എന്റെ വാസസ്ഥലത്തേയ്ക്കു വന്നു.'

'അന്നു പകൽ എന്റെ ഭാഗ്യയുടെ സുഖമേകട്ടെ വളരെ അധികമായിരുന്നു. വേദനയുടെ കാരീന്ദ്രത്താൽ അവൾ പലനും കൂടാതെ കൈ സമയം വിറങ്ങിപ്പിടിക്കുന്നു. ഇവളെപ്പറ്റി വിചാരിച്ചിരുന്ന പലതും, കോളാപിടിച്ചിരിക്കുന്ന കൈകളും, തികച്ചു പോയില്ലാത്ത മുഖവും അവളുടെ വേദനയുടെ ശക്തിയെ വെളിപ്പെടുത്തി. മുറിക്കുകയല്ലാം തീരെ നിശ്ചയിച്ചായിരുന്നു.

ഞാൻ അവളുടെ കിടക്കയ്ക്കു സമീപത്തുതന്നെ ഇരുന്നിരുന്നു. പതിവുപോലെ, നടക്കുവാൻ പോകുന്നതിന് അപേക്ഷിക്കുവാൻ അന്ന് അവൾക്കു ശക്തിയില്ല; അല്ലെങ്കിൽ, അവളുടെ നീവൃദ്ധരേണു സഹിക്കുന്നതിനു ഞാൻ സമീപത്തുനിൽക്കുന്നത് നന്നായിരിക്കുമെന്ന് അവൾക്കു തോന്നീട്ടുണ്ടായിരിക്കാം. എന്നിരിക്കെ ഞാൻ അലോചിച്ചു.

‘വായലിനു പിന്നിലാണ് വിട്ടുകു വെച്ചിരുന്നത്. വെച്ചിട്ടുകൊണ്ടുള്ള അസാധുത കൂടാതെ കഴിക്കുവാനാണ് അവിടെ ഉളിവിൽ വെച്ചത്. അകത്തു വളരെ കുറച്ചുമാത്രമേ പ്രകാശമുണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. നിമിശമായ നിമ്നസ്വത എങ്ങും വ്യാപിച്ചിരുന്നു. വേനെയ്യിടയ്ക്ക് അവൾ ശ്വാസം നീട്ടിവെക്കുന്നതിന്റെ ശബ്ദം മാത്രമേ ആ മുറിയിലെ അന്ത്യനുശ്വാസത്തെ ലംഘിച്ചിരുന്നുള്ളൂ.’

‘ആ അവസരത്തിൽ മനോരമ അവിടെ എത്തി. അവൾ കതകിനു നേക്കു വന്നിരുന്നു. നേരെ മറുഭാഗത്തു വെച്ചിരുന്ന ഭീപത്തിന്റെ പ്രഭു അവളുടെ മുഖത്തുപരിചു. പെട്ടെന്നുണ്ടായ ഈ പ്രകാശം അവളുടെ കണ്ണുകളുടെ കാഴ്ചയെ സ്വപ്നനോരത്തെയ്ക്കു തുല്യം. അതുകൊണ്ട്, അവൾക്കു മുറിയിൽ ഉള്ളതൊന്നും വ്യക്തമായിക്കാണുവാൻ സാധിച്ചില്ല. തന്നിരിക്കത്തം, അവൾ അകത്തു കടക്കുവാൻ കൈ സംശയിച്ചു.’

‘എന്റെ മാത്ര പെട്ടെന്നു കണ്ണുതുറന്നപ്പോൾ അവിടെ ഒരു നിമിശം ആനന്ദം കണ്ടു. എന്റെ കണ്ണു ചിട്ടിച്ചുകൊണ്ട്, ‘ആരാ അവിടെ’ എന്നു ചോദിച്ചു. ഭാഗ്യവശമായ അവൾ പെട്ടെന്ന് ഒരു പുതിയ ആളെ മുറിക്കുകയെന്നപ്പോൾ, ആരാണെന്നറിയാതെ, വല്ലാതെ പരിഭ്രമിച്ചു. അവൾ ഭയപ്പെട്ടു, ‘ആളോരു തന്നെ മുഴുവനായിട്ടും, ‘ആരാത്ത്! ആരാത്ത്! ആരാത്ത്!’ എന്ന് എന്നോട് ചോദിച്ചു.’

‘സമീപത്തു വായലുവാൻ എനിക്ക് ഒരു പൊക്കിയില്ല.

ഞാൻ നന്നെ പണിപ്പെട്ട്, 'എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ' എന്നു വി
ക്കി വിശിഷ്ടപ്പെട്ടു. മാംസത്തെ തുളച്ചു, അകത്തു കടക്കുന്ന
മുക്കിയുള്ള കത്തിയാൽ ഒരു കത്തുകൊണ്ടതുപോലെ, എന്റെ
മനസ്സാക്ഷി എന്നെ അപ്പോൾ വേദനപ്പെടുത്തി. ഒരു മിനി
ട്ട് ഞാൻ സംശയിച്ചു. ഒടുവിൽ 'ആ! അത്' - നമ്മുടെ ഡോ
ക്ടറുടെ മകളല്ലേ! മനോരമ, ശരിക്കൊന്ന! എന്നു ഞാൻ പ
റഞ്ഞു.

'എന്റെ ഭാര്യ! എന്റെ മുഖത്തേക്ക് ഒരു നോട്ടം നോ
ക്കി! എനിക്ക് അവളുടെ മുഖത്തു നോക്കുന്നതിന്നു ശക്തിയോ,
യെല്ലാമോ ഉണ്ടായില്ല. കാൽക്കണത്തിൽ അവൾ അതിഥി
ക്കു സ്വാഗതം പറഞ്ഞ് എങ്ങോട്ടു വിളിക്കുകയ്ക്ക് അടുത്തുവെ
ല്ലാവാൻ ആവശ്യപ്പെട്ടു. 'മനോരമ! അകത്തുകടന്ന് അടുത്തി
റുന്ന്. അവർ അമ്മിൻ കറച്ചുനേരത്തെ സംഭാഷണം ഉണ്ടാ
യി. ഈ വെട്ടത്തിൽ ഡോക്ടറും എത്തിച്ചേർന്നു.'

'അദ്ദേഹം രണ്ടു കപ്പി മരുന്ന് കൊണ്ടുവന്നിട്ടുണ്ടായിരുന്നു.
അവയെ ഉയർത്തി, എന്റെ ഭാര്യയെ കാണിച്ചുകൊണ്ട്, നീവക്കു
പ്പിയിലേക്കു മരുന്ന് പുറത്തു പുരട്ടുവാനും മറ്റേ കപ്പിയിലേക്ക് അ
കത്തെയ്ക്കു വെച്ചിടാനും ആണെന്നു പറഞ്ഞു. രണ്ടു കപ്പിയും
അമ്മിൽ മാറിപ്പോകരുതെന്നും, നീവക്കപ്പിയിലെ മരുന്ന് ഉഗ്ര
മായ ഒരു വിഷമായതുകൊണ്ടു പ്രത്യേകം സൂക്ഷിക്കേണ്ടതെന്നും
അറിയിച്ചു. എന്നെയും അക്കാളത്തിൽ അദ്ദേഹം കണ്ടി
ശമായി ഭവമേളിച്ചു. കപ്പികൾ രണ്ടും കുളിർന്നിട്ടുണ്ടായി
രുന്ന മേശമേൽ വെച്ചു. പോകുന്നതിന്നുമുമ്പ് അദ്ദേഹം ത
ന്റെ മകളേയും വിളിച്ചു.

'അല്ലാ! ഞാൻ ഇവിടെ താമസിക്കട്ടെ. ഇവിടെ സൂര്യ
കൾ ആരുമില്ലല്ലോ, ഈ രോഗിണിയെ ശുശ്രൂഷിക്കുന്നതിന്ന്,
എന്നു മനോരമ അല്ലെന്റുകൾക്കു പോകുന്നതിന്നു തടസ്സം പ
റഞ്ഞു. എന്റെ ഭാര്യ അതുകേട്ട്, 'അയ്യോ! നിങ്ങൾ വെറുക്കെ

എന്നിങ്ങു വേണ്ടി സൂചിപ്പിച്ചേക്കാം. ഇവിടെ ഒരു വൃദ്ധനായ ഭാഗ്യി ഉണ്ട്. അവൾ എന്നെ മാക്കാറിനെപ്പോലെ ഇത്തുറപ്പിടുന്നുണ്ട് എന്ന് ഉടനെ മറുവടി പറഞ്ഞു.

ഡോക്ടർ അതുകേട്ടു മന്ദാനിപ്പിച്ചുകൊണ്ട്, എന്റെ ഭാര്യ സാക്ഷാൽ മഹാലക്ഷ്മി തന്നെ ആണെന്നും, അവൾ ജീവിക്കാൻ മുമ്പുവന്നു മാറുള്ളവർക്ക് സസന്തോഷം പരിചയ്യ ചെയ്തിട്ടുണ്ടെങ്കിലും, മരണാവാൾ അവളെ പരിചരിക്കുന്നത് അവൾക്കു തീരെ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നതും മറ്റും ബാഹ്യമാനപുഷ്പരം അഭിപ്രായപ്പെട്ടു. മകളെയുംകൂടിക്കൊണ്ടു ഡോക്ടർ യാത്രയായപ്പോൾ എന്റെ ഭാര്യ അദ്ദേഹത്തെ വിട്ടിട്ട് ഇപ്പുകാരം പറഞ്ഞു:— 'ഇദ്ദേഹം (ഞാൻ) വളരെ നേരമായി ഈ അടച്ചുപൂട്ടിയ മുറിയിൽ ഇരുന്ന കണ്ണുപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. പുറത്തുപോയി ഒന്നു നടന്നുവരുന്നതിന്നു യോഗ്യമായൊരു കാരണമുണ്ടാകുമോ? ഞാൻ പറ്റാത്തതാൽ അനുസരിക്കുകയില്ല'. ഇതു കേട്ടപ്പോൾ ഡോക്ടർ എന്തോടുംകൂടി ചെല്ലണമെന്നും രണ്ടുപേർക്കുകൂടി പുറത്തുപോകുന്നതും നടന്നുവരാമെന്നും പറഞ്ഞു.

'ചിറ്റാ മിഥ കഴികഴിവുകൾക്കല്ലാം ഞാൻ പറഞ്ഞുവെങ്കിലും, സന്തോഷത്തോടുകൂടിക്കുന്ന ഒരു ക്ഷണനമെന്തെന്ന് സമീകരിച്ചു. കപ്പികളിലെ മരണിനെക്കുറിച്ച് ഒരു പ്രാവശ്യം കൂടി എന്റെ ഭാര്യയെ ഡോക്ടർ പ്രത്യേകം അഭിനയിച്ചു. ഞങ്ങൾ എല്ലാവരുംകൂടി പുറത്തിറങ്ങി.

'അന്നു രാത്രി ഞാൻ അതൊന്നും കഴിച്ചതു ഡോക്ടറെക്കുറിച്ച് വിട്ടിരിക്കുന്നു. മടക്കി എത്തുവാൻ വളരെ വൈകി. വീട്ടിൽ കെണുപ്പോൾ എന്റെ ഭാര്യയ്ക്ക് അസാധാരണമായ അസ്വസ്ഥത കാണപ്പെട്ടു. മനസ്സാക്കിയുകൊള്ളുകൾ ഏറ്റ്, ഉഗ്രമായി പരമ്പരാജാവിനെ ഞാൻ അവളോട്, 'എന്താ! വേദന അധികമുണ്ടോ' എന്നു ചോദിച്ചു.

'അവൾക്ക് ഒന്നും ഉണ്ടാകാതെ പറയുവാൻ സാധിച്ചില്ല. വെ

മുതൽ എന്തെന്നു തുറിച്ചുനോക്കിക്കൊണ്ടു കിടന്നു. സംസാരിക്കുവാൻ ഉള്ള ശക്തിതന്നെ അവർക്കുണ്ടായിരുന്നില്ല.

‘ഞാൻ ഉടനെ വൈദ്യന്ത് ആളെ അയച്ചു. അദ്ദേഹം വാണംപോലെപ്പൊങ്ങത്തത്തി. കര പരിശോധിച്ചിട്ടും വൈദ്യന്ത കാളും മുഴുവൻ മനസ്സിലായില്ല. ഒടുവിൽ അദ്ദേഹം വേദനയുടെ ആധിക്യത്താലാണെന്നിൽ പറഞ്ഞു ലേപനത്തിനുള്ള മരുന്നു കുറച്ച് എടുത്തുപയോഗിച്ചു നോക്കാമെന്നു പറഞ്ഞ് ആ മരുന്നുകുടി എടുക്കുവാനാവശ്യപ്പെട്ടു. മേശപ്പുറത്തുനിന്നു കപ്പി എടുത്തു നോക്കിയപ്പോൾ,—ഇതശ്ശാ!—ആ കപ്പി ഒഴിഞ്ഞുകൊണ്ടു. പരിമളത്തിൽ കപ്പിതെറ്റി പറഞ്ഞു പുറടുവാനുള്ള മരുന്ന് അകത്തേയ്ക്കു കഴിച്ചപ്പോഴൊന്നു വൈദ്യൻ അവളോടു ചോദിച്ചു. അല്പം മന്ദഹസിപ്പുകൊണ്ട് അവൾ തല കുലുക്കി ആ ചോദ്യത്തിന്നു അനസരണ ഭാവത്തിൽ മറുവിട കൊടുത്തു’.

‘ഡോക്ടർ ഉടനെ കാടി സ്വഭാവനത്തിൽ ചെന്നു വയറു ചാമ്പുനത്തിനുള്ള തന്ത്രങ്ങളും കരുക്കളും കൊണ്ടുവന്നു. ഞാൻ സുബോധം ഏതാനും റിട്ട് മിരു സ്വാസ്ഥ്യവസ്ഥയിൽ അവളുടെ കിടക്കമേൽ ചാരിക്കൊണ്ടിരുന്നു. “നമ്മുടെ പ്രിയപ്പെട്ടവളേ, കൂടിയ ഒരു പ്രിയമാതാവ്” ഭാമനയായ തന്റെ പൈതൃകത്തെ എന്നപോലെ, അവൾ എന്റെ കയ്ക്കുകൾ പിടിച്ച്, മനുഷ്യനെന്നു എന്ന അവളുടെ മാറ്റാടണച്ചു. അവൾക്കു പറയുവാനുണ്ടായിരുന്നതും, അവളുടെ മനസ്സിനെ നിശ്ചിതമാക്കിയെടുത്തതും ആയ തീവ്രവികാരങ്ങളേയും, വിചാരങ്ങളേയും കരസ്ഥമാക്കിയതായാ എന്നെന്നു അറിയിക്കുന്നതിന് അവൾ ശ്രമിച്ചു. ബലം കുറഞ്ഞു ശോഷിച്ച അവളുടെ പാണിമുദാൽ, അവൾ, പലവുമു എന്നെ സ്നേഹപൂർണ്ണരായ തടവുകാരും, ‘അശേഷം വൃശ്ചനിക്കരുത്’; ഞാൻ മരിക്കുന്നതാണ് എളുപ്പമെന്നും നല്ലത്. നിങ്ങളുടെ മേൽ, ഞാൻ ഇടയ്ക്കുമ്പോൾ ഭാഗ്യവാനായിരിക്കും. അ

കുഞ്ഞും, വിശ്വാസവും എന്നിങ്ങനെ സമാധാനത്തെയും, സംതൃപ്തിയേയും തരുന്നു. ഞാൻ അശേഷം മനോഹരനെ കൂടാതെ അന്നെ എന്റെ ലോകയാത്രയെ അവസാനിപ്പിക്കണം. എന്നിങ്ങനെ വീണ്ടും വീണ്ടും എന്തോട് പറയുന്നതു പോലെത്തന്നെ അവളുടെ ആ പ്രവൃത്തിയുടെ ഉദ്ദേശ്യം ഞാൻ മുഴുവനും ശരിയായി ധരിച്ചു. അവളുടെ ദൈവവും പ്രവൃത്തിയും വാക്കുകളേക്കാൾ അർത്ഥഗർഭങ്ങളായിരുന്നു.

‘മനുഷ്യകുലം കർമ്മങ്ങളും എടുത്തു ഡോക്ടർ മടങ്ങി എത്തിയപ്പോഴെയും അവൾക്കു വൈദ്യനൈക്കൊണ്ട് ആവശ്യമില്ലാതായി. വൈദ്യശിരോമണികളുടെ കൗഷഡശകുറിക്ക് അതിലാഹിക്കുവാൻ വയ്യാത്തതും, സംസാരബന്ധത്തിൽനിന്നു വേർപെടുത്തുവായ ആ പാശോകത്തെ അവൾ പ്രാപിച്ച് കഴിഞ്ഞു. അവളുടെ ആത്മാവ്, നിസ്സാരവും, ക്ഷണമേറ്റവും ആയ മാനസശരീരത്തെ, അത് അംഗീകരണ അനുഭവങ്ങൾക്ക് വിട്ടുകൊടുത്ത്, വേർപിരിഞ്ഞു’.

മേജിനബാബ ഒരു ഭീഷണിയാസം വിട്ടു. കരോളിൻ പച്ചവെള്ളം കുടിച്ചു. വല്ലാതെ ഉണുക്കുന്നു, എന്നു പറഞ്ഞ്, അദ്ദേഹം ഏറയത്തക്ക കടന്നു. കുറെ നേരം പുറത്ത്, ഏറയത്തു ലാത്തിയതിന്നശേഷം വീണ്ടും അകത്തേക്കു വന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭാവാ കണ്ടാൽ, തന്റെ ചരിത്രം വിസ്തരിക്കുന്നതിന് അദ്ദേഹം ഓസ്സലത്തിൽ ഇല്ലാത്തപ്പോഴെന്നും, അനിച്ഛിതമായ എന്റെ എന്തൊരു ഒരു ശക്തിയാൽ കഥ പറയുന്നതിന് അദ്ദേഹം നിർബന്ധിതനായിത്തീർന്നതിനാൽ മാത്രം പറയുന്നതാണെന്നും ഞാനും. ഏതായാലും അദ്ദേഹം കഥ വീണ്ടും തുടന്നു:—

‘അധികതാമന്ദം കൂടാതെ ഞാൻ മനോഹരനെ ഭാഗ്യമായി സ്വീകരിക്കുകയും, ഉടനെ നാട്ടിലേക്കുതന്നെ മടങ്ങുകയും ചെയ്തു. അവളുടെ അല്ലാതെ പൂർണ്ണമായതെങ്ങൊഴുകിയാ

ഞാൻ അദ്ദേഹത്തെ വിവാഹം ചെയ്തത്. എങ്കിലും, ഞാൻ ഉചിതങ്ങളായ ലാഭനഷ്ടങ്ങളോ, മറ്റേതെങ്കിലും ഹാവിതസ്സുകളോ എന്റെ അനുഭവത്തിൽനിന്നും ഒഴിവാക്കുകയും, സ്റ്റാൻഡിംഗ് ഓർഡറായോ, പ്രമോട്ടിംഗ് ചെയ്തതായോ, ഓരോരുത്തരുടെയും അനുഭവങ്ങളോ അനുഭവിച്ചിട്ടില്ല. അദ്ദേഹം എപ്പോഴും കൈയെഴുത്തുപത്രങ്ങൾ അയക്കുന്നു. അവയുടെ എണ്ണത്തിൽ നിന്നും ഒഴിവാക്കുകയും, പ്രമോട്ടിംഗ് ചെയ്തതായോ, ഓരോരുത്തരുടെയും അനുഭവങ്ങളോ അനുഭവിച്ചിട്ടില്ല. അദ്ദേഹം എപ്പോഴും കൈയെഴുത്തുപത്രങ്ങൾ അയക്കുന്നു. അവയുടെ എണ്ണത്തിൽ നിന്നും ഒഴിവാക്കുകയും, പ്രമോട്ടിംഗ് ചെയ്തതായോ, ഓരോരുത്തരുടെയും അനുഭവങ്ങളോ അനുഭവിച്ചിട്ടില്ല.

‘പുതാണ്ട് ഇക്കാലത്താണ് ഞാൻ ജന്മപ്രാപ്തിയിൽ കരേ
 ഒരു ആനുകൂല്യമായി വന്നതായി വേദിചുസ്’.

[illegible]

കുറെ നടന്നശേഷം, വിശ്രമം, മനോരമ, ആ അശോകമരങ്ങൾക്ക് ഇരുന്ന, അന്നും അമ്പലമുക്ക് സമീപത്തു സ്ഥിതി ചെയ്തു. ആ മരപ്പുറത്ത് ഇരുത്തിയ ശക്തി കൂടിയിരുന്നു. മരക്കൊമ്പുകളുടെ വിടവുകളിൽനിന്നു കാണപ്പെട്ട ആകാശഭാഗങ്ങൾ നിറയെ വിളങ്ങുന്ന നക്ഷത്രങ്ങളാൽ പരിശോഭിതമായിരുന്നു. അശോകമരക്കൊമ്പുകളെ ആശ്രയിച്ച് അടുത്തിടത്തും പൊന്നിരുന്ന ചില ചെറിയ പക്ഷികൾ ചില ശബ്ദങ്ങൾ പുറപ്പെടുവിച്ച് ഏതെങ്കിലും ഒരു അല്ലോയെ അഗാധമായി ശോധനയ്ക്ക് ഒരു അതിരും അളവും നിശ്ചയിച്ചിരുന്നു.

‘അന്നു ഞാൻ അല്പം മദ്യപിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. എന്റെ മനസ്സ് സ്വസ്ഥമാകത്തായിരുന്നില്ല. ഓത്, പക്ഷികളെപ്പോലെ ആകാശത്തു പറി നടന്നിരുന്നു. സ്വപ്നസമയത്തിനുള്ളിൽ, എന്റെ കണ്ണുകൾ ഇരുട്ടത്തു പരിവർത്തിച്ചപ്പോൾ, ശ്രദ്ധാശീയം, കോമളഗാത്രിയുമായ മനോരമയുടെ രൂപം, ദരണിഷ്ഠപോലെ എനിക്കു കാണാറാകുകയും, എന്റെ മനസ്സിൽ ആ കാഴ്ച എന്തോ ഒരു നൃത്തനവീകാരത്തെ ഉൽഭൂതമാക്കുകയും ചെയ്തു. എങ്ങിനെയോ എന്തോ, ഞാൻ കണ്ടത് ഒരു വെറും നിമിശമാണെന്നോ, എനിക്ക് അതിനെ എന്റെ കൈകളാൽ വാരിയെടുത്തു മാറോടണച്ച് ആശ്വേഷിക്കുന്നതിന്നു സാധിക്കാതിരുന്നതും ഉള്ള ഒരു തത്വമാണെന്നോ എന്റെ മനസ്സിൽ ഉദിച്ചുവന്നത്’.

‘ചന്ദ്രൻ ഉദിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. അമൃതകിരണങ്ങൾ കാറുകൾക്കുപാൽ അവിടങ്ങളിലും പ്രകാശമാകുമായി. അദ്ദേഹുടനായ കൽത്താമരയ്ക്ക് പാടിക്കിടക്കുന്ന ആ യുവതീരത്നത്തിന്റെ സുന്ദരമുഖം ചന്ദ്രകാന്തിയേറിയ മരണാഞ്ജനപൂക്കളോടെ പ്രശോഭിച്ചു. ആ കാഴ്ച, എന്റെ സകല വികാരങ്ങളെയും ഉദ്ദീപിപ്പിച്ചു. അക്ഷയനത്തിൽ ഞാൻ അടുത്തുചെന്നു കൂശിയ അമ്പലമുക്ക് ബാഹുവതയെ എന്റെ രണ്ടു കൈകളിനുകൂടി എടുത്തുകൊണ്ട്, അവളുടെ മുഖത്തുനോക്കി, ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു:— ‘മനോരമേ! പ്രിയേ! നീ പക്ഷേ വിശ്വസിക്കയില്ലായിരിക്കാം; ഞാൻ നിന്നിൽ അത്യന്തം അനന്ദാഗമുള്ളവനാണ്; ഞാൻ നിന്നെ ഭരിക്കലും മറക്കുന്നതല്ല; മറക്കുവാൻ എനിക്കു സാധിക്കുകയും ഇല്ല’.

‘ഇത്രയും പറഞ്ഞപ്പോൾ ഞാൻതന്നെ ഒരു കൈട്ടി. എനിക്ക് ഒരു സന്തോഷമുണ്ടായി. മുമ്പാദിക്കൽ ഈ വാക്കുകൾതന്നെ, ഈ സ്ഥലത്തുവെച്ച്, മരണാഞ്ജനസ്പ്രിയോടു ഞാൻ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. ആ രാത്രി എനിക്കുണ്ടായതോടുകൂടി എന്റെ സാധിക്കും എല്ലാം തുളൻ. അശോകമരത്തിന്റെ ശാ

പകുതിയിൽനിന്ന് ഉറക്കെ ഒരു ചിരി കേട്ടതായി എനിക്കു തോന്നി. കലകലശബ്ദത്തിൽ ആരോ ഉറക്കെ ചിരിക്കുന്നതായി തോന്നിയ ആ ശബ്ദം, കാരവഴിക്കു കിഴക്കുനിന്ന പടിക്കത്തോട്ട് അകന്നുകൂടെ പോകുന്നതായി എനിക്കു തോന്നി. അതു മനസ്സിനെ ഭേദിക്കുന്ന ഒരു ചിരിയോ, അതോ, ആകാശത്തു ത്തികളേക്കൂടി എളുക്കി മറിക്കുന്ന ഒരു രോദനമോ എന്നു? എനിക്കു വ്യത്യാസപ്പെടുത്തി പറയുവാൻ സാധിക്കുകയില്ല. ഏതായാലും ആ ശബ്ദം എന്നിൽ വലുതായ ഒരു വികാരമേതെ ഉണ്ടാക്കി. ആ നിമിഷത്തിൽ ഞാൻ ബോധരഹിതനായി ആ തറമേൽനിന്ന കൂടിച്ചു താഴെ വീഴുകയും ചെയ്തു.

‘എനിക്കു സുബോധം വന്നപ്പോൾ ഞാൻ ഏകദേശ മുറിക്കത്തു കിടക്കുമേൽ കിടക്കുന്നു. മനോരമ അടുത്തിറക്കുന്നുണ്ട്. ‘എന്നോ അതു പെട്ടെന്നു മോഹാവസ്ഥപ്പെടുവാൻ കാരണമുണ്ടായത്’. എന്നു മനോരമ എന്നെ നോക്കി ചൊരിച്ചു. ‘ഏതായാലും ഇപ്പോഴും, ശക്തിയുടേതൊക്കെയും ഒരു ചിരിയുടെ ശബ്ദം അകലത്തുനിന്നു വന്നുപോകുന്നു. പറയട്ടെ നീ കേൾക്കൂ’, എന്നു ഞാൻ ചോദിച്ചപ്പോൾ എനിക്കു രോമാഞ്ചമുണ്ടായി. പൂജിപ്പിച്ചോടുകൂടി മനോരമ പറഞ്ഞു:— ‘അതു ചിരിയുടെ ശബ്ദമല്ല. ആകാശത്തുകൂടി പറന്നുകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന ഒരു കൂട്ടം പക്ഷികളുടെ ചിറകടിക്കുറുപ്പായിരുന്നു. കഷ്ടം! അതു കേട്ട് ഇതു ഭയപ്പെടുവോ?’

‘പക്ഷൽ മുഴുവനും, അതു പക്ഷികളുടെ ചിറകടിക്കുറുപ്പായിരുന്നു എന്നു വിചാരിച്ചു ഞാൻ സമാധാനപ്പെട്ടു. ആ കാലത്തു സാധാരണ ഗംഗാനദിയിൽനിന്നു കക്കുകൾ കൊറുക്കി തിന്നുന്നതിന്നു കൊക്കുകൾ കൂട്ടംകൂട്ടമായി പറന്നുവരാറുണ്ട്. അവയുടെ ശബ്ദമായിരുന്നു ആ കേട്ടതെന്നു പക്ഷപാലം ചെയ്തപ്പോൾ. സമ്പ്രദായിതമായി ആ കൈയറ്റം, ഉറപ്പും, വിശ്വാസവും മനസ്സും നിഖനിപ്പിച്ചു. ഒരു ചിരിയുടെ ശ

ബുദ്ധനെ സംഭരിച്ചു. ഇരുട്ടത്തു വൃത്തിയുണ്ടായിട്ടുണ്ടെന്നും, അതിന്റെ തടസ്സം തീർന്ന്, അതു വീണ്ടും ശത്രുതയുണ്ടായിത്തീർന്നുവെന്നു നിസ്സാരമായ ചെല്ല കാരണവും മതി എന്നും എനിക്ക് അറിയില്ല. അതോടുകൂടി, അതോടുകൂടി ഞാൻ പരിഭ്രമിക്കുകയും ചെയ്തു. എന്തിനായികൊണ്ടാ? എന്റെ മുമ്പെ ദിനം പ്രതി വഴിയുണ്ടായിരുന്നതല്ല. കേവലം, അസ്ഥമനസ്സിൽനിന്നും, ഞാൻ മനോരമയോട്, ഒരു വാക്കുകൾക്കും സംസാരിക്കുന്നതിന്നു മുമ്പുള്ളപ്പോഴല്ല. അതിന്ന് അശക്തനായിത്തീർന്ന്.

‘വീട്ടിൽ കഴിക്കുന്നതിന്നു നിവൃത്തിയില്ലാതെ ഞാൻ പമ്പിംഗിൽ ഒരു യാത്ര നിശ്ചയിച്ചു. കേരളീയസംബോധിന്റെ രീതികൾക്കനുസരിച്ചുവെന്ന് തീർച്ചപ്പെടുത്തി. ശാശ്വതമായിട്ടുള്ളതും, നല്ലതും ഇതാവാൻപോകുമെന്നും ഉള്ള നയസംസാരങ്ങളായ കാഴ്ചകളും, നീക്കത്തിൽ കാണപ്പെടുന്നതും മനോരമയോട് കിടന്നതും, എനിക്ക് വളരെ ആശ്വാസത്തെയും, ശരീരസൗഖ്യത്തെയും തന്നു. മനോരമയും ആധിപത്യത്തിൽ എന്തോട് അധികമായികൊണ്ടുണ്ടായിരുന്നതും, കൂടുതൽ അവളുടെ മുമ്പെത്തെ കേൾക്കുകയായി എന്നു തോന്നുകയുണ്ടായിരുന്നു ചെയ്തു’.

‘അദ്ധ്യക്ഷിയെന്ന യാത്രകൊണ്ടു തെക്കും പശ്ചിമം തിരികെ എത്തി. സ്വന്തം ഭവനവും, ആപൽക്കരവും ആയ പശ്ചിമം അന്നു ശാന്തമായി, അനക്കമില്ലാതെ ഉറങ്ങിയപ്പോൾ കിടന്നിരുന്നു. ഒരു ഭാഗത്തു— വടക്കുഭാഗത്തു— നിൽക്കി വരികയും, അതോടെ പശ്ചിമമില്ലാതെയും, മനോരമയോടുകൂടി സ്പർശിക്കപ്പെടാതെയും ഉള്ള മൗനത്തിനോടും, നോക്കിയാൽ നോക്കിക്കൊണ്ടുവരികയും ആ അപസ്മാസമില്ലാതെ പരന്നു കിടക്കുന്നു. മറ്റൊരുതരം— തെക്കുഭാഗത്ത്— ഉയർന്നു നിൽക്കി വരികയും തിരികെ എത്തി നിൽക്കുന്ന വിശേഷപ്പെട്ട മാർഗ്ഗത്തോടുകൂടി നല്ലതും മറ്റുമുള്ള സഞ്ചാരമാനം കണ്ടുകൊണ്ടുവരികയും ചെയ്തു’.

തുപോലെ, കാനറത്ത് ആടി ഉപജയിക്കുന്നു. പഴയുടെ ഉപരിഭാഗം ശാന്നമായിത്തന്നെയും, അടിയിൽ നീളശേഷിപ്പോടുകൂടിയ കഴുക്കുകളായിരുന്നു. അതിന്റെ ശക്തിയാൽ രണ്ടു വാളുകളിൽനിന്നും കരയുടെ ഭാഗങ്ങൾ നമിയിലേക്കു പൊഴിഞ്ഞ് നീക്കംകൊണ്ടിരുന്നു.

‘ബോട്ടിൽനിന്നു കറുത്തുപിടിക്കുന്നതിന്നു’ ഉചിതമായ പ്രദേശം അവിടെ ആണെന്നാൽ, ബോട്ടു കറുത്തപ്പിടിച്ച കെട്ടുവാൻ ഞാൻ ആവശ്യപ്പെട്ടു. ഒരു ദിവസം സന്ധ്യയ്ക്കു അങ്ങരം— മനോഹരരും ഞാനും— നടന്നുനടന്നു കര ഓരയികൾ ഉൾം പോയി. വൃക്ഷങ്ങളാലോ, ചെടികളാലോ മറയ്ക്കപ്പെടാത്തതും, അപരിമിതമായി പരന്നുകിടക്കുന്നതും ആയ ആ മണൽക്കീരത്തെ കാണുന്നതുമായിട്ടുള്ളത്, അതേനേരിണങ്ങളോടുകൂടിയ അസ്സമയസൂര്യൻ ചക്രവാളത്തിൽനിന്നു മാഞ്ഞു ഉടൻതന്നെ, ആസ്തമിക്കുന്നതു അത്യന്തമിരണൻ പൂർണ്ണരോദയോടുകൂടി വിളങ്ങുകയും, ആ മണൽപ്രദേശത്തെല്ലാം അസ്സൂടികൾപോലെ പരിശോഭിതമാക്കിത്തീർക്കുകയും ചെയ്തു. ആദ്യത്തില്ലാത്ത പരന്നുകിടക്കുന്നതും, ഏതുവശത്തും ചക്രവാളംവരെ നീണ്ടുകിടക്കുന്നതും, ചന്ദ്രകാന്തിയൽ വിസ്മയനീയവും മനോഹരവും ആയിട്ടുള്ളതും ആയ ആ പ്രദേശത്തു അങ്ങരം രണ്ടുപേരും തന്നിട്ടു നടന്നുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ, നിക്ഷിപ്തമായതും, സ്വപ്നസമാനമായതും ആയ ചന്ദ്രബോധത്തിലാണോ സഞ്ചരിക്കുന്നതെന്നുകൂടി അങ്ങരം ഒരു തോന്നിപ്പോയി. മനോരമ തലയിൽകൂടി പുതച്ചു കൂലം മാർച്ചിരുന്ന ചമന്ന സാൽമിയെ കഴിഞ്ഞിരുന്ന താഴ്ന്നി. ശാന്തത നിബിഡമായിത്തീർന്നു. മനുഷ്യഗന്ധംകൊണ്ടും അവിടെ എങ്ങും ഇല്ലാതിരുന്നു. എവിടെ മനോഹരിയാലും പരന്നുകിടക്കുന്ന മരുഭൂമിയും, അതിന്നു അംശം അമാന്തി തീർന്നിട്ടുള്ള പൂന്തിരവും മാത്രം! മനോരമ എപ്പോഴും “ഒന്നുകൂടി കേൾക്കട്ടെ, അവാർ എന്റെ കൈ മനോരമ”

നാം അവളുടെ മൃഗവമായ കൈകളിൽ എടുത്തുയർത്തി ആത്മാവിനെയും ദേഹത്തെയും, യൗവനത്തെയും ആയുസ്സിനെയും, പൂർണ്ണവിശ്വാസത്തോടുമുടി എന്നൊ എളുപ്പപോലെ അവൾ ഏതൊരു ഭദ്രമായി ചേന്നു. ഞാൻ വികാരപരിപൂർണ്ണമായൊരു ഏകമുഖ്യം. സന്യാസാധിപകൈകൾ എന്റെ കരൾ പൊത്തു, കർമ്മമുഖകൾകൊണ്ട്, നാലുപുറവും അത്രത്തിൽ കളിപ്പിച്ചിട്ടുള്ള ചെറിയ മുറിക്കകത്തുവെച്ചാണോ സ്രീപുരുഷനാരിൽ അനാദി അഭിമുഖം, വളരുന്നതും? അപരിമിതമായ ആകാശത്താൽ അലകുകൾപ്പെട്ടതും, അവസാനമില്ലാത്ത പാശാധിമുഖം ആയ ഇതിനെ ഉള്ള നിസർഗ്ഗസന്യാസമായ സ്വാഭാവികമുഖം, ദൈവമുഖം മനസ്സിനടിയിലായിപ്പിടിക്കുന്നതിന്നു സാധിക്കുകയല്ല. അടുത്തു വീടും വേദവും ഇല്ലെങ്കിലും, സമീപത്തെയും സമീപമുഖം, മിത്രമുഖം ഇല്ലെങ്കിലും, അനന്തമുഖത്തെയും, അങ്ങനെയൊരു കൈകൾ കൈകൾക്കുവെച്ചിട്ടുള്ളതും, ആ സ്വഭാവം മുഴുവൻ ചാറി നടുക്കുകയും, എന്നിങ്ങനെ ഓരോന്നു ഞാൻ വിചാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

ഇതിന്നുമുമ്പ് അനുഭവിച്ചിട്ടില്ലാത്ത അലോഭാവത്തോടും, അഭിമാനത്തോടുംമുടി ഞാൻ പൊതുവെ പൊതുവായോ, കൈ മുഖം ഒരു ചെറിയ മലാശയം കണ്ടു. മൗനത്തിട്ടകളുടെ മുഖത്താൽ നമിയായുള്ള ബന്ധം വിട്ട്, ഉറക്കത്തിനായിക്കിടക്കുന്ന ആ തലമുഖത്തിലെ വെളിച്ചം ചെറിയവയ്ക്കിയതായിത്തീർന്നു. ശീതളനാലു മുഖത്ത് അവിട് ഒരു വെളിച്ചമുഖകളുടെ മായ ചേർത്തിരുന്നു. ആ സ്വഭാവത്തെയും ഉറപ്പാക്കുന്നതും മനോരമ പൊതു നിഷ്കളം, എന്തൊ ചില പുതിയ വികാരങ്ങളാൽ പരിപൂർണ്ണമായി, അവൾ എന്റെ മുഖത്തേയ്ക്കു നോക്കുകയും ചെയ്തു. അതുപോലെത്തന്നെ ഒരു വികാരമെഴുതിപ്പോയതാൽ സ്വസ്ഥതയും ചാഞ്ചലനായിത്തീർന്നു ഞാൻ അവളുടെ ശി

രോദാഗത്തെ ആട്ടാടനം ചെയ്തിരുന്നതും, ചന്ദ്രികയിൽ ശോഭിപ്പിരുന്നതും ആയ ദുഷ്ടനും നീക്കുകയും, കോമളമായ അവളുടെ രാമനുമുഖത്തെ ഉയർത്തി, ഗണ്ഡാധരവംശത്തിൽ ഗാഢമായിരുന്ന ചുംബിക്കുകയും ചെയ്തു.

“ഓ! തൽക്ഷണത്തിൽ, മനുഷ്യസ്വഭാവമില്ലാത്ത ആ ഹൈന്ദവസ്ത്രത്തിൽനിന്ന്, നിശ്ശബ്ദമായ ആ മരുഭൂമിയുടെ മദ്ധ്യത്തിൽനിന്ന്, അർദ്ധരാത്രിയെ ആദ്യോദയമായിച്ചെയ്ത ചന്ദ്രാശ്വതികളുടെ നിബിഡതയിൽനിന്ന്, പുറപ്പെട്ടെന്നു ഒരു ശബ്ദം എന്റെ കർണ്ണപഥത്തിൽ എത്തി. അതെന്തായിരുന്നു? ‘ആരാത്! ആരാത്! ആരാത്!’ എന്നിങ്ങിനെ മൂന്നു ആരോ ശാസ്താപരത്തിൽ എന്നോടു ചോദിച്ചതായി എനിക്കു തോന്നി’.

‘താൻ ഒരു തെട്ടി, മനോരമയ്ക്കു ശരീരമെല്ലാം വിറച്ചു. ഒരു ഞൊടിയിടയിൽ ഞങ്ങൾക്കു കാഴ്ചം മനസ്സിലായി. ഞങ്ങൾക്കു കേട്ട ശബ്ദം മനുഷ്യശബ്ദമോ അമാനുഷികമായ അശരീരിയാശ്വമോ അല്ലെന്നു തങ്ങൾ വ്യക്തമായി അറിഞ്ഞു. ചന്ദ്രവെളിച്ചം നിറഞ്ഞ ആ തടാകത്തിൽ സുഖമൊരുക്കു മഞ്ഞുത്തീക്ക, കക്ക മുതലായതു തിന്നു പരോപദ്രവകൂടാതെ സുഖപ്രാസം ചെയ്തിരുന്ന ജലപക്ഷികൾ, അവയുടെ ഗ്രന്ഥമായ സമേതസ്ഥാനത്തെ ഞങ്ങൾ ആകുലിച്ചപ്പോൾ പരിഭ്രമിച്ചിരുന്ന കിരളകൊണ്ടുണ്ടായ ശബ്ദമാണ് അപ്പോൾ കേട്ടത്’.

‘എന്തിലും പെട്ടെന്നുണ്ടായ പരിഭ്രമത്താൽ അസ്ഥാധാരാതിൽനിന്ന് ഞങ്ങൾ ഉടമനത്തന്നെ ബോധ കിടക്കുന്ന സമയത്തേയ്ക്കു മടങ്ങുകയും, കാലാദിഭംബം കൂടാതെ ഉറങ്ങുവാൻ കിടക്കുകയും ചെയ്തു. നമുക്കു ക്ഷീണിച്ചിരുന്ന മനോരമ കിടന്ന തരിയാരേതന്നെ സുഖനിദ്രയെ പ്രാപിച്ചു. എനിക്ക് അത്ര ക്ഷണത്തിൽ ഉറക്കം വന്നില്ല. അറ്റാല്ലുമായി ബോധിനകത്തു പ്രവേശിച്ചിരുന്ന നിലാവിനാൽ മാത്രം പ്രകാശിച്ചിരുന്ന എന്റെ കിടക്കയ്ക്കു സമീപത്ത്, ആരോ കരൾ ചോർന്നു

നിന്നു കട്ടിയിനെ മുടിയിരുന്ന് കൊതുവലയെ വെട്ടിക്കൊണ്ടുവന്നിരുന്നു, മറ്റൊരു കയ്യെകൊണ്ട് എന്റെ സമീപത്തു കിടന്നിരുന്നു മറ്റൊരു കയ്യെ മുറിക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു, മറ്റൊരു കയ്യെ എന്റെ ചെവിയിൽ, 'ആരാണ്! ആരാണ്! ആരാണ്!' എന്നു വിടാതെ റീണ്ടും വീണ്ടും ഉച്ചരിക്കുന്നതായി എന്നിങ്ങനെ തോന്നി.

'ഞാൻ പെട്ടെന്ന് എഴുന്നീറ്റ്, ഒരു നീർപ്പൊട്ടിക്കൊടുത്തു നീർപ്പൊട്ടിക്കൊടുത്തു കൊണ്ടിരിക്കുക കണ്ടിട്ടു. വെളിച്ചം അധികം നിശ്ചിതം എന്നുപോലെ, ഞാൻ കണ്ട സമയം ഉടൻതന്നെ മറഞ്ഞുപോയി. കട്ടിയിലെ കൊതുവലയെ ഉദ്ധരിച്ചുകൊണ്ടു, ബോളിനെ വെള്ളത്തിലിട്ടു തുളിക്കുകയും, കടകളെ വിടർത്തുന്ന എന്റെ ജീവനക്കത്തേ ദൃഢീകൃതമാക്കുകയും ചെയ്യുന്ന ഒരു തിരയുടെ കവകവശേയും ഒരു പ്രദേശത്തേയും ശബ്ദം അടങ്ങിയിരുന്നു. ആ ശബ്ദം നമിക്കുന്നത്, പരന്നുകിടക്കുന്ന മണൽപ്രദേശത്തെ അതിലംഘിച്ചു, നിശ്ചിതനിശ്ചിതമായ അനാവേഷിക്കുന്ന ഗ്രാമങ്ങളേയും സ്ഥലങ്ങളേയും വിടർത്തി, നാടുകടലും രാജ്യങ്ങളേയും കടന്ന്, ലോകങ്ങളെക്കൊണ്ടു ഒന്നൊന്നായി പ്രയാണം ചെയ്ത്, ക്രമേണ കുറഞ്ഞുകുറഞ്ഞു, ബ്രഹ്മാ സ്ഥലത്തിൽ ലയിക്കുന്നതായി എന്നിങ്ങനെ തോന്നി. അതിമുൻപുള്ള ലാലുവായ ഒരു ത്രശിയുടെ മനയേക്കാൾ സൂക്ഷ്മതയായതും, വിടാതെ നീണ്ടുനില്ക്കുന്ന മണിനാദംപോലുള്ളതും ആയ ആ ശബ്ദം, ഉറക്കത്തിലും, സ്വപ്നത്തിലും, ജാഗ്രതാസ്ഥയിലും മുമ്പു ഞാൻ അനുഭവിച്ചിട്ടില്ലാത്ത ആ ശബ്ദം, ജീവനേയും മരണത്തേയും അതികൂലിച്ചു കൂട്ടലിൽ താനേ നാശമുണ്ടാക്കുകയായി ലയിക്കുന്നതായി എന്നിങ്ങനെ തോന്നി. അവസാനമില്ലാത്ത ആ ബ്രഹ്മാസ്ഥം എന്റെ തലമുട്ടാറ്റത്തു അണയണം, ആ ശബ്ദം എത്ര കുറഞ്ഞുകുറഞ്ഞു വന്നാലും എവിടെയെങ്കിലും ഉണ്ടായിട്ടാലും, എന്റെ ആലോചനാശക്തിയുടേയോ, തലമുട്ടാറ്റിന്റെയോ, അതുത്തികൾ വിട്ടു പുറത്തു പോകുന്നില്ലെന്നും എ

നിക്കു തോന്നി. എന്റെ മനോവികാശങ്ങൾ തീരെ ദൃഷ്ടാന്തമല്ലായിത്തീർന്നപ്പോൾ, ഞാൻ വിമുക്ത കൈത്തരി മനസ്സുനേരു ചുമലിയേയും ഉറപ്പിച്ചു്, സമാധാനപ്പെട്ടൊഴുവാരൻ ഭ്രമിച്ചു. എങ്കിലും, ഞാൻ വിമുക്ത കൈത്തരി കിടന്നപ്പോഴേയ്ക്കും, രാത്രിയുടെ നിശ്ശബ്ദതയിൽനിന്ന്, എന്റെ കിടക്കയുടെ സമീപത്തായി, 'ആരാത്! ആരാത്! ആരാത്!', എന്നുള്ള ശബ്ദം ഞാൻ നീണ്ടു കേട്ടു. ആ രാത്രിയിലും സ്വപ്നത്തിലും അത്ഭുതത്തിലും തന്നെ എന്റെ നാഡികളിൽകൂടി രക്തവും കഴുകുന്നതായി വ്യക്തികു തോന്നി. അടുത്തു മേശമേൽ വെച്ചിരുന്ന എന്റെ വാച്ചും അതിന്റെ വലിയ തുഴിയെ മനോമയത്തുനേരെ ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചുകൊണ്ടു്, ആ ഭയങ്കരരാത്രിയുടെ അപമാനമാല ഗാഢതയിൽ, ഏകാദശതിൽ, 'ആരാത്!', 'ആരാത്!', 'ആരാത്!', എന്നതന്നെ അതിന്റെ ശബ്ദമാത്രത്താൽ ഉച്ചരിക്കുന്നതായി എന്നിമു തോന്നി.

ഭക്ഷിണശാബ്ദവിന്റെ മുമ്പം ഉണങ്ങിയ കപ്പനയോരം ചോരയെ വിട്ടുറുത്തു. ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കയ്യുപിടിച്ച് ഒരു കപ്പലൊരളം കൊടുത്തു. തത്സമയത്ത് അടുത്തു കത്തിയൊരിരിക്കുന്ന മണ്ണെണ്ണ വിമുക്തം നന്ന് ആട്ടിക്കത്തി, കറെ പുകഞ്ഞുകൊണ്ടു പൊട്ടുന്നു കെട്ടുപോയി. സമയം അത്യന്തോദയമായി. അത്ഭുതകീടങ്ങളെ കണ്ടു പാണികൾ ശബ്ദിച്ചുതുടങ്ങി. വാഴികളിൽകൂടി ചോറുംവണ്ടികൾ പോകുന്ന കടകടന്തെണ്ണ കേടുതുടങ്ങി. പൊട്ടുന്നു ഭക്ഷിണശാബ്ദവിന്റെ ദാവമെല്ലാം പകർന്നു. ഭയവും പരിഭ്രമവും തീന്ന് അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖം തെളിഞ്ഞു. രാത്രിയുടെ ഭയങ്കരതയിൽ പരിഭ്രമിച്ചും, കേവലം മനസ്സുകൊണ്ടു മാത്രം നിമിമിച്ചുകായ ഒരു ഭയത്താൽ പ്രേരിക്കപ്പെട്ടും, ഈ ചരിത്രമെല്ലാം എന്റെ അടുക്കൽ ഇതു വിസ്തരിച്ചുപറഞ്ഞതിൽ, പ്രമാണമായപ്പോൾ കറെ ഖണ്ഡതോന്നിപ്പറന്നതി അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖത്തു സ്പഷ്ടമായിക്കണ്ടു. എന്തൊടു

യാത്രക്കുടി പറയാതെ ഭക്ഷണബാബു എന്റെ മുറി വിട്ടു പോന്നു ചെയ്തുകൊണ്ടു. പ്രഭാതമായപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മേയം പരിഭ്രമം സമയക്കൂടം എല്ലാം തീന്നു.

അന്നും അർദ്ധരാത്രിയായപ്പോൾ രാവിലെ എന്റെ വാഴി വൃദ്ധൻ വന്നു മുട്ടി, 'ഡോക്ടർ, ഡോക്ടർ' എന്നു വിളിച്ചു. അതു ഭക്ഷണബാബുതന്നെ ആയിരുന്നു.

൩. ജ്യേഷ്ഠസഹോദരി.

കൂടാതെ മൂന്നാമതായ ഒരു മകളായിരുന്നു കോശാലയുടെ പെറ്റമ്മയുടെ പ്രസംഗത്തോൾ കേട്ടുനിന്നിരുന്ന അയൽവീട്ടിലെ 'നാൽ', ഒടുവിൽ ഇപ്രകാരം വിധി ഉച്ചരിച്ചു— 'ഇത്തരത്തിലുള്ള മൂന്നാമതായതുകൊണ്ട് തലയിൽ ഇടിഞ്ഞി വീഴട്ടെ'.

ഈ അഭിപ്രായം, അടുത്തുനിന്നിരുന്ന 'ശശികല'യ്ക്കു് ഒട്ടും രഹിതമായി. അവൾ 'ജ്യേഷ്ഠാചാര്യന്റെ ഭാഗ്യമാണ്. ഏതൊരു സന്ദർഭത്തിലും ഒരിക്കലും, ഇപ്രകാരം അശുഭമായ വാക്കു യാതൊരു മകളായിരുന്ന ഉദ്ദേശിച്ചും ഉച്ചരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതും; അവൾ വല്ല അഗ്നിയും വരന്റെ മുഖത്തു കാണാത്തതും; അതുകൊണ്ടുതന്നെ, അത് അദ്ദേഹം ചുരുട്ടുവെക്കുന്ന പൊൻ അതിന്റെ അറ്റത്തു് എഴുതുന്ന അഗ്നിയായാൽ മതിയാകുമെന്നായിരുന്നു അവളുടെ അഭിപ്രായം.

ഈ വാക്കുകൾ കഠിനമൃത്യുവായതായ താരതമ്യം കോശാലയായാക്കി. അവൾ അത്യുച്ചത്തിൽ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു— 'മൂന്നാമതായ ഒരു പെണ്മകളുടെ ഭാഗ്യമായിരിക്കുന്നതിനേക്കാൾ വലിയൊരു നല്ലത്, എഴു ജ്യേഷ്ഠന്മാരിൽ വിധവയായിത്തീരുന്നതെന്നതാണ്'. ഇത്രയും പറഞ്ഞ് അവൾ ചിരിവെച്ചോടുകൂടി ചാൾ നിൽക്കി ആ സ്ഥലം വിട്ടുപോയി.

ശരിക്കു വിചാരിച്ചു: 'ഒരു സ്ത്രീയുടെ മനസ്സിന്' ഇത്രയും കഠിനവും, നൈരാശ്രവും ഉണ്ടാക്കുന്നതിന്നുമാത്രം ഭർത്താവ് എന്തൊരു കാരണമാണ് പ്രവർത്തിച്ചിരിക്കുക? എനിക്ക് അതു വിചാരിക്കുന്നതിന്നുകൂടി വേണ്ട' ഈ സംഗതിയെക്കുറിച്ച് അവൾ അധികമധികം ആലോചിക്കേണ്ടതാകാം, സംഗതിവശാൽ തസ്തികയെ ഉൾക്കൊള്ളേണ്ടതാകാം എന്നായിരിക്കുന്ന തന്റെ ഭർത്താവിന്റെ നേരെത്തന്നെ സ്നേഹവും, ആദരവും പുറംകൈയെക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന അടുത്തടുത്ത മനസ്സിനെ ഇളക്കിവിടവാൻ തുടങ്ങി. തന്റെ ഭർത്താവു കിടക്കാരുള്ള ശേഷമുള്ള സമയങ്ങളിൽ, വിചാരിച്ചതൊക്കെയും അവൾ അതിനോടുകൂടി കരുതിപ്പോയി. 'ആരോടൊന്നും ഉത്തരവാദിത്വം' ആധാരമായിരിക്കാത്ത പട്ടാളത്തിന്റെ പലതരം ചുമതലയും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ സുഖസമാധാനം ഇപ്പോഴും വിടാതെ അവിടെ ഉണ്ടായിരിക്കുന്നതായി നോക്കി, അതിനെ സംശയാസ്പദമായിത്തീർത്തു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പലതരം ചുമതലയും അറിയാൻ പറ്റിയില്ല' അവൾ ഒരു പെട്ടി തുറന്ന്, പഴയതും, മേൽത്തുടച്ചതും ആയ ഒരു മരയാ പടവും കറുത്ത എഴുത്തുകളും കണ്ടു. മരയാപടം തന്റെ ഭർത്താവിന്റെയും, എഴുത്തുകൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വന്തം കയ്യെഴുത്തുകളും ആയിരുന്നു. അതെല്ലാം തിരിച്ചും മറിച്ചും നോക്കിക്കൊണ്ട്, ആനന്ദപാരവശ്യത്തോടുകൂടി കറുത്തതും കഴിഞ്ഞു. പട്ടാളത്തിന്റെ സുഖവും ഉണ്ടായ പട്ടാളത്തിന്റെയും ആനന്ദവും, തസ്തികയിലുള്ളതും പട്ടാളത്തിന്റെയും സുഖവും, ഇടകലർന്നു നിൽക്കുന്നതും ഉൾക്കൊള്ളുന്നതിൽ നേരെ സമ്പന്നമായതെന്നോ അവൾ അറിഞ്ഞില്ല.

ശരിക്കുവും അതേപോലെയും പുതിയ ദമ്പതിമാരും. അവരുടെ വിവാഹം ബാല്യത്തിൽ തന്നെ കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. അവർ സന്താനങ്ങളും ഉണ്ടായിട്ടുണ്ട്. ചിലപ്പോൾ മരിക്കും, മരിക്കും

[illegible]

വിവാഹം കഴിഞ്ഞു വളരെ കൊല്ലങ്ങൾക്കുശേഷം, പ്രാ
 യാപ്തർഷിഷധിപ്, കര കട്ടികളുടെ മാനാവായനിൽ ഫിന്നെ,
 ബ്രതാ! ഇപ്പോൾ, 'ശശികല', ഒരു വസന്തകാലത്തിലെ മദ്യാ
 ധനാസമയത്ത്, ഏകാകിനിയായി, കിടപ്പു മുറിയിൽ കരന്ന്, മ
 ന്നു ശബ്ദം പ്രാപിച്ചു, വിവാഹത്തിന് അടുത്തിരിക്കുന്ന ക
 ലയുവതിയെപ്പോലെയാ, അടുത്തു കല്യാണം കഴിഞ്ഞ ഒരു ന
 മവാധരയെപ്പോലെയാ അനമവിച്ച മരിയാകാത്ത പരമ

സൌഖ്യം കൈക്കൊണ്ടിട്ട് അവസാനമില്ലാതെ ആവോറിട്ടു സ
 ജ്ഞയിൽ മനസ്സിനെ വെട്ടിപ്പിട്ട്, പരമാനന്ദം അനുഭവിക്കു
 ന്നു!! അവൾ അറിയാതെത്തന്നെ മുനും, അവളിൽ മുഴുവനും നി
 ന്നതിരുന്നതും, കണ്ണുകളുടെ മുമ്പിൽ കളിപ്പുതകാണിരുന്നതും,
 ആയ അവൾക്കു കൈയുടെ പ്രതാപത്തെ ഇപ്പോൾ അവൾ
 അറിഞ്ഞു! അതിന്റെ ശബ്ദങ്ങൾ കേൾക്കുന്നു! സ്വർഗ്ഗം അനന്ദ
 വിഷയം! അവളുടെ മനോഹര്യം കേൾക്കുന്നു! അവൾ
 കഴിഞ്ഞകാലത്തിലേക്കു തിരിഞ്ഞു നോക്കുന്നു! അതിനുമുമ്പു
 ആയ പണ്ഡിതന്മാരുടെയും, രാജാക്കന്മാരുടെയും ഹൃദ്യങ്ങളെയും,
 മനോഹരങ്ങളായ ഉദ്യാനങ്ങളെയും, പ്രശസ്തരായിരുന്നവരുടെയും
 സുന്ദരതകളെയും, അവൾ അറിയുക കാണുന്നു! അതി
 നുണ്ടായല്ലോ, അവൾ ഒരിക്കൽ കണ്ടുപോന്നിട്ടുണ്ട്. അന്ന്,
 നാത്താത്തന്നെ അവൾ കണ്ടില്ല; അവൾ മനോഹരങ്ങളു
 ധായി കാണപ്പെട്ടില്ല. പതിനാറിൽ ചിലപ്രകാരം കൊല്ലത്തെ
 വഴി തിരികെ ചെന്ന്, ആ വഴി വിശിഷ്ടസ്ഥലങ്ങളെ അനന്ദവി
 ശ്ലക്ക എന്നെന്ന് അനന്തം കണ്ടു! അവൾ പശ്ചാത്താപിക്കു
 ന്നു. അവൾ താനിങ്ങനെയിപ്പോൾ എങ്ങനെയൊക്കെത്തീർന്നതെ
 ആവോറിപ്പോട്ടു. 'ഇനി എന്റെ ഭർത്താവു തിരിച്ചെത്തിയാൽ,
 ഞാൻ എന്റെ സമ്പ്രദായം കൈ തീർത്ത മാറ്റം വരുത്ത കാ
 ലമേകദേശം യോഗ്യതകൾ അങ്ങനെ അനന്ദവിഷയം. ജീവിതം സു
 ചെപ്പോ തന്നെ എന്നു ബോദ്ധ്യപ്പെടുത്തും. കഴിഞ്ഞതെല്ലാം
 കഴിഞ്ഞു. മനസ്സു! അടക്കി ഇരിയ്ക്കു'. നീ നല്ല പാഠം പഠി
 ള്ളു. നിനക്കു ജ്ഞാനം ഉണ്ടു' എന്നിങ്ങനെ അവൾ നിശ്ച
 യം ചെയ്തു. ഇതിനുമുമ്പ്, എത്ര തവണ രാജാ വാക്കുകൾ
 കേൾക്കും, കലാപങ്ങളും വെറുതെ ഉണ്ടാക്കിക്കൊണ്ട്, ആഹ്ലാദത്തോ
 ടുകൂടി അനുഭവിക്കേണ്ടിയിരുന്ന ഭിദ്യസമയത്തെ അവൾ ഭക്ത്യാ
 യും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്! കർത്താവിന്ന് അതുനിമിത്തം എത്ര നീരസം ജ
 നിച്ചിട്ടുണ്ട്! മനസ്സിനെ പാമമായ ജ്ഞാനം ലഭിച്ച മുഖമുഖി

നെല്ലോലേ, അമ്പലം ഏകാഗ്രഹിതയായി, പഴയ പാപങ്ങളെക്കുറിച്ചു വാസ്തവമായി പശ്ചാത്തപിച്ചു ഭാവിയിൽ നിയന്ത്രിക്കുവാൻ നിശ്ചയിച്ചു. 'ഇനി ഞാൻ ഭക്താഭിനേതാ കോപിക്കുകയില്ല; വാശി പിടിക്കുകയില്ല. അദ്ദേഹം മടങ്ങിവരുമ്പോൾ ഞാൻ പ്രേമപ്പൂജയിടിയോടുകൂടി, മധുരവാക്കുകളാൽ സ്വാഗതം പറയും; സ്നേഹപരതകളാകുന്ന കൈകളാൽ സ്വീകരിക്കും. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കണ്ണനകളെ ശിരസാ വഹിക്കും. നല്ലതാവട്ടെ, തീയതാവട്ടെ, പുണ്യമനസ്സോടും, സ്നേഹബഹുമാനത്തോടും കൂടി അദ്ദേഹത്തിന്റെ എത്ര ശബ്ദത്തിനും ഞാൻ കീഴടങ്ങും. സ്ത്രീകൾക്കു ഭക്താഭിനേതാ ആരുണ്ട്? ഭക്താവു സ്ത്രീയുടെ പ്രേമമാണെന്നല്ല! അദ്ദേഹം ഈശ്വരശബ്ദമല്ല!'

വളരെക്കാലത്തേക്കു ശശികുല സർവ്വതോ മാനാപിതാക്കന്മാരുടെ ഏകസങ്കല്പമായിരുന്നു. ആ കാരണത്താൽ 'ജയഗോപാലൻ'— തനിക്ക് ഒരു ചെറിയ ഉദ്യോഗമുണ്ടായിരുന്നുവെങ്കിലും—ശശിയുടെ ഭാവിയിലുൾപ്പെട്ടിട്ടില്ലെന്നു ആലോചനയുണ്ടായിരുന്നില്ല. ശശിയുടെ അച്ഛൻ നല്ല സ്വത്തുക്കാരനായിരുന്നു. നാട്ടുപുറത്തു, ഒരു കർഷകന്റെ രാജാമന്ദിരത്തിൽ സംരക്ഷിക്കുന്നതിന് അദ്ദേഹത്തിനു സാധിക്കുമായിരുന്നു.

എന്നാൽ, 'അക്കാലത്ത്', ആ കഷ്ടകാലത്ത്, തങ്ങളുടെ ജീവകാലത്തിന്റെ അന്ത്യമേയായ വാല്മുക്യകാലത്ത്, ശശിയുടെ മാനാപിതാക്കന്മാർ ഒരു ആൺകുട്ടി ജനിച്ചു. തീരെ മറ്റൊരുകുട്ടിയെത്തേക്കുള്ള ഈ അനാവശ്യസംഭവത്തിന്, ആകസ്മികമായിത്തന്നെ മാനാപിതാക്കന്മാർ സംഗതിയാക്കിയതിൽ, ശശിക്ക് അല്പം മനോവേദനയുണ്ടായിക്കുറുന്നില്ല. 'ജയഗോപാലൻ' ഈ പരിണാമം കട്ടംകുറന്നു തൃപ്തികരമായില്ല. ഇന്നേവരെ തനിക്കുതന്നെ കിട്ടുമെന്നു കരുതി ആശ്ചര്യപ്പെട്ടിരുന്ന മുതലിന്, ഇന്ന്, ഒരു പുതിയ അവകാശി ഉണ്ടായാൽ എത്രതാൽപ്പര്യമാണ് സന്തോഷം തോന്നുന്നത്!

തങ്ങളുടെ വാൽവൃത്തിൽ കൊണ്ടെ കിട്ടിയ ആ അമൃതപ്രസാദത്തെ, ശരിയുടെ അസ്സനമുൾക്കൊണ്ടുനമുക്കു, സ്നേഹപാശ്വാതംകൂടി ചാട്ടിപ്പുകയും, റിഖമതിക്കുകയും ചെയ്തു. ആ ചെറിയ കുട്ടി അതിന്റെ ബലം കറഞ്ഞു ഇല്ലം പെട്ടെന്ന് കൊണ്ടു തന്റെ ഭാഗിയത്രയസ്തിനെയെല്ലാം ഒരു നൊട്ടിയിൽ പറി ചെട്ടുത്തുകൊണ്ട്, ജയശോപാലന്റെ മോചനം നീരെ മാറി. അയാൾ 'ആസ്സാം' രാജ്യത്ത് ഒരു വലിയ ചായത്തോട്ടത്തിൽ ഉദ്യോഗമായി, അങ്ങോട്ടു പോയി. നാട്ടിന്റെ മാനംതന്നെ വല്ലഭം നോക്കിയാൽ തനി എന്തെ ബന്ധങ്ങൾ നിർമ്മിച്ചു. എന്തിട്ടും, തനിക്ക്, ആസ്സാമിന്റെ എല്ലാവരോടും മോന്നിയ വലുപ്പംകൊണ്ടോ, അതല്ല, ആസ്സാമിൽ ചെന്നിപ്പ കരുനാഥം, അധികാരനാട്ടത്തിന്നു തന്റെ ഉണക്കമെന്തെ കരുതിയോ, എന്തോ, അയാൾ ആരു ചെറുത്തതും ചെറിയൊന്നല്ല. തന്റെ ഭാഗിയെപ്പോലും, കുട്ടികളെയും, പിതൃഗൃഹത്തിലേക്ക് അയച്ചു. അയാൾ ആസ്സാമിലേക്കു ചെന്നപ്പോൾ, ഇഷ്ടനായാണ്, ശരിയുടെ അശോപാലനും തന്റെ അന്ത്യകർമ്മം വ്യാപനനായും മനോജ്ഞാലി കേൾക്കിയിരുന്നു. ഈ വിഷയകാലത്തുണ്ടായ ഒരു സംഭവമാണ് മുമ്പു പ്രസ്താവിച്ചത്.

ഈ വിഷയകാലത്ത് ഇഷ്ടനായിരുന്ന ചൈതന്യനോട്, ശരിയുടെ പാശ്വാതത്തിലധികം വിശാലം അങ്ങി, പറ്റത്തുപറവാൻ വല്ലാത്ത വികാരങ്ങൾക്ക്, സാധാരണയായി, അധികം ശക്തിയുണ്ടാകും; അതു ശരിയായതായിട്ടു. ആ ചെറുകുട്ടി തിരിച്ചുകിട്ടുന്നത്, കല്ലും കാലും കടഞ്ഞു കരയുന്നവരുടെല്ലാം, അതിന്റെ എഴുത്തു കെട്ടിൽ മാറുന്നതിന്നു ശ്രമിക്കാതെ, ശരിയേപ്പോലും, 'അവിവാർത്തില്ല; കുട്ടികൾക്കു കട്ടിപ്പിട്ടിട്ടില്ല; അവർക്കു സ്ത്രീകൾ പോകാറായി', എന്നും മറ്റും വിവരിച്ചത്, അവയുടെ ഉള്ളിലുള്ള വിചാരത്തെ മറച്ചു. അതോ അയാളെക്കുറിച്ചു നോക്കി. അതിനെന്നു. ആ കുട്ടിയുടെ മേത്തറ — ശരിയുടെ

അത് — കാലതതിയെ പ്രാപിച്ചു. മരണസമയത്ത്, ആ വൃദ്ധ തന്റെ 'ബാലശരീ'യെ ആ 'പുണ്യശരീ'യുടെ കയ്യിൽ അർപ്പിച്ചു സകലവും അവയിൽ സമർപ്പിച്ചു.

അമൃതസംക്രമം, ആ കിശോരൻ തന്റെ സഹോദരിയുടെ മനസ്സിനെ, അവൾ അറിയാതെത്തന്നെ, കവർന്നു. ഉറക്കെ ചിട്ട ശബ്ദങ്ങൾ പൊങ്ങപ്പെട്ടുവിട്ടുകൊണ്ട് ആ ബാലൻ അവളുടെ മുഖത്തും, കയ്ക്കത്തും, കണ്ണുകളിലും, കണ്ണുത്തിലും അതിന്റെ അത്ഭുതകാമ്യമായ ചെറുവായകൊണ്ട്, സംതൃപ്തിയോടുകൂടി കണ്ണുകളും, ചുണ്ടുകളും മറന്നു ചെയ്തും. അവളുടെ നീണ്ടു ചുരുങ്ങിയ കൈകളാൽ ചിലപ്പോൾ ആ കുട്ടി അതിന്റെ കൃഷ്ണകൾക്കൊക്കെ മുറുക്കിപ്പിടിക്കുകയും, വേർപെടുത്തുന്നതിന്നു സഹോദരി ശ്രമിക്കുമ്പോൾ, അതിന്ന് അനുകൂലിക്കാതിരിക്കുകയും ചെയ്തും. പ്രഭാതത്തിൽ ആ ബാലൻ ആദ്യമായുണന്ന്, ഉണരത്തെ കിടക്കുന്ന തന്റെ ശ്വസനിയുടെ സമീപത്തിലേക്ക് ഉണരുകയും, അവളുടെ ശരീരത്തിൽ പിടഞ്ഞുകയറി, കസ്യമോപചാര്യ തന്റെ ശരീരമാർദ്ദവത്താൽ അവളെ ഉണർത്തും. അപ്പോൾ, അസ്വസ്ഥരായതെന്നതിലും, ചെമ്പികളിൽ അതൃപ്തനായ ചെറുപ്പവയസ്സു സകലം കൊടുക്കുന്ന കളശബ്ദങ്ങളാൽ അവളെ ചിരിപ്പിക്കും. ശ്രമേണ കുട്ടി, 'ചെമ്മീൻ', 'ചെമ്മീനാ' എന്നെല്ലാം വിളിക്കുവാൻ തുടങ്ങി. ഓടിനടക്കുന്നതുടങ്ങിയപ്പോൾ, ചെമ്മീനാത്തൊക്കെ ചെയ്തും, തിന്നുന്നതൊക്കെ തിന്നും, പോകുന്നതൊക്കെത്തന്നെ പോയിരും, ഏത് താമസത്തെ പറഞ്ഞുകൊണ്ട് അത് ഉടനെ ചെയ്തും, ചെമ്മീനായിത്തീർന്നു ശരിക്കെയും, ഒരു മിന്നിടുന്നതായിരും, അപരം ഇല്ലാത്തതിന്നു മനസ്സിലെ അതിശയം പ്രകടിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു കമാരന്റെ ബാലവീര്യകൾ കണ്ടുകണ്ട്, അതിന്റെ ആകർഷണശക്തി ശരീരം സമീകരണമാക്കി. അവളുടെ അനാദാരം, അസഹ്യമായ അനാദാരം തമ്മിൽ അവൾ മനസ്സിലാക്കുകയും തീ

പോയി. കുട്ടിക്ക് അങ്ങനെയൊന്നിന്നുണ്ടാകാതെ അവർ തമ്മിൽ ഒരു ചെട്ടിയും സ്നേഹവും, വാത്സല്യവും മിന്നുപ്രതി വെളിച്ചം. ഒടുവിൽ, ശരിക്കും അറന്നിടിലംപോലും ആവരണ കൂടാതെ കഴിക്കുന്നത്, ഉണ്ണാൻമാറിത്തീർന്നു! ഇതാണ്, നിഷ്ഠൂരമനസ്സായ ഒരു ബാലന്റെ സാമർത്ഥ്യം ശരിക്കും!!

II

കുട്ടിക്കു 'നീലമണി' എന്ന പേരിട്ടു. അവന്നു രണ്ടു വയസ്സായപ്പോൾ, അവന്റെ അച്ഛൻ അന്ത്യം മീനത്തിൽ പെട്ടു. ഉടനെ എഴുന്നേത്തിന്ന്, ജയഗോപാലന് എഴുത്തുവെച്ചു. വളരെ ബുദ്ധിമുട്ടി, കുറച്ചുനാൾക്കു മുമ്പു മേലിൽ, ജയഗോപാലൻ വന്നപ്പോഴേക്കും, മീനക്കാരന്റെ അന്ത്യം കേൾക്കുകയും തന്റെ മരണശ്ലേഷിൽ വെച്ച്, അദ്ദേഹം തന്റെ ഓരത്തായ കുട്ടിയെ ജയഗോപാലനെ എല്പിച്ചുകൊടുത്തു. തന്റെ സ്വത്തിന്റെ നാലിലൊന്നു ശരിക്കുമെങ്കിലും, ബാക്കി നീലമണിക്കു കൊടുത്തതാണെന്ന് ഒരു മരണപത്രവും അദ്ദേഹം എഴുതി വെച്ചിരുന്നു.

ജയഗോപാലൻ പണി മാലികൊടുത്ത്, നീലമണിയെയും, സ്വത്തിനേയും, പരിചരിക്കുന്നതിന്നു നാട്ടിൽത്തന്നെ താമസമാക്കി.

ഇപ്രകാരം ആദ്യവിരമം കഴിഞ്ഞു മേന്മയിൽ— ശരിക്കുമെങ്കിലും ജയഗോപാലനും— വീണ്ടും ഒന്നിച്ചുപോന്നു. ഒരു ഉപദേശം ഉടയുന്നതായാൽ, ഉടഞ്ഞ അറക്കൾ കൂട്ടിച്ചേർക്കുവാൻ യോജിച്ചിരിക്കും. എന്നാൽ, രണ്ടു മനുഷ്യർ തമ്മിൽ പിരിഞ്ഞാൽ, കര കഴിഞ്ഞ്, വെളിച്ചമുദയം, ഒരിക്കലും പഴയസ്ഥാനത്തും, സ്ഥലത്തും, ഭീതിക്കും ചേരുവാൻ പ്രയാസമാണ്. മനസ്സു കീഴാക്കു ഒരു വസ്തുവായതുകൊണ്ട്, അതെപ്പോഴും വളർന്നുകൊണ്ടും, മാറിക്കൊണ്ടും ഇരിക്കുന്നു. ഈ വളർച്ചയും മാറ്റവും രണ്ടു മനസ്സുകൾക്കും ഒരുപോലെ ആയിരിക്കുകയില്ല.

ശേഷിച്ച്, ഈ പുതിയ സമാഹാരം ഒരു നൂതനവികാരത്തെ ഉണ്ടാക്കി. പഴയകാലത്തു ഭാസ്വര്യയർക്കായി അവർ കാണിച്ചിരുന്ന അനാസമയം, അനാദേശം എടക്കാലത്തു യാളികമാരുണ്ടായ വിപ്രയാഗവ്യഥകൊണ്ടു തീരെ മാറി. ഒത്താവിനെ പൂർ്വ്വധികം വൈദേശ്യശോഭയ്ക്കു സീകരിക്കുന്നതിന്ന് അവർ കാത്തിരുന്നു. എന്തുതന്നെ സംഭവിച്ചാലും, എന്തായാലും, ഒരിക്കലും, അനുരാഗപര്യന്തർ നാദീനവൃദ്ധനടുത്തിന്റെ ഏതേംഗമമായ ദാഹമെപ്പോലും, നന്ദർ ദശേഷസ്ത്രീകാശ്ചേദനങ്ങളെക്കൊണ്ട് അശേഷം മായ്ക്കുകയോ, ചെറുക്കുകയോ ചെയ്യുന്നതല്ലെന്നും, ഒത്താവിൽനിന്ന്, ഉപശ്ചയാലയിട്ടുള്ളതോ, അംഗാമരത അതിനാലുണ്ടാകുന്നതോ ആയ യാതൊന്നും തനിക്ക് ഇതിനേവിൻ ഉണ്ടാവുന്നതല്ലെന്നും ശശികല ഉപമമായ നിശ്ചയം ചെയ്തിരുന്നു.

എന്നാൽ, ജന്മശാപമെന്നു സ്ഥിതി ചെയ്ത മറ്റൊരാളായിരുന്നു. മുമ്പ്, താൻ പ്രിയതമയോടുകൂടി ഒന്നിച്ചിരുന്ന കാലത്ത്, തന്നെ അവളോടുകൂടി ഉപമമായി ബാധിച്ചിരുന്ന ഒരു കെട്ടുണ്ടായിരുന്നു. അന്ന്, അവർ തന്റെ സർവ്വസ്വവും ആയിരുന്നു. അന്ന്, ഭാസ്വര്യ തീരെ അച്ഛതനാസ്തുവായിത്തീർന്നിട്ടു. അവളെ വിട്ടുകളഞ്ഞാൽ, തന്റെ അഭിലാഷപര്യന്തർ കള്ളികൾ പലതും കീറിപ്പോകുമായിരുന്നു! ആകയാൽ, ആദ്യമായി അവളെ വിട്ടുപിടിക്കണമെന്നു, അയാൾക്കു നിശ്ചയിച്ചാത്ത ചെങ്കുത്തിൽ ചെറിയതുപോലെയുള്ള ഒരു അനുഭവം ഉണ്ടായി. കലനത്തിൽ, തന്റെ വലയ്ക്കു സംഭവിച്ചതായ കീഴ്ചയെക്കുറിച്ചു നൂതനതന്ത്രങ്ങളെക്കൊണ്ടു തുനിക്കുന്നതിനാക്കി, താൻ ചില പുതിയ രീതികൾ കണ്ടെത്തുകയും ചെയ്തു.

എന്നാകയാലും, മുമ്പ് അയാളുടെ ജീവിതം മുഴുവനും 'അനന്തരവേണം' എന്നുള്ള തരത്തിൽ തീരെ അനാസതയിലാ

ന്ന് നയിച്ചിരുന്നുവ്. അയാൾക്ക്, അനുഭവപര്യായമായിട്ടു തന്റെ ജീവിതരീതി ഒരു പരിഷ്കരിക്കേണ്ടതെന്നും, മിക്കകൂടെയും തന്റെ പണം സമ്പാദിക്കേണ്ടതെന്നും ഉള്ള മോഹം കൈമാറ്റത്തി-
 ആ മോഹത്തിനല്ലാതെ അയാളുടെ മനസ്സിൽ മറെറാരു വി-
 കാശത്തിനും സ്ഥലമുണ്ടായിരുന്നില്ല. ആസ്സാരിൽ പോയപ്പോൾ
 തന്നെ അതിന്നാണ്. ഈ പുതിയ മോഹത്തിന്റെ ഇന്ദ്രിയ-
 ലക്ഷ്യമായിട്ടു പ്രവർത്തിക്കുന്ന അയാൾക്ക് ഇക്കാലത്തെ നവോദി-
 ക്കളോടുമിടി താരതമ്യപ്പെടുത്തിയാൽ, പഴയകാലക്കാലത്തു നെ-
 റും നിഴൽപോലെ ഒരു യോദ്ധാവല്ല. കേൾക്കുന്നതിൽ അയാൾ
 അന്യോന്യമായിരുന്നു. ഒരു സ്ത്രീയുടെ സ്വഭാവത്തിനോടൊ-
 ന്ന താരതമ്യപ്പെടുത്തുന്നതും അയാൾക്കു കാരണം തന്നെ
 തോന്നുകയും ചെയ്തു. എന്താണ്, ഒരു പുരുഷന്റെ കാർമ്മ്യം, ഒരു
 മറ്റൊരു പുരുഷന്റെ നിയമം, സ്വന്തം മോഹം. പണമോ കി-
 ട്തണമെന്നുള്ള മോഹമോ ആയിരിക്കും!

അനുഭവപര്യായമായിട്ടു. അങ്ങനെയൊരു യോദ്ധാവായ ഒരു
 മറ്റൊരു പുരുഷന്റെ മോഹം തീർത്തിട്ടുള്ള നവോദിയാണ്. അതി-
 ന്ന സമുദായത്തിന്റെ മുന്നേ ശരിക്കിലായിട്ടു ഒരു പുതിയ വി-
 കാശ ഉൽപ്പാദിപ്പിച്ചു. ഇതു മുന്നിലായിരുന്നു ഒരു വിശേഷത
 ന്. ഈ സമുദായത്തിൽ അയാൾക്കു കാരണം ശരിക്കിലായി-
 ത്തിൽ ഒരു യോദ്ധാവായിരുന്നു. ചെറുതെപ്പോലെയൊരു
 തന്നിട്ടു തോന്നിപ്പോകുന്ന അയാൾക്കു കാരണം തന്നെ തന്നെ
 ചൊല്ലിച്ച് അയാൾക്കു കാരണം ശരിക്കിലായിരുന്നു. അതി-
 ന്നോടു തോന്നിപ്പോകുന്ന അയാൾക്കു കാരണം ശരിക്കിലായിരുന്നു.
 എന്തിനും, അയാൾക്ക് അതിനെ സാധിച്ചിട്ടു. ശരിക്കിൽ, അതിനെ
 നീട്ടി കാണിച്ചുകൊടുത്തു. നീട്ടിയപ്പോൾ, അയാളുടെ കഴുത്തിൽ
 കെട്ടിപ്പിടിപ്പിച്ചു മുമ്പോട്ടായിട്ടു അയാൾക്കു കാരണം. നീട്ടിയപ്പോൾ
 ശരിക്കിൽക്കൂടാതെ, ചെറുതെപ്പോലെയൊരു അയാൾക്കു കാരണം
 ന്നുള്ള മോഹമുണ്ടായിരുന്നു. ഒരു മനുഷ്യന്റെ മനസ്സിൽ

സ്വയം ആകർഷിച്ച്, സ്വാധീനപ്പെടുത്തുന്നതിന് താൻ പരി
ഷ്കരിച്ചതും, പരിഷ്കരിച്ചിരുന്നിട്ടുള്ളതും ആയ വിദ്യകളെല്ലാം
നീലമണി ജയഗോപാലന് കർഷണോദ്യമം കൈമാറാൻ
ന്നു, ഭാഗി ആഗ്രഹിച്ചു. പക്ഷെ, ജയഗോപാലന് അവിടെ
അത്ര താല്പര്യമുണ്ടായിരുന്നില്ല. പിന്നെ കുട്ടിക്ക് ആ കാർഷ്
ണിക്ക് എങ്ങനെ ഉത്സാഹം ജനിക്കും? ഇഷ്ടോദ്യമത്തിലേക്കു
അങ്ങോട്ടും ഉള്ളൂ? കുട്ടികളുടെ കാർഷ്ണിയിൽ പ്രത്യേകിച്ചു. ഇതു
മാത്രം സ്നേഹവും, വാത്സല്യവും യാതൊരു കാർഷ്ണവും കൂടാതെ
ആ കുട്ടിക്കുവേണ്ടി ഭർത്തൃയം ചെയ്യുന്നതിനുമത്രം എന്നാണ് ആ
പെണ്ണ് ഒരു വിചാരമോ, കൈതുകമോ ഉണ്ടായിരുന്നതെ
ന്നു ജയഗോപാലനു തെസ്തിയായില്ല.

പ്രേമത്തേയും അതിന്റെ വിവിധരൂപമായ ദേഹപ്രേമം.
പരിനാശത്തെയും സ്ത്രീകൾ എളുപ്പത്തിൽ സൂക്ഷ്മമായരിയും.
ശേഷി തന്റെ ഭർത്താവിന്റെ അവാദനം അത്ര പിടിച്ചില്ല.
അതിൽപിന്നെ, അവൾ കുട്ടിയുടെ കാർഷ്ണിയിൽ പ്രത്യേകം ഉ
ഷ്ണിതവേഷമാൻ തുടങ്ങി. അവനെ സ്നേഹിക്കുകയോ, അവനോ
ടു സാമന്തപം തോന്നുകയോ ചെയ്യാത്ത തന്റെ ഭർത്താവി
ന്റെ സമീപത്തുനിന്ന്, അവൾ കഴിയുന്നതെന്തൊക്കെ നീലമ
ണിയെ എപ്പോഴും അകറ്റി നിർത്തി. ഇപ്രകാരം ആ കുട്ടി
ശേഷികളുടെ ഏകാന്തപ്രേമത്തിന്നു വിജയമായിത്തീർന്നു. ആ
കുട്ടിയെ അവൾ ഒരു അമൂല്യത്തറത്തുപോലെ സ്വകാര്യമായും,
ഭദ്രമായും സൂക്ഷിക്കുകയും, കൈവാശക്കത്തുപോലെ ആരാധിക്ക
യും, ഏതൊക്കെപ്പോലെ പരിചരിക്കുകയും ചെയ്തു.

നീലമണി കരഞ്ഞാൽ, ജയഗോപാലൻ ഗുണിതെടുക്കും.
അപ്പോൾ ശേഷി അഗാധപ്രേമത്തോടും, മാത്രനിർദ്ദിശേഷമാ
യ വാത്സല്യത്തോടുംകൂടി, ദീർഘനിശ്വാസത്താൽ ഇളകുന്ന ത
ന്റെ മാതാദയോട് മാമനിച്ച്, അവന്റെ കരച്ചൽ തീർത്തു.
കുട്ടിയിൽ ഏപ്പോഴെങ്കിലും കുട്ടി കരഞ്ഞു ജയഗോപാലന്റെ

സുഖനിദ്രയ്ക്കു വിഷ്ണു വരുത്തുന്നതായാൽ, ചിത്തത്തെ കഥയൊന്നും പറയേണ്ടതില്ല; ശക്തരും തന്നെ; കൃഷ്ണരും തമ്മെയും ഭവപാലെ. അതു കേൾക്കുമ്പോൾ ശരിക്കു തന്നെ വൃദ്ധനും തോന്നും. പക്ഷേ, അവൾ ഒന്നും ഉത്തരം പറയാതെ, ഒരു കുറുകാലത്തിലെപ്പോലെ, പതുക്കെ എഴുന്നീറ്റ്, തന്റെ ഓമനയെ വാരി എഴുത്തു ദൂരത്തേക്കൊക്കെ ചെയ്ത്, അവനെ തന്റെ മടിയിൽ പിടഞ്ഞിടയാ, മാറിൽ ചേർത്തുക്കൊണ്ടു, മധുര സ്വരത്തിൽ, അരിസ്തോദരന്മാരുടേതി, 'എന്റെ പൊന്നുക്കുട്ടേ, എന്റെ പ്രേമക്കുട്ടേ, എന്റെ മക്കൾക്കുട്ടേ, എന്റെ ഓമനക്കുട്ടേ!' എന്നൊല്ലാം ഓരോന്നു പറഞ്ഞു ധാമിച്ചു ഓമനിച്ചു സാവധാനത്തിൽ ആട്ടി ഉറക്കം.

കുട്ടികൾ പല കാര്യത്തിലും വെറുതെ വാഗ്ദാനം ചെയ്തപ്പോഴും തമ്മിൽ തല്ല കൂടും. മുമ്പാക്കെ അങ്ങിനെ വല്ലതുണ്ടായാൽ, ശരിക്കു തന്റെ സ്വന്തം കുട്ടികളെ ശിക്ഷിച്ച് എപ്പോഴും നീലമണിയുടെ ഭാഗം പിടിക്കുകയാണ് പതിവ്. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ: നീലമണി അമ്മയില്ലാത്ത കുട്ടിയല്ല. മരുഗോപാലന്റെ ആഗമനത്തിനുശേഷം, ഇപ്പോൾ ജഡ്ജിയും മാറി, നിയമവും മാറി. ഒരു കുറവും ചെയ്തില്ലെങ്കിൽ കൂടി, ഇപ്പോൾ നീലമണി ശിക്ഷ അനുഭവിക്കേണ്ടിവന്നു. ആരെ തൊറുകാരൻ, എന്തൊരു അനേകക്ഷണം തന്നെയില്ല. ഈ വക സംഭവങ്ങളെല്ലാം ശരിയുടെ മർദ്ദമോ ചെയ്തു. അവൾ എന്തുചെയ്യും? നീലമണിയെ വിളിച്ച് അകത്തു കൊണ്ടുപോയി, പലവകകളും കളിപ്പാലങ്ങളും കൊടുത്തു തൂപ്പി കെട്ടിപ്പാടി, താവോലിക്കയും സന്തോഷിപ്പിക്കുകയും ചെയ്ത് അകട്ടിയുടെ പ്രണയപൂട്ട മനസ്സിലേയും, ശരിക്കുതന്നെ സുഖപ്പെടുത്തുവാൻ ശ്രമിക്കും.

ശരി എത്ര അധികം നീലമണിയെ സ്നേഹിച്ചാലും, അത്ര അധികം അവളുടെ കർമ്മം അവനെ ഉപദ്രവിക്കും.

കോടീശ്വരൻ, എന്ത അധികം ജ്ഞാനമാണ് നീയെന്നിടയ ഉ
പദവിയിലോ അതുമായിത്തന്നെ അയാളുടെ ഭാവം അയാളെ സ്നേ
ഹിക്കുന്നവൻ അറിഞ്ഞുവെങ്കിലും അയാളെപ്പറ്റി.

[illegible]

513

[illegible]

உயிர்வாழ்வுத் தரப்பான்மை பெயரிடப்பட்டது. முழுதுமாகத் தீர்மானிக்கப்பட, மரபுகள் அத்துமீட்டிக் கூட வலிப்பு தகவல்கள் இப்போது உயிர்வாழ்வுத் தரப்பான்மை அமைப்பில் உள்ளன.

ശിഷ്യ. കാർത്തികമാസത്തിൽ ഒരു ശുഭദിനമായിരുന്നു. ഹിന്ദു
 മതപണ്ഡിതർ അന്ന് ഒരു വിശേഷദിവസമാണ്. 'സംഭാരം
 കൊണ്ട് ചന്ദനം അർപ്പിച്ചു സമർപ്പിക്കുന്നു. അന്ന് സഭാരാജാക്കന്മാർ
 ആട്ടുമായി സഭാരാജാക്കന്മാർ— കുട്ടികളുടെ— നെന്റിയെന്ന് നാ
 മന്നാകൊണ്ട് ഒരു കുറി തൊട്ടുവിച്ച് 'കാർത്തിക മാസം കടന്നു
 കഴിഞ്ഞു' എന്നു പ്രഖ്യാപിക്കുന്ന ഒരു
 ചടക്കമാണ്. ആ ശുഭദിവസം, പ്രഭാതത്തിൽ, ശൈവന നീല
 മണിയെ കെട്ടിപ്പിച്ച് ശുഭദിനത്തിൽ ധരിച്ചിട്ടു ശുഭദിനത്തിൽ
 ജ്ഞിതം കഴിഞ്ഞുവന്നുവെന്നുവെന്ന്. തത്സമയത്ത്, നെന്റിയെ
 മണിയെ പൂർണ്ണമായിട്ടുള്ള വായാടിയായ 'താമര' അർപ്പി
 ത് കേറിയെന്നു വെറുക്കൽ കൊണ്ടു പരക്കെ ശബ്ദമുണ്ടാക്കി.
 തുടർന്ന് അവർ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു: 'ഇതു വെറുക്കൽ ശബ്ദമാണ്.
 ആദാരം പൂർണ്ണമായിട്ടു സഭാരാജാക്കന്മാർ ചന്ദനം അർപ്പിക്കുന്ന നീ
 അവർ നൽകിക്കൊടുക്കുന്നതല്ല. നാശനഷ്ടത്തിൽ ഉള്ള
 കൊണ്ടു പ്രാർത്ഥിക്കുന്നത്?'

ശേഷിക്ക് ഈ വാക്കുകൾ കേൾക്കുവാൻ വളരെ അത്യാവശ്യമാണ്. ദുസ്സഹമായ സങ്കടവും, കഠിനമായ കോപവും രോഗവും, ജ്വരരോഗാലംബം, മാതൃരുംഭൂമി തെന്ന്, നിലമങ്ങിയുടെ വസ്തുക്കൾ ഏല്പാം നികുതിബാക്കിക്കും പാട്ടുബാക്കിക്കുംമേലേണ്ടി പാക്കിയിടുന്നതൊക്കെയും ജീവിയെക്കൊണ്ടും ലോലംവിളിച്ചു വിളിക്കുകയാണു്, ജീവകോപാലംബം ഒരു സമരോത്തേന ബിനാശിയാക്കി അതാളുടെമേലിൽ വസ്തുക്കൾ തക്കതെക്കോണ്ടി പാക്കത്തിൽ കൊള്ളുവാനും, മറ്റും ആലോചിച്ചു് ഒരുഭവാനന്തരം ഒരു മനശ്ശുതിയുള്ള വിവരം ചിന്തിച്ച് ശരിക്കലയ്ക്കു് അതിവൃത്തി. 'ഇത്തരം നിത്യജ്വരസംസാരങ്ങൾക്കു വ്യാപ്തി ഉണ്ടാകുന്ന ദുഷ്ഠജനങ്ങളുടെ വായ പൂഴ്ത്തുകയാകട്ടെ' എന്നാണു് ഈ വാക്കുകൾക്കു്താനം അറിഞ്ഞപ്പോൾ ശരിക്കല തന്നെത്താൻ പറഞ്ഞത്. ആധരം കർത്തവ്യംകൊണ്ടു ദുഷ്ഠാവിഷ്ണു അംകൽ

കാണാത്ത ചെട്ടി നീലമാന്ദ്യ വർഷമാനത്തൊക്കെറിട്ടു മോചി-
 ത്ത 'എന്തൊ! ഇക്കാവത്തൊന്നും ആരെയും വിശ്വസിച്ചുകൊ-
 ള്ളവെണ്ണൻ നിന്റെ സമോദാരനല്ലേ. വസ്തുക്കൾ അറവണ വി-
 ശ്വാസമായി ഏറ്റിക്കൊന്നതുകൊണ്ടു തരക്കേടില്ലെന്നാണ്' എ-
 കന്റെ വിശ്വാസം. പാട്ടുവാക്കിക്കു വസ്തുക്കൾ ലേഖത്തിന്നു
 പെട്ടിച്ച് അവൻ സ്വകാര്യമായി ലേഖത്തിൽ കൊണ്ടൊന്നു
 വെണ്ണൻ. ആവട്ടെ- എന്നാണ് ജയഗോപാൽ കാര്യമുൾ-
 ആവലാതിക്കു മറുപടി പറഞ്ഞത്.

'എന്നാൽ അയാളുടെ പേരിൽ നിന്നും കേസ്സുകൊ-
 കിടല്ല', എന്ന് അത്യന്തതരോമത്തൊട്ടുകുടി ശരിക്കു മോചി-
 ത്ത. 'അതു പാട്ടുണ്ടോ? പ്രിയേ! ഒരു സമോദാരന്റെ പേ-
 രാൽ കേസ്സുകൊടുക്കുന്നത് ഉചിതമാണോ? അതിനുപുറമേ,
 അങ്ങനെ ചെയ്യുന്നതുകൊണ്ട് ഒരു ഫലവും ഇല്ല. വെറുതെ
 പണച്ചിലവു മാത്രമേ അതുകൊണ്ടുണ്ടാവുകയുള്ളൂ', എന്നു ജ-
 ഗോപാൽ ഉത്തരം പറഞ്ഞു.

ശരിക്കു കാര്യമെല്ലാം മനസ്സിലായി. ഭർത്താവിന്റെ ക-
 ലുപ്പോക്കൾ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു. തന്റെ ആത്മനാഥനെ വി-
 ശ്വസിക്കുന്നത്, ശരിക്കുയുടെ കടമയായിരുന്നു. അത് അ-
 വളുടെ ധർമ്മമായിരുന്നു. പക്ഷെ അവരോട് അങ്ങനെ വി-
 ശ്വസിക്കുന്നതിന്നു നിഷ്ഠാമേറിയതായി. ഒന്നുകൊണ്ടും അ-
 വരോക്കിന്നു സാധിച്ചില്ല. അവളുടെ ആദ്യത്തെ ദുരന്തിശ്ച-
 യത്തും, ആദ്യോപനകളും, ആഗ്രഹങ്ങളും, അവരോട് ഓർമ്മ-
 പാർ. മേനസൈന്യവും, പ്രേമക്കോഴ്ചയും യോനകങ്ങളാൽ
 രൂപങ്ങളെ അംഗീകരിച്ച് അവളുടെ മുമ്പിൽ ജയകരമായ ഴ-
 തനം ചെയ്യുന്നതായി അവരോട് തോന്നി! ആ മേനം സ്വാ-
 മിത്തല്ലാത്തയാകുന്ന ഒരു നീചവലയിൽ കുടുങ്ങിയിരിക്കുന്നു!
 അവരോട് അവിടെ സ്ഥാനം ഏതാണ്. അവർ ഏകാകി-
 യിനും നിസ്സഹായരും ആയ ഒരു സാമൂഹ്യ! അവർ എങ്ങി-

നെ അദ്ധ്യക്ഷൻ എന്നോടനുയായ 'നീവരുണ'യെ രക്ഷിക്കുക! ആരോഹിച്ചിട്ട് ഒരു വഴിയും കണ്ടില്ല. ആരോഹിക്കേതാനും അറിയുന്നവരിൽനിന്നും അന്വേഷണവശമായി. അവളുടെ മനസ്സ്, അദ്ധ്യക്ഷത്തിൽ പെട്ടിരിക്കുന്ന ആ സാധുക്കളിലൂടെ— തന്റെ ഏകനവോദയത്തിന്— സ്ഥിതി കാത്തുനില്പാനും വെറുപ്പു കൊണ്ടും ക്ഷയംകൊണ്ടും നിറഞ്ഞു. അതോടുകൂടി അവളുടെ അദ്ധ്യക്ഷൻ സർവ്വോത്തമനത്തിന്റെ ശക്തിയും പ്രിയതനത്തിന്റെയും കരുതൽ സാക്ഷിന്റെ മുമ്പാകെ നേരിട്ടു വരാതെയായി നീലമണിയുടെ 'മാധവ'യും എണ്ണപ്പെടുന്ന വിവരകളായിരിക്കുമ്പോൾ ആവശ്യപ്പെട്ടാൽ വല്ല ഗുണവും ഉണ്ടോ; ഉണ്ടെങ്കിൽ വരുന്ന എണ്ണപ്പെട്ട അധികാരകളെപ്പറ്റി കാട്ടും പറയും? ശരിക്കും ഇപ്പോൾ വരുന്ന മിന്നിപ്പം.

ഭരണഭരണാധികാരിയുടെ സഹായത്തോടെ പലതരം നിയമങ്ങൾ നടപ്പാക്കുന്നതിനായി ശ്രമിക്കുകയും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. ഇതിൽ പലതരം നിയമങ്ങൾ നടപ്പാക്കുന്നതിനായി ശ്രമിക്കുകയും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. ഇതിൽ പലതരം നിയമങ്ങൾ നടപ്പാക്കുന്നതിനായി ശ്രമിക്കുകയും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്.

ശേഷികൾ നിയമനിയമ മടിയിൽ കിടക്കുന്നതും, മാറാത്തതു മൂലം പിഴിച്ചും ആശ്വസിപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. കട്ടി ശശിയെപ്പി റിഞ്ഞ് ഒരു മിനിറ്റുപോലും കിടക്കുകയില്ല. വല്ല ഉപായവും പറഞ്ഞ് അവർ ചൊല്ലുമുണ്ടെന്നാണോ എന്നു ഭയപ്പെട്ട് അവർ എഴുന്നേൽക്കും അവരെ മുറുകെ പിടിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ഉറ

അന്നുമാർകൂടിയും അവളുടെ പൂർവ്വതെ മറ്റൊരു അവൻ കൂടെ കൂടെ പിടിച്ചിട്ടുണ്ടായിരിക്കും, പക്ഷെ മുഴുവനും ഇങ്ങനെ കഴിഞ്ഞു. സന്ധ്യക്കു ജയഗോപാലൻ മടങ്ങിവന്നു, ഡോക്ടർ റാമുണത്തിൽ ഇല്ലെന്നും, ദൂരത്തേക്കോ ഒരു രോഗിയെ നോക്കുന്നതിനു പോയിരിക്കുന്നു എന്നും അറിയിച്ചു. തനിക്ക് ഒരു കേസ്സിന്റെ ആവശ്യത്തിലേക്കു ധനവും വിട്ടു പോകേണ്ടതുണ്ടെന്നും മടങ്ങിവരുന്നവരെ മിവസറും രോഗിയെ വന്നുകണ്ടുവെണ്ടതു പ്രാർത്ഥിക്കുന്നതിനു ധനവും വൈദ്യനെ എത്തിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നും ജയഗോപാലൻ പറഞ്ഞു.

കാതി ശരിക്കുണ്ടായി ഉറക്കം വന്നില്ല. അവളുടെ മനസ്സുവലിയ മനോരാജ്യത്തിൽ പെട്ടു. ജയഗോപാലന്റെ പുറത്തുനിന്നു എഴുന്നേൽത്ത് അവൾക്കു മുമ്പാകെ മനസ്സിലായില്ല. അവൾക്ക് ഏതൊരു മറ്റൊരാൾ ഉണ്ടായിരുന്നു. പ്രകാശത്തിൽ, അശേഷം സംശയിക്കാതെ, തന്നെത്തന്നെ ഒരുവരായി ഏല്പിക്കാതി തന്റെ സർവ്വമാനോഭൂതി, 'ശരീ' പട്ടണത്തിലെ വൈദ്യന്റെ വീട്ടിലേക്കു തന്നിട്ടു പുറപ്പെട്ടു. വൈദ്യൻ അറിയപ്പെടുന്നതെന്തുണ്ടായിരുന്നു. അദ്ദേഹം എങ്ങനെയെന്നു പോയി അറിയില്ല. മറ്റൊരു, ഉദാഹരണവും ആയ വൈദ്യൻ കർമ്മവും, പെരുപ്പവും ആയ ആ സ്ത്രീയെ കണ്ടപ്പോൾ അവൾ രാമനത്തിനു പ്രത്യേകം ഒരു ധനവും, 'വ്രഹ്മചര്യം' ഒരു വൃദ്ധയേയും കണ്ടു തന്നെ ഏല്പിക്കുമെന്നു കേൾക്കയും, ബാലനെ ഉണ്ടാക്കുന്ന പരിശോധിച്ചു വികിത്സ ആരംഭിക്കുകയും ചെയ്തു.

പിറ്റേന്നു മിവസരും ജയഗോപാലൻ അവളെ അനേകമായി അറിയപ്പെട്ടു. അത്യന്തം കോപമത്താകും ഇരുപ്രത്യേകം കേൾക്കി, ഉടനെ വീട്ടിലേക്കു മടങ്ങുന്നതിന് അവളോട് ആജ്ഞാപിച്ചു. 'നിങ്ങൾ എന്തെങ്കൊന്നാലും ഞാൻ ഇപ്പോൾ മടങ്ങുകയില്ല. നിങ്ങൾക്കെല്ലാവർക്കും എന്റെ നീവമണിയെ കൊല്ലുന്നതൊന്നാണ് വിചാരം. അവൻ അല്ലെന്നും അമ്മ

രും ആഗ്രഹിച്ചു. എല്ലാംകൂടി ഞാൻ മാത്രമേ ഉള്ളൂ. ഞാൻ അറക്കുന്ന രേഖിക്കാം, എന്ന് ശരിക്കും ഇടംസ്ഥലമായി തന്റെ നാമ്പകത്തോടു വിശേഷമായ മാറാടി പറഞ്ഞു. 'എന്നാൽ, നീ ഇനി ഇവിടെത്തന്നെ താമസിച്ചോ. മേരിൽ ഏതെങ്കിലും വീട്ടിലേക്കു കടക്കുകയോ വേണ്ടാം', എന്ന് മോശാന്റെ ഗർഭനസപഞ്ചനയിൽ അറക്കെ അറിയിച്ചു. 'എന്ന്! പിന്നെയും വീടോ! എന്റെ കൈപ്പറ്റലിന്റെ സ്വന്തം വീടാണ്', എന്ന് അറിയിക്കുന്ന ധ്വനിയോടെ അദ്ദേഹം സാധിക്കാതെ ശരിക്കും പറഞ്ഞു. 'ഏതെങ്കിലും കാരണം', എന്ന് ഉച്ചത്തിൽ പറഞ്ഞുകൊണ്ടു ജന്മദോഷം ഉണ്ടാക്കിയായി.

[illegible]

ശരിയുടെ പക്ഷത്ത് ഉണ്ടായിരുന്ന മൈക്കൽയും, അവർ ധർമ്മിക്കുന്ന ആളുകൾക്കും വിരോധമില്ലാത്തതും, അവർ നീവകണിയെ, ആളുകൾക്ക് ധർമ്മിക്കണമെന്നുപോലെ, രക്ഷപ്പെടുത്തി. ഇതിനുള്ള നിബന്ധനയുടെ ഭാഗമായി— ശരി ഇതുവരെ കാണിച്ചിരുന്ന രീതികൾ— രക്തം, ദാഹം, പലവകയുമായി മരിക്കേണ്ടതും നകാലത്തിൽ ആളുകൾക്കായിരുന്ന പുരയിടങ്ങളെല്ലാം ഭയപ്പെടാൻ, കണ്ടിടങ്ങൾ പാളിപ്പിരിച്ച്, സ്വന്തംകയ്ക്ക് പെരിച്ചിട്ടുവെക്കി എന്നുള്ള വിവരം ശരി കേട്ടു. ഇപ്പോൾ ആ വാസ്തവത്തെക്കുറിച്ചുള്ള— ശരിയുടെയും മേൽവിലാസവും— ചർച്ച ആരംഭിക്കുന്നതിന് അവർക്കു വേണ്ട ഇല്ലാതെ— ഇവർ അവർക്കു ചെന്നുവെക്കുക.

മീനം മാറിത്തുടങ്ങിയ നീലമണിക്കു വീട്ടിലേക്കു പോകുവാൻ ബദ്ധപ്പാറായി. മറ്റു കുട്ടികളെ കാണുവാനും— ശശിയുടെ സ്വന്തം കുട്ടികളെ— അവർ തെളിച്ചു കളിക്കുവാനും അവർ തിടുക്കപ്പെട്ടതായി. ‘ജ്യേഷ്ഠന്മാർ! നമുക്കു വീട്ടിലേക്കു പോവുക; നമ്മുടെ ആ പഴയ വീട്ടിലേക്കു മടങ്ങുക’, എന്നിങ്ങനെ അവർ ശാഗ്ഗംകുറിച്ചുതുടങ്ങി. അതു കേൾക്കുമ്പോൾ ശശിക്കു താനേ കരച്ചിൽ വന്നു. ‘ആ വീട്’ ഇപ്പോൾ എവിടെ? അത് ഇപ്പോൾ ആരുടെ വീടാണ്?

നവരതെ കണ്ണീരൊലിപ്പിച്ചിട്ട് എന്തുകാരും! നീലമണിക്ക് അവൾ അല്ലാത്ത ആരുണ്ട്? ശശി അതോളതു കണ്ണുനീർ തുടച്ചു വെച്ചു മജിസ്ട്രേറ്റിന്റെ വീട്ടിൽ ചെന്നു നേരെ അന്തപുരത്തിൽ വ്യവേശിപ്പിച്ച മജിസ്ട്രേറ്റിന്റെ അടുത്തോടു തന്റെ സങ്കടങ്ങൾ എല്ലാം പറഞ്ഞു. മജിസ്ട്രേറ്റിന്നു ജയഗോപാലനെ പരിചയമായിരുന്നു. കലീനരായ ഒരു സ്ത്രീ സ്വഹൃദം വിട്ട് ഭാടി, മജിസ്ട്രേറ്റിന്റെ അടുക്കൽ നേരിട്ടുചെന്നു വസ്തുക്കളൊക്കളെ സംബന്ധിച്ച തന്റെ മർദ്ദനത്തിന്റെ പേരിൽ ആവലാതിപറയുന്നതായി അറിഞ്ഞപ്പോൾ, മജിസ്ട്രേറ്റിന്നു ശശിയുടെ നേരെ ചോദ്യമുണ്ടായത്. ശശിയെ അറിയിക്കാതെ അദ്ദേഹം ജയഗോപാലന് എഴുതി അയച്ചു. ജയഗോപാലൻ ഉടനെ എത്തി തന്റെ അടുത്തേയും അളിയനെയും ഒരു വൃത്തിയിൽ പിടിപ്പിട്ടു തൽക്ഷണംതന്നെ അവരെയും കൂട്ടിക്കൊണ്ടു മടങ്ങിപ്പോയി.

രണ്ടാമത്തെ രാത്രിപാടിനശേഷം അല്പാഭ്യന്തരക്കാലമാർ വീണ്ടും മണിപ്പൂർകേന്ദ്രം, ഇങ്ങിനെ ആണ്. ബ്രഹ്മകുറ്റിതം തന്നെ!

തന്റെ പഴയ ചങ്ങാതിമാരെ വീണ്ടും കണ്ടുകിട്ടിയതിനാൽ നീലമണി കൃതജ്ഞനായതും അവർ നിഷ്പ്രഭതയെപ്പോലെ തോന്നിയപ്പോൾ അവർ തെളിച്ചു കളിച്ചു.

കൈയും ചെയ്തു. ശരിക്കുവെച്ച് ഈ കുട്ടിയും ആദ്യദിവസം കണ്ട ഭസ്സമമായ വൃസനമുണ്ടാരി.

IV

ഡിസ്ട്രിക്ടുമെമ്പ്രെട്ടിന്റെ സർജിക്ടുകാലമായിരുന്നു. അദ്ദേഹം അക്കാലാവധിക്ക് താമസിൽ സർജിക്ടുവന്നു. നായാട്ടുപ്രവൃത്തിക്കുവേണ്ടി അവിടെ കൂടാതെ അടിച്ചു താമസിച്ചു. അദ്ദേഹം കൈമുദ്രാസം യുദ്ധകാലം നീലമണിയെ വഴിയിൽവെച്ചു കണ്ടു. മറ്റു കുട്ടികളെല്ലാം 'ധാര'യെ കണ്ടപ്പോൾ, 'നീലമണി' വെട്ടാതെ, കൂടെ ഭയത്തോടെ, കൊന്നുകളയുമ്പോൾ അദ്ദേഹത്തെ കണ്ടപ്പോൾ എന്നപോലെ, ഭയം കഴിഞ്ഞുനിന്നു. നീലമണി മാത്രം വളരെ മറ്റൊരുവനായി അവിടെത്തന്നെ നിന്ന് അദ്ദേഹത്തെ കണ്ടെത്തുകയെന്ന സൂചിപ്പിച്ചുനോക്കി.

സാജിന് അതു കണ്ടപ്പോൾ വളരെ സന്തോഷവും തൃപ്തിയും തോന്നി. അദ്ദേഹം കുട്ടിയുടെ അടുത്തത്തിൽ ബങ്കാള ഭാഷയിൽ 'നീ പാരശ്വഭായിൽ വായിക്കുന്നുണ്ടോ' എന്ന നീലമണിയോടു സ്നേഹപൂർണ്ണരും ചോദിച്ചു. 'ഉവ്വ്' എന്ന അർത്ഥത്തിൽ കുട്ടി തല ചലച്ചു. 'എന്തു പുസ്തകമാണ് പഠിക്കുന്നത്' എന്ന് അദ്ദേഹം വീണ്ടും ചോദിച്ചു. പുസ്തകം എന്ന വാക്ക് കുട്ടി മുമ്പു കേട്ടിട്ടില്ല. (ബങ്കാളിയിൽ സാധാരണ പറയുന്നത് 'ഭാഷ' എന്നാണ്. 'പുസ്തകം' എന്ന വാക്ക് അധികം ഉപയോഗിക്കുന്നത് എഴുതുമ്പോഴാണ്). ആകയാൽ, അവൻ ഒന്നാം പഠനത്തെ മുഖത്തേക്കു തുറിച്ചു നോക്കിക്കൊണ്ടു നിന്നു.

നീലമണി ഈ സാദാരണ വളരെ ഉത്സാഹത്തോടുകൂടി തന്റെ സഹോദരിയെ വിസ്തരിച്ചു പറഞ്ഞു കേൾപ്പിച്ചു.

ഉദ്യമം അക്കാലാവധി വരിയു വേണ്ടകെട്ടി സാജിനെ കണ്ടു വന്നു പറഞ്ഞു സ്നേഹം സമ്പാദിക്കുന്നതിനു പുറപ്പെട്ടു. ഉദ്യോഗാധികൃത്താൽ, സാജി കൂടാരത്തിന്റെ പുറത്ത് ഒരു മരത്തണലിൽ, കുമ്പസാരിച്ച് ഇരിക്കുകയായിരുന്നു. അദ്ദേഹം

പാലന്ന് അടുത്തതന്നെ ഒരു കസേല കൊടുത്തു. നാട്ടുവർത്തമാന പത്രക്കുറിപ്പ് അന്ധൻ രാജാന്റെ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. എല്ലാവരും കാരണം മരിക്കുമ്പോൾ തന്നെ ഇരിക്കുന്ന ബഹുമാനിച്ച് രൂപ്പം ഇരുത്തിക്കൊണ്ടിരുന്ന അന്ധന്മാർക്ക് ഉറക്കുകയോണ്ട് ഒരു കേൾക്കുക. നാട്ടുപ്രമാണികൾ ആകെക്കൊണ്ടിരുന്ന അന്ധൻ ആ ഇരിപ്പ് ഒരു കണ്ണാൽ കണ്ടിട്ടില്ലെന്ന് അയാൾ ആഗ്രഹിച്ചു!

അന്ധന്മാരുടെ, ഒരു സ്വാമികൊണ്ടു വേണ്ടിപ്പോയ മുഖാട്ടുമാനം ചെയ്തു ഒരു സ്ത്രീ, ഒരു കുട്ടിയുടെ കയ്യിൽ വിടിച്ചുകൊണ്ട്, മരിക്കുമ്പോൾ സ്വാമികൊണ്ടു ഒരു സംഭവിക്കുകയോണ്ടിട്ടുപോയ. 'അന്ധന്മാരുടെ അങ്ങയുടെ അടുക്കൽ നിന്നുറയുന്നതായ എന്റെ ഇരു സംഭവിക്കുന്ന ഞാൻ എഴുതിക്കുന്നു. അങ്ങയെ റ്റിന്നു കണ്ടു കാണുകയോണ്ടിട്ടുണ്ട്. എന്ന് ആ സ്ത്രീ സ്വാമികൊണ്ടു പറഞ്ഞു.

താൻ വീടിൽനിന്നു കണ്ടു പരിചയം സമ്പാദിച്ചു ആ കുട്ടിയെ നല്ലവണ്ണം നോക്കിക്കാണുകയും, സംസാരിച്ചു സ്ത്രീ ഒരു ഉന്നതകലയായായിരിക്കുന്നതെന്നു ബോദ്ധ്യപ്പെടുകയും ചെയ്തപ്പോൾ, മരിക്കുമ്പോൾ കസേലമേൽനിന്ന് എഴുതിയ 'കുടുംബാധിക കണ്ടാലും', എന്ന് ആ വരികളാണെന്നു ഒരു വേദം പറഞ്ഞു. 'എന്നിങ്ങു പറയാതെക്കൊണ്ടു ഞാൻ ഇവിടെനിന്നുതന്നെ, അന്ധന്മാരുടെയടുക്കൽ, പറയാതെക്കൊണ്ടു' എന്ന് സ്ത്രീ കണ്ടുവരികയെന്നതിലും, അടുത്തേക്കു മറുപടി പറഞ്ഞു.

കുടുംബാധികയെന്ന മുഖത്ത് ഒരു തൂങ്ങി പോയില്ല. പുറകുകൾ വണ്ടു. കാലുകൾ വിറച്ചു. കൂടിയിരുന്ന അന്ധന്മാരുടേയും 'ഇക്കത്തു തൊടയോണ'ന്നറിവാൻ തിരികെക്കൊണ്ടു അടുത്തുകൂടി. മരിക്കുമ്പോൾ, തന്റെ കയ്യിൽ ഉണ്ടായിരുന്ന ചുമൽ ഒരു സ്വാമി തിരികെക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു ചിന്താറി നിന്നു.

[illegible][illegible]

ശബരിയെ പാതയുദ്ധത്തെക്കുറിച്ചും പരമേശ്വരനെയും കുറിച്ചും, മതിശ്ശ്വരൻ തന്റെ പാതയുദ്ധത്തെ കുറിച്ചും മറ്റും ചില ചോദ്യങ്ങൾ ചോദിച്ചു. അതിനെയും മറുപടി കിട്ടിയതിന്റേയും അടുത്തും മറ്റും അദ്ദേഹം മെത്തം കഴിഞ്ഞ് നിൽക്കുകയും, അദ്ദേഹം പഴിഞ്ഞു തന്റെ കാണാൻവിലം സ്റ്റേഷനോടുകൂടി അവളോട് മറുപടിചെയ്യുകയും ചെയ്തു: 'അല്ലയോ! മാത്രേ! ഈ കേസ്സ് എന്റെ മുമ്പാകെ വിചാരിച്ചു വന്നെങ്കിൽ വഴിയില്ലെങ്കിലും ഇതിനെ സംബന്ധിച്ചു വേണ്ടതെല്ലാം പ്രവർത്തിച്ചുകൊള്ളാമെന്നു ഞാൻ ഇററിയിരിക്കുന്നു. നിങ്ങളും, യാതൊരു സംശയവും ഭയവും കൂടാതെ, നിങ്ങളുടെ സഹോദരനെയുംകൊണ്ടു സ്വപ്രയത്നത്തിലേക്കു മടങ്ങിക്കൊള്ളുക'.

‘അല്ലേ, ഭയാഭാവം! എന്റെ സഹോദരന്മാർ അവന്റെ മീട്ടുകനെ തിരിച്ചെടുക്കാനുവരെ എനിക്ക് അവനെ താങ്ങാതെ കൊണ്ടുപോകുവാൻ സാധ്യമാകുമില്ല. നീലമണിയെ രക്ഷിക്കുക!’

ഭരണാനുഷാസനം നിശ്ചയിക്കുന്ന ഭരണഘടനാപദ്ധതി അവർക്ക് ജീവനുള്ളതാക്കി വേറെ ആരും സാക്ഷ്യമല്ല. അതുകൊണ്ട് അവിടെ ഭയമോടേ പ്രവർത്തിക്കണം.

‘പിന്നെ നിങ്ങൾ എങ്ങോട്ടാണ് പോകാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നത്?’

‘എന്നപ്പോൾ ഞാനും ഭയപ്പെടുകയുണ്ടായില്ല. എനിക്ക് എന്റെ ഭർത്താവിന്റെ വീട്ടിലേക്ക് പോകാം. എനിക്ക് ഒരു ബന്ധുക്കൾ അവിടെ ഉണ്ടാകുന്നതല്ല’.

അതിനാൽ മരിക്കുന്നതിന് താൻ പാടില്ലെന്ന്. ഗതാഗതമില്ലാത്തതുകൊണ്ട് നീലമണിയെ താൻതന്നെ അംഗീകരിച്ചുകൊടുക്കണം അദ്ദേഹം ഏറ്റവും. അദ്ദേഹം ആ ബന്ധുക്കൾ സാധനം സമീപിച്ചു.

അതിനാൽ മരിക്കാൻ അവിടുത്തെ നീലമണി അവർക്ക് പൂർവ്വകരുണപിടിച്ചു. ‘പേടിക്കേണ്ട കട്ടി!; വര’ എന്ന സായ്പു, ‘എന്റെ ഭാര്യപ്പെട്ട പൊന്നാലയം, പൊന്നാലയം. ഭയപ്പെടേണ്ട; നമുക്ക് ഇനിയും കാണാം’, എന്ന തന്റെ മൃതപാദത്തിന്റെ ഇടയിൽ കൂടി അപ്പോഴുള്ളതിലധികം നോക്കുന്ന അതിനാൽ, ഭരണഘടനയെന്ന നീലമണിയെ സമാധാനപ്പെടുത്തി.

ഇത്രയും പറഞ്ഞ്, അവർ ബാലനെ പലവുരു മൂലാവികൾ കവിതകളിലും ചുവന്നതും, പുറത്തു തലമുട്ടിയും ചെയ്ത്, കവിതകളിൽ വസ്ത്രത്തിലുള്ള പിടിവിട്ടവിട്ട വേഗത്തിൽ പുറത്തേക്ക് കടന്നു. സായ്പു കട്ടിയുടെ കൈ പിടിച്ച തന്റെ കരസ്ഥപ്പെട്ട സമീപത്തേക്ക് കൊണ്ടുപോന്നു. മരിക്കുന്നതിനുള്ള അതിനുള്ളിൽ പിന്നിലിങ്ങുന്നോക്കി, ലോലമായ തന്റെ കയ്യെത്തി, ‘സമാധാനപ്പെടാലോ’ എന്ന് അംഗീകരിച്ച്, തക്കതായ ഏതെങ്കിലും, വിറയുന്ന പാദങ്ങളോടുകൂടി സമാധാനത്തിലേക്ക് തിരിച്ചുപോയി. ആ

പഴയറീട്ടിൽതന്നെ മരിക്കുകൂടി മാതൃഭാഷാഭാഷാർ ഒന്നി
മുഖേൻ! ബ്രഹ്മകുറ്റിതാ തന്നെ!

എന്നാൽ, ആ സമയത്തും വളരെക്കാലം നിലനിന്നിട്ടുണ്ടാകാമെന്നു കഴിയുന്നതിനുമുമ്പ്, ഔദ്യോഗിക പ്രഭാവത്തിൽ സുബലിയാരു ശക്തികൾ തലേന്നു രാത്രി തലേതട്ടി പിടിച്ചു മരിച്ചു. എന്നുള്ള സത്യവെക്കമാനം നാട്ടുകാർക്കു മുമ്പാകെ വളരെ ശ്രദ്ധാർഹമായ രാത്രിതന്നെ കഴിഞ്ഞു.

അതുകൊണ്ടും ഒരു പാക്കിസ്താനി ഈ സംഭവത്തെക്കുറിച്ച് ഉദിയാതിരില്ല. 'താറുമാറായ, കിവാളാക്കിയൊരു വിഷയത്തെക്കുറിച്ച്' മനു പ്രസാദിപ്പാൽ കൈയൊക്കെത്തന്നെ നോക്കിപ്പോട്ടു. പക്ഷെ, ആരാക്കുകയെ മനസ്സിലാക്കിയിട്ട് അപരം കാര്യം മനസ്സിലാക്കി, ഏറ്റവും കൈവെക്കാതെ അവലംബിച്ചു.

വിട്ടുപിടിത്ത സമയത്തു ശരീരവു വിപരീതമായിട്ടായിട്ട് 'കുരുക്ക്' ഇനിയും കാണാൻമെന്ന വാദത്തോടു ചെല്ലിത്തന്നു. ആ വാദം പിന്നീടു നിരസിക്കപ്പെട്ടു എന്ന് അദ്ദേഹം പറയുന്നതും സാധിക്കുന്നതല്ല.

9. താഴെ പറയുന്നവയിൽ ഏതാണ് ശരി?

[illegible]

மேலும், இப்படிப்பட்ட அமைப்பை உருவாக்கி அதன் மூலமாக

[illegible]

അപരാധങ്ങളിൽ സമുദ്യോഗമുതലേ ഉണ്ടായിരുന്നതും, അവർക്കു നഷ്ടംപാകുകയുണ്ടായത് നടത്തിയിരുന്നത്. വീടും കറിയുമില്ലാതെ ആ പ്രദേശത്ത് അവർക്കു നടന്നിരുന്ന ഒരു സാമൂഹ്യപ്പണിയിൽ, അവർക്കു വീടുപണികൾക്കുവേണ്ടി, അതിന്റെയൊര ഭാഗം കഴിയിരുന്നു. അവർക്കു വേർതിരിക്കപ്പെട്ടതായിരുന്നു. അവർക്കു പറ്റാത്തത്, പണിമുറ വയസ്സു ആയിരുന്നു. വിവാഹമെടുക്കുവാൻ ആരെങ്കിലും വാഗ്ദാനം ചെയ്താൽ അതിൽ വഴിയുണ്ടായിരുന്നില്ല.

[illegible]

ഒന്നു ചെന്നു, എങ്ങനെവില്ലാത്ത ആതനവികാരങ്ങളെ ഉദ്ദീപിപ്പിച്ചിരിക്കും. ഒരു കവിതയെത്തക്കപ്പോൾ വിവിധവികാരങ്ങളാൽ നിറയുന്നതിനാലാകാം ആ സമ്പ്രദായമുണ്ടായിട്ടുണ്ടെന്നു ചൈതന്യമുണ്ട്. അപ്പോൾ വാചകം തപാൽമാസ്കർ, അൻറ പെരിയ അരികകളെ കടന്ന്, ഒരു മങ്ങിയ വിളക്കു കൊളുത്തി കുറിയും. ഒരു മുഖത്തു ചെല്ലി, ഉടനെ, 'ഞാനും' എന്നു വിളിക്കും. വാതിലിനു മുന്നിൽ പന്തൽ, അടുക്കൽത്തന്നെ ഇരുന്ന് ഉറക്കം തുടങ്ങുന്ന 'ഞാനും' ആ വിളി കാര്യംകൊണ്ടിരിക്കാമെന്നായില്ല, അതുതന്നെ വിളിക്കപ്പെടുകയാണെന്നു അറിയത്തക്കതല്ല. ചെല്ലാതെ, അവിടെ ഇരുന്ന്കൊണ്ട്, 'എങ്ങിനാ എന്നെന്നു വിളിക്കുന്നത്?' എന്നു ചോദിക്കും.

തപാൽമാസ്കർ:- നീ എന്നോ അവിടെ എഴുന്നേൽ?

രണ്ടാം:- എനിക്കു കണക്കാക്കി അടുക്കൽത്തന്നെ അടുപ്പിച്ച് നിൽക്കണം.

തപാൽ:- നിന്റെ അടുക്കൽ അവിടെ കിടക്കുക. അതു പിന്നെ ആധാരം. എനിക്ക് ഇപ്പോൾ ഒരു പുതുമുഖം; കൂടാതെ കഴിയില്ല.

ഉടൻതന്നെ പുതുമുഖം വന്നിരുന്നതിനുള്ള ഉപകരണവുമെടുത്ത്, അവിടെനിന്നു തിരിച്ചുവരികക്കൊണ്ട്, അടുത്തു ചെന്നു, അതു തപാൽ മാസ്കർ കൊടുക്കും. അത് അവളുടെ കയ്യിൽനിന്നു വാങ്ങിച്ച്, തപാൽമാസ്കർ, ചെക്കുന്ന് അവളോട് ഇങ്ങനെ ചോദിക്കും:- 'അതെ. രണ്ടാം, നിനക്കു നിന്റെ അമ്മയെക്കൊണ്ട് കാണുകയോ?' ആ ചോദ്യത്തെ നീങ്ങതാണ്. ചിലക്കല്ലോ അവൾക്കു കാണുകയായിരുന്നു; മറ്റു ചില സന്ദർഭങ്ങളിലും അവളുടെ കാഴ്ചയിൽനിന്നു മറഞ്ഞുപോയിരുന്നു. അവളുടെ അടുക്കൽക്കുറിച്ച് അപ്പോൾ കൈയെടുത്ത ഒരു കാഴ്ചയായിരുന്നു. ആ സ്കർ അറച്ച അമ്മയെക്കാൾ അവിടെ ചെന്നിരിക്കുന്നു. ചെക്കുന്ന് പകരത്തെ ചെന്നിരിക്കുന്നു.

കഴിഞ്ഞു സമ്പദ്യുദ്ധ സമഗ്രാലങ്കിൽ കേന്ദ്രീകൃതമായ വരിയുണ്ട്. അങ്ങിനെയുള്ള സമ്പദ്യുദ്ധകളിൽ ഒന്നാണു സമ്പദ്യുദ്ധകളുടെ മാറ്റം ഒരു ചിത്രം നോക്കിയാൽ മനസ്സിൽ സ്വപ്നമായി ശിഖാരി മിത്തം മാത്രം കിടക്കുന്നുണ്ട്. ഇങ്ങിനെ പഴയ ചരിത്രത്തെ കണ്ടിച്ച് രാജാക്കന്മാരു വിശ്വവിദ്യകൾക്കു തോം, അവിടെയെന്ന നില നിന്നു ഒരു മാറ്റിയിൽ. അ മാറ്റാത്തതും കാലാവസ്ഥയിലു കിടക്കുന്നുണ്ട്. അപരം ഒരു സഹോദരനായിരുന്നു. അ അദ്ദേഹം അദ്ദേഹത്തിൽ ഒരിക്കൽ ഒരു രണ്ടാമത മരണമുണ്ടായത്, അതിനെ ഒരു മാറ്റത്താൽ സമഗ്രമായി, മനസ്സും പെട്ടിക്കുന്നതാ വരിയിൽ ഒരു കളത്തിൽ മുങ്ങിപ്പിടിച്ചതായി അവരാണ് അ പുഷ്പമായ തെരുവുണ്ട്. അതിലും അധികം ഗൗരവമുള്ള മറ്റു പല സംഭവങ്ങളുണ്ടാകും, ആ സംഭവമിതാണ് അവരം ക്ക് എളുപ്പത്തിൽ മാറ്റം വന്നിരുന്നത്. ഇങ്ങിനെ വർത്തമാ നം പറഞ്ഞു രാത്രി നേരം വളരെ വൈകിപ്പോകും. ഇതേനി ത്തന്നെ കഴിയില്ലാത്ത ഇതി ഭരണണം പാകം ചെസ്സാൽ കഴിയില്ലെന്ന തപാൽമാസ്റ്റർ, തീർപ്പുണ്ടാകും. മാറിവരുന്ന വക ചിട്ടയിൽ, അദ്ദേഹമായി കേന്ദ്രീകൃതമായതും അങ്ങിയിരി പ്പോകാതിരിക്കും. മറ്റും എന്തെങ്കിലും ഒരു തവണയോ മുമ്പിൽ ഉപയോഗത്തിന്റെ സ്ഥാനത്തെയും ഉണ്ടാക്കി, അവർ അങ്ങനെയോ അന്ന് അങ്ങിനെ കഴിച്ചുകൂടും.

മിഖൈലോ തപാൽമാസ്റ്റർ, മാറ്റപ്പെടാത്ത തന്റെ ആ ദുഃഖിതൻ കോലായിൽ ഒരു പീഠത്തിലേക്ക് ഇരുന്ന് തന്റെ സമ്പന്ന ഭവനത്തേക്കുറിച്ചും, അവിടെയുള്ള തന്റെ ചെറിയ സഹോദരനെയും, അമ്മയേയും, ജ്യേഷ്ഠസഹോദരിയെയും ക റിച്ചും, ഭാരതം സംസാരിക്കും. അവയെല്ലാം കാര്യം പാൽ താൻ ആഗ്രഹിക്കുന്ന എന്തും, അവയുടെ അടുക്കൽ നി ന്ന് ഇതു മൂന്നു ഒരു പരിചയമില്ലാത്ത സ്ഥവത്തു തന്നെ താൻ സിദ്ധനാകുകൊണ്ടു സുഖമേകി തോന്നുന്നു എന്തും പറയാൻ

മേ. തന്റെ മനസ്സിൽ നിറഞ്ഞ ഉറപ്പിനാശത്തോളം എത്തി നില്ക്കുന്നവരും, ഏകദേശം അടുത്തുള്ള കൈകൾക്കിടയ്ക്കായിരുന്ന ഗുരുസ്തോത്രത്തോളം, ആരോടും, തുറന്നു പറയുവാൻ പാടില്ലാത്തവരും ആരു വരുകയും സംഭവിക്കുകയും, യാതൊരു സമ്മേളനവും കൂടാതെ, അതിൽ എന്തെങ്കിലും ഒരു വർണാശയംകൊണ്ടും ഉള്ളതായി തീരെ വിചാരിക്കാതെ, നിഷ്പക്ഷരക്ഷിതരായ ആ സാധു നാടൻപൊൻകുട്ടിയോടു അപാൽമാസ്സർ റിസ്സു വെച്ചു പറയുക പാഞ്ഞു പറഞ്ഞു, കേട്ടുകേട്ടും അവർ അമ്മിടി ഉള്ള പടിമരവും അടുപ്പവും മുട്ടു വന്നു. തപാൽ മാസ്സുരുടെ അമ്മയേയും, സഹോദരീസഹോദരന്മാരേയും അറയ്ക്കും, 'രൈൽ', 'ബ്രോഡ്വേ' എന്തെല്ലാം വിളിക്കുന്നതു കേട്ടാൽ, അവരെക്കൊല്ലാം അവരോട്, ആയുസ്സാവാം മുഴുവനും പരിചയമുണ്ടെന്നു തോന്നിപ്പോകും! നാലാളുടെ എട്ടിലെ എന്തൊക്കെ കടമാസ്സിൽ അവർ അവരാരെക്കൊല്ലാം ഒരു മലയാളി പെരുപ്പിക്കുകയാണെന്ന് ഏഴുപി വെച്ചുകഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു!

വെക്കുവാം. മഴയില്ലാത്ത ഒരു ദിവസം. ഉച്ചസമയം. ഒരുക്കായ ചുട്ടുള്ള കിടന്നുകാറ്റ സുഖകരമായ വിധത്തിൽ വീശുന്നു. നന്നായ സമ്പ്രദായത്തിൽനിന്നാലും സുസ്ഥിരതയോടെ തട്ടി, നേടിയതായ ഒരു പ്രത്യേക പരിമളം പുറപ്പെട്ടിരുന്നു. അവിന്നിമുഖിക്കുന്ന ഭൂമിയിലൂടെ ചുട്ടുള്ള നിശ്വാസം നന്നെത്തുടക്കം കേൾ തന്നു തരുന്നതോ തോന്നിപ്പോകാം. ഏതൊരു ഒരു പക്ഷി, പ്രകൃതിദാനിതയുടെ സമക്ഷത്തിൽ, അതിന്റെ അനേകങ്ങളായ ആവാതികളെ ഒരു കൈകൾക്കിടയ്ക്കു കീഴെ പാത്തിൽ വിടാതെ ആവർത്തിച്ചുണ്ടാക്കിപ്പോകുകയാണിരുന്നു. തപാൽമാസ്സർ തല്ലാലും ഒരു ജോലിയും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. വൃക്കുവരാലികളുടെ പത്രാവരികളിൽ, മഴ നന്നെന്നും വരുകയും ചെയ്തും, മിന്നിപ്പുകാക്കിപ്പോ ഇളക്കുന്ന തളിരുകൾ, മഴപെയ്ത തീർന്നിനെയോടും സുസ്ഥിരതയോടെ പ്രശ്നംകിട്ടി' ആകാം

ശക്തിക്ക് അവിടവിടെ കൂടിച്ചേർന്നിട്ടുള്ള മേലുപദവങ്ങളും, ആ നന്മ നൽകുന്ന കാഴ്ചകൾ തന്നെയായിരുന്നു. അപാൽമാസ്റ്റർ എല്ലാം നോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ഇങ്ങനെ ആരോടൊന്നിട്ടു:- 'ഹോ! എന്റെ സമീപത്തു ഇപ്പോൾ ഏതൊരു ഏതൊരു അടുപ്പമുള്ളവരും, എന്റെ മനസ്സിൽ ഒന്നും തോന്നിപ്പോകുകയും ചെയ്തതെല്ലാ വരി ഉണ്ടായിരുന്നു എങ്കിൽ—ഉത്തമമായ അനുഗ്രഹത്തിന്റെയും വാത്സല്യത്തിന്റെയും യോജിപ്പിൽനിന്നുണ്ടാകുന്ന ഒരു മാനവികമാനുകാമ്പും അടുത്തുണ്ടായിരുന്നു എങ്കിൽ—ഹോ!' ആ യോജിപ്പുകൊണ്ടും, മറ്റുവിൽ കുറേക്കൂടു ചൊല്ലു പഠിക്കുകയോണ്ടും, അവിടെ നാലിനെ ഇവിടെയൊരും, ആ പക്ഷിയും അതേ ചരിത്രം തന്നെയാണു് വീണ്ടും വീണ്ടും ആവർത്തിച്ചു പറയുന്നത് എന്നു അപാൽമാസ്റ്റർക്കു തോന്നി. 'എക്കാലമായ നിമിശം പിടിച്ചു', ആ മദ്യോന്മത്തമായ കാഠിന്യ വിരഹിപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന മരങ്ങളും അതെ സംഗതിതന്നെ പ്രസ്താവിക്കുന്നതായി അയാൾക്കു തോന്നി. അത് ആരും വിശ്വസിക്കുകയില്ലായിരിക്കാം; അത് ആരും അറിയാനും സാധിക്കുകയില്ലായിരിക്കാം; എങ്കിലും, ജോലിക്കിരിക്കെല്ലായിരുന്ന ഒരു മിന്നലും ഉച്ചയ്ക്കു് എല്ലാം നില്ക്കുമ്പോഴും ഏകാകനും ആയിരിക്കുമ്പോൾ, നാലുപറത്തുള്ള ഒരു വില്ലത്തിന്റെ അപാൽമാസ്റ്റർക്കു, ഒരു ചങ്ങലിയ ശമ്പളക്കാരന്റെ, മനസ്സിൽ പെട്ടാണു് ഇപ്പോഴുള്ള വികാരങ്ങൾ ശക്തിയാടുകൂടി ഉണർന്നുവരുകയുണ്ടു്.

അപാൽമാസ്റ്റർ മിശ്രമായി ഒരു നിശ്ചയിച്ചു. 'തന്നെ' എന്നു വിളിച്ചു. തന്നെ കാലം നീട്ടിയിരുന്നു പൊതു 'ഗവൺ' കാരകൾ കിട്ടി നിന്നുകയായിരുന്നു. തന്റെ എങ്കിലുംതന്റെ പെട്ടെന്നുള്ള വിളിക്കെട്ടു തന്നെ പിടഞ്ഞെഴുന്നേറ്റു കണ്ണുനീർ കെട്ടിയെത്തി, കിതച്ചുകൊണ്ടു്, 'ഡാഡാഡാഡാ! (സ്ത്രീസംഭാഷണം!) എന്താ വേണ്ടത്?' എന്നു ചോദിച്ചു. ഇന്നു മുതൽക്കു് ഞാൻ നിന്നെ മിഥുനവും കുറേക്കൂടു എഴുത്തും വരുന്നതും

[illegible][illegible]

രണ്ടു ദിവസം, പ്രദാനം മുതൽക്കുതന്നെ മൂഴ് വളരെ കവർത്തമായി ആരംഭിച്ചു. അപാൽമാന്യരുടെ കീഴ്ബത്തി വളരെ നേരം വായില്ലാതെ കാത്തുനോക്കുക വീണ്ടും പതിവുപോലെ അവളെ ആത്മം വിളിച്ചിട്ടില്ല. അമ്മയായി അവൾ പതുക്കെ അകത്തേയ്ക്കു കടന്നു. അമ്മയുടെ കയ്യിൽ കടലാസ്സും പുസ്തകവും ഉണ്ടായിരുന്നു. അവളുടെ എഴുത്തുനാൾ കിടയ്ക്കുമേൽ കിടക്കകയാണ്. അമ്മയും വിളിച്ചുമാനാൻ കറുപ്പാക്കുകയായിരിക്കാം എന്നു ശരിയ്ക്ക്, അവൾ, അസൗകര്യപ്പെട്ടതായതെന്നു കരുതി, വന്നപ്പഴിയേതെന്നു നിശ്ചയിച്ചായി പുറത്തേയ്ക്കു കടക്കുവാൻ ശ്രമിച്ചു. 'അപ്പോൾ, 'ഞാൻ' എന്നു രണ്ടു വിധി അവൾ ചെയ്തത കേട്ടു. അവൾ തൽക്കുണ്ടാം പിന്നിടിക്കുന്നതിന്, 'ഡാഡാബാബാ!', ഉറങ്ങാണോ?', 'എന്നു ചോദിച്ചു. അവളുടെ ഇരുനാഥൻ മീനസമാത്തിൽ, 'എനിക്ക്' ഇന്നു നല്ല സുഖമില്ല. എന്റെ നെററി ഒരു തൊട്ടുനോക്കു' എന്ന് അവളോടു പറഞ്ഞു.

മഴക്കാലത്ത്, ശരീരസുഖമില്ലാതെ, പഠിച്ചതുമില്ലാത്ത ഒരു ഉറപ്പാക്കിയ തനിച്ച് കിടക്കത്തോടും ആരും, ശുശ്രൂഷിക്കുവാൻ കൊടുക്കാത്ത നഗ്നതയോടും നേർപ്പെട്ടിരിക്കുകയുണ്ട്. ക

[illegible]

തപാൽമാസ്സയുടെ ദീനം, കറുപ്പുഭിക്ഷുവും കഴിഞ്ഞപ്പോൾ രണ്ടിയിടയിൽ സുഖപ്പെട്ടു. ശരീരം നടന്നു ക്ഷീണിച്ചിരുന്നു. 'എന്തായാലും മോക്ഷമില്ല, ഇനി ഈ വിഷയിൽ ഇരിക്കില്ല; ഏതു വിധത്തിലായിട്ടും ഈ സ്ഥലത്തുനിന്ന് ഒരു മാറ്റം വരുത്തിക്കൊണ്ട്, എങ്ങിനെയെങ്കിലും നിശ്ചയിച്ചുകൊണ്ടാണ്' അയാൾ ദീനക്കിടയ്ക്കു വിടുവടനോട്. സന്ദർശം പഠിക്കുന്നിടത്തുള്ള കരണത്തിടത്തു, മാറ്റം കിട്ടുവാനായി, അയാൾ ഉടനെതന്നെ കൽക്കട്ടയിലുള്ള മേലുദ്യോഗസ്ഥന്മാർക്കു ഒരു അപേക്ഷ അയച്ചു.

ഇന്ത്യയിലെ ആവേശ ഇല്ലാതായപ്പോൾ, മനം പ
ണ്ടെന്നപ്പോലെ വാഗ്വിവാദമുണ്ട്, ഇറക്കുമതിക്കു കൂടി,
പ്രകൃതി, അവർക്കു ഇപ്പോൾ പണ്ടെന്നപ്പോലെ തപാൽമാ
സ്റ്റർ അകത്തെയും വിളിക്കാറില്ല. ചിലപ്പോൾ അവർ വാ
തിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുകയും അകത്തെയും എത്തിച്ചുനോക്ക
മ്പോൾ, അയാൾ വിചാരിച്ചതായോ ചിന്താവിഹീനമായോ

മരു പീഠത്തിൽ ഇരിക്കുന്നതോ, കിടക്കയിൽ കിടക്കുന്നതോ കാണാറുണ്ട്. തന്നെ വിളിക്കുന്നുണ്ടോ എന്ന കാര്യം കൊണ്ടോ, എങ്ങനെയിട്ടോ കള്ളിച്ചാൽ ഉടനെ നടത്തുന്നതിനു സന്നദ്ധമായും, രണ്ടു പറ്റത്തു ജാഗ്രതയോടെ നില്ക്കുമ്പോൾ, അവളുടെ ഏതൊരു സ്ഥലം മാറ്റത്തിനുള്ള തന്റെ അപേക്ഷയ്ക്ക് ഏതു മറുപടി കിട്ടുമെന്ന് ആലോചിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ആ പെൺകുട്ടി പറഞ്ഞ് ഇറങ്ങിയാണ് അവളുടെ പഴയ പൊക്കളെല്ലാം പല വലിച്ചുത്തി വരികൾ. പെട്ടെന്നു പാലം മൊട്ടുവെച്ച് വിളിച്ചാൽ, കൂട്ടുകാരങ്ങളെല്ലാം കൂടി അവർ വല്ലതും തൊടിയതോ എന്നായിരുന്നു അവളുടെ പെട്ടെന്ന് മറുപടി. രാവു് അങ്ങിനെ പെറുക്കേ കാത്തു. അതിനുശേഷം കെട്ടിപ്പറന്ന അവൾ ആ പഴയ വിളി കേട്ടു. നിറഞ്ഞ ഏതോടൊക്കെയും നിറം ഉടനെ അകത്തു കടന്നുചെന്ന്, 'ഡാഡാ, എങ്ങനെ വിളിച്ചപ്പോൾ' എന്നു ചോദിച്ചു. 'ഉപ്പ്. ഞാൻ നാളെ സ്ഥലം വിട്ടുപോകുമെന്ന്, എന്ന് പൊൽമാസ്റ്റർ മറുപടി പറഞ്ഞു.

உணர்:— ஸாஸா! என்னதான் செய்கின்றாய்?

അപായം:— ഞാൻ എന്റെ ഗുണത്തിന്റേതല്ല പോകുന്നു.

രത്നം:— എന്താ സിവിൽസേഷൻ?

അപവാദം:— ഞാൻ നിശ്ചിതം ചെയ്തു.

രണ്ടാം റിപ്പോർട്ട് രണ്ടാം ചോദ്യമുണ്ട്. താൻ ഒരു സ്വന്തം ഓഡിയോയിൽ അദ്ദേഹം ഉൾപ്പെട്ടിട്ടുള്ളതായിരുന്നു എന്ന് ഒരു അഭിപ്രായം. അദ്ദേഹം ഉപയോഗിച്ചിരുന്ന ഒരു കോഡ് ഉപയോഗിച്ച്, അദ്ദേഹം തന്റെ പേരിൽ രാജിവാട്ടു സ്വയംഭരണത്തിലേക്ക് പോകണം എന്ന്, തന്റെ പേരിൽ, ചോദ്യങ്ങൾ ഉണ്ടെന്നും അവയോടു പഠിക്കണം. വളരെ നേരത്തെ, രണ്ടാമത്തെ രണ്ടാം ഉൾപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. നിങ്ങളുടെ അഭിപ്രായം ഉണ്ടായിരുന്നു. മേൽപ്പറഞ്ഞ ചോദ്യങ്ങൾ ഉണ്ടായിട്ടുണ്ട്, 'നി, നി' എന്നും മറ്റും ഉൾപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. അവയെ നിങ്ങളുടെ വിവരങ്ങൾ ഉണ്ടായിരുന്നു.

അദ്ദേഹം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ, രണ്ടാം പത്രത്തെ ഭക്ഷണം കൈമാറുന്നതിന് അടുത്തുയിരുന്നപ്പോൾ, അവളുടെ ഗതി അന്നു ചരിവിലാത്തവിധത്തിൽ മനോഹരമായിരുന്നു. അവളുടെ ഹൃദയത്തിൽ പല ചിന്തകളും ഉണ്ടായിരുന്നിരിക്കണം. തപാൽ മാസ്റ്ററുടെ ഭക്ഷണം കഴിഞ്ഞ ഉടനെ, രണ്ടാം പെട്ടന്ത്, 'ഡാഡാ! എന്നൊക്കെ റീട്ടിലേയ്ക്കു കൊണ്ടുപോകാമോ?' എന്ന ചോദ്യം ഉച്ചിപ്പിച്ചു. തപാൽമാസ്റ്റർ ചിരിച്ചുകൊണ്ട്, 'അതെങ്ങിനെയാണ്?' എന്നു മറുപടി പറഞ്ഞു. എന്നാണ് ആ കാര്യത്തിൽ അസാധ്യമായിട്ടുള്ളതെന്ന സംഗതി അവളോട് പറയേണ്ടുന്ന ആവശ്യമുള്ളതായി അയാൾക്കു തോന്നിയില്ല.

അന്നു രാത്രി ഞ്ഞത്തിന്നു ഗാഢനിദ്ര ഉണ്ടായിട്ടില്ല. ഉറക്കിയാലും ഉണന്നിരുന്നാലും എപ്പോഴും, തപാൽമാസ്റ്ററുടെ ചിരിച്ചുകൊണ്ടുള്ള, 'അതെങ്ങിനെയാണ്?' എന്നു വാക്ക്, അവളുടെ കണ്ണുനീർക്കുളിയിൽ അവൾ കേട്ടുകൊണ്ടിരുന്നു.

പ്രഭാതത്തിൽ തപാൽമാസ്റ്റർ ഉണർന്നു പുറത്തു വന്നപ്പോൾ, കുളിക്കുവാനുള്ള വെള്ളം തെന്താറാക്കി വെച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. കയ്യടുതിലേ പരിവരം അനുസരിച്ച് അയാൾ കോരിക്കുളിക്കുകയാണ് പതിവ്. ഏതോ കാരണവശാൽ, 'എപ്പോഴാണ് പുറപ്പെട്ടുന്നത്?' എന്ന ചോദ്യത്തിന് മറുപടി ഉണ്ടായില്ല. പുറപ്പെട്ടുന്നതിനുമുമ്പിൽ കുളിക്കേണ്ടമേളയിൽ അതിന് അസൗകര്യമുണ്ടാകരുതെന്നു കരുതി, രണ്ടാം തലേദിവസം രാത്രിയിൽ, വെള്ളം വൈകിയതിന്നശേഷം, അന്നിപ്പോയി, പുഴയിൽനിന്നു വെള്ളം കോരിക്കുളിക്കുവാനുശേഷം റീട്ടിലേയ്ക്കായിരുന്നു. തപാൽമാസ്റ്റർ കുളിക്കുവെച്ച്, 'രണ്ടാം!' എന്നു വിളിച്ചു. അവൾ മനോഹരമായി അകത്തു കടന്ന്, ആശയോദയമെന്നു നോക്കിക്കൊണ്ടു കല്ലനയെ ശിരസാ വഹിക്കുന്നതിന്നു സന്നദ്ധയായി നിന്നു. 'രണ്ടാം! ഞാൻ പോയാൽ, എനിക്കുപകരം വരുന്ന ആളോട് നിന്റെ കാര്യം അഗ്രന്തയായി പറഞ്ഞു

ദ്വിഭുജം. ഞാൻ നോക്കിയിരുന്നതുപോലെത്തന്നെ, അവരും നിന്നെ നോക്കാനിരുന്നു ഞാൻ എപ്പോഴൊക്കെയും. ഞാൻ പോകുന്നതുകൊണ്ട് നീ അതേത്തന്നെ വൃദ്ധനായിത്തീർന്നിട്ടു, ആ നവയുവാക്കൾ അവരോട് സ്നേഹപൂർവ്വം പറഞ്ഞു, 'നവയുവാക്കൾ സ്നേഹവും, കാര്യവും നിറഞ്ഞിട്ടുള്ള ഒരു വൃദ്ധനായിത്തീർന്നു തന്നെയാണ്, ആ വൃദ്ധന്റെ പുറമെപ്പോലും ആ നവയുവാക്കൾ സംശയിച്ചു: ചക്ക, ഒരു വൃദ്ധന്റെ മിക്കവാറും ശരിയായി അറിയുന്നതിന് ആരാണ് നവയുവാക്കൾ? അവർ പറഞ്ഞപ്പോൾ ആ നവയുവാക്കൾക്ക് കൈകൾക്കുമേൽ, ശാരീരികമായും പെരിച്ചു വെക്കുന്നതായിത്തീർന്നു. എന്നാൽ, കാര്യമായിത്തന്നെ ആ നവയുവാക്കൾക്ക് സംശയിക്കുന്നതിന് അവർ അന്നു മുതൽ അറിയുകയും, മിക്കവാറും പൂർണ്ണമായി കവിതയായിത്തീർന്നു. അവർ അപ്പോൾ കാര്യം കൊണ്ട്, ഉച്ചത്തിൽ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു: 'അവർ, അവർ, നിങ്ങൾ എന്തിനെയെങ്കിലും ആ വൃദ്ധനോട് പറയേണ്ട. ഞാൻ ഇവിടെ താമസിക്കുകയില്ല.'

അന്നു ഇങ്ങനെ പറയുകയായപ്പോൾ ഇവർക്കുമുമ്പായി വന്നതുകൊണ്ട്, അതിന്റെ അന്ത്യമായിത്തന്നെ അവർ പറഞ്ഞു: 'അവർ അന്ത്യമായി.'

പുതിയ നവയുവാക്കൾ വന്നു. 'ചാക്ക' എന്ന് ഉച്ചകോട്ട ആ പഴയ ആൾ അത്രയൊക്കെയും. പുറമെപ്പോലും അവർക്ക് നിൽക്കി, ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു: 'നിനക്ക് എന്തെങ്കിലും അറിയുന്നതിന് എനിക്ക് ഇതുവരെ സാധിച്ചിട്ടില്ല. ഞാൻ വിട്ടിട്ടില്ലെന്ന ഈ അവസരത്തിൽ ഞാൻ നിനക്കു അറിയാമെന്നു തന്നെ. ഇതുകൊണ്ട് നിനക്കു കൈകൾക്കുമേൽ സാധിച്ചിട്ടില്ല. ഇതും പറഞ്ഞ്, പെട്ടെന്ന് തന്റെ ശരീരത്തിൽനിന്നു സന്ധിപ്പെടുമ്പോഴായിത്തീർന്നു ആകെ സംശയിക്കുന്നതിന് അന്ത്യമായിത്തന്നെ അവർക്കുമേൽ എടുത്തു

അയക്കി മറ്റൊരു സമ്പാദകരെ കയറ്റിയു. രണ്ടാം കാലയളവിൽ അയക്കി നിർമ്മിച്ച സമഗ്രരീതി. കയ്യെടുക്കുന്നതാണ്, 'പ്രൊഫസ്', എൻജിൻ എന്നും അയക്കുന്ന സമഗ്രരീതി. എൻജിൻ അയക്കുന്ന സമഗ്രരീതിയെക്കുറിച്ചും. എൻജിൻ പരമ്പര. ഇതുകൊണ്ട് പരമ്പരയ്ക്ക് അയക്കുന്ന സമഗ്രരീതി വീട്ട് വെക്കുന്നതായി.

നാളുടെ പഴയ അചാരമാണ്, ഒരു ദീർഘകാലത്തോ
പ്രതി, അന്റെർ അചാരമാണ്, മേൽ ഒരു കയ്യിൽ അതി
കുറിച്ചും. വലുത്തു കാലത്തു ഒരു ദീർഘകാലത്തോളം കൊള്ള
കൊള്ളും, നീവാരകളും വെള്ളാരകളുമുള്ള അന്റെർ പഴയ
കിരണപട്ടി ഒരു കൃഷിക്കാന്റെ അലയിൽ എടുപ്പിച്ചും, സാ
ഗ്രാമത്തിലേക്കും പോകാൻ വെള്ള കയറുന്നതിന്നു പള്ളിക്ക
ലഭിക്കുമെന്നു നന്നു.

[illegible]

ത്തിൽ ഇത്തരം ദൈർഘ്യമേറിയ അസംബന്ധമുണ്ട്; അനവധി ഉപാസനകൾ ഉണ്ട്; എന്തിനാണ് തിരിച്ചുപോകുന്നത്? എന്താണ് അതിന് ആവശ്യം? എന്ന് അയാൾ ആലോചിച്ചു.

എന്നാൽ ഭഗവതിന്റെ മനസ്സിൽ ആ വെളിച്ചം പ്രതിഫലിച്ചിട്ടു. ധാരാളമായൊരു കണ്ണീർ വെള്ളിച്ചുകൊണ്ട്, അവൾ തപാലാപ്പിസ്റ്റിനു ചുറ്റും അവയെഴുതുന്നു. അവളുടെ മനസ്സിൽ ആശയങ്ങളുടെ നിഴൽ അല്പം ഉജ്വലിക്കുന്നിരിക്കാം. 'ഡാഡാ! മക്കൾ വരുമെന്ന്' അവൾ സംശയിച്ചിരുന്നിരിക്കാം. ഈ ആശയം ഒരു പാശംകൊണ്ടിരുന്നപോലെ അവളെ ആ സ്ഥലത്തൊട്ടുകൂടി ദൃഢമായി ബന്ധിച്ചു.

ഹാ! വിസ്തൃതമായ മനുഷ്യാ! മായാജാലങ്ങൾക്ക് അടിമപ്പെട്ടവനല്ല. അവയ്ക്ക് അതിരും ഇല്ല. ഇങ്ങനെയൊന്നിരുന്നവനല്ല, കാര്യബദ്ധമായ വളരെ കേവലമായ മായയെ ഉണ്ടാക്കുന്നവൻ. അലംബനീയങ്ങളായ തെറ്റിപ്പുള്ളി മനുഷ്യർ വിശ്വസിക്കാതെ നിൽക്കുകയാണ്! ഇല്ലാത്ത ആശയങ്ങളെ മനസ്സിൽ വീണ്ടും വീണ്ടും പൂർണ്ണമായ ഹൃദയത്തോടും, തികഞ്ഞ ജീവശക്തിയോടുംകൂടി അവസരംവന്നു! കേവലമായ ആ അപമാനം ശിഥിലമായിപ്പോകുന്നു! അത് മുറുകെ ആശ്ലേഷിച്ചിരുന്ന വസ്തുവിൽനിന്ന്— ആശയത്തിൽനിന്ന്— തനിക്കു നിഷ്പന്യമായി വേർപെട്ടു പോകേണ്ടി വരുന്നു. അപ്പോൾ നാശികൾ തകരുന്നു; ഹൃദയത്തെ വഹിക്കുന്നവർ; ആശ നിശ്ശേഷം നശിക്കുന്നു. തപാലസഭയിൽ, അതേ വീണ്ടും സന്തോഷം ഉണ്ടായിത്തീരുന്നു. വീണ്ടും ഹൃദയം പുതിയ മോഹത്താൽ വെളിപ്പെട്ടു വരുകയിൽ അകപ്പെടുന്നു. ഇങ്ങനെ എത്ര തവണ!

വ, ശിക്ഷാലാല

ശിക്ഷാലാലയ്ക്ക് അവളുടെ നാലുമാസത്തെയും കവിതയെ പത്രങ്ങളോടുകൂടുന്നതായി തോന്നിപ്പിച്ചിരുന്ന യൗവനസമൃദ്ധി യുണ്ടായിരുന്നു. അവൾ ധരിച്ചിരുന്ന വിശേഷ വസ്ത്രങ്ങളുടെ കെഴുതുകകൾക്കുമായ ചുട്ടിറകുകളിലും, മനോഹരമായ അവളുടെ കണ്ണുകളെത്തീർന്നു ചാലുന്നതിലും, കരളുകളുടെ മോഹത്തിലും, സംശയത്തോടുകൂടിയ പാശ്ചാത്യസങ്കല്പത്തിലും, മിസ്സോറം മലഗന്ധിയായും, മിസ്സോറം യുഗലത്തിലായും, അവൾ സഞ്ചരിക്കുമ്പോൾ പാശ്ചാത്യങ്ങളുടെ കിഴക്കിലുള്ള തോടുകളിൽ കാണപ്പെടുന്ന അവളുടെ കണ്ണുകളിലും, മ. അന്ധരോപോലുള്ള ചിരിയിലും, അവളുടെ ശബ്ദമാധുര്യത്തിലും, കർമ്മവിഷയങ്ങളിലും ആ യൗവനസമൃദ്ധി നിറഞ്ഞൊഴുകിയിരുന്നു. പലപ്പോഴും അവൾ നീവ്വെട്ടിയത്, എന്തോ അവാമ്യമായ ഒരു അസംസ്കൃതതോടുകൂടി, മിസ്സോറയായി സ്വഗൃഹോപരിയുള്ള നിവാമനത്തെ ലാത്താറുണ്ട്. പറ്റത്തുകേൾക്കാനാത്തതും, അപമാനം കാണിക്കുന്നതും ആയി, വളരെക്കാലത്തു നടക്കുന്ന എന്തോ ഒരു സംഗീതത്തിനനുസരിച്ചു താളങ്ങൾ ചെട്ടിയോൽ ചൊല്ലാമെന്ന്, അവളുടെ മുമ്പാകെ അർപ്പണം ആഗ്രഹിച്ചതായി അനുസരണത്തിൽ കാണപ്പെടാറുണ്ട്. അവളുടെ യൗവനസമൃദ്ധിയിൽ ചെറുതിരകളെ ഉല്ലാസിപ്പിക്കുന്ന ശരീരചലനത്തിൽ അവൾക്കുതന്നെ പ്രത്യേകസന്തോഷമുണ്ടായിരുന്നു. പെട്ടെന്ന്, അവൾ, സമീപത്തുള്ള പൂച്ചിരിയ്ക്കിനിന്ന്, എന്തെങ്കിലും ചെടിയുടെ ഒരു ഏല പറിച്ച് നെറുതെ മേല്ക്കോട്ടെറിയും. അപ്പോൾ, അവളുടെ കൈകളിൽനിന്നു ശുദ്ധമണ്ഡലമായ ഒരു ശബ്ദം പറ്റപ്പെടും. മനോഹരമായ ആ കരപ്രവൃത്തിയെത്തീർന്നു, തത്സമയത്തുള്ള വിശിഷ്ടമായ ആകർഷണശക്തി അവൾക്കു കൈകൾക്കു താഴെത്തെയും,

പെട്ടെന്നു കൂട്ടവിട്ടു പുറത്തുപോയ ഒരു പക്ഷിയെപ്പോലെ, അനാരിച്ചത്തിൽ വലിച്ചെടുക്കുകയും ചെയ്തു. അവൾ വസ്ത്രാഗ്രങ്ങളിൽനിന്നു, എളുക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന കൈവിലകൾകൊണ്ട്, ഒന്നുചിരിച്ചുനോക്കി. എന്തോ ഒന്ന്, ഇടച്ചുക്കളയും; അകാരണമായി, അവൾ കാരാദിരുകൾക്കുമേൽ നിവർന്നിട്ടു നില്ക്കുന്നതിന്റെ വലുത്തുതയെ മിന്നി, പുറമേ കാണാൻ യാതൊന്നുചിരിച്ചിട്ടും, എത്തിച്ചെന്നുവന്നു; പെട്ടെന്ന്, ഗുണിയായി മറ്റൊരു വശത്തേക്കും തിരിഞ്ഞു, അവളുടെ വസ്ത്രത്തിന്റെ ഒരു ഭാഗത്തു, അതിന്റെ അടുത്തുള്ള താഴെക്കൽത്തുളക്കെ കയ്യിലെത്തുന്ന വീശിക്കൊണ്ടു വേഗം ഒരു മാതൃകയെക്കണ്ടു. അവൾ നിശ്ചിതകോമളമായ കേൾക്കുന്നതെ കണ്ണാടിയോടുകൂടി ചിരിക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ, പെട്ടെന്ന്, ഉത്തരവാദിത്തമായി, കൂടെയ്ക്കു കെട്ടിയെ തുറന്നു അവളോടുകൂടി അടുത്തു ചിരിച്ചു. ഉടനെ ആവശ്യമാവാൻ തന്നെത്തന്നെ കയ്യിൽ കൈയെ വീഴും; അവളുടെ ആ കിടപ്പും, നിശ്ചയമായ രാത്രിയിൽ, പത്രാശ്രിതരും, പത്രാശ്രിതരുടെ ഏതെങ്കിലും പ്രവേശിച്ചു നിശ്ചിതമായ ബാധിച്ചിട്ടുള്ള വ്യക്തികളിൽ, വിശ്വസിക്കുന്നതു പോലെ ആകുന്നു.

അവൾക്കു കട്ടികൾ ഇല്ല. അന്താദിന്റെ കയ്യിൽ വളരെ സമ്പത്തുള്ളതാകകൊണ്ടു വിശേഷിച്ചു ജോലിയും ഒന്നും ചെയ്യാനില്ല. അന്നിടത്തും, അവൾ മിന്നുമ്പോൾ, അവളുടെ സ്വയംകൈയെ, പാത്രം നിറഞ്ഞു കവിഞ്ഞൊഴുകുന്നതുവരെ വൃത്തിയോടെ ഒന്നിച്ചു സംഭരിക്കുകയായിരുന്നു. അവൾക്കു ഭർത്താവുണ്ട്; പക്ഷെ, അവളുടെ സ്വാധീനത്തില്ല. അവൾക്കു കട്ടിപ്രായം വിട്ടു വളരെ യൗവനയുദ്ധമായ സ്ത്രീയായിത്തീർന്നു. എങ്കിലും, നിത്യപരിചയത്താലായിരിക്കാം, അവളുടെ ഭർത്താവിന്റെ കൂടെയിൽ മാത്രം ആ സംഗതി എത്തുപെട്ടില്ല.

അവൾ കേവലം നവോദയമായിത്തന്നെ കാണപ്പെടുന്നു. അന്നു

കോളേജുകളിലായിത്തീർന്നു. അവളുടെ ഭർത്താവായ 'ഗോപിനാഥൻ' ഉച്ചയ്ക്കു ക്ലാസിൽനിന്ന് ഒളിച്ചുചൊന്ന്, ഗുരുജനങ്ങൾ എല്ലാം മദ്യപാനനിമിത്തമെ ആസക്തിപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന അവസരം നോക്കി, സ്വകാര്യമായി ശിശിജാലയുടെ അടുത്തെത്തി, അവളുമായി സരസസല്ലാപം ചെയ്ത്, അവളോടുള്ള തന്റെ അനുരാഗത്തെ പ്രശ്നപ്പെടുത്തുകയും ചെയ്തു. അന്ന്, അവർ ഒരു ഒരു ഗൃഹത്തിൽ തന്നെയാണ് താമസിച്ചിരുന്നതെങ്കിലും, 'ഗോപിനാഥൻ' അവൾക്ക് എഴുത്തുകൾ അയയ്ക്കുക പതിവുണ്ട്. അതിനുള്ള ആനന്ദം സാധാരണ ഉണ്ടായിരുന്നില്ലെങ്കിലും, എഴുത്തയയ്ക്കുന്ന ഏകോദേശത്തോടുകൂടി, അതിനു വേണ്ട സന്ദർഭങ്ങൾ അതാൻ സ്വയം നിർമ്മിക്കുകയും, വർണ്ണവൃത്യാസമൃദ്ധമായ കടലാസ്സിൽ കാർഷേവനങ്ങൾ എഴുതി പണിതു തുടിച്ചു വാങ്ങുന്നതുള്ള അക്കി, തന്റെ പ്രിയതമയ്ക്ക് അയയ്ക്കുകയും ചെയ്യാറുണ്ട്. സങ്കല്പനിർമ്മിതമായ രാഗ ശൂന്യതയെ സ്വയം മേല വളരെ വലുതാക്കി അന്യോന്യം അസഹ്യത നടിച്ചുള്ള 'സൗന്ദര്യപ്പിണക്കങ്ങളും അക്കാലത്തുണ്ടാകാറുണ്ട്'.

അങ്ങിനെയിരിക്കെ, 'ഗോപിനാഥൻ'ന്റെ പിതാവു ചാലോകപ്രാപ്തനാവുകയും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വത്തുക്കൾക്കെല്ലാം താൻ ഏകാവകാശിയായിത്തീരുകയും ചെയ്തു. പണിമിഥശം വരുത്തിയില്ലാത്ത, മുപ്പത്താത്ത മരണിന്മേൽ എന്ന പോലെ, പക്ഷേ വരാത്ത യുവാവായ 'ഗോപിനാഥൻ'ന്റെ കൂടെ, പലതരത്തിലുള്ള 'ചിതൽപ്രാണികൾ' പാറിക്കൂടുകയും, ഉള്ള തുറന്ന്, കാമ്പു തിന്നുവാൻ തുടങ്ങുകയും ചെയ്തു. അപ്പോൾ മുതൽ അയാളുടെ ചരണശബ്ദം, ഭാര്യയുടെ സമീപത്തിൽനിന്ന് അയാളെ അധികമധികം ദൂരത്തേയ്ക്കു നയിച്ചിരുന്ന ഒരു വിഷമ മാർഗ്ഗത്തിൽ കൂടിയാലിങ്ങിനെ.

മനുഷ്യക്കു 'നേതാക്കന്മാർ' അതിരീതമാൻ സ്വതഃ വല്ലാത്ത ഒരു ആഗ്രാഹ്യം. ദൃഢവിശ്വാസമായ മഹത്താ

കുടുംബവും, അതിൽ ഭൂമിയുപേടുപോയിട്ടുണ്ട്. സ്വഭാവം, സ്വഭാവവും, ബാധിക്കുകയും അവരുടെ അഭാവത്താൽ മാത്രം ശോഭിക്കുന്ന കാര്യങ്ങൾ, ഗുണഗണഭാവനകളെങ്കിലും, നീക്കം സാധാരണയായി, ഏതാനും അടികളെടുപ്പാലുള്ള ആത്മീയതയുടെ ആണെങ്കിലും, 'നേതൃത്വം വഹിക്കുക' എന്നുള്ള അവസ്ഥ, അതുപോലെത്തന്നെ വെട്ടുതടയ അഭിവൃദ്ധിയുമായി തോന്നാതിരിക്കുകയും ചെയ്തു. അത് ആവശ്യമായ ആഗ്രഹമെന്നു ചിലരേണ്ടതില്ലല്ലോ. തന്റെ മുമ്പാതിരായതും, പരിചിതമായതും ഇടയിൽ, 'ശോചിനാഥൻ' എന്നെങ്കൽ ഒരു 'പിതൃവർണ്ണനാതിരുന്നതും, നവം വർഷമായ കാര്യങ്ങൾ ഉദ്യോഗസ്ഥങ്ങളും, അടികൾക്കുശേഷം കണ്ടു പിടിച്ച പ്രവർത്തികൾ ഉത്സാഹിപ്പാലികയും ചെയ്തു. തന്റെ കൂട്ടക്കാരെ ഇപ്പോഴും ശോചിനാഥൻ, 'അഭിവൃദ്ധിയില്ലാത്തവൻ' എന്നു വരുത്തരുതെന്നു പ്രസിദ്ധിയും ഉണ്ടായി. ആ പ്രസിദ്ധി, തന്റെ ആ കീർത്തിയെ ഏതു ചെയ്തും നീക്കിത്തന്നതിന്നു മാത്രമല്ല, എങ്ങനെ ആയാലും ഉപയോഗി വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നതിന്നുകൂടി ഇതിക്കെന്നതിന്, ശോചിനാഥനെ മുറുകിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു. ശോചിനാഥന്റെ 'കൂസലില്ലായ്മ' മറ്റൊരായിത്തുടങ്ങി.

ഇക്കാലത്തു സുന്ദരിയായ ഗിരിജാദേവിയെ കണ്ടുമായ അവളുടെ കൈവന്നസ്വത്തുക്കളുടെ മറവിൽ, സ്വന്തം സിംഹാസനമുണ്ടെന്നും കീഴിൽ പ്രഭുക്കളില്ലാത്ത ഒരു മഹാമാതാമനിയെ കണ്ടുമായ, കഴിച്ചുകൂട്ടി. പക്ഷേയോകളെത്ത മുഴുവനും അടികളെടുത്തുനീക്കത്തു ശക്തി തനിക്കു തന്റെ അധീനതയിൽ ഉണ്ടെന്ന് അവർക്ക് അറിയാമായിരുന്നു. പക്ഷേ, ആ പുരുഷവോക്താ മാത്രം ഉണ്ടായിരുന്നില്ല.

ഗിരിജാദേവിയെ 'സുധ' എന്നു പേരുമായി ഒരു തോഴിയുണ്ടായിരുന്നു. അവൾക്ക് ആകാശം പാടാനും, കുറിയുണ്ടാക്കുവാനും അറിയാമായിരുന്നു. തന്റെ നായികയെപ്പോലെ

ലെ അതു പെരിയുലേറ്റം, പെരിപ്ലൂസ്റ്റം ആയ ഒരു സൗന്ദര്യ സമ്പത്തിനെ, തനിക്കുള്ള മുതലുകളെ അനുകൂലിക്കുവാൻ ഭാഷിക്കാവനായ ഒരു പട്ടവിസ്തൃതി സമർപ്പിച്ചുവെല്ലാം, ആയ സുധ പലപ്പോഴും ശോഭിനാഥനെ ഉദ്ദേശിച്ച് അത്യന്തം ദ്രവണത്തോടുകൂടി പ്രസ്താവിക്കാറുണ്ട്. തന്റെ പെരുന്തളത്തെക്കുറിച്ച് തോഴിവിദ്യുതമായി വർണ്ണിക്കാറുള്ളതിലൊന്നും ഗിരിബാലയ്ക്ക് കെടുകയും അപമാനം ഭരിച്ചിട്ടില്ല. എങ്കിലും സുധ കൂട്ടു പൊരുതെന്നെന്നും, തന്റെ അധികേഷാധികയെന്നെന്നും പൊരുതുകയും, അപമാനം വാങ്ങുകയും തീരെ നിഷേധിക്കുകയും, പൊരുതെന്നല്ലാം കേവലം മുഖസ്തതിയാണെന്നും മറ്റും ശങ്കാടിക്കുകയും ചെയ്യാതിരിക്കയില്ല. അതെല്ലാം കേട്ടു പെരിയുലിച്ച് സാധാരണ സുധ, പെരിയുലായ സകല വസ്തുക്കളേയും പിടിച്ച് ആനയിട്ട്, അപമാനം അഹ്വാനപരസ്സുമാക്കിയ അഭിനയനങ്ങൾ, അമ്മരം പ്രതിജ്ഞാർത്ഥമൊന്നെന്ന് ഉറപ്പിച്ചു പറയും. അത് എങ്ങിനെയായിരും ഗിരിബാല സമയതരക്കാണ്ട് ഉത്തരയിട്ടുകൊതിരിക്കയില്ല. സത്യവാചകം കൂടാതെത്തന്നെ സുധയുടെ വസ്തുതകൾ മുഴുവൻ പൂർണ്ണമായി വിശ്വസിക്കുന്നതിന്നു മുമ്പു തന്നെ തങ്ങളുള്ള വലിയ ഗിരിബാലയ്ക്ക്, സുധയുടെ ആനയിലൊളി കേട്ടാലേ ശ്രദ്ധിക്കുകയുള്ള!

സുധ, ഗിരിബാലയെ ഒരു പാട്ടുപാടി കേൾപ്പിക്കാറുണ്ട്. അതിന്റെ തുടക്കം ഇങ്ങിനെ ആണ്:— 'ഞാൻ ജവനിയുടെ മാസനാണെന്നു ജവനിയുടെ കാമദിമുളിൽ രേഖപ്പെടുത്തുകയോ?' അതു കേൾക്കുമ്പോൾ, തന്റെ മനോഹരങ്ങളും, പലതും അങ്ങിനെ കാഠിന്യമകണവയും, യുഗലമുദാരങ്ങളും, സ്ത്രീശ്രേഷ്ഠം ആയ പാടുകൾ, പരാജിതരായ പുരുഷപുരുഷന്മാരുടെ ഹൃദയങ്ങളെക്കൊണ്ട് എഴുതപ്പെടുന്ന നിത്യ മാനുഷനിന്റെ രേഖകളെ വായിക്കുന്നതിന് അപരയുള്ള വയറാണെന്നു ഗിരിബാലയ്ക്കു സമർപ്പിക്കിട്ട് അനുഭവപ്പെടും. എന്നാൽ എ

2. നാലാംതരം വി.പി.ജയസംബാരത്തിനുള്ള സെലക്ഷൻ മാതൃക വ
 ഭിതം. അതിലൊക്കെയും ഉള്ള സുനന്ദയെ ഉള്ള.

എങ്കിലും, ശിശിബാലയുടെ രക്താവസ്ഥ ഗോപിനാഥൻ കേവലം ഭാഗ്യനായിത്തീർന്നു കണ്ടാത്താൻ വിട്ടുകൊടുത്തിരുന്നതിന് 'ലവംഗ' എന്ന ഒരു സ്ത്രീയായിരുന്നു. അവൾ കീർത്തിപ്പെട്ട ഒരു നാടകക്കാരനായിരുന്നു. ലാസ്യഭാവത്തിലുള്ള ഉഗ്രമായ ഇച്ഛാഭംഗം നിമിത്തം, നൈരാശ്യത്തോടുകൂടിയ ഒരു യുവതി, അനന്യാനമായി, അനുരാഗത്തെ ശ്ലാഘിക്കാൻ മോഹമുളപ്പിച്ച നിലയുണ്ടായിരുന്നത്, അത്യന്തം നിസർഗ്ഗമായതായി, രാമായന്ദ്രത്തോടുകൂടി രംഗഭൂമിയിൽപ്പെട്ട പ്രദർശിപ്പിക്കാൻ വിശേഷപ്പെട്ടവരായുള്ള ഒരു നടിയാണ് 'ലവംഗ' സുപ്രസിദ്ധയായിരുന്നത്. ശിശിബാലയുടെ രക്താവസ്ഥ അറക്കെ തീരെ വിട്ടുപിടിഞ്ഞുപോയിട്ടില്ലാതിരുന്നാലായെങ്കിലും, അവൾ 'ലവംഗ'യുടെ അത്ഭുതകരമായ നാടകരംഗീകരണത്തെക്കുറിച്ച് പ്രസിദ്ധമായി പലപ്പോഴും കേൾക്കുകയും, അവൾ രംഗപ്രവേശം ചെയ്യുന്നത് കാണാൻ അഭിനയിക്കുകയും ചെയ്തിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. പക്ഷെ, അതിനു രക്താവസ്ഥ അന്ന് അവളെ അനുവദിച്ചില്ല. മദ്യം സഭാചാരവിരുദ്ധമായ ഉള്ള സ്ത്രീയെ അറക്കെ പ്രവേശിപ്പിക്കാൻ ഒരു സമ്പ്രദായം നാടകരംഗം, എന്നായിരുന്നു ഗോപിനാഥന്റെ ദൃഢമായ അഭിപ്രായം.

[illegible]

അരിയും വളരെ വരിയ വിശ്വാസമായിരുന്നു. കാരണമെന്താണെന്നു പ്രത്യേകം എടുത്തുപറയേണ്ടതില്ലല്ലോ. അതുകൊണ്ടു ലവംഗയെക്കുറിച്ചുള്ള സുധയുടെ അഭിപ്രായം മുഴുവനും വിശ്വസിക്കുവാൻ ഗിരിബാല അശേഷം സംശയിച്ചില്ല. സുധയുടെ വിവരണം, ലവംഗയുടെ കീഴെ പ്രത്യേക ഗോഷ്ഠികളേയും ചെപ്പുകളേയും പരിഹാസിച്ചുകൊണ്ടുള്ള അനുകരണമേ മോടി കൂടിയതായിരുന്നു. എല്ലാംകൂടി, അത്ര ഇരിക്കുവാൻ മാത്രം ഒന്നും ആ നാടകക്കാരുണിക്കുണ്ടായിരുന്നില്ലെന്ന ഗിരിബാല തീർച്ചപ്പെടുത്തി.

അവളുടെ ഭർത്താവ് ആ നാടകക്കാരുണിയിലുള്ള അമിതമായ അഭിനിവേശത്താൽ തന്നെ തീരെ ഉപേക്ഷിച്ചുപോയതിന്നുശേഷം, അവൾക്കുതന്നെ സുധയുടെ വിവരണത്തിൽ സംശയം തോന്നിത്തുടങ്ങി. സുധ മുനിയെടുത്തപ്പോൾ വളരെ അധികം ഉറപ്പായും തീർച്ചയായും അവളുടെ പഴയ അഭിപ്രായങ്ങൾ ആവർത്തിക്കുകയും, രംഗസ്ഥയായ ലവംഗയെ, സ്ത്രീകളെപ്പോലെ വസ്ത്രങ്ങൾ അണിയിച്ചതായ ഒരു ചെറു കരിങ്കൊള്ളിയോട് ഉപമിക്കുകയും മറ്റും ചെയ്യുന്നതു കണ്ടതിനാൽ, ഏതായാലും, താൻതന്നെ ഒന്നു നാടകത്തിന്നുപോയി, എന്നെന്നയ്ക്കുമായി ആ സന്ദേശത്തെ തീർച്ചപ്പെടുത്തിക്കളയാമെന്ന ഗിരിബാല ആലോചിച്ചുവെച്ചു.

അവൾ ഒരു രാത്രി നാടകത്തിന്നു സന്നിഹിതയായി. പ്രവേശനം അനുവദിക്കപ്പെട്ടിട്ടില്ലാത്ത ഒരു സ്ഥലത്ത്, അത് അറിഞ്ഞുകൊണ്ട് അവൻ കടക്കുമ്പോൾ, സാധാരണയായുണ്ടാകുന്ന പരിഭ്രമത്തോടുകൂടിയാണ്, 'ഗിരിബാല' നാടകപ്പരയ്ക്കുകത്തു കാലേഴത്തുവെച്ചത്. അവളുടെ റൂഫ്മെന്റിൽ ഉണ്ടായിരുന്ന ഭയവും പരിഭ്രമവുതന്നെ അന്ന് അവിടെ അവൾ കണ്ടതിന്നൊല്ലാം പ്രത്യേകമായ ഒരു ആകർഷണത്തെ വർദ്ധിപ്പിച്ചു. മിസ്സീമത്തുക്കുമാല രംഗം മിഥ്യയുടെ അനുധാരണപ്പെടുക

കുതിൽ കാഴ്ചക്കാലായ അനേകം ജനങ്ങളെ അവരും പ്രസ്തുത പാലിക്കളെ. അവിടുത്തെ സംഗീതകോമാളാണെന്ന് ഉറപ്പുശേഷിയും, രംഗത്തെ അപരിചിതനായ വിവിക്തങ്ങളായ തിരശ്ശീലകളും, നിമ്നീതങ്ങളായ 'സീനക'ളും അവളുടെ മനസ്സിന്റെ ആഘോഷനാശകതിയെ ഉദ്ദീപിപ്പിച്ചു. മോഹ്യസമുദായത്തിനു പ്രകൃതിസിദ്ധമായതും അന്യോന്യാകണ്ഠനാശകതി പൊട്ടുന്ന സ്വയം നശിച്ചു, അതിന്റെ വ്യാപാരങ്ങളിൽനിന്നു തീരെ പിടുകതമായിത്തീർന്ന ഒരു മോഹംപോലെയാണ്, ഗിരിബാധയ്ക്കു നാടകപ്പുറയിൽ ചെന്നുപോകും തോന്നിയത്.

ഉന്നതജീവിതകളാൽ ചുറ്റപ്പെട്ട അവളുടെ നിരാശാരത്തേയും, ആഹ്ലാദഭരിതമായ അവളുടെ നിഷ്ഠിവരവനത്തേയും വിട്ട്, അഹം ഇപ്പോൾ പ്രവേശിച്ചിരിക്കുന്ന സ്വാഭാവിത വ്യത്യസ്തപ്പെട്ടത്! അവിടെ, സ്വാഭാസദൃശങ്ങളായ മനോരാജ്യങ്ങളും, ദൃശ്യഭൂതങ്ങളായ വാസ്തവവസ്തുക്കളും, ചന്ദ്രാവൈഭവത്താൽ അന്യോന്യം സ്നേഹഭാരത്തിൽ കൈ കോർത്തുപിടിച്ച് കെമിച്ചു കാണപ്പെടുന്നു!

ഒരു മണിനാദം കേട്ടു; പിൻപാട്ടുകാർ അവരുടെ സംഗീതതാളമേളങ്ങൾ തയ്ക്കാനു നിൽക്കിവെച്ചു; കാഴ്ചക്കാരുൾക്കും അവരവരുടെ ആഘോഷങ്ങളിൽത്തന്നെ നില്ക്കുവാനായിരുന്നു; രംഗദീപങ്ങൾക്കു പ്രകാശം വർദ്ധിച്ചു; ചെട്ടന്, ആ രാശിയിൽ പ്രകാശത്തിനിടയ്ക്കു, എവിടെനിന്നാണെന്നറിയാൻ നിവൃത്തിയില്ലാത്ത വിധത്തിൽ, വൃന്ദാനന്ദത്തിന്റെ ശോഭാസ്മൃതികൾ രംഗപ്രവേശംചെയ്തു. സംഗീതാദരത്തോടുമറി അവർ നൽകുന്നതും തുടങ്ങി. ആഹ്ലാദഭരിതരായ കാഴ്ചക്കാര താളത്തിനു ഹസ്തസാധനം ചെയ്തു.

ഗിരിബാധയുടെ നാശികളിൽക്കൂടി രക്ഷാം അതിവേഗത്തിൽ ചെട്ടവാൻ തുടങ്ങി. അന്റെ ജീവിതം പരിമിതവും, അന്റെ പരിസരങ്ങളും വ്യവസ്ഥിതവും ആണെന്നും. നിയമപാ

നാകെട്ടും, സമുദായനിശ്ചയങ്ങളുമെല്ലാം സംഗീതലഹരിയിൽ അധിഷ്ഠിതമായിട്ടുള്ളതും, തന്റെ മുഖിൽ കാണപ്പെടുന്നതും ആയ ആ കൃത്രിമലോകത്തിൽ തനിമ സ്ഥാനമോ, സ്വാതന്ത്ര്യമോ ഇല്ലെന്നുള്ളതും ചമതന്നെ ശിശിഞ്ചാല തല്ലുമാല മറന്നു പോയി.

സ്വയ ഇടയ്ക്കിടയ്ക്ക് അവളെ കാഴ്ചവഹിതി മനസ്സിലാക്കുവാൻ ഇളിപ്പു. താമസിയാതെ മടങ്ങിപ്പോകണമെന്നും, അല്ലെങ്കിൽ ആക്കുമില്ലാ കണ്ടുപിടിപ്പിച്ചെടുത്തതും അവളെ രാജിപ്പെടുത്തി. എന്നാൽ, ആ പാക്കുകളൊന്നും ശിശിഞ്ചാല ഭൂമിയില്ല. അവളിൽനിന്നു ഭരം എന്ന വികാരം തന്നെ തീരെ പൊയ്ക്കൊണ്ടിരുന്നു.

നാടകം യഥാവിധി നടക്കുന്നു. ഭൂമിപ്പുറം, തനിക്കൊരോ പ്രിയപ്പെട്ട രാധയെ സംഗതിവശാൽ മതിപ്പിക്കുന്നു. അഭിനയത്തിൽ കപിതയായ രാധയെപ്പോലും, കൃഷ്ണനെപ്പോലും, കണ്ടു എന്നു തന്നെ തടിക്കാതിരിക്കുന്നു. കൃഷ്ണൻ, അന്ത്യമെ പാക്കുകളിൽ ദീപ്തം, വളരെ താഴ്ന്നതാക്കി കൈമാറാതെ ചൊല്ലുന്നു. യാതൊരു ഹവ്വയില്ല. ശിശിഞ്ചാലയുടെ ഹൃദയം തുടിക്കുന്നു. കപിതയെപ്പോലും രാധ താൻതന്നെ ആണെന്ന് അവൾ തന്നെത്താൻ സമ്മതിക്കുന്നു. തന്റെ അഭിനയത്തെ രക്ഷിക്കുന്നതിന് ഒരു സ്ത്രീയെ സാക്ഷ്യമായിട്ടുള്ളതും, രാധ അവിടെ പ്രത്യക്ഷമായി പ്രദർശിപ്പിച്ചതും ആയ ഒരു സ്ത്രീയെക്കുറിച്ച്, തന്നിലും കിട്ടിപ്പോകുന്നതും ഒരു ബോധം ശിശിഞ്ചാലയ്ക്കുണ്ടാകുന്നു. ഇവയെല്ലാംകൂടി സ്ത്രീസംഗമനുഷ്ഠിക്കുന്നതും, അപരശക്തിയെക്കുറിച്ച് അവൾ പലപ്പോഴും കേട്ടിട്ടുണ്ടായിട്ടും അവൾ രാത്രി, അതാ അത് അവൾക്ക്, അവളുടെ മുമ്പാകെ പ്രത്യക്ഷമായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു.

അവസാനത്തിൽ യവനികകളെല്ലാം നാഴെ പരിശുദ്ധ ശിപരംകളെല്ലാം ഉപകാരം കണ്ടു. കഴിഞ്ഞതെല്ലാം നാ
൩൩ *

നം വിട്ടുനാതിന്നു സന്നദ്ധരായി. എന്നാൽ ഇതാ ഗിറിബാല
മാത്രം സ്വസ്ഥനാണു മനോരാജ്യത്തിൽ മുങ്ങി നിശ്ചേഷ്ടനായി
പഴയപാപത്തെക്കൊണ്ടു ഇരിക്കുന്നു. തന്നിടേ തന്റെ സ്വഗൃഹം
അവിടെയ്ക്കു തിരികെ പോകേണമെന്നു കഥതന്നെ അവരും മ
നനിക്കുന്നു. തിരഞ്ഞുപിടികൾ വീണ്ടും ഉയരുകയും, രാധയുടെ
പാപാരവിന്ദങ്ങളിൽ വീണ്, കൃഷ്ണൻ താഴ്വയോട്ടുകൂടി യാചിക്ക
ുന്നതായ ആ ശോക സാമന്തവും, അനശ്വരവും ആയ കഥാ
വസ്തു തുടന്നു കാണുകയും ചെയ്യുന്നതിന്നു്, അവരും കാത്തിരിക്ക
ണം! അപ്പോൾ സുധ അവളുടെ സമീപത്തെത്തി നാടകം
തീർന്നു എന്നും, വിമർശനങ്ങളല്ലാം ഉടനെ കെട്ടത്തുടങ്ങണം ഗിറി
ബാലയെ കാമർപ്പെടുത്തി.

ഗിറിബാല സ്വഗൃഹത്തിൽ മടങ്ങിയെത്തിയപ്പോൾ നേ
രം വളരെ മെലകിയിരുന്നു. അവളുടെ ഏകാന്തവും, നിശ്ശബ്ദ
വുമായ ശയനമുറിയിൽ, ഒരു ചെറിയ മഞ്ഞുണ്ണിമിളക്ക്, വള
രെ വൃന്തസനദോഷത്തിൽ എന്നുപോലെ, മങ്ങിക്കുത്തിക്കൊണ്ടിര
ുന്നു. വാതായനത്തിന്നു സമീപമുള്ള അവളുടെ കുട്ടിമിന്നെ അ
വതരിപ്പിക്കുന്ന 'കൊതുവവ', അപ്പോൾപ്പോൾ അകത്തു പ്രവേശി
ച്ചിരുന്നു നിശാമാതൃതനാൽ കുറേയ്ക്കു എളക്കപ്പെട്ടിരുന്നു. 'ജീ.
ഞയ്ക്കു പച്ചിച്ചുപോയതും, പുറത്തുള്ള 'അശ്വങ്ങളെപ്പോലെ' എ
രിഞ്ഞുകുടഞ്ഞതും ആയ ഒരു മധുരഫലത്തെപ്പോലെയാ
ണ്', അവൾക്കു് 'അന്നു പരിചയപ്പെട്ടതായ ലോകത്തെക്കു
റു്' അപ്പോൾ ഗിറിബാലയ്ക്കു തോന്നിയത്.

അന്നുമുതൽക്കു ഗിറിബാല ഏറ്റവും ശനിയാഴ്ചയും നാടക
ത്തിന്നു പോകാറുണ്ട്. അത് ആദ്യം കണ്ടെന്നു തോന്നിയ വൃന്ത
മോഹങ്ങൾക്കെല്ലാം ക്രമേണ ശക്തി കുറഞ്ഞുവന്നു. മാധുപ്പ
ത്തിൽ മറഞ്ഞുകിടക്കുന്ന നടികളുടെ കേവലം സാധാരണ
അയ്യായ ലാവണ്യങ്ങളും, അവരുടെ നാട്ടുങ്ങളുടെ കൃത്രിമത്വ
വും, അധികമധികം അനർത്ഥപ്പെടുത്തേണ്ടി. എങ്കിലും, അവ

മുഖം ചാകത്തിന്ന പോകുന്ന പരിവിന്നു വില്ലാ വന്നില്ല. ആ പരിചയം വളർത്തുകൊണ്ടുതന്നെ നന്നു. അപ്പത്തിന്റെ യ വനികകൾ ഉയരുന്ന ഭാരം അവസരത്തിലും, അവളുടെ ജീവിതമാകുന്ന കാരാഗൃഹത്തിന്റെ ജനവാതിൽ താനേ തുറക്കപ്പെട്ടതുമാത്രമല്ല, അവൾക്കു തോന്നി. വിചിത്രങ്ങളായ പരിസരങ്ങളോടും, മനോഹരമായ 'സീനക'ളോടും, ശോഭയേറിയ ഭീപചാരത്തികളോടും, അനുസരണീയമായ അനുവധി പ്രത്യേകചരങ്ങളോടുംകൂടിയ ആ നാടുകൾക്കും യഥാർത്ഥമായ ലോകത്തിൽനിന്നു വ്യത്യസ്തപ്പെട്ടു വളരെ അകന്നതായ ഒരു ദേവലോകംപോലെയാണ് അവൾക്കു കാണപ്പെട്ടത്. ആ വിശേഷപ്പെട്ട ദേവലോകത്തിന്റെ രാജാവിന്റെ സിംഹാസനത്തെ അവകുടിക്കുന്നതിനുള്ള പ്രാപ്തി തനിക്കുണ്ടെന്നും, അതു തിരികെ അനുഭവ്യമായ ഒരു സംഗതിയല്ലെന്നും അവൾ വിചാരിച്ചു.

മറ്റുപാനം നിമിത്തം വിശവചനാശകരിയില്ലാതെ, എത്രയും ഒരു ആട്ടുകാരനെയെക്കുറിച്ചു ബഹുമാനപൂർണ്ണരും ആശ്വാസമായി അഭിനന്ദനം ചെയ്യുന്നവനായി തന്റെ ഭർത്താവിനെ നാടകപ്പരയിൽ ഉത്സാഹികളായ കാഴ്ചക്കാരുടെ എടുപ്പിൽ ഒന്നാമതായിക്കണ്ട അവസരത്തിൽ, 'ശിശിബാലയ്യ'; അത്യന്തം വെറുപ്പുതോന്നുകയും, തനിക്ക് ആ നീചമനസ്സുകൊണ്ടിപ്പോന്നായി നിഗൂഢം പരിശ്രമിക്കുന്നതിന്നു തക്കം പണ്ടിക്കുന്ന ഒരു ശുഭദീപസം ഉണ്ടാകേണ്ടമേ എന്ന് അവൾ ഏതേപൂർവ്വം ഈശ്വരനോടു പ്രാർത്ഥിക്കുകയും ചെയ്തു. എന്നാൽ അതിനുള്ള അവസരമെല്ലാ അധികമധികം അനുഭവ്യമായി കാണപ്പെട്ടു. ശോപിനാഥൻ സ്വഗൃഹത്തിൽ തീരെ ചെല്ലാറില്ലെന്നായിത്തുടങ്ങി. ദുർഗ്ഗാപാരങ്ങളാകുന്ന ശോഭയായ ഒരു മണൽച്ചുറ്റിക്കാണ് ഏതേക്കുന്നതിനാതെ, അയാളെ തള്ളിയുക്കുവാനുണ്ടുപോയി.

മീനമാവത്തിൽ ഒരിക്കൽ, സമ്പ്രദായശേഷം, പൂർണ്ണമായ പ്രാപഞ്ചത്തെ മുഴുവൻ ഹൃദയമായിത്തീർന്നു തുനിയാവരുത്, വെണ്ണുനീരാത്തിലുള്ള സാരി ഉടുത്ത്, കിരിഞ്ചാല സ്വന്തം രാജാക്കൻ നീവാമുറാജൻ ഇരിക്കുകയായിരുന്നു. ദിവസവും, സ്വപ്നഭരണവിശ്വചിന്തയായി വല്ല കല്യാണത്തിനും മെക്കിനി വൃണതുപോലെ അണിഞ്ഞുനില്ക്കുന്ന കിരിഞ്ചാലയ്ക്ക് അക്കാലത്ത് ഒരു പതിവാതിരതീർത്ഥമായിരുന്നു. വിശപ്പിടിച്ചുവരുന്ന ആ ആദരണക്കരം, മദ്യപാനത്താൽ എന്നപോലെ, അവളിൽ ഒരു മരണമുണ്ടാക്കിയിരുന്നു. ആരോടെങ്കിലും തന്റെ സൗന്ദര്യശക്തിയെക്കുറിച്ചുള്ള ഉറപ്പും, ദുഃഖവും ആരുമില്ലാത്ത ഒരു അന്തഃസംഭവം അവളുടെ അവസ്ഥയെക്കുറിച്ചായി. ശാരദാകുമാരിയെപ്പോലെ കണ്മണിമുഖം പൂർണ്ണമായിട്ടുള്ള വസന്തകാലത്തിന്റെ ഒരു ചെറിയപ്പോലെ, അവൾക്കു മുമ്പായിരുന്നു ഒരു 'കിരിഞ്ചി'യെന്നായിത്തീർന്നു. വെണ്ണുനീരത്തിലായ വളർച്ച അവളുടെ കൈകളിലും, മുതലും ചെറുപ്പകുപ്പും തീർത്തതായ ഒരു കണ്ണുസരം അവളുടെ കണ്ണുപ്രദേശത്തെയും, ഇരുപതായി നീളവെണ്ണുത്തിലുള്ള ഒരു അമൃതാദരം പരിശീലിച്ചുള്ള മോതിരം അവളുടെ ഏകത്തെ കയ്യിന്റെ ചെറുവീര്യം നേയും, ഉചിതമാകുമ്പോൾ അവൾക്കിട്ടിരുന്നു. നഗ്നമായ അവളുടെ പാദങ്ങൾക്കു സമീപത്ത്, ആ പാദങ്ങളെ ബഹുമാനപൂർവ്വം ഇടയ്ക്കിയും, തന്റെ കയ്യിൽനിന്നു സ്വീകരിക്കുകയും, വെണ്ണുനീരം മനോഹരമായ ആ ചെറിയകുട്ടിക്ക് തന്റെ ജീവനെ സമീപനം പ്രതിഷ്ഠിക്കുന്നതിന്നു ഭാഗ്യമുണ്ടായ ഒരു ചെറിയനായിരുന്നാൽ കൊള്ളാമായിരുന്നു എന്നുള്ള തന്റെ ഏകപൂർവ്വകമായ ആഗ്രഹത്തെ സമർപ്പിച്ചായി പ്രസ്താവിച്ചുകൊണ്ടും, അവളുടെ തൊഴിയായ സ്വയം, അടുത്തുതന്നെ നിവർത്തിക്കുന്നതായിരുന്നു.

പുറം. ഉചിതമായ ഒരു പ്രണയഗാനം മരംമരം മുളിച്ചു

ദായി പാടി നായികയ്ക്കു കേൾപ്പിച്ചുകൊടുത്തു. സന്ധ്യ ക്കു മേൽ കാന്തിയായി പരിണമിച്ചു. വീട്ടിലുള്ള സകലരും അന്നാഴ്വര കഴിഞ്ഞ് ഉറക്കുവാൻ തുടങ്ങി. പെട്ടെന്നു ഗോപിനാഥൻ അവിടെ എത്തിച്ചേർന്നു. പല വാസനദ്രവ്യങ്ങളുടേയും, പ്രധാനമായി മദ്യത്തിന്റേയും, ഗന്ധം നാലുപാടും ധ്യാപിച്ചു. സുഗന്ധം ഉടഞ്ഞിരുന്ന സാരിയുടെ അറ്റംകൊണ്ടു തന്നെ തന്റെ മുഖം മറച്ചു നില്ക്കുന്നതായിരുന്നു അദ്ദേഹം രാപ്പോഴായി.

താൻ അതിയായി ആഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന ആ ഗുരുവന്ദനം ഇതാ ഭക്തിയുടെ കരവെച്ചുമായിരിക്കുന്നു എന്നു ഗിരിഞ്ചല ആശിച്ചു. അവൾ മുഖം നിശ്ചിത മൗനത്തെ അവലംബിച്ചു സന്ധ്യയായിരുന്നു.

പക്ഷേ അവളുടെ അടകരംഗത്തിലെ ഹിരണ്യീല ഉത്തരം പെട്ടുകയറുകയോ, അവളുടെ നായകനായ കാമുകൻ, 'പ്രിയേ! ഈ പുതിയവയ്യ പെണ്ണു നാലുപക്ഷമെത്ര ശ്രദ്ധിച്ചാലും, കാമം കേ! നീ നിന്റെ മുഖം മറയ്ക്കരുത്' എന്നിങ്ങനെയുള്ള വാക്കുകൾക്കു കാമുകൻ വീണ്ടും അപേക്ഷിക്കുകയോ ഉണ്ടായില്ല.

സംഗീതസ്തംഭംകൂടി ഇല്ലാത്ത പരമാവത്ത ശബ്ദത്തിൽ, 'താക്കോലൊമ്പിടെ', എന്നുമാത്രമേ ഗോപിനാഥൻ ചൊരിച്ചുള്ളൂ.

കവിയുണ്ണിയായ ഒരു കഥാനായകന്റെ ഇല്ലാതായതോടുകൂടിയ മിഷണറിമാസത്തോട് ഉപമിക്കാവുന്ന ഒരു ദൈവകാർ അദ്ദേഹം പെട്ടെന്നു വീശി. രാത്രിയിൽ മാത്രം വിശ്വസിക്കുന്ന മുഖ്യ മുതലായ പുസ്തകങ്ങളുടെ പരിമിതലോരണി ആ നിമിഷമുറക്കത്തെയും പരന്നു. ആ കാറ്റു ഗിരിഞ്ചലയുടെ കയ്ക്കു ഉദാരത്തിൽനിന്ന് ഒരു കോശത്തെ, അവളുടെ കാവിരംതൊഴുതിൽ അഴിച്ചു പരത്തി.

'എന്നിങ്ങ അമരസിക്കുവാൻവരിച്ചില്ല; താക്കോൽ തത്ര'. എന്നു ഗോപിനാഥൻ വീണ്ടും പറഞ്ഞു.

‘നാൽ നിങ്ങൾക്കു താക്കോലുകളു പൊട്ടിയിൽ ഉള്ളതു പോലെ താരാ പാക്കു, നിങ്ങൾ എന്റെ വിട്ടുപിടിത്തൻ’, എന്നു ഗിരിബാല ഉത്തരം പറഞ്ഞു.

‘അറിനു നിവൃത്തിയില്ല. എനിക്ക് ശ്രമിക്കട്ടെ കോശാർ’, എന്നു ഗോപിനാഥനും, ‘അങ്ങനെയൊക്കെങ്കിൽ നിങ്ങൾക്കു താക്കോൽ കിട്ടുകയും തുല്യ’, എന്നു ഗിരിബാലനും പറയുവാൻ തുറന്നു പറഞ്ഞു.

ഗോപിനാഥൻ അവിടെയെല്ലാം വിരുന്നാവാൻ തുടങ്ങി. കോശാർ വരിപ്പെട്ടുവാൻ തുറന്നുനോക്കി. ഗിരിബാലന്റെ കരിളരുകളും മറ്റും വെളിയിൽ പൊട്ടിയതു അപ്പോഴു തിരിച്ചറിഞ്ഞു. അപ്പോഴു അങ്ങാടിയിൽ ചില്ലുകയെല്ലാം അടിച്ചുപറ്റി. ‘കിളികളേയും, ചോരകളേയും സമീകിപ്പെയ്തും തപ്പിപ്പോയി’, പാക്കു, താക്കോൽ എങ്ങും കണ്ടില്ല. ‘അന്നിപ്പത്തം’ ‘പയ്യം’ അയൽക്കൂടാൽ വെറുതെ നോക്കിക്കൊഴു ചിപ്പുന്ന, ഒരു മാർബിൾ-ശിലാപ്രതിമയെപ്പോലെ, ഗിരിബാല വാതൻ. നവീനക നില്ക്കുവാനായി, നിശ്ചേഷ്ടയായി നിന്നു. ‘കോശാർ! കൃതകാൽ ശരീരമെല്ലാം ചിരസ്തുന്ന ഗോപിനാഥൻ അവയെക്കൊണ്ടാൽ വന്ന്’, ‘താക്കോൽ തത്ര; അല്ലെങ്കിൽ പരോത്താപി കോശാരിയാ’, എന്നു ചിരിക്കാഞ്ഞു പറഞ്ഞു.

ഗിരിബാല കേജരം ശബ്ദിച്ചില്ല. കോശാധനസനാല ഗോപിനാഥൻ അവളെ ചുമക്കിനോടു ചേർന്നുനിൽക്കി, വെറുതെക്കൊണ്ട്, അവളുടെ കണ്ണുനമ്പര, വളകളും, ശോകിപ്പാലം, വെളിച്ചിച്ചുപറ്റത്തു. ‘അതിനുശേഷം അത്രാഥമെങ്കൽ, അവകളു ഒരു തട്ടുതട്ടിക്കൊണ്ട് ഇറങ്ങിപ്പോയി.

രീട്ടിൽ ആരും ഉറക്കംവിട്ടെന്നുപിറ്റു. അയൽവക്കക്കാർ ആരും ഈ അപമാനമെങ്കെറിച്ച് അറിഞ്ഞില്ല. രാത്രിയുടെ ശോഭയെ, ഒരു ധൃത്യാസവും അറിയില്ല. ചന്ദ്രന്റെ കാഴ്ചയെ അതൊരു മാററവും സംഭവിച്ചില്ല. ഈ പരിഹാസം

യ നിർമ്മാണവശങ്ങളിൽപ്പെട്ടാവും, ഇനിയൊരിക്കൽ നെനിപ്പു
കൂറവാൻ നിവൃത്തിയില്ലാത്തവിധം, മനുഷ്യാട്ടമങ്ങൾ ഉൾ
ക്കൂടു നേറ്റിപ്പോ!

പിതാദീവസം രാവിരവ, അൻ കിതഗ്രഹത്തിലേയ്ക്കും
പോകുന്നു എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ട്, ഗീതിബാല സ്വഗൃഹം വി
ട്ടുപോയി. ഗോപിനാഥൻ എവിടെയായിരുന്നു എന്ന് ആ
കുറുപ്പിന് വിചാരിച്ചിരുന്നതുകൊണ്ടും, ദീട്ടിൽ ചുറ്റാക്കോളം അന്
വർഷം ഉത്തരവാദിത്വം ഇല്ലാതിരുന്നതുകൊണ്ടും, സ്വഗൃഹത്തിൽ
പിതാബാല ഇല്ലാതിരുന്നതിനെപ്പറ്റി ആരും അതു കേൾക്കു
മില്ല.

ഗോപിനാഥൻ സാധാരണയായി പോകാറുള്ള സാധാരണ
പണിക്കാർ അക്കാലത്ത്, 'മനോരമ' എന്ന ഒരു പുതിയ നാ
ലികം അഭിനയിക്കുവാൻ അഭ്യസിക്കുകയായിരുന്നു. അതിനെ
പ്രകടനമായ മനോരമയുടെ വേഷം എടുക്കുന്നതിന് 'വറാഗേ'
യോണ് പഠിപ്പിച്ചെന്നത്, പഠിപ്പിക്കാത്തതുള്ള അഭിനയാവസ
രങ്ങളിൽ, സ്വരവേഷക്കാൽ ചുറ്റപ്പെട്ടവനായ ഗോപിനാ
ഥൻ, അന്തിയിൽ ചെന്നിരുന്നത്, തന്റെ പ്രേമകാലമായ
തു സകിയെ, അന്ത്യപ്പത്തിയുള്ള അഭിനയനങ്ങൾ മുഖേന, തി
രിച്ചുള്ള നല്ല അഭിപ്രായത്തെ പ്രകടിപ്പിച്ചു, പ്രത്യേകം പ്രൊ
ത്സാഹിച്ചിരിക്കാറുണ്ട്. അതുകൊണ്ടു ചിലപ്പോൾ കാര്യനിർ
വാഹത്തിൽ വിശ്ലേഷം സംഭവിക്കാറുണ്ടായിരും, നാടകക്കമ്പനി
പ്രമേയമാർ തങ്ങളുടെ രക്ഷാധികാരിയായ ഗോപിനാഥനെ
ചർച്ചിക്കുവാൻ കയ്യെടുപ്പിച്ചിട്ടു. ഗോപിനാഥന്റെ പ്രതി
കൂരിരുന്നപരമായതെ അവർ ഭയപ്പെട്ടിരുന്നു. എന്നാൽ, ഒരു
ദിവസം, അന്തിയായിൽ ചെന്നു ഒരു നടിയിനെ അസംഗതപ്പെട്ട
തു കേട്ടതുള്ളതുവരെ അയാൾ, കടന്നു പ്രവൃത്തിച്ചു. അ
പ്പോൾ അയാളെ ചൊല്ലിപ്പുസ്സുസഹായത്തോടുകൂടി പിടിച്ചു പോ
കത്താക്കേണ്ടിവന്നു.

ഗോപിനാഥൻ അക്കതായ പ്രതിഭിമയ ചെറുവാൻ നീ ചുറ്റപ്പെട്ടതി. വളരെ നാളത്തെ പഠിപ്പും, പലതരത്തിലുള്ള വിജ്ഞാപനങ്ങളും, പരസ്യങ്ങളും കഴിഞ്ഞ ശേഷം ഒടുവിൽ, 'മനോരമ' എന്ന നാടകത്തെ പരസ്യമായി, ഒന്നാമതായി അഭിനയിക്കുന്നതിനുള്ള ഭിംസം അടുത്തു വന്നു. അവസരത്തിൽ, ഗോപിനാഥൻ അന്നത്തെ നാടകത്തിലെ പ്രധാന വേഷക്കാരിയായ 'ലവംഗ'യെ പാട്ടിൽപ്പെട്ടിട്ട്, അവളേയുംകൊണ്ട് ഉള്ളിലൊത്തു. കമ്പനി മാനേജർ മതിമാന വല്ലാതെ പഠിപ്പിച്ചുവെങ്കിലും. ആരംഭഭിംസം നീട്ടിവെക്കുന്നതിന് നിർബന്ധിതനായിത്തീർന്നു. പുതിയ ഒരു നടിയെ കണ്ടുപിടിച്ചു മനോരമൻ അഭിനയിപ്പിക്കേണ്ടിവന്നു. അതുതൊട്ടും കഴിഞ്ഞു. വളരെ അവിശ്വാസത്തോടും, ഭയത്തോടുംകൂടി, മുഖ്യ നിർദ്ദേശിച്ചവനെ പ്രാരംഭഭിംസം തുടങ്ങുന്നതിന് ഒരു ഭിംസം നീട്ടിയാക്കി. അന്നു 'മനോരമനാടകത്തെ' ആദ്യമായി അഭിനയിച്ചു.

അന്നത്തെ വിജയം അനന്യസാധാരണവും, അവിചാരിതവും ആയിരുന്നു. ആ വർത്തമാനം ഗോപിനാഥൻ കേട്ടപ്പോൾ, ആ നാടകം കാണുന്നതിനുള്ള തന്റെ ഉൽകണ്ഠയെ അമർത്തുന്നതിന് അയാൾ അശക്തനായിത്തീർന്നു.

മനോരമനാടകം തുടങ്ങുന്നത്, അതികരമായ മനോരമ, അവളുടെ ജ്ഞാവിന്റെ ഗൃഹത്തിൽ ആരംഭം ഗണിക്കപ്പെടാത്ത ഒരു നിസ്സാരാവസ്ഥയിൽ കഴിച്ചുകൂട്ടുന്ന ഭാഗം മുതലാണ്. നാടകത്തിന്റെ അവസാനത്തിൽ, അവളുടെ ജ്ഞാവിന് അവളെ ഉപേക്ഷിച്ച്, തന്റെ ആദ്യത്തെ വിവാഹസംഗതിയെ മറച്ചുവെച്ച്, ഒരു കോടീശ്വരന്റെ മകളെ രണ്ടാമതു വിവാഹം ചെയ്തും. വിവാഹശ്രീയങ്കൾക്കു ശേഷം മൂപ്പരക്കു നൽകി നോക്കുമ്പോൾ, തന്റെ വലു മുൻപറഞ്ഞ 'മനോരമ' എന്നയാളെന്നൊരിക്കലും ഒരു ധൃത്യാസം, മാതൃമുഖം: അവൾക്കുണ്ടെന്നു, ആർക്കുവേണ്ടാത്ത മനോരമയല്ല. ഇന്ന്, അയാൾ

സൗന്ദര്യത്തിലും, വസ്ത്രാലങ്കാരങ്ങളുടെ ധാരിതീലും, ഒരു രാജ്ഞിയെപ്പോലെ വിളങ്ങുന്ന മനോമയയാണ്. അവളുടെ കട്ടിക്കാലത്തു ധനവാസായ അവളുടെ ചിത്താവിന്റെ ഗൃഹത്തിൽ നിന്ന് അവളെ ആരോ കടുകൊണ്ടുപോയതിനാൽ, അവൾ ബാല്യകാലം കഴിച്ചതു വളരെ ഏകീയ ഒരു കന്യംബത്തിലായിരുന്നു. പുത്രിനാശത്താൽ വൃന്ദനാശനായിത്തീർന്ന ചിത്താ വളരെക്കാലം അന്വേഷിച്ചു നടക്കയും, കടവിൽ അവളുടെ ഭർത്താവിന്റെ ഗൃഹത്തിൽവെച്ചു കണ്ടെത്തുകയും, അവിടെനിന്നു സ്വഗൃഹത്തിലേയ്ക്കു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവന്നു തന്റെ ദാമിനിക്കും, ധനത്തിനും അനുസൃതമായ വിധത്തിൽ നിലനിൽപ്പും അവളുടെ വിവാഹം ലോഭമായി കഴിക്കുകയും ചെയ്തു.

അവസാനകാലം ഭർത്താവിന്റെ ചശ്വാത്താപകാരമാണ്. ആ രോഗാനുസര്യത്തു കാണികളുടെ ഇടയിൽ ചെട്ടുന്ന് ഒരു കലശലുണ്ടായി. അവരും ദാമിനിയെപ്പോലെ, ആരോളം ആദരിക്കപ്പെടാത്ത നിലയിൽ, 'ശത്രുക്കൾ' കാണരുളിച്ചപ്പോൾ ഒന്നും ഗോപിനാഥൻ അവരെയും ചെട്ടിയും, വികാരമേദവും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. എന്നാൽ, വിവാഹാനന്തരം, ദാമിനിയെ വധിപ്പിച്ച ചിത്താങ്ങനും ധരിച്ചു മോശംപോയ ചെട്ടി മുറുപ്പും നീക്കിയപ്പോൾ, നിസ്സീമമായ സൗന്ദര്യത്തിനേകം ഉണ്ടെന്നുള്ള ജ്ഞാനത്തിൽനിന്നുതന്നെ വീരനയോദം, അജിതാനന്തോടുകൂടി അവൾ കാഴ്ചക്കാരുടെ നേരെ അവളുടെ കൈയ്ക്കു മുമ്പം തിരിച്ച്, കണ്ണുകണുത്തെ അല്ലാ ഒരു ചരിച്ച്, വിജയാന്വേശത്തോടുകൂടി ഗോപിനാഥന്റെ നേക്കു്, അവിടുത്തെ ശക്തിയോടുകൂടിയ ഒരു കടക്കണ്ണു് ഏറിത്തപ്പോൾ, തിരുവാലകൾപോലെ മേയ്ക്കുതാഡനലോലം കാണികളിൽ നിന്നു ഇരുന്നെത്തുമെ പ്രാർത്ഥിക്കയും, അവരുടെ ഉത്സാഹം അർപ്പിക്കുന്ന മായിത്തീരുകയും ചെയ്തു.

ചെട്ടനു ഗോപിനാഥൻ ഉറച്ചുനീക്കുന്നതായിൽ, ചി

വിനാശം, എന്നു ഗർജ്ജിച്ചുകൊണ്ട്, ഒരു ഭ്രാന്തനെപ്പോലെ രംഗത്തിലേയ്ക്കു കൊടിക്കയറുവാൻ തുടങ്ങി. 'അവനെ പിടിച്ചു പറ്റാത്താൽ', എന്നു കാണികൾ ഏല്പാം ഒരു ശബ്ദത്തിൽ വിളിച്ചു പറഞ്ഞു. അവനെ പിടിച്ചു നീക്കുന്നതിനു പൊലീസ്സുകാർ എത്തി. ഗോപിനാഥൻ അവർക്കു വഴിപ്പെടാതെ, 'ഞാൻ അവരെ കൊല്ലാതിരിക്കയില്ല', എന്നു ശബ്ദിച്ചുകൊണ്ടു തിരിഞ്ഞിറങ്ങി. ഇതിനിടയ്ക്കു രംഗത്തിലെ തിരശ്ശീലകളെല്ലാം വീണു. നാടകം അവസാനിച്ചു.

൯. ഞാൻ വീട്ടിലേക്കു പോകുന്നു.

'ഹാതികളാകുവാൻ' ഗ്രാമത്തിലെ വികൃതിക്കുട്ടികളിൽ നഖമാനായിരുന്നു. കുട്ടിക്കൽ അവൻ ഒരു പുതിയ വികൃതി തോന്നി. കേവലമായി പാതകം കൊടുക്കുന്നതിനു പഴയതു പോലെ കൊണ്ടുവന്നിട്ടിരുന്ന ഒരു നീണ്ട തടി അവിടെ ചളിയിൽ കുടിഞ്ഞിരുന്നു. കുട്ടികൾ ഏല്പാമ്പരമാകൂടി ഒത്തൊതമിച്ച് അതു വലിച്ചുനീക്കി ഉരുട്ടിക്കളയണമെന്ന് അവൻ രീച്ചപ്പെടുത്തി. തടിയുടെ ഉടമസ്ഥൻ കോപിച്ചു ശൂണ്യമായിത്തീർന്നു കണ്ടാണിരുന്നതിനാണ് ഇപ്രകാരം പ്രവർത്തിപ്പാൻ നിശ്ചയിച്ചത്. ആ അഭിപ്രായത്തെ സകലരും സ്വീകരിക്കുകയും, അങ്ങനെ പ്രവർത്തിപ്പാൻ ഉറപ്പിക്കുകയും ചെയ്തു.

പ്രവൃത്തിക്ക് ആരംഭിക്കുന്നതിന്ന് അല്പം മുമ്പ്, ഹാതികളെപ്പറ്റി സമന്തം അറുത്തു, 'മാലൻ', അയാൾ നോക്കിക്കൊണ്ടു നില്ക്കും, ഒരു കാരണവും കൂടാതെയും, ആരോടും ഒന്നും പറയാതെയും, ആ തടിയെങ്കൽ പിടിച്ചുകയറി, അതിന്റെ മുകളിൽ ഉറപ്പിക്കപ്പെട്ടിരിക്കും. കുട്ടികൾ കറച്ചുനോക്കേണ്ട കറച്ചുനോക്കേണ്ട കോളാലിപ്പാലായി. ഒരു കുട്ടി അടുത്തുകൊണ്ട്, 'മാ

ഘൃണ പതുക്കെ ഒന്ന് ഉന്തിക്കൊണ്ട്, എണ്ണീറു മാറുവാൻ പറഞ്ഞു. പക്ഷെ, 'മാഷ്'ന് ഒരു കയ്യടവുണ്ടായില്ല. കളികളുടെ ലാവവത്തെക്കുറിച്ച് വിചിന്തനം ചെയ്യുന്ന ചെറുപ്പക്കാരനായ ഒരു അപജ്ഞാനിയെപ്പോലെ, അവൻ അവിടെത്തന്നെ നിശ്ശേഷനായിത്തീർന്നതേയുള്ളൂ. 'ഹാതിക'നു ഭേദം വന്നു. 'മാഷാ! നീ ഈ ക്ഷണത്തിൽ താഴെ എറങ്ങാത്തപക്ഷം ഞാൻ നിന്നെ അടിച്ചു താഴ്ത്തിറക്കും', എന്നു 'ഹാതികൻ' ഉറക്കെ പറഞ്ഞു.

മാഷൻ അതു കേട്ട ഭാവാ നടിക്കാതെ, കരോളൂടി ഉറപ്പിച്ചു, മനം തിരിഞ്ഞ് ഇരുന്നു.

ആ കളികളുടെ ഇടയിൽ 'ഹാതിക'നുണ്ടായിരുന്ന സ്ഥാനമില്ലാത്ത നിലനിൽപ്പുകളിൽ അവൻ പറഞ്ഞപ്രകാരം തന്നെ പ്രവർത്തിക്കണം. അല്ലെങ്കിൽ, താനെങ്ങിനെ ആ ബാലസംഘത്തിന്റെ നേതൃത്വത്തിന് അർഹനാകും? പക്ഷെ, ഈ ഘട്ടത്തിൽ ഹാതികന്റെ ധൈര്യം അവനെ സഹായിച്ചില്ല. അവൻ പറഞ്ഞപ്രകാരം പ്രവർത്തിച്ചില്ല. എന്നാൽ അവന്, തന്റെ പ്രകൃഷ്ട വിരോധിത്വം സമ്പ്രദായിത്തീർന്നതും, സ്വന്തം സഹോദരനെ കരേ ഭഗവദ്ബലിയിൽ ആക്കുന്നതും ആയ ഒരു പുതിയ സൂത്രം അറന്നി. വികൃതി കാട്ടുന്നതിൽ ഹാതികന്റെ മനോധർമ്മം കലശലായിരുന്നു. മാഷനോടു കൂടിയെന്നെ ആ മരത്തടി ഉരുട്ടുന്നതിന് അവൻ പെട്ടെന്നു കൂട്ടുകാക്ക് ഒരു കല്പനകൊടുത്തു. മാഷൻ കല്പന കേട്ടു എങ്കിലും ഒട്ടും പ്രസാദമെ തന്റെ മാനത്തെ രക്ഷിക്കുവാൻ സ്വസ്ഥാനത്തുതന്നെ ഇരുന്നു. പക്ഷെ, ഈ ലോകത്തിൽ മാനുഷ നേടുവാൻ ഉത്സാഹിക്കുന്ന സ്കലക്കും സാധാരണ പറ്റാറുള്ളതു പോലെ, 'മാഷ'നും ഇക്കാര്യത്തിൽ ഒരു വീഴ്ച പറ്റി. തന്റെ പ്രവൃത്തിയിൽ ആപത്തുണ്ടെന്നുള്ള സംഗതി അവൻ തീരെ വിസ്മയിച്ചു. മാനസസ്ഥാനത്താഴ്ന്നു ആപൽക്കരമാണെന്ന് അവൻ അറിഞ്ഞിരുന്നില്ല.

കുട്ടികളെല്ലാവരെയും കണ്ടിട്ടുവേണം, 'നേ', 'നേ', 'നേ', 'നേ', 'ഇതാ പോട്ടേ', എന്നു നിലവിളിച്ചുകൊണ്ട്, ആ മരത്തിൽ ഉള്ളവൻ തുടങ്ങി. 'പോട്ടേ', എന്നു പറഞ്ഞതോടുകൂടി മരത്തിൽ ഏകദേശം മറിഞ്ഞു. അതോടുകൂടി മോശനും അവന്റെ തലയെത്താനും സ്ഥാനവും മാനവും എല്ലാം ചളിയിൽ പതിച്ചു.

മറ്റു കുട്ടികളെല്ലാം ആഹ്ലാദിച്ചു കൂടിയിരുന്നു. എന്നാൽ ഹാതികൾ മാത്രം അല്പം ഭയപ്പെട്ടിരുന്നു. ഇനി എന്താണുണ്ടാവുക എന്നു അവൻ ഉറപ്പിച്ചു. മാതാവായ ഭൂമിയിൽനിന്നു മാവൻ, വിശിഷ്ടപ്പെട്ടവരെ കണ്ണുകൾക്കുവേണ്ടി, ഭൂതങ്ങളെപ്പോലെ ഭയപ്പെട്ടുകൊണ്ട് കൈവിടാത്തുനിൽക്കുകയും, ഉടനെ ഹാതികളെ നേർക്കു കാണി, ഒരു വാങ്ങിയപ്പോൾ അവനെ അടിക്കുകയും ഇടിക്കുകയും, മാത്രമല്ല കിട്ടുകയും, ശകാരികളെയും മറ്റും ചെയ്യും. അതുകൊണ്ടാണു തൃപ്തിപ്പെടാതെ, അവൻ കരഞ്ഞുകൊണ്ടു വീട്ടിലേക്കു പോയി. ഹാതികൾ ഉദ്ദേശിച്ചിരുന്ന ദിനോസോർകളെപ്പോലെ ഒന്നാകെ ഇപ്പോൾ അവസാനിച്ചു.

'ഹാതികൾ' മൂലം തുടച്ചു പുഴുവക്കത്തു താണുകിടന്നിരുന്ന ഒരു മരത്തിന്റെ അറ്റത്ത്, ഒരു പുൽക്കൊടി ഏകത്തു കെട്ടിച്ചുവെച്ചുകൊണ്ട്, മിന്നാമണനായി സ്ഥിതിചെയ്യും. പുഴുക്കളിൽ ഒരു ശോഭ വന്നുത്തു. നെല്ലു തലമുടിയും കറുത്ത മേൽമീശയുമുള്ള മണ്ണൊത്തനായ ഒരു പുരുഷൻ ആ വഞ്ചിയിൽനിന്നു കരയ്ക്കിറങ്ങി. മരത്തിൽനിന്നു സ്വസ്ഥനായിരിക്കുന്ന ഹാതികളെക്കണ്ട്, അദ്ദേഹം, 'ചക്രവർത്തിയുടെ വീടേ താത്' എന്നു ചോദിച്ചു. താൻ കെട്ടിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന പുല്ലൊടിയെ ചിരുന്നതും കെട്ടിച്ചുകൊണ്ട്, 'ഇതാ- അവിടെ' എന്നു ഹാതികൾ അധഃശ്വസനത്തിൽ മറുവടി പറഞ്ഞു. അവൻ ഏതോ ഒരു സ്ഥാനത്തേക്കു ചുണ്ടിക്കാണിച്ചു എങ്കിലും അതെ

ക്കോട്ടാണെന്നുതന്നെ മനസ്സിലാക്കുവാൻ സാധിച്ചില്ല. അപേ-
ക്ഷിതനായ ആ യാത്രക്കാരുടെ ആ ചോദ്യം മരിക്കുകയോളം
ആവശ്യപ്പെട്ടു. അവൻ ഇങ്ങനെയുള്ളതെന്നു ഇങ്ങനെ കാണാതി-
ക്കൊണ്ട്, 'പോയതേപോയിട്ടു', എന്നു പറഞ്ഞു പഴയപോലെ
പുല്ലിന്റെ തണ്ടു കെട്ടിപ്പുറപ്പെട്ടുകൊണ്ടിരുന്നു.

ഈ അവസരത്തിൽ ഫാതികന്റെ ഗൃഹത്തിലെ ഒരു ദു-
ര്യൻ പുഴുവക്കുടേതല്ലെന്ന്, ഫാതികന്റെ അടുത്തർ അമ്മ-
വിളിക്കുന്നു എന്നു പറഞ്ഞു. ഫാതികന് അവരെക്കുറിച്ചല്ല,
പോയ, അവന്റെ പുത്രനെക്കുറിച്ചു ചോദിക്കാനായിട്ടു ചോദി-
യില്ല. അയാൾ അവനെ ബന്ധമായി വാടി എടുത്തുകൊണ്ടു
വീട്ടിലേക്കു പോയി. കുട്ടി പിടികിടന്നുപോകുന്നതിന്നു ഹാമന്റെ
കാര്യം വളരെ ആയില്ല.

ഫാതികൻ വീട്ടിലെത്തി അടുത്തുകൊണ്ടു. 'നീ പിന്നെ
യും 'മാല'നെ തല്ലി ഇല്ലേ?' എന്നു അയാൾ ചോദിച്ചു.

'ഇല്ല. ആരെ ഉണ്ണുന്ന പറഞ്ഞാൽ', എന്നു ഫാതികൻ ചോ-
ദിച്ചു പുത്രൻ മറുപടി പറഞ്ഞു.

'കുളു പറഞ്ഞാൽ. നീ അവനെ ഇല്ലാതെ', എന്നു അ-
മ്മ വിളം ഉച്ചത്തിൽ ചോദിച്ചു.

'ഇല്ലാന്ന് ഞാൻ പറഞ്ഞില്ല. മാലനോടുകൂടെ പോ-
യില്ല'. പക്ഷെ മാലൻ മുമ്പു പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതിൽനിന്ന് അ-
ന്നും മാറിക്കൊണ്ടിട്ടില്ല. 'ഉവ്വ്. അങ്ങനെയോ, മാലൻ എങ്ങനെ
തല്ലി'. എന്നായിരുന്നു മാലന്റെ മറുപടി.

ഫാതികനു കഷ്ടമായില്ലാതായി. അവന് ആ അന്തിമി
അന്നാഗ്രഹിക്കേണ്ടതായി. അവൻ മാലന്റെ നെക്കു കെട്ടിപ്പു-
റപ്പെട്ടു ആ കുട്ടിയെ പ്രഹരിക്കുവാൻ തുടങ്ങി. 'ഇത്രയുംകൂടി ഇ-
രിക്കട്ടെ, ഇത്രം, ഇത്രം കൂടി, നന്നെപറഞ്ഞാൽ', എന്നു ചിട്ടി-
ച്ചുപറഞ്ഞുകൊണ്ട്, ഫാതികൻ മാലനെ കാണിക്കത്തക്കവിധം.

അയാൾ മാലന്റെ മാലത്തുകൂടി. അതിനകത്തു ചെടിപ്പുറം

ക്കി കയ്യടിക്കാൻ അവനെ അത്യാവദിച്ചു. ഫാതികൻ അമ്മയെ ഉണിയിക്കി. അമ്മയ്ക്കു ഏണ്ണി മുത്തു. 'എടാ! നീ നിന്റെ ചെറുപ്പം കയ്യടിക്കുകയല്ലേ? കയ്യടിക്കുകയല്ലേ', എന്ന് അവർ അവനെ ശകാരിച്ചു.

ഈ കേസിൽ ആ നരച്ചു അവർക്കു കറുത്ത മീശയുണ്ടു വഴിപോക്കൻ അവിടെ എത്തിച്ചേർന്നു. അദ്ദേഹം 'എന്താ സംഭവം', എന്നു ചോദിച്ചു. ഫാതികൻ അദ്ദേഹത്തെ കണ്ടപ്പോൾ വെളിച്ചം താഴ്ന്നു.

അമ്മ തിരിഞ്ഞുനിന്നു പുനിയതായി വന്ന ആളുടെ മുഖത്തു നോക്കിക്കൊണ്ടു അവരുടെ കോപം നീക്കി, അതുതരം വെളിച്ചം. ആ വന്ന ആൾ അവരുടെ സഹോദരൻ 'വിഷ്ണുവർമ്മ' ആയിരുന്നു. 'അല്ലേ. ജ്യേഷ്ഠനോ! ഇപ്പോൾ എവിടെ വരുന്നു?'.

ഇതിനിടയ്ക്ക്, അവർ ബഹുമാനം വെച്ചു ജ്യേഷ്ഠസഹോദരന്റെ കാവടികളെ 'തൊട്ടു തവയിൽ വെച്ചു', അദ്ദേഹത്തോടു സ്വാഗതം പറഞ്ഞു. അവർക്കുമിട കണ്ടിട്ടു കറേ കാവമായിരുന്നു. ഫാതികന്റെ അമ്മയുടെ വിവാഹത്തോടുകൂടി സഹോദരൻ അവരെ വിട്ടു പോവുകയും, ബോമ്പയിൽ ചില ജോലികളിൽ ഏർപ്പെട്ടു അവിടെ സ്ഥിരതാമസമാക്കുകയും ചെയ്തു. അദ്ദേഹം അങ്ങിനെ ബോമ്പയിൽ താമസിക്കുന്ന കാലത്തു തന്റെ 'സഹോദരിയുടെ' (ഫാതികന്റെ ഭാരതാദിന്റെ) ഭർത്താവു മരിച്ചുപോയി. 'വിഷ്ണുവർമ്മ' അതിൽപ്പിന്നെ ഇപ്പോഴാണ് ഒന്നാമതായി കയ്യടക്കിയവേള വന്നത്. വന്ന ജനനത്തന്നെ തന്റെ സഹോദരിയെക്കുറിച്ച് അന്വേഷണം നടത്തുകയും അവരെ കാണാൻ പുറപ്പെടുകയും ചെയ്തു. സഹോദരിയുടെ വാസസ്ഥലം ചോദിച്ചറിഞ്ഞു തെറ്റിപ്പോയിട്ടു കണ്ടെത്തുന്ന അവിടെക്ക് ഉൾകയറിയത്.

അദ്ദേഹം കറേ തിരിച്ചുവന്നപ്പോൾ അവർക്ക് അമ്മയെ

മോയി കഴിഞ്ഞുകൂടി. സാരോജൻ, കട്ടികുട്ടൻ (മരുമക്കുട്ടൻ) വിദ്യാഭ്യാസസ്ഥിതിയെക്കുറിച്ചു പ്രത്യേകം അന്വേഷണം ചെയ്തു. ഫാരികനെക്കൊണ്ട് ഒരു നിവൃത്തിയില്ലാതായിരിക്കുന്നുവെന്നും അവൻ മടിക്കുന്നു, അനാസരണമില്ലാത്തവനും, കോപിഷ്ടനും ആണെന്നും അറക്കൻ്റെ അമ്മ പറഞ്ഞു. ഓഹൂ! ഒരു ആട്ടിൻകുട്ടിയെപ്പോലെ സാധാരണ നിരപളവിതും, പഠിപ്പിച്ച് ഹൃഷ്ടമാക്കിയുള്ളവനും, കനകപോലെ നല്ലവനും ആണെന്നായിരുന്നു അമ്മ അമ്മാമനെ അറിയിച്ചത്. സാരോജിയുടെ ബുദ്ധിമുട്ടിനെ നിറുത്തിയൊക്കാനെന്നും, ഫാരികനെ തന്റെ കൊണ്ടുപോയി തന്റെ കട്ടികുട്ടനെക്കേറിച്ചു പഠിപ്പിച്ചുകൊള്ളാമെന്നും, 'വിനയബോൾ' പറഞ്ഞു. വിനയമായ ആ സ്ത്രീ അത് ഉടനെ സമ്മതിച്ചു. 'നീ ഏതെന്തൊരു വയസാറോ?', എന്ന് അമ്മാമൻ 'ഫാരിക'നോടു ചോദിച്ചപ്പോൾ അവൻ ബങ്ങോടത്താൽ മറുത്തത്, 'ഉപ്പ' അമ്മോ! ഞാൻ പോരോ', എന്നു സാരോജൻ പറയുകയും, മറുപടിക്കൊണ്ടും ഒരനും അതു ചൂഴ്ന്നു വരേതാമെന്നു പൂർവ്വം ഒപ്പിട്ടുള്ളതും ചെയ്തു.

'ഫാരിക'നെ പറഞ്ഞുവെച്ചപ്പോൾ, അമ്മയ്ക്ക് എന്തൊരു ശോചനമായി! പോലെ ഫാരികനോടു വിരോധമായി എന്തൊരു ഒരു പക്ഷക്കേടാണെന്നു ഉണ്ടായിരുന്നു. ജ്യോത്സനാജിതൻ (ഫാരികനും മാഹനും) തമ്മിൽ ശണ്ണയൊഴിഞ്ഞിട്ടുള്ള പക്ഷക്കൂട്ടങ്ങളായിരുന്നു. ഫാരികൻ എന്തൊല്ലാം ആവശ്യങ്ങളോടുകൂടിയിരുന്നതെന്ന് അവൻ ഏല്പാത്തൊരു അപേക്ഷയെക്കൊണ്ടിരുന്നു. മാഹനെ അവൻ വല്ലാറ്റിലും തല്ലി മടക്കുകയും, അടിച്ചു തടയപെട്ടിരിക്കുകയും, വല്ല അപകടത്തിലും കൊല്ലുകയും ചെയ്തതും എന്തൊക്കെയാണെന്നാക്കിത്തീർത്തു. എന്ന് അവൻ്റെ എല്ലാപ്പോഴും വേറൊരു പരിഭവമായിരുന്നു. ആ പക്ഷക്കൂട്ടം അറവിട്ടു പോകുന്ന കാര്യത്തിൽ ഫാരികൻ പ്രതിഷ്ഠിച്ച് ൧൩.

നവോത്ഥാനത്തിന്റെ സാഹചര്യം സമൂഹത്തിന്റെ കണ്ടെത്തലും അത്
യു. കിര സഞ്ചരിക്കുകയായി.

காங்கிரஸ்ஸை வீழ்த்துவதற்குத் தனது வாக்குவாங்கியை வாரியகம் ஏற்பட்டதும் அப்போதே பூதிப்புள்ளுவான் இட விலை, உரிக்கொப்பாடு ஆகியவை அவர் 'ஆங்கிலேயக் கிப்துரு போரவ' கயிற்றுத்தி. காலி கண்களில் போது அகத்தித்தி து. அவர் அவர் அப்போது கோழிகளாகக் கட்டி, கடு கத்தித்தி து. தானத்தெல்லாம் 'தாய்'ரு அப்போதாயி அப்ப விக்ஷகத்தி. வாக்குவாங்கியை அவ்வாறே கையி காணியி அப்போதும் கெ லும், அப்போதாய்வு, அப்போதீதாய்வுகாயிவரு.

[illegible][illegible]

വരനെ വാളിക്കുവാനോ കളിപ്പിക്കുവാനോ പാടില്ല. കാട്ടു സാമ്രാജ്യമൊന്നും അവനില്ലാത്തതുകൊണ്ട്, എപ്പോഴും വേണ്ടാത്തതിനൊക്കെ മുമ്പനായിരിക്കുകയും ചെയ്യും. അവൻ ഒരു കട്ടിയെപ്പോലെ കൊഞ്ചിപ്പറഞ്ഞാൽ പരിണാസനായി. മതിസ്സെന്നപ്പോലെ ഉറപ്പിച്ചു പറഞ്ഞാൽ അധികപ്രസംഗിയായി. ചുരുക്കത്തിൽ, അവനെത്തുപാഞ്ഞാലും നീബേമായി. ആ പത്തും ഒരു കട്ടിയുടെ വളർച്ചയിൽ ചമജ്ജ്വരമില്ലാത്ത ഒരു കാലമാണ്. ദിനംപ്രതി എന്നുപോലെ, അവന്റെ ശരീരം പൂതിപ്പെട്ടു വളരുന്നു. ഇന്നത്തെ ഉടുപ്പുകൾ നാളെ പാകമല്ലാതായിത്തീരുന്നു. അവന്റെ മുമ്പയുടെ മാർഗ്ഗം ക്രമേണ കുറയുകയും, അതിനു പരുപരുപ്പു കൂടുകയും, കട്ടിത്തറ ശക്തിയും വർദ്ധിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. അവന്റെ മുഖത്തുനിന്നു ചുവപ്പുപോലും, കോമളത്വവും അസ്തമിക്കുന്നു. 'മുഖത്തിന്ന് ഒരു ആകൃതിക്കേടും വരുന്നു. ബാല്യത്തിലെ തെറ്റുകൾക്കേയും, വീഴ്ചകൾക്കേയും ക്ഷമിക്കുന്നതിന്ന് എളുപ്പവും, മനസ്സും ഉണ്ട്. എങ്കിലും, പാതിനാശ വയസ്സായ ഒരു കട്ടി ഗന്തൂത്തുമില്ലാതെ ചെയ്യുന്ന വീഴ്ചകൾക്കുടി സ്നേഹമുള്ളതായിത്തീരുന്നു. അവന്നു തന്നെ ഈ സംഗതികളെക്കുറിച്ച്, അശേഷം സുഖകരമല്ലാത്ത, ഒരു പരമാർത്ഥജ്ഞാനം താനേ ഉണ്ടായിത്തീരുന്നു. കന്നിമിത്തം, അവൻ മുതിർന്നവരെപ്പോലും സംസാരിക്കുമ്പോൾ ഒരു കിത് അവിരോധിയോ, അല്ലെങ്കിൽ തന്നെക്കുറിച്ചു തനിക്കുവന്ന അശേഷം ഊഷ്മയോ, വിശ്വാസമോ ഇല്ലാത്തതുകൊണ്ടോ നീബേ രജ്ജാവിവരണോ, ആയി കാണപ്പെടുന്നു.

എങ്കിലും, ഈ പ്രായത്തിലാണ്, ഒരു കട്ടിയുടെ അന്ധത ഗന്തൂതിന്റെ അഗാധതയിൽ, തന്നെ ആരെയെങ്കിലും ആദരിക്കുകയും, സ്നേഹിക്കുകയും ചെയ്താൽ കൊള്ളാമെന്നുള്ള അതിരോടെ ആശ്വാസം ആഗ്രഹിച്ചു അഭ്യർത്ഥിക്കുന്നത്. ആരാണ്, ഏതൊരുവനാണ്, അവനെ നാശിപ്പിക്ക ആദരിക്കുകയും, സ്നേഹിക്കുകയും

ഈ ചെയ്യുന്നത്, അയാളെ ആ കുട്ടി റ്റുറോം മുറ്റത്തു അടക്കിയിടുകയും, താല്പരപ്പെടുകയും ചെയ്യും. ചുരുക്കത്തിൽ, അയാൾ അയാളുടെ അറിവുപയോഗിച്ച്, പക്ഷെ, ആരെ അയാൾ പഠിപ്പിച്ചാൽ, സ്റ്റേജിംഗ് വാൽ ചെയ്യപ്പെടുകയും ചെയ്യും, കാരണം, കാര്യം അയാൾ അതിലാലുണ്ടായി വരിച്ചു. അതു കഴിഞ്ഞു സ്വഭാവത്തെ മറിഞ്ഞു കയറിയതോളം ഉള്ളു. അതുകൊണ്ട്, സ്റ്റേജിംഗ് വാൽ കൂടി, അവനെ ശകാരിക്കുകയും ചെയ്യപ്പെടുകയും ചെയ്യുന്നു. ഏതാനുമിടങ്ങളിൽ തെളിയിക്കപ്പെടുന്ന ഒരു ശാലിന്റെയും പൊക്കം, ഏകദേശം ആ കുട്ടിയുടെ അല്ലെങ്കിൽ സ്ഥിതി.

പതിനാലു വയസ്സായ ഒരു കുട്ടിയെ സ്വന്തം തന്നെയാണ് സ്വന്തം. മറ്റൊരു ഭവനത്തിൽ അധികൃതന്മാരോടുകൂടി കഴിച്ചുകഴിഞ്ഞു കൊണ്ടിരിക്കുകയാണ്. സ്ത്രീകളുടെ പ്രത്യേക ശ്രദ്ധയും പാലിറ്റിംഗിനാണ് അവന്റെ കാര്യത്തിന്റെ പരമകാര്യം. അവരുടെ അനാദരവും, അപ്രീതിയുമാണ് സംഭവിക്കുന്നതെങ്കിലും.

തന്റെ അമ്മയുടെ ഗൃഹത്തിൽ, ആ ഗൃഹനായികൾക്ക് അസംതൃപ്തിയെ അറിഞ്ഞുകൊണ്ടും, മറ്റുള്ളവരുടെ അനാദരവും ചെല്ലവും എല്ലാം അനുഭവിച്ചുകൊണ്ടും താമസിക്കുന്ന 'ഫാമിക്' പാലിറ്റിംഗിനാണ്. അമ്മയെ അമ്മയായി എടുത്തുകൊണ്ടും ഒരു പ്രവൃത്തി എടുത്തുകൊണ്ട് പാലിറ്റിംഗ് അവൻ സഭനാമധനമായി ആ പ്രവൃത്തി വേണ്ടതിൽ കുറച്ചുകൊണ്ടും ചെയ്യും. എങ്കിലും, അമ്മയെ സഭനാമധനിക്കുകയും, എങ്ങനെയെല്ലാം അവനെ അവൻ ശകാരിക്കുകയും, ശാസിക്കുകയും, 'പാലിറ്റിംഗ് നോക്കുന്നതെങ്ങനെയെന്ന്', എങ്ങനെയും അധികരിക്കുകയും ചെയ്യും!

അമ്മയുടെ ഗൃഹത്തിലെ, ആസക്തിയും, ഉന്മേഷവും, അമ്മയെ ആയ തീവ്രതയും, അവരുടെ അനാദരവും, പാലിറ്റിംഗിനാണ്.

കുന്ന തീരം മണ്ണുറമായിത്തീർന്നു. അവിടത്തെ മേടിച്ചു മാ-
 യായിൽ അവനെ വീട്ടുമടുത്തുക്കണ്ടെന്നുകൂടി തോന്നിത്തുടങ്ങി. അ-
 റയെ പുറത്തുപോയി, വല്ല തൊളിത്തറയിലും കോണുനിന്നു കരെ
 വ്രശ്ശായായ തൃപ്പൂവകൾ ശബരിച്ചാൽ ഭേദിച്ചില്ലെന്നാൽ, ക-
 ള്ലുക്കൽക്ക് എങ്ങനെയെങ്കിലും വെളിപ്പെടുന്നതെങ്കിലും ആകുമെന്നോളം ഉ-
 തന്നതും, ജനങ്ങൾ തിമ്മിപ്പാക്കുന്നതും ആകുമെങ്കിലും അ-
 ന്നെയറിവുള്ള തെരുവുകൾ തന്നെ എവിടെ നോക്കിയാലും!
 ചാരികൻ സ്വദേശനേരവും, ദൂരെ ഗ്രാമഭാഗത്തുള്ള തന്റെ സ്വ-
 ദേശം കൈമാറിക്കൊണ്ടിരുന്നതന്നെ മാർഗ്ഗംകൊണ്ടിരുന്നു. വല്ലവർ
 പാലിലും, അവിടെ എത്തിച്ചേർന്നാൽ മതി, എന്നു മോഹിച്ചു
 തുടങ്ങി. മാറ്റം വകയും വേറെ കിട്ടാതിരുന്നതായി. പക്ഷെ
 മറ്റൊന്നും അവൻ ചർച്ച പറഞ്ഞിട്ടു കിട്ടിക്കൊള്ളാത്ത പാവുക-
 ലും, ചാരിയോടിക്കൂട്ടിച്ചുകൊണ്ട് അവൻ ആഹ്ലാദിച്ചുനടക്കാ-
 നുള്ള വിശേഷപ്പെട്ട വഴിവക്കുകളും, ഇഷ്ടം ഇഷ്ടപ്പെടാത്തതൊ-
 പാടി നീക്കിക്കിട്ടിക്കൊള്ളാത്ത അരുവികളും, ഏല്പാം അവന്റെ
 മനോമുക്കത്തിൽ പ്രതിബിംബിച്ചു പ്രകാശിച്ചു. അവൻ സ-
 ത്തപ്പത്തിൽ ആ സമയത്തെ വീണ്ടും അനന്തരംകൊണ്ട് തുടങ്ങി.
 താൻ ഇല്ലപ്രകാരം പ്രളംഭംനടിച്ചു തലമുറയും കിടക്കാനുള്ള
 ബാധസംഗതങ്ങളെക്കൊണ്ടിട്ടും, പ്രത്യേകിച്ചും, തന്റെ നേരെ സ്വ-
 തത കരെ നീക്കമുള്ള തന്റെ അടുത്തായ ആ ഭയമുള്ളതൊ-
 കെയെക്കൊണ്ടും, അവൻ എല്ലാത്തരവും ആലോചിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന-
 നു. ഗുരുക്കളുടെതുപോലെ കേവലം കായികമായ ഒരു സ്ത്രീ-
 ഹരശക്തി, താൻ സ്നേഹിക്കുന്ന ആളുടെ സമീപത്തിൽ എത്തി-
 ചേരുവാനുള്ള ഒരു ആവശ്യം, സ്ത്രീഹരത്വങ്ങളുടെ അഭാവം
 തിരിച്ചുള്ള എന്തെങ്കിലുംതരം ഒരു പരിഭ്രമം, സമ്പ്രദായങ്ങളെ
 കള്ളതയെന്നാണെന്നു കരുതുന്ന പശ്ചാത്താപമുണ്ടാകുമ്പോൾ, തന്റെ
 മാതാപിതാക്കളോടുമെന്നുള്ള മനസ്സിൽ ഉള്ളിൽ നിശ്ശബ്ദമായി നടക്കു-
 ന്ന ഒരു വിചാരം, ഓ! ചരിതൃലോകമായ ആ സ്ത്രീഹരശക്തി, ത്തി

വസാധാരണമായ ഒരു മനോവികാരം, സാധുവും, ബലഹീനനും, നിസ്സഹായനും, വിരൂപനും, ആയ ഫാതികനെ വല്ലാതെ എളുക്കിമറിച്ചു. ആ സംഗതി ആത്മരണ്ടെ അറിഞ്ഞില്ല. എങ്കിലും, അത് എപ്പോഴും അവന്റെ മനസ്സിൽ വലിയ ഒരു ഭാരമായിത്തീർന്നുകയും, കട്ടി അതിനു തീക്കു വശംവനായിത്തീർന്നുകയും ചെയ്തു.

ഫാതികനെപ്പോലെ അത്ര മങ്ങനായ ഒരു കട്ടി സ്ത്രീയിൽ ഘോര ഉണരായിത്തീർന്നില്ല. ഇതനാഥൻ വല്ലതും ചോദിച്ചാൽ, അവൻ 'കോട്ടവായ' ഇടുംകൊണ്ടു മിഴിച്ചു നില്ക്കുന്നതല്ലാതെ, ഒരു വാക്കുപോലും സമാധാനം പറയാറില്ല. ഏറ്റവുമെങ്കിലും വല്ലാത്ത ഭാരം വഹിച്ചിട്ടുള്ള ഒരു കഴുത്തയെപ്പോലെ, അവൻ ഇതനാഥൻ അടിക്കുന്ന അടിയെല്ലാം നിശ്ശബ്ദമായി അനുഭവിച്ചുകൊള്ളും. മറ്റുള്ള കട്ടികൾ പുറത്തുപോയി കളിക്കുമ്പോൾ അവൻ താനേ മെഴുതിയായി ജനവാതിൽക്കൽനിന്നു പുറത്തു കൂടെക്കൊണ്ടു ഗൃഹാഗ്രങ്ങളെ ആശയോടുകൂടി നോക്കിക്കൊണ്ടു നില്ക്കും. വല്ല ഭവനങ്ങളുടേയും വരാനുകളിലോ, നിലാമുറകളിലോ കട്ടികൾ ഓടിക്കളിക്കുന്നത് കണ്ടെത്തിയാൽ അവന്റെ കരൾ പതച്ചുതുടങ്ങും. അവിടെ എത്തിച്ചുടവാറുള്ള അത്യാശ ഓസ്സഹമായിത്തീരും.

ഒരു ദിവസം ഫാതികൻ സാമാന്യത്തിലധികം മെലർന്നു അവലംബിച്ചു, 'അമ്മാ! ഞാൻ എന്നാ ഇനി വീട്ടിലേക്കു പോവുക' എന്നു വിജാബരണോടു ചോദിച്ചു.

'സ്ത്രീയെ ചൂട്ടട്ടെ; അതുവരെ കണ്ടിടൂ', എന്ന് അമ്മാമ്മൻ ഉത്തരം കുറഞ്ഞു.

പക്ഷെ, സ്ത്രീയെ ചൂട്ടേണമെങ്കിൽ നവമ്പർമാസമാകണം. നാതിനടിനിയത്ര കഴിഞ്ഞിട്ടു വേണം.

ഒരു ദിവസം ഫാതികൻ പഠിച്ചിരുന്ന ചുണ്ണകം കാബോർട്ടിലായി. ചുണ്ണകം ഉണ്ടായിരുന്നാൽകൂടി, അന്നത്തെ

പാറക്കര പരിക്കുന്നുതിന്ന്, അയാൾ വളരെ ഉന്മാദമായി വന്നു. പുസ്തകംകൂടി ഇല്ലാത്തായപ്പോൾ കാര്യം തീരെ അന്ധപ്പെട്ടായിത്തീർന്നു. മിന്നാപ്പതി തുടങ്ങാമെന്ന് അവനെ നിർദ്ദേശം ചെയ്യിച്ചു. അവന്റെ സ്ഥിതി അത്യന്തം ശോചനീയമായി. കൂട്ടുകാരെല്ലാം അവനെ വിട്ടുപോയിത്തുടങ്ങി. അവർക്കു അവന്റെ കൂടെ നടക്കുന്നതുതന്നെ അപമാനമായി തോന്നി. അവന്റെ അമ്മാളന്റെ കഷ്ടത തന്നെ അവനെ മറ്റു കുട്ടികളുടേക്കാൾ അധികം പരിഹസിക്കുവാനും ഉപദ്രവിക്കുവാനും പ്രേരിപ്പിച്ചു. ഒടുവിൽ ഫാതികൻ, നിവൃത്തിയില്ലാതായിട്ട്, അമ്മായിയുടെ അടുക്കൽ ചെന്നു, 'പുസ്തകം പോയി', എന്നു പറഞ്ഞു.

അമ്മായി ഇങ്ങിയെടുത്ത്, 'പുസ്തകംകൂടിപ്പോകൊണ്ട്' അവനെ ശങ്കരിച്ചു. 'എടോ! കഴിഞ്ഞ! നിനക്കു മാസത്തിൽ അഞ്ചു പുസ്തകം വീതം വാങ്ങിത്തരവെന്ന് ഇവിടെ നിന്റെ അമ്മയുടെ ഉത്തരം? പോൽപോലെ തടിച്ചിരിക്കുന്നുണ്ടല്ലോ. ഇവിടെത്തന്നെ കുട്ടികൾക്കുതന്നെ വേണ്ടതെല്ലാം കൈക്കൂടുന്നതിന്ന് ഇവിടെ സാധിക്കുന്നില്ല'.

അമ്മായിയുടെ മണ്ണുപൊന്തപ്പ്രകടനം വളരെ കേമമായി. ഫാതികൻ തൃപ്തിയായി.

അന്നു വൈകുന്നേരം സൂര്യമിതീർന്നു വരുന്ന വഴിക്കു പാതികൻ കലശലായി തലവേദനയുണ്ടായിരുന്നു. കറേജ് വന്നിപ്പോയി. ഓരോമാസകലം ഒരു വിറയലും തോന്നി. മലമ്പുറങ്ങളുടെ പൊട്ടുപ്പാടായിരിക്കുമോ എന്ന് അറിയൻ സംശയിച്ചു. വല്ല സുഖക്കേടും വന്നാൽ തന്നെക്കൊണ്ട്, അമ്മായിക്കു വഴിയെടുപ്പിച്ചും അസൗകര്യവും ഉണ്ടാകുമല്ലോ, എന്നൊരുമാർഗ്ഗം തന്നെ ഫാതികന്റെ മേൽ മുഴുവനും.

പിറ്റേന്നു രാമിനെ ഫാതികനെ അറിയുടെ ഏതെങ്കിലും അടുത്തുവെക്കുമല്ലോ അനേകമായിരിക്കും അയാൾക്കു

പരമ്പര ഉണ്ടായില്ല. തലേന്നാൾ രാത്രി മുഴുവനും ഉറക്കോടെ ധാരാളം മഴ പെയ്തിരുന്നു. കുട്ടിയെ അന്വേഷിപ്പാൻ പുറത്തുപോയവരെല്ലാം ചളിപ്പുറങ്ങു മടങ്ങി എത്തി. ഒടുവിൽ 'വിഷാംബരൻ' പൊല്യൂസ്സുസഹായം ആവശ്യപ്പെട്ടു.

അന്നു സന്ധ്യയ്ക്കു പൊല്യൂസ്സുകാരടെ ഒരു വണ്ടി ആ വീടിന്റെ പടിഞ്ഞാറ് വന്നുനിന്നു. അപ്പോഴും മഴപെയ്തിരുന്നു. വഴിയിലെല്ലാം വെള്ളമുണ്ടായിരുന്നു. രണ്ടു പൊല്യൂസ്സുകാർ കൂടി ഹാതികനെ ആ വണ്ടിയിൽനിന്നു താങ്ങി എടുത്ത്, അകത്തു കൊണ്ടുവന്ന്, 'വിഷാംബരൻ'ന്റെ മുറിയിൽ കിടത്തി. കുട്ടിയുടെ ശരീരം മുഴുവനും നനഞ്ഞൊലിച്ചിരുന്നു; ദേഹമെല്ലാം ചളി പുരണ്ടിരുന്നു; മുഖവും കണ്ണുമെല്ലാം പനിയുടെ ശക്തി കൊണ്ടു വല്ലാതെ രക്താവസ്ഥയായിരുന്നു; കൈകാലുകളെല്ലാം വിറച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. 'വിഷാംബരൻ' കുട്ടിയെ താൻതന്നെ താങ്ങിയെടുത്ത്, അകത്ത് ഒരു മുറിയിലേക്കു കൊണ്ടുപോയിക്കിടത്തി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭാര്യ അവനെ കണ്ടപ്പോൾ, 'എന്തൊരു പദ്രവമാണ്! ഈ ചെക്കൻ കാരണമായിട്ട്? എന്തെല്ലാമൊരു ബുദ്ധിമുട്ടാണ്! അവനെ വീട്ടിലേയ്ക്കു പറഞ്ഞയച്ചേക്കരുതേ?', എന്നു നിഷ്ഠാരണമായി വിഷാംബരനോടു ചോദിച്ചു.

'ഹാതികൻ' അവളുടെ വാക്കുകൾ എല്ലാം കേട്ടു. അവൻ നന്നെ ബുദ്ധിമുട്ടി ഇപ്രകാരം ഉറക്കെ പറഞ്ഞു: - 'അമ്മാമാ! ഞാൻ വീട്ടിലേക്കു പോവുകയായിരുന്നു. അവൻ എന്നെ പിടിച്ചുവലിച്ചു വീണ്ടും ഇവിടെ കൊണ്ടുവന്നിട്ട്'.

പനിയുടെ ശക്തി വലിച്ചു സന്നിധായി. അന്നു രാത്രി മുഴുവനും കുട്ടി ബോധരഹിതനായിരുന്നു. വിഷാംബരൻ വൈകുന്നേരം വരുത്തി. ഹാതികൻ കണ്ണുകൾ തുറന്നു. പനികൊണ്ട്, ആ ദൃഷ്ടികൾ രക്താവസ്ഥയിലായിരുന്നു. അവൻ മുറിയുടെ മുകൾഭാഗത്തേക്കു നോക്കി ആരോടെന്നില്ലാതെ, ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു: - 'അമ്മാമാ! സ്കൂൾ പൂട്ടൽ ഇനിയും ആയില്ലേ? എനിക്കു വീട്ടിലേക്കു പോകരുതേ?'

വിഷാംബരൻ, സ്വന്തം കണ്ണുകളിൽനിന്ന് അശ്രുക്കളെ അദ്ദേ തുടച്ചുനീക്കി. ഫാതികന്റെ നീണ്ടുപടച്ച രീപോലെ ചുട്ടുള്ള കൈകൾ സ്നേഹത്തോടുകൂടി എടുത്തു തലോടിക്കൊണ്ടു രാത്രി മുഴുവനും കട്ടിയുടെ സമീപത്തുതന്നെ കഴിച്ചുകൂട്ടി. കൂട്ടി പിന്നെയും എട്ടെയ്യെല്ലാം ഭാരോണം പറയുവാൻ തുടങ്ങി. ഒടുവിൽ അവന്റെ ശബ്ദത്തിന്നു ശക്തി കൂടി. അവന്റെ മനസ്സിൽ ദേവപരിഭ്രമങ്ങൾ ഉള്ളതായി തോന്നി. 'അമ്മേ! എന്റെ അമ്മേ! അയ്യോ! എന്നെ ഇങ്ങിനെ അടിക്കരുതേ. അമ്മേ! ഞാൻ പറയുന്നതു നേരാണ്'. എന്നിങ്ങിനെ അവൻ ചിലതെല്ലാം പുറത്തു കേൾക്കത്തക്കവണ്ണം പറഞ്ഞു.

പിറേറടിവസം കരേണമത്തേയ്യേ 'ഫാതിക'ന്നു നല്ല സുബോധമുണ്ടായിരുന്നു. അവൻ മുറിയുടെ നാലുപുറവും പരിതരിക്കൊണ്ടു നോക്കി. ആരെയോ കാത്തുകൊണ്ടു കിടക്കുകയാണെന്നു തോന്നി. ഒടുവിൽ ഇട്ടുമാറ്റംഗത്തോടുകൂടിയെന്നു പോലെ, അവൻ തല ചരിച്ചു നിരാശയോടുകൂടി കിടന്നു. ചുമരിന്റെ ഭാഗത്തേക്കു തിരിഞ്ഞുകിടന്ന്, ഉച്ചത്തിൽ, ഭീശ്മമായി, ഒന്നു നിശ്വസിച്ചു.

കട്ടിയുടെ മനോഹരികൾ വിഷാംബരനു നല്ലപോലെ മനസ്സിലായി. അദ്ദേഹം തല കുനിച്ചു കട്ടിയോട്, 'ഫാതീ! ഞാൻ നിന്റെ അമ്മയ്ക്കു' ആളെ അയച്ചിട്ടുണ്ട്. ഇപ്പോൾ വരും', എന്നു പറഞ്ഞു.

പകൽ അങ്ങിനെ കഴിഞ്ഞുകൂടി. വൈദ്യൻ വളരെ പരുക്കുലോടുകൂടി, കട്ടിയുടെ കാര്യം അല്പം അപകടത്തിലാണെന്ന്, അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

ഫാതികൻ ഓരോന്നെല്ലാം ഉറക്കെ വിളിച്ചുപറയുവാൻ തുടങ്ങി. 'ആ- തോത്- നോക്ക- അവിടെ പതിനെട്ടടി താഴ്ന്നുണ്ട്! ആ- കുറി നോക്ക- അവിടെ താഴ്ന്നു ഇരുപത്തിനാലടിയുണ്ട്!' പുഴയിൽ കപ്പൽക്കാർ ആഴം നോക്കി കുറിക്കുന്ന

തു കട്ടി ധാരാളം കണ്ടു ശീലിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. കപ്പലിനു വരുന്ന വെള്ളമുണ്ടോ എന്നു അവർ പലപ്പോഴും അളന്നുവെക്കാറുണ്ട്. ഇപ്പോൾ അവൻ തന്നെ— ഫാതികൻ തന്നെ— നിലയില്ലാത്ത ഒരു മഹാസമുദ്രത്തിന്റെ ആഴം നിണ്ണുവാൻ ഉത്സാഹിക്കുകയായിരുന്നു. ആ സമുദ്രത്തെ അളന്നു നിർദ്ദേശപ്പെടുത്തിട്ടുള്ള കപ്പൽക്കാർ ആരാണ്!

അന്ന്, ഉച്ച കഴിഞ്ഞപ്പോഴയ്ക്കും ഫാതികന്റെ അമ്മ, വെള്ള ചുഴലിക്കാറ്റിന്റെ വേഗത്തോടുകൂടി, ഫാതികൻ കിടക്കുന്ന അകത്തെത്തിച്ചേർന്നു. ഭ്രാന്തിയെപ്പോലെ അങ്ങുമിടും നോക്കിയും, അവിടേയും ഇവിടേയും മുട്ടിയും, അവൾ ഉറക്കം കരയുവാൻ തുടങ്ങി.

വിഷാംബരൻ അവളെ സമാധാനപ്പെടുത്തുവാൻ കഴിയാതെത്തീർന്നു. എങ്കിലും, അവൾ 'മോഹാലസ്യത്തോടുകൂടി കട്ടിയുടെ കിടയ്ക്കുമേൽ വീണുകൊണ്ട്', 'ഓമനേ! എന്റെ ഓമനേ! ഫാതി!' എന്നിങ്ങനെ നിലവിളിച്ചുതേയുള്ളു.

ഫാതികന്റെ അനിയത്തിത്തങ്ങളായിരുന്ന ചേച്ചികളെപ്പോലും പെട്ടെന്നു കര നേരത്തേക്കു ശമിച്ചു. കയ്യിട്ടിക്കലും, കാലിട്ടിളക്കലും മറ്റും നിലച്ചു. 'ഐ' എന്നൊരു ശബ്ദം അവൻ പുറപ്പെടുവിച്ചു.

അവന്റെ അമ്മ വീണ്ടും 'ഓമനേ! ഫാതി! എന്റെ ഓമനേ!' എന്നു വിളിച്ചുകൊണ്ടു കരഞ്ഞു.

ഫാതി പതുക്കെ അവന്റെ തല ചവിട്ടു. അവൻ ആരെയും കണ്ടറിഞ്ഞതായി തോന്നിയില്ല. ഒടുവിൽ, 'അമ്മേ! സ്നേഹം പുട്ടൽ ആയി. ഞാൻ വീട്ടിലേക്കു പോകുന്നു', എന്ന് ആരോടെന്നില്ലാത്തവണ്ണം അവൻ ഭീനസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു. അവന്റെ സർവ്വചേച്ചികളും അവസാനി

